

Dómar Félagsdóms

1976-1983

Útgáfa 1.1 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðum eintökum af dómasafni Félagsdóms. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið eintak af prentaða dómasafni Félagsdóms án endurgjalds. Engin stjórnvöld standa að gerð skjals þessa umfram það að hafa útvegað höfundi skjalsins prenteintök af ritinu.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Samkvæmt 9. gr. núverandi höfundalaga, nr. 73/1972, njóta dómar ekki verndar höfundalaga.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Alþýðusamband Íslands (ASÍ) útvegaði þetta prenteintak.

Gallar á bls. 45, 109, 196, 198, 201, 203, og 268.

Í útgáfu 1.1 var OCR endurunnið og textinn er beinni.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

DÓMAR FÉLAGSDÓMS

VIII. BINDI
1976—1983

ÚTGEFANDI: FÉLAGSDÓMUR
REYKJAVÍK — 1987

Þriðjudaginn 3. febrúar 1976.

Nr. 10/1975. **Alþýðusamband Íslands**
f.h. Verkamannasambands Íslands
vegna Verkalýðsfélagsins Rangæings
(Gunnar Sæmundsson hdl.)
gegn
Energoprojekt
(Einar Árnason hdl.)

Deilt um forgangsréttarákvæði í kjarasamningi.

Dómur.

Mál þetta, sem dómtekið var 28. janúar 1976, er höfðað með stefnu útgefinni 13. ágúst 1975.

Stefnandi er Alþýðusamband Íslands fyrir hönd Verkamannasambands Íslands vegna Verkamannafélagsins Rangæings.

Stefndi er verktakafyrirtækið Energoprojekt, Sigöldu í Rangárvallasýslu.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að það atferli stefnda, að láta þá

Garðar Sigurðsson	með félagsnúmer	24
Pál V. Einarsson	—	345
Heimi Hálfðánarson	—	344
Pál Elíasson	—	341
Ólaf Kristinsson	—	343
Rúnar Guðjónsson	—	340
Guðmund Guðmundsson	—	339
Ísleif Sveinsson	—	342
Steinar Thorarensen	—	251
Sigurð Reynisson	—	306
Gunnar R. Leifsson	—	337
Rút Pálsson	—	338

ekki njóta umsamins forgangréttar til starfa, verði dæmt brot í 1.

kafla 1. í kjarasamningi aðila frá 3. júlí 1975 og ólögmætt af þeim sökum. Einnig er þess krafizt, að stefnda verði dæmd refsing vegna samningsbrots þessa skv. 65. gr. laga nr. 80/1938 og að stefnda verði dæmt að greiða stefnanda málskostnað að skaðlausu að mati dómsins.

Stefnda krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi stefnanda að mati dómsins.

Málavextir eru þessir:

Hið stefnda verktakafyrirtæki hefur með höndum framkvæmdir við raforkuverið við Sigöldu. Þann 19. júlí 1974 var gerður kjarasamningur milli stefnda og verkamannadeildar Verkalýðsfélagsins Rangæings, iðnaðarmannadeildar Verkalýðsfélagsins Rangæings, Bilstjórafélags Rangæinga, Verzlunarmannafélags Rangæinga, Rafiðnaðarsambands Íslands og Múrarasambands Íslands. Í lið 1.1. í samningi þessum segir svo: „Verkafólk, iðnaðarmenn og verslunarfólk, sem eru fullgildir meðlimir ofangreindra verkalýðsfélaga og sambanda hafa forgangsrétt til vinnu hjá Energoprojekt við Sigölduvirkjun.“ — Þann 3. júlí 1975 var gerður nýr samningur um kaup og kjör starfsmanna við byggingu Sigölduvirkjunar. Energoprojekt var sem fyrr annar aðili að samningsgerð þessari. Viðsejendur fyrirtækisins voru nú hins vegar þessir: Verkalýðsfélagið Rangæingur, verkamanna- og iðnaðardeildir, Sveinafélag málmiðnaðarmanna í Rangárvallasýslu, Bilstjórafélag Rangæinga, Verslunarmannafélag Rangæinga, Verkamannasamband Íslands, Samband byggingamanna, Mál- og skipasmiðasamband Íslands, Rafiðnaðarsamband Íslands, Landssamband íslenskra verzlunarmanna og Landssamband vörubifreiðastjóra. Í lið 1.1. í samningi þessum segir svo: „Fullgildir félagsmenn verkalýðsfélaganna í Rangárvallasýslu og Rafiðnaðarsambands Íslands hafa forgangsrétt til þeirrar vinnu, sem samningurinn tekur til og fullgildir félagsmenn aðildarféлага ofangreindra annarra landssambanda forgangsrétt þar næst á eftir.“ Samkvæmt lið 7.3 er gildistími samnings þessa ákveðinn frá 13. júní 1975 til 31. desember s.á. Er samningurinn uppsegjanlegur með eins mánaðar fyrirvara, en sé honum ekki sagt upp, framlengist hann um tvo mánuði í senn með því kaupi, sem í gildi var í lok samningstímans með sama uppsagnarfresti. — Samkvæmt 3. gr. laga verkamannadeildar Verkalýðsfélagsins Rangæings er 16 ára aldur skilyrði fyrir félagsaðild með fullum réttindum. — Þann

21. janúar 1985 sótti Garðar Sigurðsson, f. 24. september 1958, um vinnu hjá stefnda, en hann hafði unnið þar haustið 1974. Þann 2. febrúar sótti Páll V. Einarsson, f. 28. nóvember 1958, um vinnu hjá stefnda. Þann 21. febrúar 1975 sótti Heimir Hálfðánarson, f. 21. febrúar 1958, um vinnu hjá stefnda. Þann 1. marz 1975 sótti Páll Elíasson, f. 31. janúar 1959, um vinnu hjá stefnda. Þann 10. marz sótti Ólafur Kristinsson, f. 19. nóvember 1958, um vinnu hjá stefnda. Þann 19. marz sótti Rúnar Guðjónsson, f. 27. nóvember 1958, um vinnu hjá stefnda. Þann 20. marz 1975 sótti Guðmundur Guðmundsson, f. 1. október 1957, um starf hjá stefnda. Þann 29. marz 1975 sótti Ísleifur Sveinsson, f. 22. janúar 1958, um starf hjá stefnda. Þann 12. maí 1975 sótti Steinar Thorarensen, f. 6. desember 1957, um starf hjá stefnda. Þann 18. maí 1975 sótti Sigurður Reynisson, f. 30. september 1957, um starf hjá stefnda. Þann 20. maí 1975 sótti Gunnar R. Leifsson, f. 13. maí 1958, um starf hjá stefnda og þann 21. maí 1975 sótti Rútur Pálsson, f. 5. júní 1958, um starf hjá stefnda.

Af framangreindum mönnum var Rúnar Guðjónsson ráðinn til starfa hjá stefnda 30. júní 1975, Guðmundur Guðmundsson þann 28. júlí 1975 og Sigurður Reynisson þann 28. júlí 1975. Aðrir af framangreindum mönnum hafa ekki verið ráðnir til starfa hjá stefnda á grundvelli framangreindra umsókna. Með bréfi, dags. 29. júlí 1975, itrekaði fyrirsvarsmður sóknaraðila mótmæli gegn broti stefnda á forgangsréttarákvæði kjarasamnings aðilanna, þar sem fullgildir félagsmenn hefðu verið sniðgengnir við ráðningu vegna þess að þeir hefðu ekki náð 18 ára aldri, en í þeirra stað verið ráðnir menn, sem víkja ættu fyrir félagsmönnum sóknaraðila. Var því jafnframt lýst yfir, að málið yrði lagt fyrir dómstóla ef ekki yrði bætt úr þessu fyrir 5. ágúst.

Krafa stefnanda er byggð á því, að framangreindir menn, sem allir hafi náð 16 ára aldri er þeir sóttu um starf hjá stefnda, hafi verið fullgildir félagsmenn verkamannadeildar Verkalýðsfélagsins Rangæings. Samkvæmt forgangsréttarákvæði kjarasamnings aðilanna frá 3. júlí 1975 hafi þeir átt rétt til starfa hjá stefnda framar félagsmönnum annarra verkalýðsfélaga. Þrátt fyrir þetta hafi aðeins þrír framangreindra manna verið ráðnir til starfa hjá stefnda eftir 2—4 mánaða bið og eftir að fjöldi utanhéraðsmanna, sem hvorki hafi verið félagar í Verkalýðsfélaginu Rangæingi né Rafiðnaðarsambandi Íslands, hafi

verið ráðnir til starfa, en hinir hafi enga vinnu fengið hjá stefnda. Við gerð kjarasamnings aðilanna hafi stefndi ekki haft uppi neinn fyrirvara um aldurstakmörk við ráðningu starfsmanna, enda hafi engri slíkri takmörkun verið beitt við fullgilda félagsmenn verkalýðsfélagsins við ráðningar árið áður. Því hafi félagsmenn og fyrisvarsmenn verkalýðsfélagsins mátt treysta því, að forgangsréttarákvæði kjarasamningsins yrði virt. Með framangreindu atferli hafi stefndi brotið ákvæði kjarasamnings aðilanna um forgangsrétt félagsmanna verkamannadeildar Verkalýðsfélagsins Rangæings.

Át hálfu stefnda kemur fram, að framkvæmdir við Sigöldu hafa hafist haustið 1983, en veruægur skriður ekki komist á þær fyrr en sumarið 1974. Veturinn 1974—1975 hafi orðið stefnda mjög erfiður vegna tíðarfars og annarra ástæðna. Vorið 1975 hafi verið gerðar ýmsar breytingar á framkvæmd verksins og hafi ein þeirra verið sú, að almennt skyldu ekki ráðnir til starfa yngri menn en 18 ára. Ákvörðun þessi hafi verið studd mörgum og veigamiklum rökum, en þýngst hafi verið á metunum öryggi starfsmanna og velferð óþroskaðra unglunga, því að lengd vinnutíma og verkefni við Sigöldu séu þeim alls ekki ætlandi. Slík aldursmörk hafi oftast í reynd verið við stórframkvæmdir hér á landi. Hafi verkalýðsfélög látið þau óátalin hingað til og sé líklegt, að þau hefðu krafist slíkra takmarkana, ef verktakar hefðu ekki sett þær. — Eru rökinn fyrir sýknukröfu stefnda þau, að ákvæðið um forgangsrétt í lið 1.1. í kjarasamningi aðilanna haggi á engan hátt rétti stefnda til að setja almenn ráðningarskilyrði innan eðlilegra marka, svo sem aldursskilyrði það, sem sett hafi verið um ráðningu starfsmanna. Eigi þetta við um skilyrði, sem lúti að auknu öryggi á vinnustað, hvort sem um sé að ræða öryggi hvers einstaklings eða þeirra starfsmanna, sem vinna við hlið hans. Væri það raunar ámælisvert, ef verktaki setti ekki slík mörk og megi í því sambandi vísa til 5. og 8. gr. laga nr. 23/1952 um öryggisráðstafanir á vinnustöðum. Einnig megi vísa til samþykktar 58. Alþjóðavinnuálagingsins í Genf 1973 nr. 138, 3. gr. 1. tl., þótt samþykkt þessi hafi ekki enn verið staðfest hér á landi, enda þótt Ísland sé aðili að Alþjóðavinnuálastofnuninni. Flest verkefni við Sigöldu séu alls ekki meðfæri unglunga. Þau krefjast starfsreynslu og dómgreindar þroskaðra manna, auk þess sem flest störfín séu ofviða unglíngum vegna líkamlegrar og andlegrar áreynslu. Þótt unglíngar 16 og 17 ára að aldri geti samkvæmt lögum verkalýðsfélaga verið fullgildir félagar, þurfi alls ekki að felast í því,

að þeir séu færir til allra starfa. Einnig sé ekkert því til fyrirstöðu að líkamlega og andlega vanheilir menn séu fullgildir félagsmenn verkalyðsfélaga, en væntanlega mundi enginn óska þess, að menn með slíka annmarka ynnu störf, sem unnin eru við Sigöldu, en þeir gætu hins vegar verið fullfærir að vinna ýmis önnur störf. Sama hljóti að gilda um störf unglinga. Stefndi hafi hins vegar synt þa tillitsemi að ráða til starfa nokkra unglinga innan 18 ár aldurs, en þeir hafi yfirleitt verið við ýmiskonar léttari störf. Frá 1. júní 1975 hafi verið ráðnir til starfa við Sigöldu 160—170 menn og af þeim hafi 6 verið innan 18 ára aldurs, þar af 5 Rangæingar. Sá eini, sem ekki hafi verið Rangæingur hafi verið í vinnu 11 daga áður en hann varð 18 ára. Geti það varla talizt alvarlegt brot, enda muni enginn þeirra Rangæinga, sem mál þetta er risið af, vera svo gamall. Í málflutningi stefnda hefur verið greint frá því að á staðnum starfi sérstakur vinnuflokkur eftir sérstökum „bonus“ samningi og sé hann undir stjórn ákveðins manns. Megi vera, að þar starfi einhverjir menn yngri en 18 ára, þar á meðal einhver þeirra Rangæinga, sem ráðnir voru. Verkefni vinnuflokks þessa sé járnabeygingar og járnabindingar og sé verulegur hluti starfsins unnin á sérstöku afmörkuðu, hættulitlu svæði og jafnvel innan húss. Er því haldið fram af hálfu stefnda, að gengið hafi verið eins langt til móts við verkamannadeild Verkalýðsfélagsins Rangæings við ráðningu starfsmanna og frekast sé hægt að ætlast til. Rangæingar séu um þriðjungur starfsmanna við Sigöldu, en á félagssvæði Verkalýðsfélagsins Rangæings búi aðeins um 3% þjóðarinnar. Sigölduvirkjun sé hins vegar reist til að þjóna rúmlega helmingi landsmanna og í framtíðinni þjóðinni allri. Framkvæmdirnar við Sigöldu hafi verið boðnar út á alþjóðlegum markaði og hafi ekki áðrir fengið að bjóða í þær en verktakar, sem Alþjóðabankinn viðurkenni. Sé eðlilegt að slíkir verktakar haldi sig að alþjóðlegum reglum eins og t.d. 18 ára aldursmarki starfsmanna, sem standi skýrum stöfum í 3. gr. 1. tl. samþykktar 58. Alþjóðavinnumálabingsins 1973. Þá er og bent á, að í liðum 1.38 og 1.39 í kjarasamningi aðilanna séu ákvæði um álag á laun fyrir óprífavinnu og áhættuþóknun fyrir sérstök störf. Sé nú starfandi gerðardómur til að meta áhættu þessa, en hins vegar hafi verið samið um 4% jafnaðarálag vegna erfiðis við steypuvinnu. Við framkvæmdirnar við Sigöldu sé mjög lítið af verkefnum fyrir liðléttinga og því sé rétt og sjálfsagt að setja aldursmörk við ráðningu starfsmanna svo sem stefndi hafi gert.

Loks hefur af hálfu stefnda verið skírskotað til álits þeirra forystumanna verkalýðshreyfingarinnar, sem gefið hafa skýrslu hér fyrir dómi, að slíkar aldurstakmarkanir séu eðlilegar á vinnustöðum sem Sigöldu. Öryggismálastjóri ríkisins hafi og tekið í sama streng.

Hilmar Jónasson, formaður verkamannadeildar Verkalýðsfélagsins Rangæings, hefur skýrt svo frá, að á árinu 1974 hafi ekki verið nein aldurstakmörk við ráðningu manna til stefnanda og hafi þá 51 maður verið ráðinn til starfa hjá stefnda innan 18 ára aldurs. Við samningaviðræðurnar 1975 hafi ekki verið vikið að slíkum aldursmörkum. Í júlímánuði 1975 hafi verið haldinn fundur með fulltrúum verkalýðsfélaganna í Reykjavík og fyrirsvarsmönnum stefnda um þetta atriði, en Verkalýðsfélagið Rangæingur hafi ekki átt neina aðild að þeim fundi. Auk venjulegrar byggingarvinnu kveður Hilmar unnin ýmis létt störf við Sigöldu, svo sem aðstoð við mælingamenn, timburrökkun og naglhreinsun, handlöngun hjá trésmiðum, o.fl.

Sigurður Óskarsson, framkvæmdastjóri fulltrúaráðs stéttarfélaganna í Rangárvallasýslu og starfsmaður Verkalýðsfélagsins Rangæings kveður fulltrúa Landsvirkjunar hafa komið til sín eftir áramót 1974—1975 og skýrt sér frá, að fyrirsvarsmenn stefnda kvörtuðu yfir því, að stéttarfélögin í Rangárvallasýslu þröngvuðu stefnda til að taka í vinnu unglinga í skjóli forgangsréttar. Af þessu tilefni kveðst Sigurður ásamt fulltrúanum hafa athugað starfsmannaskrár, sem fyrir lágu, og hafi þær sýnt, að mun fleiri unglingar hefðu verið ráðnir í Reykjavík af verkstjórum stefnda en fengið hefðu vinnu fyrir milligöngu fulltrúaráðsins. Hins vegar kveðst Sigurður ekkert hafa heyrt frá stefnda um þetta. Sigurður kveðst svo hafa tekið þátt í undirbúningi kjarasamnings þess, sem undirritaður var 3. júlí 1975. Í þeim samningaviðræðum hafi aldrei komið fram af hálfu stefnda, að fyrirhugað væri að setja aldurslágmark við ráðningu starfsmanna og engar athugasemdir verið gerðar við lið 1.1 í kjarasamningunum. Fljótlega eftir að gengið var frá samningum hafi orð fallið um það í samtölum við ráðningarstjóra stefnda, Pétur Pétursson, að fyrirtækið hygðist setja einhver takmörk á ráðningu starfsmanna. Kveðst hann hafa heyrt bæði minnst á 18 ára og 20 ára lágmarksaldur. Kveðst Sigurður ásamt Hilmari Jónassyni hafa mótmælt þessum hugmyndum bæði við Pétur Pétursson og annan starfsmanna stefnda. Sigurður kveður verkalýðsfélagið ekki hafa fengið neina skriflega tilkynningu um þá ákvörðun stefnda, að setja aldursmörk, en er ljóst hafi orðið, að

stefndi ætlaði ekki að sinna vinnuumsóknum allmargra félagsmanna verkalýðsfélagsins Rangæings, sem voru á aldrinum 16—17 ára, hafi Hilmar Jónasson mótmælt því skriflega, en þeim mótmælum ekki verið sinnt.

Guðmundur J. Guðmundsson, varaformaður Verkamannafélagsins Dagsbrúnar í Reykjavík, var fulltrúi Verkamannasambands Íslands við gerð kjarasamnings milli stefnda og sóknaraðila, sem undirritaður var 3. júlí 1975, og skrifaði undir samninginn. Hann kveður sér ekki kunnugt um forsögu málsins, enda hafi hann ekki tekið þátt í samningaviðræðum fyrr en í júnímánuði 1975. Þá hafi þegar komið fram í viðræðum við forráðamenn stefnda, að aldursmark væri 18 ár. Síðar hafi verið haldinn samningafundur og á honum hafi fulltrúar frá hlutaðeigandi sársambandi verið viðstaddir, en af einhverjum ástæðum hafi fulltrúar frá Verkalýðsfélaginu Rangæingi ekki verið þar. Þar hafi verið rædd túlkunaratriði á nokkrum greinum samningsins og hafi starfsmannastjóri stefnda, Pétur Pétursson, lýst því, að fyrirtækið vildi halda sig við 18 ára aldursmarkið. Hafi þarna komið fram sú afstaða sársambandanna, að þau hefðu ekkert við þetta að athuga. Segir Guðmundur Verkamannasamband Íslands ekki hafa mótmælt því, að stefndi setti þessi aldurstakmörk við mannaaðningar, en telja eðlilegt, að haft væri samráð við samningsaðila, þegar slík mörk væru sett. Kveðst hann ekki telja óeðlilegt, að slíkar aldurstakmarkanir séu settar á vinnustöðum þar sem sérstaklega hagi til. Slík 18 ára lágmarksaldursmörk hafi verið sett við virkunarframkvæmdir við Búrfell og hafi verkalýðsfélög, sem þar áttu hlut að máli, talið þau eðlileg og samþykkt þau, Einnig segist Guðmundur minnst þess frá virkunarframkæmdum við Sogsvirkju, að þar hafi aldursmörk verið sett með samkomulagi aðila. Sjálfur kveðst Guðmundur vera andvígur því af öryggis- og heilsuverndarástæðum, að unglingar 16 og 17 ára gamlir vinni 12 tíma á sólarhring 11—12 daga samfelt við vinnu þar sem mikið sé um sprengingar og notkun stórvirkra vinnuvéla. Ekki þoli heldur allir unglingar á þessum aldri að vinna í óbyggðum, þar sem fjölmenni sé saman komið. Telur hann það algjört skilyrði, að ungmennum á þessum aldri séu ætluð sérstök störf og vinnutími þeirra sé skemmri en 12 stundir. Sé þetta sín skoðun og afstaða Verkamannafélagsins Dagsbrúnar hafi verið hin sama.

Benedikt Davíðsson, formaður Sambands byggingamanna kveður sér hafa verið kunnugt um, að stefndi hafi sett 18 ára aldursmörk við

mannaráðningar og hafi Samband byggingamanna ekki mótmælt þessu. Störf og aðstæður á vinnustað geti verið þannig, að slíkar takmarkanir eigi rétt á sér og telji hann, að vinnuveitanda sé slíkt heimilt. Samband sitt hafi ekki gert neinar samþykktir þar að lútandi og minnst hann þess að slík aldursmörk hafi verið sett við ráðningu starfsmanna við virkjunarframkvæmdir við Sog og Búrfell.

Þórir Daníelsson, framkvæmdastjóri Verkamannasambands Íslands kveður sér kunnugt um, að stefndi hafi sett aldursmörk við ráðningu starfsmanna að Sigöldu. Hafi þá verið haft í huga, að vinnu við svo stór mannvirki fylgi meiri hættu en á almennum vinnustöðum og tæplega sé hægt að gera ráð fyrir, að unglingar, sem ekki hafi náð 18 ára aldri geri sér jafnvel grein fyrir því og þeir, sem eldri eru. Einnig er á það að líta, að unglingar á þessum aldri séu ekki fullmótaðir og geti því orðið fyrir óheppilegum áhrifum á vinnustað þar sem svo margir eru saman komnir. Þórir kveður aldurstakmörkum ekki hafa verið mótmælt af hálfu Verkamannasambands Íslands.

Í málinu hefur verið lögð fram svofelld umsögn öryggismálastjóra: „Vegna fyrirspurnar yðar skal tekið fram að ég mæli gegn því að starfsmenn við byggingar- og útistörf við virkjunarstarfsemi svo sem við Sigöldu og aðrar álíka vinnustaði séu yngri en 18 ára. Fyrst um sinn mun ég þó ekki leggjast gegn því að tækja- og bifreiðastjórum verði leyft að vinna á stöðum sem þessum, ef þeir hafa tilskilin réttindi enda felst í þeim kennsla um afmarkað starfssvið þeirra, stjórn tækjanna. Hinn almenni vettvangur starfsins er hins vegar þannig að ég tel ekki unnt að kenna varnir gegn slysum og öðrum ófarnaði, sem þar getur orðið nema menn hafi vissan aldursþroska sem ég tel að ekki megi miðast við lægra en 18 ára aldur.

Ég bendi hér með á 5. gr. laga 23/1952 og tel að ef slys yrðu þar, sem yngri en 18 ára maður ætti hlut að, teldi ég vinnuveitanda ekki hafa fylgt þeirri skyldu sinni, sem á hann er lögð ef hann hefði yngri starfsmenn en 18 ára við störf sem eru jafn áhættumikil og svæðið við Sigöldu. Í 8. gr. sömu laga er gert ráð fyrir að verkamenn yngri en 18 ára séu ekki við hættumikil störf en vegna þess hve margþætt og breytilegt starfssvið og starfsskilyrðin eru við svona vinnustað, sem þann, sem hér um getur, tel ég hann geta verið mjög hættulegan.“

Álit dómsins:

Yfirvöld hafa ekki sett reglur um lágmarksaldur verkamanna við hættuleg störf á grundvelli 8. gr. laga nr. 23/1952 um öryggisráðstaf-

anir á vinnustöðum. Á grundvelli 41. gr. laga nr. 53/1966 um vernd barna og ungmenna, sbr. reglugerð nr. 105/1970 um vernd barna og ungmenna hafa heldur ekki verið settar reglur sem binda almenna verkamannavinnu við 18 ára lágmarksaldur svo ótvírætt sé. Í samþykkt 58. Alþjóðavinnumálaþingsins í Genf 1973 nr. 138, 3. gr. 1. tl. er ákveðinn 18 ára lágmarksaldur við vinnu eða starf, sem í eðli sínu eða vegna aðstæðna við framkvæmd þess er líklegt til að stofna í hættu heilbrigði, öryggi eða siðgæði ungmenna. Samþykkt þessi hefur ekki lagagildi hér á landi og verður ákvæðum hennar því ekki beitt í máli þessu. Í kjarasamningi aðilanna frá 19. júlí 1974 var verkafólki, iðnaðarmönnum og verzlunarfólki, sem voru félagar í stéttarfélögum og samböndum, er að þeim samningi stóðu, þar á meðal verkamanna-deild Verkalýðsfélagsins Rangæings, áskilinn forgangsréttur til vinnu hjá stefnda við Sigöldu. Ekki er ágreiningur um það, að á árinu 1974 voru ráðnir til starfa hjá stefnda við Sigöldu unglingar innan 18 ára aldurs. Við gerð kjarasamningsins 3. júlí 1975 var félagsmönnum verkalýðsfélaganna í Rangárvallasýslu og Rafiðnaðarsambands Íslands áskilinn forgangsréttur til þeirrar vinnu hjá stefnda, sem samningurinn tekur til. Hefur ekki verið leitt í ljós, að fyrirsvarsmenn stefnda hafi, er þeir gerðu samninginn við verkamannadeild Verkalýðsfélagsins Rangæings, áskilið 18 ára lágmarksaldur við ráðningu starfsmanna.

Þeir félagsmenn sóknaraðila, sem nefndir eru í kröfugerð hans, sóttu að vísu allir um störf hjá stefnda áður en gildistími kjarasamningsins frá 3. júlí 1975 hófst, en samkvæmt lið 7.3 gildi hann frá 13. júní 1975. . Ekki hefur því þó verið haldið fram af hálfu stefnda, að umsóknir þessara manna hafi ekki verið í gildi eftir að hið nýja samningstímabil hófst. Verður því að leggja umsóknirnar til grundvallar, enda réð stefndi síðar þrjá þessara manna, Rúnar Guðjónsson, Guðmund Guðmundsson og Sigurð Reynisson, til starfa, áður en þeir náðu 18 ára aldri. Í málinu hefur verið lögð fram skrá yfir menn, sem ráðnir voru til stefnda á tímabilinu 1. júní til 29. júlí 1975. Sýnir hún, að auk þriggja síðastgreindra manna voru ráðnir 77 menn, þar af 58 búsettir utan Rangárvallasýslu og af þeim er einn, sem hóf starf hjá stefnda, áður en hann varð 18 ára. Er viðurkennt af hálfu stefnda, að af 160—170 mönnum, sem ráðnir voru til starfa við Sigöldu frá 1. júní 1975, hafi 6 verið innan 18 ára aldurs, þar af 5 Rangæingar. Hefur stefndi því ekki fortakslaust beitt 18 ára aldurslágmarkinu við ráðn-

ingu starfsmanna sinna. Ekki hafa verið hafðar uppi aðrar mótbárur gegn ráðningu þeirra félagsmanna sóknaraðila, sem nefndir eru í kröfugerð stefnanda en þær, að þeir hafi ekki náð 18 ára aldri. Verður því að líta svo á, að með því að synja ráðningu mannanna eða draga ráðningu þeirra meðan aðrir menn utan verkamannadeildar Verkalýðsfélagsins Rangæings voru ráðnir til starfa hafi stefndi ekki fyllilega gætt gagnvart sóknaraðila forgangsréttarákvæðisins í lið 1.1. í I. kafla kjarasamningsins frá 3. júlí 1975 og ber því að taka kröfu sóknaraðila til greina að því leyti. Ekki eru eins og á stendur efni til að dæma stefnda refsingu skv. 65. gr. laga nr. 80/1938.

Rétt þykir að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Bjarni Kristinn Bjarnason, Sigurður Línal, Árni Guðjónsson og Hafsteinn Baldvins-son.

D ó m s o r ð:

Stefnda, Energoprojekt, hefur á framangreindan hátt brotið gagnvart verkamannadeild Verkalýðsfélagsins Rangæings forgangsréttarákvæði í lið 1.1 í I. kafla kjarasamnings aðila frá 3. júlí 1975 með því að láta áðurgreinda 12 félagsmenn sóknaraðila ekki njóta forgangsréttar til starfa.

Stefndi skal vera sýkn af refsikröfu stefnanda.

Málskostnaður fellur niður.

Föstudaginn 27. febrúar 1976.

Nr. 8/1975. **Bandalag starfsmanna ríkis og bæja
f.h. Félags íslenzkra símamanna**

(Gunnar Eydal hdl.)

gegn

fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs

(Gunnlaugur Claessen hdl.)

Frídagar. Yfirvinnukaup. Vaktavinna.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms þann 24. þ.m., er höfðað með stefnu útgefinni þann 2. júní 1975.

Stefnandi málsins er Bandalag starfsmanna ríkis- og bæja fyrir hönd Félags íslenzkra símamanna.

Stefndi er fjármálaráðherra fyrir hönd ríkissjóðs.

Kröfur stefnanda eru þessar:

1. Dæmt verði, að þeim félagsmönnum Félags íslenzkra símamanna, sem vinna á reglubundnum vinnuvöktum og 9. mgr. 13. gr. kjarasamnings sóknaraðila og varnaraðila frá 15.12. 1973 tekur til, skuli bættur hver dagur, sem ekki er merktur vinnudagur á varðskrá og fellur á almennan frídag eða stórhátíðardag, annan en sunnudag, með öðrum frídegi eða greiðslu yfirvinnukaups í 7 klst.
2. Að varnaraðili verði dæmdur til að greiða sóknaraðila málskostnað að mati dómsins.

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda. Þá krefst hann og málskostnaðar úr hendi stefnanda, en til vara, að málskostnaður verði látinn falla niður.

Málavextir eru þeir, að 15. desember 1973 var undirritaður kjarasamningur milli stefnanda og stefnda um kjör félagsmanna stefnanda, er starfa hjá ríkinu. Tók samningurinn gildi 1. janúar 1974 og skyldi gilda til 30. júní 1976. Hefur stefndi nú sagt samningi þessum upp. Í 13. gr. samningsins eru ákvæði um vinnu á vinnuvökum svohljóðandi:

„13. gr.

Vinnuvökur

1. mgr. Þar sem unnið er á reglubundnum vinnuvökum, skal varðskrá, er sýni væntanlegan vinnutíma hvers starfsmanns lögð fram mánuði áður en fyrsta „vakt“ samkvæmt skránni hefst, nema samkomulag sé við starfsmenn um skemmri frest.
2. mgr. Við samningu varðskrár skal þess gætt, að helgidagavinna skiptist sem jafnast á starfsmenn.
3. mgr. Hámarkslengd hvernar vinnuvöku skal vera 10 klst. og skulu þá líða minnst 9 klst. til næstu vinnuvöku. Breytingar frá þessu eru heimilar með samkomulagi starfsmanna og forráðamanna stofnunar, sbr. 9. gr.
4. mgr. Þeir, sem vinna vinnuvökur á sunnudögum eiga rétt á leyfi í sömu viku þannig, að næturfrí komi jafnan fyrir og eftir frídaginn, eða eigi skemmri tími en 36 klst. samfleytt.
5. mgr. Eigi skal veita frídag í stað sunnudags á degi, sem er sérstakur frídagur skv. 15. gr. Falli sérstakur frídagur á sunnudag er ekki veittur annar frídagur í stað sunnudagsins.
6. mgr. Einstök aðildarfélög eiga rétt á að semja um, að þeir starfsmenn í fullu starfi, sem vinna á reglubundnum vinnuvökum og skila til jafnaðar 40 klst. vinnu á viku allt árið, geti í stað greiðslna skv. 2. mgr. 10. gr. fengið frí á óskertum föstum launum í 12 daga á ári miðað við heils árs starf.
7. mgr. Vinnu, sem fellur á sérstaka frídaga sbr. framanritað skal auk þess launa með vaktaálagi, sé þessi kostur valinn.
8. mgr. Aðilar eru sammála um, að þeir vaktavinnumenn, sem eigi notfæra sér eða njóta heimilda skv. 6. og 7. mgr. þessarar greinar eigi kost á svofelldum uppgjörsmáta:
9. mgr. Greitt verði skv. varðskrá yfirvinnukaup (tímakaup) skv. 11. gr. fyrir vinnu á almennum frídögum og stórhátíðadögum skv. 15. gr. Þeir áunnir frídagar vaktavinnumanna skv. varðskrá, sem falla á almenna frídaga og stórhátíðadaga aðra en sunnudaga, skulu bættir með öðrum frídegi eða greiðast með yfirvinnukaupi í 7 klst. fyrir hvern dag.

Ekki skal veita frídag í stað sunnudags á degi, sem er sérstakur frídagur hvort sem er.“

Ágreiningur reis um framkvæmd 9. mgr. 13. gr. kjarasamningsins gagnvart félagsmönnum sóknaraðila, sem starfa í fjarskiptastöð Landssíma Íslands í Gufunesi og óskaði stefnandi leiðréttinga. Töldu fyrirsvarsmenn stefnanda, að með „áunnum frídögum vaktavinnnumanna samkvæmt varðskrá“ væri átt við alla daga, sem ekki væru merktir vinnudagar á varðskrá, enda hefði umrætt ákvæði kjarasamningsins verið framkvæmt í samræmi við þennan skilning á öðrum vinnustöðum á vegum stefnda. Viðræður fóru fram milli aðilja af þessu tilefni í janúar og febrúar 1975. Þann 27. febrúar 1975 ritaði stefnandi stefnda bréf út af ágreiningi þessum. Í svarbréfi stefnda, dags. 10. apríl 1975, var ítrekuð fyrri afstaða stefnda, að „sérstakur frídagur“ ávinnist vegna skylduvinnu á sunnudegi. Höfðaði stefnandi síðan mál þetta, til að fá skorið úr ágreiningi þessum.

Krafa stefnanda er studd þeim rökum, að í kröfugerð sóknaraðila við gerð síðustu kjarasamninga, sem lögð hafi verið fram 27. ágúst 1973, hafi m.a. verið svofellt ákvæði um vaktavinnu: „Vaktavinnufólk á rétt til leyfis í viku hverri, þannig að næturfrí komi fyrir og eftir frídagana, nema samkomulag sé um annað. Vaktir skulu eigi vera fleiri en 5 á viku og tveir samfelldir frídagar, nema samkomulag sé um aðra tilhögun. Við gerð varðskrár hvers manns skulu allir þeir dagar á skránni, sem ekki eru merktir vinnudagar, teljast frídagar. Falli sérstakur frídagur utan laugardags eða sunnudags á merktan frídag, skuli hann greiddur með yfirvinnukaupi eða annar frídagur veittur í hans stað.“ Hafi með þessu verið krafizt breyttrar tilhögunar frá því sem áður var á þann hátt, að veittur skyldi annar frídagur eða dagurinn greiddur með yfirvinnukaupi, ef frídagur vaktavinnumanns og almennur frídagur félli saman. Hafi síðan verið gengið frá ákvæðum 13. gr. kjarasamningsins í endanlegri mynd. Hafi fyrirvarsmaður stefnanda jafnframt tjáð fyrirvarsmanni stefnda að orðalag 9. mgr. 13. gr. í þessari mynd væri úrslitaatriði um það, hvort samningar yrðu undirritaðir af fulltrúum vaktavinnnumanna. Hafi skilningur sóknaraðila á ákvæði þessu verið sá frá upphafi, að með orðunum „áunnir frídagar vaktavinnnumanna skv. varðskrá“ væri átt við alla frídaga samkvæmt varðskránni, enda vart hægt að skilja þau á annan veg.

Hafi ákvæði þetta einnig verið framkvæmt samkvæmt þessum skilningi sóknaraðila hjá langflestum ríkisstofnunum í tæpt eitt og hálf ár. Sé sóknaraðila aðeins kunnugt um, að til ágreinings hafi komið á einum vinnustað, fjarskiptastöð Landssíma Íslands í Gufunesi. Útilokað sé, að orðalag þetta eigi við frídaga vegna unninna sunnudaga, því samkvæmt síðasta lið málsgreinarinnar skuli ekki veita frídag í stað sunnudags á degi sem sé sérstakur frídagur hvort sem er. Er og bent á, að orðalag þetta sé nýtt og felist í því ný regla. Ef aðeins væri átt við frídaga vegna unninna sunnudaga, hefði verið eðlilegast að nota orðalag 4. mgr. 13. gr. Ef skilningur varnaraðila væri réttur, hefði átt að semja um greiðslu, sem samsvaraði fjölda þeirra vinnustunda, sem starfsmaður skilaði á sunnudagsvöku, en ekki fastákvæðinn klukkustundafjölda. Þá er að lokum bent á það, að þeir félagsmenn sóknaraðila, sem inna vinnuskyldu sína af hendi á vinnuvökum og fá greitt á grundvelli 9. mgr. 13. gr., verði verr settir en þeir, sem leysa vinnuskyldu sína af hendi í venjulegum dagvinnutíma, ef skilningur varnaraðila fái að ráða.

Af hálfu stefnda er því haldið fram, að við gerð kjarasamninga stefnanda og stefnda hafi ávallt verið reynt að gæta þess, að þeir starfsmenn, sem vinna á vinnuvökum og þurfa því að vinna á almennum frídögum, væru ekki verr settir en þeir starfsmenn, sem inna vinnu sína af hendi í dagvinnutíma. Hafi verið reynt að bæta vaktavinnumönnum upp vinnu þeirra á almennum frídögum, þannig að sem mestur jöfnuður næðist milli vaktavinnumannanna og dagvinnumannanna. Frí dagar þeir, sem dagvinnumenn fá, séu misjafnlega margir á hverju ári, eftir því hversu margir þeirra falli á laugardaga eða sunnudaga. Við gerð kjarasamnings aðilanna á árinu 1963 hafi orðið til svokölluð tólf daga regla, en með kjaradómi, sem gengið hafi á árinu 1970, hafi reglan verið felld niður. Regla þessi hafi svo verið endurvakin við gerð núgildandi kjarasamnings og komi fram í 6. mgr. 13. gr. Með henni sé ætlað að gera vaktavinnumenn sem næst jafnsetta dagvinnumönnum um aukafrí eða annars konar umbun vegna vinnu á almennum frídögum. Auk þessarar reglu eigi vaktavinnumenn nú kost á öðrum uppgjörsmáta til að jafna vinnu á almennum frídögum. Sú regla felist í 9. mgr. 13. gr. kjarasamningsins og feli í sér sama fyrirkomulag og var á árunum 1970—1973, þ.e. að greitt sé með yfirvinnukaupi fyrir staðna vakt á helgidögum, en sérstakur frídagur ekki veittur, enda verði því ekki ávallt við komið. Að auki feli hún í sér, að bættir séu sérstaklega þeir áunnu frí dagar fyrir vinnu á sunnudögum, sem falli á almenna frídaga, en það komi í fyrsta sinn fram í þessum kjarasamn-

ingi, að þessir ákveðnu áunnu frídagar vegna vinnu á sunnudögum skuli bættir, ef þeir falli á almenna frídaga. Er því haldið fram, að í orðunum „áunnir frídagar vaktavinnumannanna skv. varðskrá“ felist eingöngu þeir frídagar, sem eigi að koma í stað sunnudaga, sem unnir eru, sbr. 4. mgr. 13. gr. Vísbending um þennan skilning felist í orðum ákvæðisins, enda geti aukafrídagar ekki áunnist fyrir neitt annað en vinnu á öðrum degi, sem ella væri frídagur, þ.e. sunnudegi. Er mót-mælt þeim skilningi stefnanda, að „áunnir frídagar“ séu allir aðrir dagar en þeir, sem vaktavinnumaður ljúki starfsskyldu sinni á. Hugtak þetta hafi aldrei verið notað um þessa daga, heldur hafi þeir einfaldlega verið kallaðir frídagar. Er á það bent, að nauðsynlegt sé að hafa í huga ákvæði eldri kjarasamninga og breytingar á þeim. Sú tilhögun, að vaktavinnumaður skuli eiga frí a.m.k. einn dag í sömu viku og hann stendur vakt á sunnudegi, hafi verið ákveðin með kjaradómi 1967. Í sama dómi hafi verið ákvæði þess efnis, að tekið skyldi fram í varðskrá vinnuvökumanns, hvaða frídagar skyldu koma í stað sunnudagsins. Forsenda fyrir því að merkja frídaginn inná varðskrá hafi fyrst og fremst verið sú, að starfsmanni hafi verið greitt helgidagakaup, ef hann hafi verið kallaður á aukavakt á þessum sérstaklega merкта áunna frídegi, en stæði hann aukavakt á frídegi hafi honum aðeins verið greitt eftirvinnukaup. Þetta hafi aldrei sætt athugasemdum af hálfu félags þeirra starfsmanna, sem í hlut áttu, en miðað við skilning stefnanda nú, hefðu allir frídagar milli vakta verið áunnir og hefði þá átt að greiða næturvinnukaup á slíkum dögum. Þá hafi einnig verið gert ráð fyrir því í kjarasamningi stefnanda og stefnda frá 19. desember 1970, að vaktavinnumaður skyldi eiga frí einn dag í þeirri viku, sem hann stóð vakt á sunnudegi. Í þeim kjarasamningi hafi verið hætt að gera mun á helgidaga- og eftirvinnukaupi og því ekki þótt lengur forsenda fyrir því að krefjast sérstakrar merkingar á þeim degi, sem teldist frídagur í stað unnins sunnudags. Í núgildandi kjarasamningi aðilanna sé fjallað um þetta atriði í 4. mgr. 13. gr. Að vísu sé þar ekki skýrt ákvæði þess efnis, að frídaginn skuli merkja á varðskrá, en orðalag 9. mgr. 13. gr. verði ekki skilið öðruvísi en svo, að varðskrá skuli sýna, hvaða dagar teljist áunnir vegna starfa á sunnudegi. Þetta verði enn ljósara fyrir það, að með 2. málslíð 9. gr. skapist ný forsenda fyrir því að merkja frídaginn inn á varðskrá, en hún sé sú, að falli þessi áunni frídagur á almennan helgidag, skuli hann greiddur, en ekki sé unnt að greiða sérstaklega fyrir slíkan áunnin frídag, nema ljóst sé, að hann falli í raun og veru á almennan frídag samkvæmt 15. gr. kjarasamningsins. Þótt orðalagið „áunnir frídagar“ sé ekki notað í kjaradóminum frá 1967 eða kjarasamningum frá 1970, felist ekki í því ný

regla samkvæmt nágildandi kjarasamningi, heldur taki það til þeirra frídaga, sem starfsmaður fái fyrir vaktavinnu á sunnudögum. Nýmælið sé eingöngu það, að falli slíkir áunnir frídagar á almennan frídag, skuli þeir greiddir sérstaklega. Af hálfu samninganefndar varnaraðila hafi aldrei verið neinn vafi á þessu og ekki hafi annað komið fram af hálfu samninganefndar stefnanda, en að sami skilningur ríkti á þessu. Þá er því haldið fram af hálfu stefnda að í nær öllum ríkisstofnunum, þar sem vaktavinnumenn starfi, sé fylgt þeirri reglu, sem fram komi í 6. mgr. 13. gr. kjarasamningsins, þ.e. tólf daga reglunni svonefndu. Hjá þeim hafi aldrei komið til ágreinings þess, sem vakinn hafi verið með málssókn þessari. Ekki sé kunnugt um, að uppgjörs máti samkvæmt 9. mgr. 13. gr. hafi verið valinn annars staðar en hjá Pósti og síma, en þó sé henni ekki fylgt á öllum vinnustöðum stofnunarinnar. Þar sem uppgjörs máta 9. mgr. 13. gr. sé fylgt virðist ekki um samræmi í framkvæmd að ræða. Á nokkrum stöðum sé hún samkvæmt skilningi stefnda, en á öðrum stöðum samkvæmt skilningi stefnanda. Kunni ástæðan fyrir þessu ósamræmi að vera sú, að stefndi hafi ekki sent umburðarbréf til ríkisstofnana og einstakra vinnustaða, þar sem öll tvímæli væru tekin af. Til þess hafi þó ekki gefizt sérstakt tilefni, enda hafi ekki verið vitað um það fyrr en í lok síðastliðins árs eða byrjun þess, að ágreiningur hafi risið um þetta. — Því er að lokum haldið fram, að vaktavinnumenn fái miklu meira út úr almennum fríðögum í formi greiðslna eða aukafrídaga en dagvinnumenn, ef skilningur stefnanda nái fram að ganga, enda fái þá vaktavinnumenn alla almenna frídaga ársins bættu, annað hvort með öðrum frídegi eða greiðslu, jafnt þá, sem falli á sunudag sem aðra daga.

Fyrirsvarsmenn aðila hafa komið fyrir dóminn og gefið ýtarlegar skýrslur.

Álit dómsins.

Varðskrár fyrir starfsmenn við radióflughjónustuna í Gufunesi, sem lagðar hafi verið fram í málinu, sýna, að þar er aðalreglan sú, að starfsmenn vinni á 8, 6 og 10 stunda vinnuvöktum í þrjá daga, en síðan sé hlé í tvo daga. Eru þannig dagar, sem eru ekki merktir vinnudagar í varðskrá. Ekki er um það deilt í málinu, að þannig vinni þessir starfsmenn allan ársins hring, sunnudaga sem aðra daga, að undanskildum orlofstíma.

Ákvæði það, sem ágreiningur málsaðilja snýst um, hljóðar svo:

„Þeir áunnu frídagar vaktavinnumanna skv. varðskrá, sem falla á

almenna frídaga og stórhátíðadaga aðra en sunnudaga, skulu bættir með örðum frídegi eða greiðast með yfirvinnukaupi í 7 klst. fyrir hvern dag.“

Aðilja málsins greinir á um það, hvað felist í þessu, einkum orðunum „áunnir frídagar vaktvinnumanna skv. varðskrá“. Ekki er gerð grein fyrir því í kjarasamningnum, hvað hin tilvitnuðu orð merkja, en aðiljar eru sammála um, að orðalag þetta hafi ekki verið notað áður í kjarasamningi eða kjaradómi um kjör félagsmanna sóknaraðilja hjá stefnda. Hefur lögmaður stefnda haldið því fram, að það skipti ekki máli, því að orðalag þetta hafi áður verið notað manna á meðal um þá frídaga, sem veittir væru þeim, sem vinna vinnuvökur á sunnudögum, þannig að það hafi ekki falið í sér neitt nýmæli. Þessu hefur lögmaður stefnanda mótmælt og haldið fram, að í þessu umdeilda orðalagi hafi falizt ný regla. Af hálfu stefnda hafa ekki verið leiddar að því sönnur, að orðalagið hafi verið notað í þeirri ákveðnu merkingu, sem hann heldur fram, áður en samningurinn frá 15. desember 1973 var gerður. Verður hún því ekki lögð til grundvallar í máli þessu. Augljóst er, að orðalagið eitt út af fyrir sig hefur enga fastákveðna merkingu, heldur fer hún eftir því samhengi sem það stendur í. Ber því hér að skýra það með hliðsjón af samningnum sjálfum og öðrum gögnum, sem veita vitneskju um aðdraganda hans og framkvæmd.

Eins og áður greinir er því haldið fram af hálfu stefnda, að með hinu umdeilda orðalagi sé aðeins átt við frídaga, sem veittir séu þeim, sem vinna vinnuvökur á sunnudögum, sbr. 4. og 5. mgr. 13. gr.

Í 4. mgr. 13. gr. segir:

„Þeir, sem vinna vinnuvökur á sunnudögum, eiga rétt á leyfi í sömu viku þannig, að næturfrí komi jafnan fyrir og eftir frídaginn, eða eigi skemmri tíma en 36 klst. samfleytt.“

Í 5. mgr. 13. gr. segir:

„Eigi skal veita frídag í stað sunnudags á degi sem er sérstakur frídagur skv. 15. gr. Falli sérstakur frídagur á sunnudag er ekki veittur annar frídagur í stað sunnudagsins.“

Aðiljar eru sammála um, að orðin „sérstakur frídagur skv. 15. gr.“ í 5. mgr. 13. gr. taki til eftirtalinna daga, nema þá beri upp á sunnudaga og af málflutningi aðilja verður ekki annað ráðið en þau séu sömu merkingar og orðin almennir frídagar í 9. mgr. 13. gr.:

1. Nýársdagur
2. Skírdagur

3. Föstudagurinn langi
4. Laugardagur fyrir páska
5. Páskadagur
6. Annar páskadagur
7. Sumardagurinn fyrsti
8. Fyrsti maí
9. Uppstigningardagur
10. Hvítasunnudagur
11. Annar hvítasunnudagur
12. Sautjándi júní
13. Frídagur verzlunarmanna (fyrsti mánudagur í ágúst)
14. Aðfangadagur jóla frá kl. 12
15. Jóladagur
16. Annar jóladagur
17. Gamlársdagur frá kl. 12

Regla 4. og 5. mgr. 13. gr. felur þá í sér, að veita skuli leyfi í sömu viku fyrir vinnu á sunnudögum, svo sem nánar greinir í 4. mgr., en ekki skuli veittur frídagur í stað sunnudagsins á neinum þeirra daga, sem taldir eru hér að framan. Ef hins vegar einhver þessara daga fellur á sunnudag skuli ekki veittur annar frídagur í stað sunnudagsins. Af framangreindum dögum ber tvo alltaf upp á sunnudag: 1. Páskadag.

2. Hvítasunnudag.

Hins vegar geta eftirtaldir dagar fallið á sunnudag:

1. Nýársdagur
2. Fyrsti maí
3. Sautjándi júní
4. Aðfangadagur jóla
5. Jóladagur
6. Annar jóladagur
7. Gamlársdagur.

Ekki er þess getið í 4. og 5. mgr. 13. gr., hvernig úr skuli leysa, ef ekki verði við komið að veita leyfi fyrir vinnu á sunnudögum í sömu viku.

Af hálfu varnaraðilja hefur því verið haldið fram, að þá komi til hið umdeilda ákvæði 9. mgr. 13. gr., sbr. eftirfarandi texta: „Þeir áunnu frídagar vaktavinnumannanna skv. varðskrá, sem falla á almenna frí-daga og stórhátíðardaga aðra en sunnudags, skulu bættir með öðrum frídegi eða greiðast með yfirvinnukaupi í 7 klst. fyrir hvern dag.“

Hér sé átt við þá frídaga, sem áunnizt hafi vegna vinnu á sunnudögum. Þá megi bæta með öðrum frídegi eins og segi í 9. mgr. en það verði að gerast í sömu viku sbr. 4. mgr. Ákvæðið í 9. mgr. þar að lútandi sé einungis ófullkomin áréttning á orðalagi 4. mgr. Ef þessu verði ekki komið við, skuli þessir dagar „greiðast með yfirvinnukaupi í 7 klst. fyrir hvern dag.“ Þetta og annað ekki felist í 9. mgr. Ákvæðið sé að vísu ekki allskostar skilmerkilegt, en það stafi af mikilli tímaþröng við gerð samningsins.

Þessi skýring þykir ekki eiga þá stoð í orðalagi ákvæðisins að unnt sé að leggja hana til grundvallar dómi í málinu. Ef svo sérstaklega stendur á, að ekki sé hægt að veita leyfi vegna vinnu á sunnudegi í sömu viku eins og 4. mgr. 13. gr. áskilur, sýnist eðli málsins samkvæmt verða að bæta það með öðrum hætti. Verður því að túlka samninginn svo, að reglur um leyfi vegna sunnudaga séu tæmandi taldar í 4. og 5. mgr. 13. gr. með þeirri einni takmörkun, sem þegar er lýst. Gildir þá einu, hvort menn hafi kosið uppgjör fyrir unna frídaga skv. 15. gr. eftir reglu 6., sbr. 7. mgr. 13. gr. eða 8., sbr. 9. mgr. Er þá úrlausnarefnið, hvað felist í 9. mgr. 13. gr.

Áður hefur verið vitnað til ákvæða um vaktavinnufólk í 3. kafla B í kröfugerð sóknaraðilja, sem lögð var fram 27. ágúst 1973. Þar segir m.a.: „Við gerð varðskrár hvers manns skulu allir þeir dagar á skránni, sem ekki eru merktir vinnudagar, teljast frídagar. Falli sérstakur frídagur utan laugardags eða sunnudags á merktan frídag, skal hann greiddur með yfirvinnukaupi eða annar frídagur veittur í hans stað.“

Með orðunum „sérstakur frídagur“ er augljóslega átt við þá 17 daga, sem áður eru taldir. Er ljóst, að markmið sóknaraðilja hefur verið að fá því framgengt, að hvenær sem einhver þessara frídaga — að því áskildu að hann lenti ekki á sunnudegi — félli á dag, sem ekki væri merktur vinnudagur í varðskrá, skyldi hann greiddur með yfirvinnukaupi eða annar frídagur veittur í hans stað.

Þegar það er haft í huga, sem áður segir, að telja verður að ákvæði 4. og 5. mgr. 13. gr. geymi tæmandi ákvæði um sunnudaga og ósannað er að orðalagið „áunnir frídagar“ eins og það er notað í 9. mgr. 13. gr. kjarasamnings aðilja frá 15. desember 1973, eigi einvörðungu við þá frídaga, sem koma í stað sunnudaga, verður ekki séð, að ákvæði 9. mgr. hafi neinn annan tilgang en þann að koma til móts við það ákvæði kröfugerðar sóknaraðilja í 3. kafla B, sem vitnað var til

hér að framan, þótt því væri að vísu í upphafi hafnað. Þessu til viðbótar ber á það að líta, að ákvæði 9. mgr. 13. gr. hefur verið framkvæmt í samræmi við skilning sóknaraðilja í mörgum ríkisstofnunum, þótt ekki liggi fyrir vitneskja um, hvor hátturinn á framkvæmd hafi náð til fleiri starfsmanna. Hefur launadeild fjármálaráðuneytisins látið þá framkvæmd viðgangast athugasemdalaust að minnsta kosti þar til í febrúar 1975, og verður því ekki borið við, að deildinni eða ráðuneytinu hafi verið ókunnugt um hana. Loks má benda á, að nauðsynlegt hefði verið að merkja þessa áunnu frídaga sérstaklega á varðskrá, ef þeir hefðu einungis átt að koma í stað sunnudaga, en það hefur ekki verið gert, enda ekki eftir því gengið.

Með skírskotun til þess, sem hér hefur verið rakið um eðlilegasta skýringu á samningnum og um framkvæmd hans, verður niðurstaðan sú, að taka beri kröfu stefnanda til greina.

Eftir öllum atvikum þykir rétt, að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp: Guðmundur Jónsson, Bjarni Kristinn Bjarnason, Sigurður Línal, Bjarni Sigurðsson og Hafsteinn Baldvinsson.

D ó m s o r ð:

Viðurkenndur er sá skilningur stefnanda á ákvæði 9. mgr. 13. gr. kjarasamnings Bandalags starfsmanna ríkis og bæja og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs frá 15. desember 1973, að þeim félagsmönnum Félags íslenzkra símamanna, sem vinna á reglubundnum vinnuvökum og 9. mgr. 13. gr. kjarasamningsins tekur til, skuli bættur hver dagur, sem ekki er merktur vinnudagur á varðskrá og fellur á almennan frídag eða stórhátíðardag, annan en sunnudag, með öðrum frídegi eða greiðslu yfirvinnukaups í 7 klukkustundir.

Málskostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 12. ágúst 1976.

Nr. 2/1976. **Farmanna- og fiskimannasamband Íslands**
vegna Skipstjóra- og stýrimannafélagsins
Öldunnar, Reykjavík,
Skipstjóra- og stýrimannafélagsins Kára,
Hafnarfirði,
Skipstjóra- og stýrimannafélagsins Verðandi,
Vestmannaeyjum,
Skipstjóra- og stýrimannafélagsins Hafþórs,
Akranesi,
Skipstjóra- og stýrimannafélagsins Ægis,
Síglufirði,
Skipstjóra- og stýrimannafélagsins Vísis,
Keflavík, og
Skipstjórafélags Norðlendinga, Akureyri
 (Finnur Torfi Stefánsson hdl.)

gegn

Landssambandi íslenzkra útvegsmanna
vegna Útvegsmannafélags Reykjavíkur,
Útvegsmannafélags Hafnarfjarðar,
Útvegsmannafélags Hornafjarðar og
Djúpavogs,
Útvegsmannafélags Þorlákshafnar,
Útvegsmannafélags Suðurnesja,
Útvegsmannafélags Akraness,
Útvegsmannafélags Snæfellsness,
Útvegsmannafélags Norðurlands,
Útvegsmannafélags Austfjarða og
Útvegshændafélags Vestmannaeyja
 (Jónas Haraldsson hdl.)

Kjarasamningur. Ágreiningur um gildistíma.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms þann 9. ágúst 1976, er höfðað með stefnu, sem gefin var út 15. júlí 1976.

Stefnandi málsins er Farmanna- og fiskimannasamband Íslands

vegna Skipstjóra- og stýrimannafélagsins Öldunnar, Reykjavík, Skipstjóra- og stýrimannafélagsins Kára, Hafnarfirði, Skipstjóra- og stýrimannafélagsins Verðandi, Vestmannaeyjum, Skipstjóra- og stýrimannafélagsins Hafþórs, Akranesi, Skipstjóra- og stýrimannafélagsins Ægis, Siglufirði, Skipstjóra- og stýrimannafélagsins Vísis, Keflavík og Skipstjórufélags Norðlendinga, Akureyri.

Stefndi er Landssamband íslenzkra útvegsmanna vegna Útvegsmannafélags Reykjavíkur, Útvegsmannafélags Hafnarfjarðar, Útvegsmannafélags Hornafjarðar og Djúpavogs, Útvegsmannafélags Þorlákshafnar, Útvegsmannafélags Suðurnesja, Útvegsmannafélags Akraness, Útvegsmannafélags Snæfellsness, Útvegsmannafélags Norðurlands, (áður Útvegsmannafélags Eyjafjarðar og nágrennis), Útvegsmannafélags Austfjarða og Útvegsbændafélags Vestmannaeyja.

Kröfur stefnanda eru þessar:

Aðallega: Að viðurkennt verði með dómi að kjarasamningur sá, sem aðiljar máls þessa gerðu með sér og undirrituðu þann 9. marz 1974, ásamt viðbótarsamningi dagsettum 30. apríl 1975, sé í gildi sem kjarasamningur milli aðilja og eftir honum skuli farið í skiptum þeirra.

Til vara: Að dæmt verði, að enginn kjarasamningur hafi verið í gildi milli aðilja frá og með 1. marz 1976.

Þá krefst stefnandi málskostnaður að skaðlausu.

Kröfur stefnda eru þessar:

1. *Aðallega:*

Að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda og þá jafnframt dæmt, að kjarasamningur sá, sem aðiljar máls þessa gerðu með sér og undirrituðu hinn 1. marz 1976, ásamt viðbótarsamningi þessara aðilja við þann samning, er undirritaður var án fyrirvara hinn 14. maí s.l., sé í gildi og bindandi sem kjarasamningur milli aðilja og eftir honum skuli farið í skiptum þeirra.

2. *Til vara:*

Að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda og þá jafnframt dæmt, að sá hluti kjarasamnings þess, sem aðiljar máls þessa gerðu með sér og undirrituðu hinn 1. marz 1976, er gerður var vegna svonefndrar „sjóðakerfisbreytingar“, þ.e.a.s. 1.—9. gr., 14. gr. vertíðarsamnings og 1. gr. 1. málslíður og 3. gr. síld- og loðnuveiðisamnings, ásamt viðbótarsamningi þessara aðilja við þann samning, er undirritaður var án fyrirvara hinn 14. maí s.l.,

sé í gildi og bindandi sem kjarasamningur milli aðilja og eftir honum skuli farið í skiptum þeirra.

3. Til þrautavara:

Að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda, og þá jafnframt dæmt, að kjarasamningur sá, sem aðiljar máls þessa gerðu með sér og undirrituðu hinn 1. marz 1976, ásamt viðbótarsamningi þessara aðilja við þann samning, er undirritaður var án fyrirvara hinn 14. maí s.l., sé í gildi og bindandi sem kjarasamningur milli aðilja sem grunnsamningur, þó þannig, að stefnandi hafi rétt á að gera kröfu um viðbætur við hann.

4. Þá er málskostnaðar krafizt að skaðlausu, hvort heldur málið verði flutt fyrir Félagsdómi eða hafið af hálfu stefnanda.

Málavextir eru þeir, að 9. marz 1974 gerðu aðilja máls þessa með sér þrjá samninga um kaup og kjör skipstjórnarmanna innan þeirra félaga, sem eru aðiljar að Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands: Vertíðarsamning, síld- og loðnuveiðisamning og flutningasamning. Skyldu samningar þessir gilda frá 1. janúar 1974 til 15. maí 1976 að öðru leyti en því, að kauptrygging og aðrir kaupliðir giltu frá 1. marz 1974.

Þann 30. ágúst 1974 ákvað Seðlabanki Íslands að höfðu samráði við ríkisstjórnina 17% lækkun á markaðsgengi íslenzkrar krónu gagnvart Bandaríkjadal. Tilkynnti þá stefnandi máls þessa, Farmanna- og fiskimannasamband Íslands með bréfi dags. 30. október 1974 fyrir hönd þeirra félaga, sem eru sóknaraðiljar máls þessa stefnda, Landsambandi íslenzkra útvegsmanna, fyrir hönd þeirra félaga, sem eru varnaraðiljar máls þessa, að hann segði upp kjarasamningunum frá 9. marz 1974. Var vísað til ákvæða allra samninganna (33., 23. og 15. gr.) þess efnis, að yrði breyting á lögskráðu gengi íslenzku krónunnar, yrðu samningarnir uppsegjanlegir með eins mánaðar uppsagnarfresti. Samningunum skyldi sagt upp innan tveggja mánaða frá gengisbreytingu. Á fundi í stjórn stefnda, Landssambands íslenzkra útvegsmanna, 21. nóvember 1974 var samþykkt að taka þessa samningsuppsögn gilda, en álitamál þótti, hvort hún hefði borizt nægilega tímanlega.

Af hálfu stefnanda, Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, hefur því verið haldið fram, að aðiljar máls þessa hafi 30. apríl 1975 gert viðbótarsamning, sem falið hafi í sér breytingu á samningunum frá 9. marz 1974. Hafi þessi samningur verið borinn upp í áðurnefnd-

um aðildarfélögum Farmanna- og fiskimannasambands Íslands og hlotið þar samþykki. Eftir þessum breytta samningi hafi síðan verið farið í skiptum aðilja máls þessa, þar til 1. marz 1976. Um þetta atriði hefur hins vegar verið lýst annari skoðun af hálfu stefnda, Landssambands íslenskra útvegsmanna, þess efnis, að viðbótarsamningur þessi hafi aldrei verið gerður, enda hafi stefnandi, Farmanna- og fiskimannasamband Íslands, ekki lagt fram neina kröfugerð né heldur tekið þátt í samningaviðræðum, er í hönd fóru við undirmenn eins og síðar greinir. Stefndi, Landssamband íslenskra útvegsmanna, hafi að vísu látið gera tillögu að samningi við aðildarfélög stefnanda, Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, sem miðuð hafi verið við tillögur að samningi við undirmenn á skipum. Þetta uppkast hafi hins vegar ekki verið afhent stefnanda, Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands, um þessar mundir og sé því nokkur ráðgáta, hvernig unnt hafi verið að bera tillögurnar undir atkvæði í aðildarfélögum hans. Ennfremur hafi þessi samningur, sem fyrirsvarsmenn stefnanda, Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, haldi fram, að gerður hafi verið, aldrei verið undirritaður og því ekki verið formlega frá honum gengið. Enginn sérstakur kjarasamningur hafi því verið gerður við stefnanda, Farmanna- og fiskimannasamband Íslands, á þessum tíma, enda ekki krafizt. Á hinn bóginn hafi þau ákvæði, sem eru í samningsuppkastinu, verið lögð til grundvallar í viðskiptum aðilja, þannig að kjör félagsmanna í aðildarfélögum stefnanda, Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, hafi ákvarðast af þeim og hafi því félagsmennirnir notið hliðstæðra kjarabóta og félagsmenn innan vébanda Sjómannasambands Íslands, svo sem nánar verður greint frá hér á eftir.

Þann 9. október 1974 sagði Sjómannasamband Íslands fyrir hönd aðildarfélaga sinna upp samningi sínum við stefnda, Landssamband íslenskra útvegsmanna, á grundvelli samskonar ákvæðis og áður hefur verið vitnað til um breytingu á lögskráðu gengi íslenskrar krónu. Hófust samningaviðræður milli stefnda, Landssambands íslenskra útvegsmanna og Sjómannasambands Íslands 9. janúar 1975 en þá lagði Sjómannasambandið fram kröfugerð sína. Undirrituðu aðiljar kjarasamning 7. apríl 1975, en hann var felldur í atkvæðagreiðslu hjá Sjómannasambandi Íslands. Var þá gerður viðbótarsamningur, sem borinn var undir atkvæði ásamt fyrra samningi og þeir síðan samþykktir. Áttu samningar þessir að gilda frá 1. marz 1975. Sjómann-

samband Íslands sagði þessum samningum upp 31. október 1975, þannig að þeir yrðu lausir 1. janúar 1976.

Við gerð kjarasamninganna í marzmánuði 1975 óskuðu bæði samtök sjómanna og útvegsmanna þess, að ríkisstjórnin hlutaðist til um, að skipuð yrði nefnd til að endurskoða gagnert gildandi lög og reglur um sjóði sjávarútvegsins. Skipaði sjávarútvegsráðherra nefndina vorið 1975 og var verkefni hennar að endurskoða lög og reglur um sjóði sjávarútvegsins, að skoða samhengi milli sjóðanna og skiptaverðs sjávarafla og þar með aflahlut áhafnar, ennfremur að gera grein fyrir hugsanlegum samræmdum breytingum á starfsemi sjóðanna og gildandi hlutaskiptareglum.

Nefndin skilaði ýtarlegri skýrslu 19. janúar 1976 og lagði þar fram tillögur sínar um breytingu á skipan þeirra mála, sem henni var falið að kanna.

Hófust síðan samningaviðræður milli stefnda, Landssambands íslenzkra útvegsmanna annars vegar og stefnanda Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, svo og Sjómannasambands Íslands í janúarmánuði 1976. Voru tillögur sjóðanefndar lagðar til grundvallar í þeim samningaviðræðum, en að auki var rætt um önnur atriði, er lutu að kaupi og kjörum. Komust samningsaðiljar fljótt að þeirri niðurstöðu, að til þess að breytingar yrðu gerðar á sjóðakerfi sjávarútvegsins yrði að breyta lögum og reglum um þessa sjóði.

Þann 29. janúar 1976 var svoljóðandi tillaga samþykkt í ríkisstjórninni:

„Ríkisstjórnin samþykkir að beita sér fyrir setningu laga og reglugerða, sem í öllum meginatriðum fylgi tillögum þeim og ábendingum, sem settar eru fram í 7. og 9. kafla í skýrslu tillögunefndar um sjóði sjávarútvegs og hlutaskipti frá 19. janúar 1976. Ákvörðun þessi er á því reist, að samkomulag náist milli samtaka sjómanna og útvegsmanna um breytingar á kjarasamningum í tengslum við þessar laga-breytingar og jafnframt að samkomulag þetta nái jafnt til þeirra félaga sjómanna og útvegsmanna, sem hafa bundna samninga, sem þeirra, er nú hafa lausa samninga.“

Sendi sjávarútvegsráðherra formanni tillögunefndar um sjóði sjávarútvegs og hlutaskipti (sjóðanefnd) samþykkt þessa í bréfi dags. sama dag.

Á grundvelli þessarar yfirlýsingar ríkisstjórnarinnar gerðu samningsaðiljar með sér samkomulag 8. febrúar 1976 svohljóðandi:

„1. Þar sem ríkisstjórnin hefur lýst yfir, að hún muni beita sér fyrir setningu laga og reglugerða í samræmi við tillögur og ábendingar tillögunefndar um sjóði sjávarútvegs og hlutaskipti, lýsa aðiljar því yfir, að þeir muni gera þá samninga sín á milli, sem nú eru lausir, um kjör sjómanna á grundvelli tillagna og ábendinga, sem fram koma í skýrslu nefndarinnar, dags. 19. janúar 1976.

2. Aðiljar lýsa því enn fremur yfir, að þeir muni beita sér fyrir því, að heimildir verði veittar til þess að taka þegar upp samninga á þessum grundvelli um breytingar á þeim kjarasamningum aðilja, sem ekki hefir verið sagt upp, með sama hætti og væru þeir lausir.

3. Aðiljar þessa samkomulags gera ráð fyrir, að ríkisstjórnin láti fara fram sérstaka athugun á kjörum áhafna og afkomu útgerðar á stærri togurum (þ.e. 500 brl. og yfir) við þessar breytingar. Athugun þessi verði gerð í samráði við samtök sjómanna og útvegsmanna og fulltrúa þeirra byggðarlaga, sem sérstakra hagsmuna eiga að gæta, með það fyrir augum, að tryggja atvinnu sjómanna og rekstur sjávarútvegsfyrirtækja á þessum stöðum, sbr. og bréf sjávarútvegsráðuneytisins til Félags íslenzkra botnvörpuskipaeigenda dags. 3. júlí 1975.“

Þegar þessi yfirlýsing lá fyrir, lagði ríkisstjórnin fram á Alþingi frumvörp til breytinga á lögum um sjóðakerfi sjávarútvegsins í samræmi við tillögur sjóðanefndar og voru frumvörp þessi samþykkt á Alþingi 12. febrúar 1976, sbr. lög nr. 4/1976 um stofnfjár sjóð fiskiskipa, l. nr. 5/1976 um útflutningsgjald af sjávarafurðum, og lög nr. 6/1976 um gjald af gas og brennsluolíu, og 16. marz 1976, sbr. lög nr. 17/1976 um greiðslu váttryggingariðgjalda fiskiskipa.

Sjávarútvegsráðherra sagði, er hann fylgdi frumvörpum þessum úr hlaði í neðri deild Alþingis:

„Ég vænti þess, að hv. sjútn. haldi fljótt fund um málið og afgreiði það og helzt sameiginlegan fund með sjútn. hv. Ed. En ég tek það fram, að það er forsenda þessa máls að samingar náist á milli aðilja vinnumarkaðarins um þessa róttæku breytingu, því að náist þeir ekki, þá er auðvitað með samþykkt þessa frv. séð að útgerðin heldur ekki áfram. Þess vegna er það forsenda þess, að þessi breyting verði gerð, að aðiljar vinnumarkaðarins nái samkomulagi. En það er hvergi með flutningi þessa frv. gripið inn í þá samninga, enda er það mál, sem þessir aðiljar eiga að koma sér saman um. Ég vona það, þótt

nú séu uppi nokkuð skiptar skoðanir og þá einkum meðal aðildarféлага sjómanna um hvaða leiðir eigi að fara í þessum efnum, þá náist samkomulag þó að nú sé orðið skammt til stefnu. En þrátt fyrir það tel ég að Alp. eigi og þurfi að hraða þessu máli. Þetta er mjög merkt og mikilvægt samkomulagsmál á milli sjómanna og útvegsmanna. Það eru gerðar hér veigamiklar breytingar, sem mikið hefur verið talað um, og það er vilji þessara aðilja að gera þessar breytingar. Þá finnst mér auðvitað að Alp. geti ekki annað en stutt að því að þær breytingar nái fram að ganga.“

Kjarasamningar voru komnir á lokastig 28. febrúar 1976 er aðiljar undirrituðu svohljóðandi yfirlýsingu:

„Aðiljar lýsa því hér með yfir, að þeir eru samþykkir framlögðum drögum að kjarasamningum aðilja. Samningarnir verða undirritaðir, þegar ákvörðun um fiskverð frá 15. febrúar 1976 liggur fyrir í samræmi við forsendur samningsdraganna.“

Fiskverð var síðan ákveðið aðfaranótt 1. marz 1976 og kjarasamningar aðilja þessa máls undirritaðir þann dag. Voru samningarnir þrír eins og hinir eldri: Vertíðarsamningur, síld- og loðnuveiðisamningur og flutningasamningur. Báðir aðiljar undirrituðu samningana með fyrirvara; fyrirsvarsmenn Landssambands íslenzkra útvegsmanna um samþykki einstakra félaga, stjórnar landssambandsins og stjórnar Vinnuveitendasambands Íslands, en fulltrúar Farmanna- og fiskimannasambands Íslands með fyrirvara um samþykki stjórnar sambandsins.

Pennan sama dag gerðu samningsnefndarmenn Farmanna- og fiskimannasambands Íslands með sér samkomulag að höfðu samráði við félagsstjórnir aðildarfélaganna um að hinir nýgerðu samningar skyldu bornir undir allsherjaratkvæðagreiðslu í félögunum og atkvæði allra félagsmanna talin sameiginlega. Stóð atkvæðagreiðsla til 16. marz 1976 en þá voru atkvæði talin hjá Sáttasemjara ríkisins. Urðu úrslit þau, að 136 vildu samþykkja samningana, en 198 greiddu atkvæði gegn þeim, 1 seðill var ógildur. Voru samningarnir þannig felldir og kom því ekki til þess, að stjórn Farmanna- og fiskimannasambands Íslands samþykkti þá, svo sem fyrirvari áskildi.

Sama daga höfðu verið undirritaðir samningar milli Landssambands íslenzkra útvegsmanna og Sjómannasambands Íslands en þeir voru síðan bornir upp í hverju félagi Sjómannasambandsins um sig og

felldir í mörgum félögum. Hins vegar voru þeir samþykktir í aðildarfélögum sjómannasambandsins á Akranesi, í Grindavík, Vestmannaeyjum, Þorlákshöfn og á Skagaströnd.

Þegar þessi úrslit lágu fyrir, hófust samningaviðræður að nýju. Sjómannasamband Íslands lagði fram skriflegar kröfur, en Farmanna- og fiskimannasamband Íslands lagði ekki fram skriflega kröfugerð. Meðan þessu fór fram eða 14. maí 1976 undirrituðu aðiljar máls þessa, Farmanna- og fiskimannasambands Íslands og Landssamband íslenzkra útvegsmanna, viðbótarsamning við samninginn, sem undirritaður hafði verið 1. marz 1976 en felldur í áðurnefndri atkvæðagreiðslu og var viðbótarsamningurinn undirritaður af beggja hálfu án nokkurs fyrirvara.

Um síðir voru undirritaðir samningar við undirmenn á skipum og stendur nú yfir allsherjaratkvæðagreiðsla um þá, en við yfirmenn, félaga í Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands, hafa enn engir samningar tekizt.

Þrátt fyrir þetta fóru skip á sjó þegar eftir 1. marz 1974 og er ekki ágreiningur um það, að frá þeim degi hefur kaup verið greitt eftir þeim samningum, sem undirritaðir voru 1. marz 1976 og 14. maí sama ár.

Rök stefnanda, Farmanna- og fiskimannasambands Íslands:

Eins og þegar hefur verið rakið hefur því verð haldið fram af hálfu stefnanda, að samningurinn frá 9. marz 1974 sé einn gildur um kaup og kjör skipstjórnarmanna, enda hafi hann verið gerður með löglegum hætti, þar á meðal hafi báðir aðiljar samþykkt hann og hann verið lagður til grundvallar í skiptum aðilja þar til 1. marz 1976. Að vísu hafi samningi þessum verið sagt upp 30. október 1974, en viðbótarsamningur hafi síðan verið gerður eins og fyrr er rakið og hann samþykktur í aðildarfélögum stefnanda. Á dskj. nr. 37, sé bréf frá Skipstjórafélagi Norðlendinga, þar sem tilkynnt sé um atkvæðagreiðslu um viðbótarsamning þennan á fundi í félaginu 11. maí 1976. Í öðrum félögum hafi hins vegar verið tilkynnt um úrslit atkvæðagreiðslu í síma. Þannig hafi tekizt nýir samningar með aðiljum í framhaldi af uppsögninni 30. október 1974. Samkvæmt ákvæðum hins nýja samnings skyldi hann gilda frá 1. marz 1975 til 15. september 1975, og vera uppsegjanlegur með mánaðar fyrirvara. Ef honum yrði ekki sagt upp framlengdist hann til 1. júní 1976 með sama uppsagnarfresti. Þá hafi samningnum ekki verið sagt upp og hann því framlengzt til þess tíma. Ekki hefði honum heldur verið sagt upp þá og því hefði

hann framlengzt um 1 ár í viðbót, eða til 1. júní 1977, sbr. 6. gr. 1. nr. 80/1938. Þessi samningur hefði að öllu leyti verið löglega gerður og undirritaður af samningsaðiljum, þótt ekki hefði tekizt að hafa upp á undirrituðu eintaki. En jafnvel þótt undirritun samningsins kynni að hafa farizt fyrir breyti það engu um gildi hans.

Enda þótt samningsaðiljar báðir hafi samþykkt að beita sér fyrir endurskoðun kjarasamninga á grundvelli tillagna sjóðanefndar, svo sem áður er lýst, breyti það engu um gildi þess samnings sem fyrir sé, enda standi hann óhaggaður þar til nýr samningur taki gildi. Viðræður þær, sem fyrirsvarsmenn stefnanda hafi tekið þátt í, hafi ekki falið í sér neinskonar uppsögn á samningnum, né heldur neina skuldbindingu um að gera nýja samninga á hverju sem ylti. Ef samkomulag hefði tekizt um nýjan samning væri að sjálfsögðu hinn eldri fallin úr gildi. Samningurinn hefði hins vegar verið undirritaður 1. marz 1976 með þeim fyrirvara, að stjórn Farmanna- og fiskimannasambands Íslands samþykkti, en hún hafi ekki viljað veita slíkt samþykki nema að undangenginni allsherjaratkvæðagreiðslu í aðildarfélögunum eins og áður sé lýst. Sú atkvæðagreiðsla hafi farið fram en samningar verið felldir og því ekki hlotið samþykki stjórnar stefnanda svo sem áskilið hafi verið. Þessi afstaða stjórnarinnar hafi legið fyrir að lokinni talningu atkvæða 16. marz 1976 án þess þó að hún væri bréflega tilkynnt gagnaðilja eða skjalfest á annan hátt. Skipti það ekki máli, því að óvæfengjanlegt sé, að stefnda hafi verið kunnugt um þessa afstöðu stjórnar stefnanda. Á þetta hafi verið lögð aukin áherzla með því að krefjast áframhaldandi viðræðna, þar sem bornar hafi verið fram nýjar kröfur. Samkvæmt þessu gildi gömlu samningarnir frá 9. október 1974 með þeim breytingum, sem gerðar hafi verið 30. apríl 1975.

Ekki verði talið, að kjarasamningarnir frá 9. marz 1974, sbr. breytingar frá 30. apríl 1975, séu fallnir út gildi sakir þess, að forsendur hafi brostið um leið og sjóðakerfinu var breytt og nýtt fiskverð ákveðið. Aðiljar kjarasamnings verði ávallt að taka á sig nokkra áhættu að aðstæður breytist á samningstímabilinu og það kunni að leiða til óhagstæðari niðurstöðu en gert hafi verið ráð fyrir við gerð samnings. Geti slíkar breytingar verið margvíslegar, meðal annars séu flestar ráðstafanir stjórnvalda í efnahagsmálum til þess fallnar að einhverju leyti að hafa áhrif á þau mál, sem aðiljar vinnumarkaðarins hafi leitast við að skipa með kjarasamningum. Sé því vafasamt að láta lagasetningu af því tagi, sem sjóðakerfisbreytinguna, valda því að kjarasamningurinn

falli úr gildi, enda lúti sú lagasetning ekki beint að kjarasamningum. Þaðan af síður komi til álita, að ákvörðun nýs fiskverðs geti haft þessi áhrif, enda hafi sú ákvörðun fremur verið afleiðing kjarasamningsins frá 1. marz 1976 en orsök hans. Hér megi og minna á, að í öllum samningunum sé getið um forsendur, sem valdið geti uppsögn á samningi án þess að samningstími sé útrunninn en þessar forsendur séu gengisbreyting eða ófriður í Vestur-Evrópu. Virðist þær tæmandi taldar og frá þeim sé því heimilt að gagnálykta á þann veg að aðrar komi ekki til álita.

Því fari fjarri, að ógerlegt sé að fara eftir samningunum frá 9. marz 1974 með þeirri breytingu sem á þeim voru gerðar 30. apríl 1975, þótt breyting hafi verið gerð á sjóðum sjávarútvegsins og nýtt fiskverð verið reiknað út í samræmi við þá breytingu. Ef til vill þurfi að ákveða nýtt fiskverð, en það sé engin frágangssök.

Loks var því haldið fram af hálfu stefnanda, að Félagsdómur hefði ekki heimild til að dæma kjarasamning, sem aðili hefði felld í atkvæðagreiðslu gildan og bindandi.

Ef þessar röksemdir teljist ekki nægja til þess að taka aðalkröfuna til greina hljóti þær að minnsta kosti að leiða til þess, að telja verði að enginn samningur sé í gildi milli aðilja og beri því að taka varakröfuna til greina.

Rök stefnda, Landssambands íslenzkra útvegsmanna:

Til stuðnings aðalkröfu sinni hefur stefndi haldið því fram, að samningarnir frá 9. marz 1974 séu ekki lengur í gildi, þar sem þeim hafi verið sagt upp 30. október sama ár. Einsog áður sé rakið hafi enginn viðbótarsamningur verið gerður, sem breytt hafi samningunum frá 9. marz, og megi það gleggst marka af því, að slíkur viðbótarsamningur hafi aldrei verið undirritaður. Hins vegar hafi tillögur stefnda um nýjan samning til breytinga á hinum eldri í reynd verið lagðar til grundvallar í skiptum aðilja, en þær hafi verið gerðar með hliðsjón af breytingum, sem gerðar hefðu verið á samningum við undirmenn á skipum. Aðilar hafi svo gert með sér nýja kjarasamninga 1. marz 1976 er gilda skyldu frá 15. febrúar sama ár og eftir þessum samningum ásamt viðbótarsamningi frá 14. maí s.á. hafi nú verið farið í nálega 6 mánuði án nokkurra andmæla stefnanda eða félagsmanna hans.

Í annan stað hefði stefnandi lýst sig samþykkan því að sjóðakerfi sjávarútvegsins yrði endurskoðað og samvinnunefnd sjómanna, sem svo er kölluð jafnvel beitt sér fyrir að flotanum hafi verið siglt heim

á sínum tíma til þess að knýja á um að sjóðanefnd lyki störfum. Í samræmi við þessa afstöðu hafi stefnandi undirritað samkomulagið 8. febrúar 1976, sem áður hefur verið rakið, þess efnis að hann myndi gera samninga við stefnda á grundvelli tillagna og ábendinga sjóðanefndar, þar sem ríkisstjórnin hefði lýst því yfir að hún myndi beita sér fyrir setningu laga og reglugerða í samræmi við tillögur nefndarinnar. Hefði stefnanda verið fullkunnugt um, að forsenda ríkisstjórnarinnar fyrir slíkri lagasetningu væri, að samkomulag í samræmi við breytingar á kjarasamningum milli samningsaðilja í samræmi við sjóðakerfisbreytinguna.

Þá hefði stefnandi bundið undirritun sína því skilyrði, að nýtt fiskverð yrði ákveðið í samræmi við sjóðakerfisbreytinguna, sbr. yfirlýsinguna dags. 28. febrúar 1976. Forsenda þeirrar fiskverðsákvörðunar hafi verið, að aðiljar samþykktu nýgerðan kjarasamning með nýjum og lægri skiptaprósentutölum. Forsendur allra þessara breytinga hafi verið að samkomulag næðist milli sjómanna og útgerðarmanna um kaup og kjör. Hefði stefnanda mátt vera það ljóst, að með undirritun kjarasamninganna 1. marz 1976 hefði hann verið bundinn þeim og breytingum þeim, sem gerðar hefðu verið. Þegar þessar yfirlýsingar hafi verið í bígerð hafi stefnanda raunar gefizt síðasta tækifærið til að lýsa því yfir að hann vildi ekki una sjóðakerfisbreytingunum, en þetta hefði hann ekki gert og því væri hann skuldbundinn til að semja, svo sem að framan hefði verið rakið.

Við þetta bætist svo það, að 14. maí 1976 hefði stefnandi undirritað viðbótarsamning við rammasamningana frá 1. marz 1976 án fyrirvara, en sá samningur hefði verið gerður til fyllingar rammasamningunum vegna tveggja atriða sem ekki hefði verið gengið frá að fullu. Sé af þessu ljóst, að stefnandi hafi sætt sig við samningana í reynd, enda þótt þessir rammasamningar hafi ekki hlotið samþykki í félögum stefnanda við atkvæðagreiðslu.

Frá 1. marz 1976 hafi svo kaup og kjör félagsmanna stefnanda farið eftir þessum samningi, eða í u.þ.b. 6 mánuði, án þess að stefnandi eða nokkur félagsmanna hans hafi mótmælt né heldur gert neinn fyrirvara við móttöku greiðslna.

Þá hafi stefnandi sent fulltrúa á þá samningafundi sem haldnir hafi verið síðan, en þeir hafi engar kröfur gert né heldur haft afskipti af viðræðum stefnda, Landssambands íslenzkra útvegsmanna og Sjómannasambands Íslands eftir að viðbótarsamningurinn hafi verið

undirritaður 14. maí sl. og þannig verið endanlega gengið frá ramma-samningunum. Ef stefnandi hefði í raun og veru einhverjar óskir um aðra samninga eða frekari viðbætur við rammam samningana frá 1. marz 1976 hefði mátt ætla að slíkum kröfum yrði hreyft á því tímabili sem liðið hafi frá því að þeir voru felldir.

Þá er á það bent af hálfu stefnda, að sum aðildarfélög Sjómannasambands Íslands hafi nú samþykkt samningana við atkvæðagreiðslu. Sé því ljóst að við sjóðakerfisbreytingunni verði héðan af ekki hróflað. Útilokað sé og óframkvæmanlegt, að sumir kjarasamningar séu á grundvelli hinna nýju sjóðakerfisbreytingar en aðrir ekki. Aldrei geti nema eitt og sama fiskverð verið í gildi á sama tíma; allt annað sé óframkvæmanlegt og sama eigi við um skiptaprósentuna. Ef kröfur stefnanda næðu fram að ganga, fæli það í sér, að útgerð legðist niður í landinu um ófyrirsjáanlegan tíma, þar sem hún yrði ekki rekin með tvenns konar sjóðakerfi, tvenns konar fiskverði og tvenns konar skiptaprósentu. Jafnframt sé ókleift að hverfa aftur til gamla sjóðakerfisins enda þyrfti þá að bakfæra allar greiðslur en það verði að teljast útilokað.

Þá megi benda á, að félagar stefnanda yrðu fyrir verulegri kjaraskerðingu ef kröfur hans yrðu teknar til greina, þar sem þeir glötuðu þá öllum kjarabótum er þeir hefðu fengið 1975 og síðar. Óhjákvæmi-legt yrði fyrir útvegsmann að endurkrefja skipverja sína um þær umframgreiðslur, er þeim hefði verið greitt á þessum tíma, enda hefði það verið gert í trausti þess að aðilar væru bundnir við síðustu samninga. Verði því ekki séð, hvaða hag stefnandi telji sig hafa af því að fá dóm um það, að samningarnir frá 9. marz 1974 skuli gilda enn í dag, þar sem hann hafi viðurkennt, að nýja fiskverðið geti ekki gilt, ef krafa hans nái fram að ganga. Þurfi þá að ákveða nýtt fiskverð en það sé ekki unnt eins og þegar hafi verið rakið.

Ekki sé gerlegt að taka til greina varakröfu stefnanda um það að enginn kjarasamningur sé í gildi. Það verði að teljast útilokað, að enginn samningur sé í gildi meðan unnið sé eftir tilteknum samningi. Til þess að fella alla samninga úr gildi verði að efna til vinnustöðvunar. Annað hvort gildi því samningurinn frá 9. marz 1974 eða 1. marz 1976. Meðan unnið sér eftir samningi verði að fara eftir ákvæðum hans enda þótt samningstími sé liðinn eða samningum hafi verið sagt upp, unz annar hafi tekið gildi eða verkfall boðað. Það megi jafna til uppsagnar samnings, að hann sé felldur við atkvæðagreiðslu.

Til stuðnings varakröfunni hefur af hálfu stefnda verið á það bent, að enginn vafi geti leikið á því, að stefnandi hafi þegar skuldbundið sig til að hlíta þeim hluta samningsins, er sé á grundvelli sjóðakerfisbreytingarinnar, enda forsendur og aðdragandi þess hluta samningsins allt aðrar en annarra atriða hans. Verði því að dæma þennan hluta samningsins gildan milli aðilja, jafnvel þótti ekki yrði fallizt á aðalkröfuna um að stefnandinn sé bundinn við öll ákvæði samninganna frá 1. marz 1976. Rök þau, sem áður hafi verið borin fram hljóti að minnsta kosti að leiða til þessarar niðurstöðu.

Til stuðnings þrautavarakröfu sinni hefur stefnandi haldið því fram, að það hafi tíðkazt í þeim tilvikum þegar samningur hafi verið felldur við atkvæðagreiðslu en verkfall ekki boðað að farið væri eftir hinum nýja og fellda samningi. Þær viðbætur sem síðan hafi verið gerðar við hann hafi verið felldar inn í hann og hann þannig borinn upp til samþykktar og síðan framfylgt með hinum nýju viðaukum. Verkfall eða verkþann verði til að koma ef kjarasamningur, sem ekki hefur hlotið samþykki í atkvæðagreiðslu eigi að falla úr gildi. Að öðrum kosti hljóti hann að gilda milli aðilja og vera bindandi sem grunn-samningur enda þótt í því tilviki sem hér um ræðir hafi stefnandi rétt til að krefjast viðbóta við hann.

Álit dómsins.

Stefnandi, Farmanna- og Fiskimannasamband Íslands, sagði þann 30. október 1974 upp samningum þeim, sem aðiljar máls þessa höfðu undirritað 9. marz s.á. frá 1. desember 1974 að telja. Samþykkti stjórn stefnda, Landssambands íslenzkra útvegsmanna að taka þá uppsögn gilda á fundi 21. nóvember s.á.

Eins og áður er rakið hefur því verið haldið fram af hálfu stefnanda, að aðiljar máls þessa hafi gert nýjan kjarasamning 30. apríl 1975. Því hefur verið eindregið mótmælt af hálfu stefnda. Ekki hefur verið lagt fram neitt undirritað eintak af samningi þessum og verður að telja ósannað, að hann hafi verið gerður. Samkvæmt því sem nú hefur verið rakið verða samningarnir frá 9. marz 1974 ekki taldir gildandi kjarasamningar milli aðilja, og hefur ekki verið farið eftir þeim í skiptum þeirra frá 1. marz 1976. Aðalkrafa stefnanda verður því ekki tekin til greina.

Aðiljar máls þessa undirrituðu nýja kjarasamninga 1. marz s.l. en þeir voru felldir í allsherjaratkvæðagreiðslu innan félaga stefnanda, og ekki samþykktir af stjórn stefnanda, svo sem áskilið hafði verið við

undirskrift. Þegar af þeirri ástæðu öðluðust þeir því ekki gildi milli aðilja. Aðal- og varakrafa stefnda verður því ekki tekin til greina.

Um það er hins vegar ekki ágreiningur, að frá 1. marz 1976 hefur kaup verið greitt og önnur kjör félagsmanna stefnanda ákvarðast af samningum þeim, sem undirritaðir voru 1. marz 1976 og viðbótar-samningi sem aðiljar gerðu 14. maí s.á. Meðan þannig er unnið eftir þessum samningum, verður að leggja þá til grundvallar í skiptum aðilja um kaup og kjör eins og um sé að ræða kjarasamning, sem sagt hefur verið upp (lausan samning).

Samkvæmt þessu hefur enginn kjarasamningur verið formlega í gildi milli aðilja máls þessa frá og með 1. desember 1974. Þar sem varakrafa stefnanda er miðuð við 1. marz 1976, og ekki hafa verið settar fram aðrar kröfur er lengra ganga, verður við það tímamark miðað og krafa hans tekin til greina með þeim takmörkunum, sem að ofan greinir, sbr. og þrautavarakröfu stefnda.

Rétt þykir að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp Halldór Þorbjörnsson, Bjarni Kristinn Bjarnason, Guðmundur Vignir Jósefsson, Ragnar Ólafsson og Sigurður Línadal.

D ó m s o r ð:

Milli aðilja máls þessa hefur enginn kjarasamningur verið formlega í gildi frá og með 1. marz 1976.

Að öðru leyti fer um skipti aðilja samkvæmt því sem segir í niðurlagi forsendna dómsins.

Málskostnaður fellur niður.

Þriðjudaginn 22. febrúar 1977.

Nr. 3/1976. **Sverrir Halldórsson**

(Gunnar Sæmundsson hdl.)

gegn

**Sambandi veitinga- og gistihúsaiegenda
vegna Hótel Sögu**

(Stefán Pálsson hdl.)

Kjarasamningur. „Launatillegg“. Iðnnemar.

Dómur.

Mál þetta, sem dómtekið var 8. þ.m., er höfðað með stefnu útgefni 8. október s.l.

Stefnandi málsins er Sverrir Halldórsson, matreiðslunemi, Kapla-skjólsvégi 29, hér í borg.

Stefndi er Samband veitinga- og gistihúsaiegenda vegna Hótel Sögu.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að „viðurkennt verði með dómi, að hann eigi rétt á launatilleggi því, sem um getur í síðasta málslið 1. gr. kjarasamninga Sambands veitinga- og gistihúsaiegenda og Félags matreiðslumanna frá 25.6. 1975 og 27.2. 1976, frá því hann hóf nám á Hótel Sögu þann 25.6 1975, þó að frádregnum þeim tíma, sem hann hefur stundað skólanám eftir 27. febrúar 1976.“ Þá krefst stefnandi málskostnaðar úr hendi stefnda að mati Félagsdóms.

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans að skaðlausu.

Málavextir eru þessir:

Með lögum nr. 68/1966 um iðnfræðslu var felld niður heimild iðnfræðsluráðs til að ákveða lágmarkskaup iðnnema, svo sem kveðið var á um í eldri lögum um iðnfræðslu nr. 46/1949. Þann 13. júlí 1972 gerðu Alþýðusamband Íslands annars vegar og hins vegar Vinnuveitendasamband Íslands og Vinnumálasamband samvinnufélaganna með sér rammasamning um kjör iðnnema. Hafa slíkir samningar síðan verið gerðir í sambandi við aðalkjarasamninga. Núgildandi samningur þessara aðilja um kjör iðnnema er frá 27. febrúar 1976 og leysti hann af hólmi samning, sem gerður hafði

verið 26. febrúar 1974. Eru samningar þessir undirritaðir af fulltrúum Alþýðusambands Íslands, Vinnuveitendasambands Íslands, Vinnumálasambands samvinnufélaganna og Iðnnemasambands Íslands. Í 1.—4. gr. samningsins frá 26. febrúar 1974 voru laun iðnnema í höfuðatriðum ákveðin sem hlutfall af launum sveina, en ákvæði 5. gr. var svohljóðandi: „Þegar iðnnemar eru við störf, sem samkvæmt ákvæðum kjarasamnings skal greiða sérstakt aukaálag fyrir, þá skulu iðnnemar fá greitt samsvarandi aukaálag, er miðist við laun sveina á 1. ári.“ Í 6. gr. var svofellt ákvæði: „Iðnnemar njóti sömu réttinda og hlunninda og ákveðin eru í samningum um kjör sveina í viðkomandi iðngrein, svo sem fæðispeninga, fatapeninga, ákvæða um fjarlægðarlinur o.þ.h., en ekki þeirra, sem áunnin eru eða umsamin fyrir meiri starfmenntun, sérþjálfun eða ábyrgð sveina.“ Ákvæði samhljóða 5. og 6. gr. eru í 5. gr. núgildandi rammasamnings um kjör iðnnema frá 27. febrúar 1976. — Þann 25. júní 1975 gerðu Samband veitinga- og gistihúsaeigenda og Félag matreiðslumanna með sér samning um kjör matreiðslumanna. Í 1. gr. samningsins var kveðið á um lágmarkskaup matreiðslumanna, en niðurlagsákvæði greinarinnar er svohljóðandi: „Auk framan- greindra launa, skulu matreiðslumenn á vínveitingahúsum fá launatillegg, kr. 3.350,00 á mánuði“. Í samningi þessum var einnig samið um lágmarkskaup matreiðslunema, fatapeninga, vinnufatnað og aðild að lífeyrissjóði.

Þann 27. febrúar 1976 gerðu Samband veitinga- og gistihúsaeigenda og Félag matreiðslumanna með sér samkomulag um lausn kjaradeilu, sem þá stóð yfir. Er í 1. gr. samið um launahækkanir og ákvæði 2. gr. er svohljóðandi: „Launatillegg á vínveitingahúsum verði kr. 4.500,00 á mánuði“. Í 7. gr. er svofellt ákvæði um kjör iðnnema: „Um kjör iðnnema fari skv. því, sem um semst í samningum I.N.S.Í og V.Í.“ Nemar í matreiðslu- og framreiðsluiðn hafa með sér félag, sem á aðild að Iðnnemasambandi Íslands. Þann 22. mars s.l. ritaði félagið Sambandi veitinga- og gistihúsaeigenda og gerði kröfu til framangreinds launatilleggs til handa nemum í matreiðsluiðn á þeim grundvelli, að þar væri um að ræða hlunnindi af því tagi, sem framangreind ákvæði úr samningum um iðnnemakjör áskildu iðnnemum. Þeirri kröfu var hafnað af hálfu Sambands veitinga- og gistihúsaeigenda með bréfi dags. 11. maí s.l. Félag matreiðslu- og framreiðslunema ákvað að leita úrlausnar dómstóla

um ágreininginn, en þar sem hæpið kunni að vera, að það gæti átt aðild að slíku máli, var leitað til Félags matreiðslumanna, sem farið hefur með samningsrétt fyrir matreiðslunema. Félag matreiðslumanna neitaði þeirri málaleitan 27. september s.l. Hefur stefnandi, sem er einn stjórnarmanna Félags matreiðslu- og framreiðslunema því höfðað mál þetta í eigin nafni.

Krafa stefnanda er byggð á því, að í 6. gr. samningsins um kjör iðnnema frá 26. febrúar 1974 og 1. mgr. 5. gr. samningsins um kjör iðnnema frá 27. febrúar 1976 séu tæmandi talin þau hlunnindi, sem iðnnemum sé ekki ætlað að njóta af þeim hlunnindum, sem sveinar fá. Launatillegg það, sem deilt er um í málinu, verði að telja hlunnindi, sem séu ekki bundin við meiri starfsmenntun, sérþjálfun eða ábyrgð sveina, enda sé það greitt öllum matreiðslumönnum á vinnveitingahúsum, án tillits til misjafnrar starfsmenntunar, starfsþjálfunar og ábyrgðar þeirra. Til álita komi einnig að líta á launatillegg þetta, sem þess konar aukaálag, sem getið sé í 5. gr. samningsins um iðnnemakjör frá 26. febrúar 1974 og 2. mgr. 5. gr. samningsins um iðnnemakjör frá 27. febrúar 1976, en það leiði til sömu niðurstöðu. Launatillegg þetta sé tilkomið sem gagntilboð Sambands veitinga- og gistihúsaeigenda við kröfu matreiðslumanna um 25% hækkun á vaktavinnuálagi við gerð kjarasamninga á árinu 1975. Launatilleggið sé því ekki greitt fyrir sérmenntun, starfsþjálfun eða ábyrgð heldur sé það kaupuppbót til allra sveina í matreiðslu á vinnveitingahúsum og sé vinnuálagið meginforsenda þess, en vinnuálag á þessum vinnustöðum bitni einnig á nemum. Er og bent á, að vaktaálag sé greitt í hlutfalli við laun nema, en aðrar greiðslur til nema fá þeir jafnt á við sveina. Er því haldið fram, að matreiðslunemar hafi öðlast rétt til launatilleggs þessa frá 13. júní 1975, en ekki eigi það þó að valda því að réttur þessi sé fallin niður þótt krafa um greiðslu hafi ekki verið borin fram fyrr en raun varð á. Í því sambandi sé á það að líta, að matreiðslunemar sjái ekki sjálfir um kjarasamninga sína heldur hafi verið farið eftir samningi, sem Alþýðusamband Íslands og Vinnuveitendasamband Íslands hafi gert og hafi nemarnir ekki átt kost á að kynna sér þá.

Sýknukrafa stefnda er studd þeim rökum, að hann hafi aldrei skuldbundið sig til þess gagnvart stefnanda að greiða honum hið umdeilda launatillegg. Ákvæðið um launatilleggið hafi verið tekið upp í samning stefnda og Félags matreiðslumanna frá 25. júní 1975. Stefnandi og aðrir matreiðslunemar í vinnveitingahúsum hafi allt frá því að samning-

ur þessi tók gildi tekið laun samkvæmt honum án þess að gera kröfu til að fá launatilleggið eða hlutdeild í því. Er svo hafi verið samið á ný milli stefnda og Félags matreiðslumanna í febrúarmánuði 1976 hafi ákvæðið um launatilleggið til matsveina í vínveitingahúsum einnig verið í þeim samningi. Ekki hafi þá komið fram, að matreiðslunemar gerðu kröfu til launatilleggsins að lokinni samningsgerð. Því hafi stefndi ekki mátt vænta þess að slík krafa kæmi fram. Þá er sýkna-krafa stefnda reist á því, að umrætt launatillegg beri að telja til þeirra réttinda og hlunninda, sem matreiðslumennn í vínveitingahúsum fá fyrir meiri starfsmenntun, sérþjálfun eða ábyrgð svo sem fram komi í niðurlagi 6. gr. samnings um kjör iðnnema frá 26. febrúar 1974 og niðurlagi 1. mgr. 5. gr. samningsins um kjör iðnnema frá 27. febrúar 1976. Beri á það að lita, að í vínveitingahúsum sé að öllu jöfnu gerðar meiri kröfur til matargerðar en á almennum matsölustöðum. Matsveinar á vínveitingahúsum séu því undir nokkru starfsálagi og hvíli ábyrgðin á matargerðinni á þeim en ekki á nemum í iðngreininni, þótt þeir kunni að taka allt eins mikinn þátt í matseldinni. Því beri matreiðslunumum ekki launatillegg þetta. Er því mótmælt, að launatillegg þetta verði talið aukaálag skv. 5. gr. samningsins um kjör iðnnema frá 26. febrúar 1974 og 2. mgr. 5. gr. samningsins um iðnnemakjör frá 27. febrúar 1976.

Félag matreiðslumanna synjaði að reka mál stefnanda fyrir dóminum. Af hálfu Alþýðusambands Íslands hefur því verið lýst yfir, að eins og mál þetta liggi fyrir telji sambandið rétt að Iðnnemasamband Íslands sé í fyrirsvári í málinu. Sambandið hafi þó af sinni hálfu ekkert við það að athuga, að stefnandi leiti úrskurðar dómstóla. Telja verður, að bréf Alþýðusambands Íslands feli í sér synjun á að reka mál stefnanda. Alþýðusamband Íslands hefur áður rekið mál hér fyrir dómi fyrir hönd Félags matreiðslumanna út af ágreiningi um kjör nema í iðngreininni. Ekkert liggur fyrir um það í máli þessu að breytingar hafi orðið á réttarstöðu félagsins eða sambandanna síðan sá dómur gekk og ekki hefur neitt verið leitt í ljós um að Iðnnemasamband Íslands sé stéttarfélag eða stéttarfélagssamband í merkingu l. nr. 80/1938, þ.á.m. 45. gr., enda málflutningur ekki snúist um það álitaefni.

Að svo vöxnu máli verður að telja stefnanda heimilt að reka mál sitt sjálfur, sbr. 45. gr. l. nr. 80/1938.

Þeir Eiríkur Einar Viggósson, Tryggvi Jónsson og Úlfar Eysteins-

son, sem komu fram af hálfu Félags matreiðslumanna við gerð kjarasamninga félagsins og Sambands veitinga- og gistihúsaeigenda 25. júní 1975 og 27. febrúar 1976 og tveir þeirra, sem komu fram af hálfu Sambands veitinga- og gistihúsaeigenda við samningsgerðir þessar, Erling Aspelund og Sigurjón Ragnarsson, hafa komið fyrir dóm og skýrt frá aðdraganda þess, að ákvæði um launatillegg matreiðslumanna var tekið upp í samningana. Framburðir þessir og önnur gögn málsins skera ekki úr um, hvers eðlis launatillegg þetta sé. Eins og málavöxtum er háttað verður að líta svo á, að hér sé um að ræða launaviðbót, sem falli undir undanþáguákvæðið í niðurlagi 1. mgr. 5. gr. samkomulagsins um kjör iðnnema frá 27. febrúar 1976. Styður það niðurstöðu þessa annars vegar, að launatillegg þetta er ekki greitt öllum sveinum og hins vegar, að matreiðslunemar gerðu ekki kröfu til að fá það greitt á meðan samningurinn frá 27. júní 1975 var í gildi og ekki kom fram krafa um það við samningsgerðina 1976. Verður stefndi því sýknaður af kröfum stefnanda. Rétt þykir að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Bjarni Kristinn Bjarnason, Sigurður Línal, Ragnar Ólafsson og Guðmundur V. Jósefsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Samband veitinga- og gistihúsaeigenda vegna Hótel Sögu, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Sverris Halldórs-sonar í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Föstudaginn 1. júlí 1977.

Nr. 1/1977. **Farmanna- og fiskimannasamband Íslands
vegna Vélstjórafélags Íslands**

(Finnur Torfi Stefánsson hdl.)

gegn

**Landssambandi íslenzkra útvegsmanna
vegna Útvegsmannafélags Reykjavíkur,
Útvegsmannafélags Hafnarfjarðar,
Útvegsmannafélags Hornafjarðar og
Djúpavogs,**

**Útvegsmannafélags Þorlákshafnar,
Útvegsmannafélags Suðurnesja,
Útvegsmannafélags Akraness,
Útvegsmannafélags Snæfellsness,
Útvegsmannafélags Norðurlands,
og Útvegsmannafélags Austfjarða**

(Jónas Haraldsson hdl.)

Kjarasamningur. Greiðsla fyrir löndunarvinnu.

Dómur.

Mál, þetta, sem tekið var til dóms 29. f.m., var þingfest 22. febrúar 1977.

Stefnandi málsins er Farmanna- og fiskimannasamband Íslands vegna Vélstjórafélags Íslands.

Stefndi er Landssamband íslenzkra útvegsmanna vegna Útvegsmannafélags Reykjavíkur, Útvegsmannafélags Hafnarfjarðar, Útvegsmannafélags Hornafjarðar og Djúpavogs, Útvegsmannafélags Þorlákshafnar, Útvegsmannafélags Suðurnesja, Útvegsmannafélags Akraness, Útvegsmannafélags Snæfellsness, Útvegsmannafélags Norðurlands og Útvegsmannafélags Austfjarða.

Kröfur stefnanda eru þær, „að viðurkennt verði með dómi, að ákvæði 5. mgr. 21. gr. vertíðarsamnings í kjarasamningi aðilja dags. 1. marz 1976, sem lögfestur var með bráðabirgðalögum frá 6. sept. 1976, nr. 98/1976, sbr. 16. gr. fylgiskjals IV með þeim lögum, um greiðslu fyrir vinnu skipverja við löndun afla, taki einnig

til skipa á spærlingsveiðum og skipverjar á þeim skipum fái greitt fyrir löndunarvinnu eftir þessu ákvæði.“ Stefnandi krefst og málskostnaðar úr hendi stefnda.

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans.

Af hálfu stefnda er málavöxtum lýst svo, að sumarið og haustið 1976 hafi spælingsveiðar verið stundaðar í ýmsum verstöðvum hér á landi með botnvörpu. Rísið hafi ágreiningur um greiðslu fyrir vinnu við löndun afla milli áhafna og útgerðarmanna skipa, sem stunduðu spælingsveiðar. Hafi útgerðarmenn og varnaraðilar málsins hafnað að inna slíkar greiðslur af hendi. Áhafnir skipanna hafi hins vegar talið sig eiga rétt á slíkum greiðslum, svo sem ákvæði vertíðarsamnings milli aðila frá 1. marz 1976, er lögfestur var með lögum nr. 98/1976, mæli fyrir um.

Krafa stefnanda er byggð á því, að kjarasamningi aðila frá 1. marz 1976 sé skipt í þrjá meginhluta, vertíðarsamning, síld- og loðnuveiðisamning og flutningssamning. Í 5. gr. vertíðarsamningsins sé ákvæði um skiptakjör á spærlingsveiðum og samkvæmt beinu orðalagi samningsins fari um kaup og kjör á þeim veiðum eftir ákvæðum þess samnings. Í 21. gr. vertíðarsamningsins sé kveðið á um löndunarfrí og sé tekið fram í 1. mgr. að þau eigi við veiðar með botnvörpu, enda sé skip í útilegu. Samkvæmt 16. gr. samningsins teljist útilega á botnvörpuskipi, er veiðiferð taki lengri tíma en 2 sólarhringa. Spærlingsveiðar séu stundaðar með botnvörpu og taki veiðiferðir jafnan lengri tíma en tvo sólarhringa. Sé ljóst af þessu að ákvæði 21. gr. vertíðarsamningsins eigi við um spærlingsveiðar. Útgerðarmenn hafi í framkvæmd viðurkennt þetta sjónarmið með því að veita skipverjum á skipum, sem stunda spærlingsveiðar, orlof í samræmi við ákvæði 1. og 2. mgr. 21. gr. vertíðarsamningsins. Sé þetta staðfest af stefnda í bréfaskiptum, sem farið hafi milli aðila um þetta ágreiningsefni. Ákvæði 1. gr. vertíðarsamningsins hafi ekki að geyma neinn fyrirvara um spærlingsveiðar.

Ekkert bendi til, að greinina eigi að skilja svo, að einungis fyrri hluti hennar taki til spærlingsveiða, en ekki síðasta málsgreinin, sem fjalli um greiðslu fyrir löndunarvinnu. Ekki séu í vertíðarsamningnum nein önnur ákvæði sem unnt sé að skilja svo, að áhafnir spærlingsveiðiskipa eigi að sæta öðrum og verri kjörum um greiðslur fyrir löndun, en áhafnir skipa sem stunda aðrar sambærilegar veið-

ar. Sé af þessu ljóst, að áhafnir spærlingsveiðiskipa njóti fulls réttar samkvæmt 5. mgr. 21. gr. vertíðarsamnings aðila frá 1. marz 1976. Þá var því enn fremur haldið fram af hálfu stefnanda, að það sé alþekkt og viðurkennt, að markmiðið með ákvæðum um greiðslur fyrir löndun sé ekki fyrst og fremst að auka tekjur skipverja, heldur frekar að tryggja þeim í raun viðunandi orlof frá vinnu sinni. Spærlingsveiðar geti staðið marga mánuði óslitið í senn og því sé sama þörf á að tryggja áhöfnum skipa, sem þær veiðar stunda, orlof og við togveiðar yfirleitt. Sé þetta staðfest í bréfaskiptum aðila, sem áður er vitnað til, og hafi útgerðarmenn veitt löndunarfrí við spærlingsveiðar í samræmi við það. Leiði af eðli máls, að sama þörf sé á úrræðum til að tryggja framkvæmd ákvæða um löndunarfrí á skipum sem stunda spærlingsveiðar sem á skipum, sem stunda aðrar togveiðar.

Af hálfu stefnda var því haldið fram, að í upphafi samningsviðræðna stefnanda, Sjómannasambands Íslands og stefnda, sem svo hafi lokið með undirritun kjarasamnings við yfirmenn 9. marz 1974 og við undirmenn 1. apríl 1974, hafi hvor aðili lagt fram sína kröfugerð. Í 3. tl. kröfugerðar stefnanda hafi verið gerð krafa um skiptakjör á loðnu-, spærlings- og kolmunnaveiðum í flotvörpu. Hafi þessi kröfufiliður verið afgreiddur í byrjun viðræðnanna, enda brýn þörf á að ganga frá ákvæðum um skiptakjör á þessum veiðum, sem þá hafi verið nýbyrjað að stunda. Ákvæðum um loðnuveiðar í flotvörpu hafi verið skipað í síld- og loðnuveiðisamning, en ákvæðum um spærlings- og kolmunnaveiðar skipað í vertíðarsamning, enda þótt um sé að ræða veiðar í bræðslu, því að á árinu 1974 hafi verið miklar horfur á því, að nýta ætti spærling til manneldis, sem þó hafi ekki orðið. Gengið hafi verið frá ákvæðum um skiptakjör sameiginlega við yfirmenn og undirmenn, sem og flest önnur ákvæði kjarasamningsins, enda þótt krafa kæmi ýmist frá yfirmönnum eða undirmönnum, þar sem ekki sé hægt að greiða yfirmönnum eingöngu fyrir ákveðna vinnu, en undirmönnum ekki eða öfugt. Hafi og mjög verið reynt að staðla orðalag þeirra greina kjarasamningsins, sem samþykktar voru. Hafi þetta verið í fyrsta skipti, sem alvarleg tilraun hafi verið gerð til þessa, og jafnframt að raða efni greinanna á skipulegan hátt og skipta þeim í flokka með fyrirsögnunum, ef um margskipt efni var að ræða í sömu grein. Ekki hafi í þessum samningum eða síðar verið samið um nein önnur atriði

varðandi spærlingsveiðar, nema skiptaprósentu, en ýmis ákvæði kjarasamningsins verði sameiginleg eðli málsins samkvæmt, og geti það einnig átt við spærlingsveiðar, án þess, að það sé berlega tekið fram. Þetta eigi þó ekki við í öllum tilvikum t.d. eigi það ekki við um löndunarfrí og hafnarfrí, þar sem samið sé sérstaklega um hverjar veiðar fyrir sig, svo sem samningurinn sjálfur beri með sér. Í samningnum séu engin ákvæði um hafnarfrí skipverja á spærlingsveiðum og sé það eðlilegt, þar sem það hafi aldrei borizt í tal meðan á samningaviðræðunum stóð. Þrátt fyrir það, að þessir aðilar hafi ekki samningsbundinn rétt til að fá löndunarfrí, hafi þeim verið veitt það umfram skyldu, enda sé ekki hægt að láta þá eina vera án þess. Þar sem ekki séu nein ákvæði um frí á spærlingsveiðum, þá hafi það verið veitt með ýmsum hætti eftir því hvaða viðmiðun hafi verið valin. Við gerð kjarasamningsins 1974 hafi Sjómannasamband Íslands gert kröfu um það, að skipverjar á togskipum, sem veiddu í ís, skyldu vera undanþegnir því, að landa aflanum. Á svipadán hátt hafi stefnandi gert kröfu um það, að yfirmenn væru undanþegnir löndun, ef skip væri á útilegu með þargreindum veiðarfarum. Eftir samningabóf um þetta hafi svo verið gengið frá samningsgreininni og séu ákvæði hennar enn óbreytt, sbr. 21. gr. vertíðarsamningsins, Svo sem skýrt komi fram, sé þarna miðað við að skip stundi útilegu, en hugtakið útilega sé skýrt í 16. gr. samningsins. Sé ljóst af þessu að ákvæðið um greiðslu fyrir löndun taki aðeins til löndunar á ísuðum bolfiski, en ekki spærlingi, enda sé spærlingur veiddur í bræðslu en ekki slægður og ísaður, enda mjög smár fiskur. Hafi öllum verið ljóst, sem að samningsgerðinni stóðu, að eingöngu hafi verið átt við löndun á ísfiski úr hinum hefðbundnu togbátum, sem stundi bolfiskveiðar, þar sem í 21. gr. samningsins sé rætt um skip, sem stundi veiðar með botnvörpu. Til stuðnings þessu megi benda á það, að fljótlega eftir undirskrift samningsins sumarið 1974 hafi sjómenn á bátum við humarveiðar gert kröfu um að fá greitt fyrir löndun afla. Ekki hafi þá orðið neinn ágreiningur um það milli aðila, að greiðsla fyrir löndun ætti ekki við um humarbáta, enda þótt stór hluti aflans sé bolfiskur, sem komi í humarvörpunu. Þá sé á það að líta, að spærlingur sé bræðslufiskur, sem sé landað með krabba, en ísaður bolfiskur sé tíndur upp í löndunarmál, hver tegund fyrir sig, og sé þar um allt aðra löndunaraðferð að ræða, mun fyrirhafnarmeiri og erfiðari.

Ákvæðum um löndunarfrí í 21. gr. vertíðarsamnings í kjarasamningi aðila dags. 1. marz 1976, sem lögfestur var með bráðabirgðalögum frá 6. september 1976, nr. 98/1976, sbr. 16. gr. fylgiskjals IV með þeim lögum, eru svohljóðandi:

„*Um löndunarfrí.*

Á skipum 161 rúml. og stærri, sem stunda veiðar með botnvörpu, línu, netum eða þorsknót og eru á útilegu, skulu yfirmenn innan F.F.S.Í. eiga frí hverja löndun.

Á skipum 160 rúml. og minni, sem eru á útilegu og stunda framangreindar veiðar, skulu yfirmenn innan F.F.S.Í. eiga frí aðra hverja löndun.

Ákvæði 2. mgr. tekur eigi til humar- og rækjuveiðibáta.

Sé fiskur saltaður um borð í skipinu skulu nefndir samningsaðilar hafa frí við löndun.

Vinni skipverjar að löndun samkv. þessari grein, skulu þeir fá þá vinnu greidda með kr. 820,- (grunnlaun) fyrir hverja smálest, er skiptist jafnt milli þeirra manna, er að löndun vinna“.

Samkvæmt þeim gögnum, sem lögð hafa verið fram í málinu, sbr. einkum vottorð Guðna Þorsteinssonar fiskifræðings, dags. 3. júní 1977 og Fiskifélags Íslands, dags. 8. júní 1977 verður lagt til grundvallar, að í íslensk fiskiskip sé spærlingur veiddur í botnvörpu af sérstakri gerð til bræðslu og mjölvinnslu í fiskimjölsverksmiðjum og því ekki slægður og ísaður um borð í skipunum. Í 5. mgr. kaflans um löndunarfrí í 21. gr. vertíðarsamningsins er áskilið, að skipverjar vinni við löndun samkvæmt þeirri grein. Ákvæði 5. mgr. ber því að skýra með hliðsjón af öðrum ákvæðum greinarinnar. Ákvæði 1. og 2. mgr. 21. gr. (kaflans um löndunarfrí) eru tengd ákvæði 16. gr., sem skýra hugtakið útilegur, svo sem hér greinir: „Útilega telst, þegar komið er með veiði úr tveimur legum minnst, þar af aðra slægða og ísaða. Þegar veiðiferð skipa, sem eru á veiðum með botnvörpu, tekur lengri tíma en 2 sólarhringa, þá telst það útilega, enda sé afli fyrri sólarhringsins slægður og ísaður.“ Með hliðsjón af þessu ákvæði kjarasamningsins verður að líta svo á, að ákvæði 5. mgr. í kaflanum um löndunarfrí í 21. gr. vertíðarsamnings aðilanna dags. 1. marz 1976, sem lögfestur var með bráðabirgðalögum frá 6. september 1975, nr. 98/1976, sbr. 16. gr. áður nefnds vertíðarsamnings taki ekki til skipverja á skipum, sem stunda spærlingsveiðar til bræðslu. Verður stefndi því sýknaður af kröfum

stefnanda, en eftir atvikum þykir rétt að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp: Guðmundur Jónsson, Bjarni K. Bjarnason, Sigurður Línal, Hafsteinn Baldvinsson og Ragnar Ólafsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Landssamband íslenzkra útvegsmanna vegna Útvegsmannafélags Reykjavíkur, Útvegsmannafélags Hafnarfjarðar, Útvegsmannafélags Hornafjarðar og Djúpavogs, Útvegsmannafélags Þorlákshafnar, Útvegsmannafélags Suðurnesja, Útvegsmannafélags Akraness, Útvegsmannafélags Snæfellsness, Útvegsmannafélags Norðurlands og Útvegsmannafélags Austfjarða, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Farmanna- og fiskimannasambands Íslands vegna Vélstjórafélags Íslands.

Málskostnaður fellur niður.

Föstudaginn 16. september 1977.

Nr. 2/1977. **Bandalag starfsmanna ríkis og bæja**

(Gunnar Eydal hdl.)

gegn

fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs

(Gunnlaugur Claessen hdl.)

Frídagur. Yfirvinnukaup. Sératkvæði.

Dómur.

Mál þetta, sem dómtekið var 9. þ.m., er höfðað með stefnu útgefni 21. marz 1977.

Stefnandi málsins er Bandalag starfsmanna ríkis og bæja.

Stefndi er fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. Dæmt verði, að dagar skuli ekki teljast merktir vinnudagar á varðskrá samkv. 8. mgr. 13. gr. kjarasamnings varnaraðila og sóknaraðila frá 1. apríl 1976, ef vakt á viðkomandi degi er skemmri en 7 klst.
2. Að varnaraðili verði dæmdur til að greiða sóknaraðila málskostnað að mati dómsins.

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda, og málskostnaðar úr hendi hans að mati dómsins, en til vara að málskostnaður verði látinn falla niður.

Af hálfu stefnanda er málavöxtum lýst svo, að í kjarasamningi stefnanda og stefnda frá 1. apríl 1976 séu ákvæði um tvenns konar uppgjörsmáta vegna vinnu vaktavinnumanna á frídögum samkvæmt 6., 7. og 8. mgr. 13. gr. Í fyrsta lagi geri 6. mgr. ráð fyrir því, að einstök aðildarfélög eigi rétt á að semja um, að þeir starfsmenn í fullu starfi, sem vinna á reglubundnum vinnuvökum og skili til jafnaðar 40 klst. vinnu á viku allt árið, geti í stað greiðslna samkvæmt 2. mgr. 10. gr. fengið frí á óskertum föstum launum í 12 daga á ári miðað við heils árs starf. Þá segi í 8. mgr. 13. gr., að þeir vaktavinnumenn, sem eigi notfæri sér eða njóti heimilda skv. 6. og 7. mgr. 13. gr. eigi kost á því, að greitt verði samkvæmt varðskrá yfirvinnukaup, tímakaup skv. 11. gr. fyrir vinnu á almennum frídögum og stórhátíðardögum samkvæmt 15. gr. Síðan segi svo í grein þessari: „Bættur skal hver dagur, sem ekki er merktur vinnudagur á varðskrá og fellur á almenna frídaga eða stórhátíðardaga, annan en sunnudag, með greiðslu yfirvinnukaups í 7 klst. eða með öðrum frídegi“. Í febrúarmánuði 1976 hafi verið kveðinn upp í Félagsdómi dómur í máli milli sömu aðila varðandi túlkun 9. mgr. 13. gr. kjarasamnings aðilanna frá 15. desember 1973 en það ákvæði svari til ákvæða 8. mgr. 13. gr. núgildandi kjarasamnings. Niðurstaða Félagsdóms hafi verið lögð til grundvallar í kjarasamningum aðila frá 1. apríl 1976 og sé orðalag greinarinnar í samræmi við dóminn. Ágreiningur hafi hins vegar komið upp milli aðila um það, í hvaða tilvikum dagur skuli ekki teljast merktur vinnudagur á varðskrá, þegar aðeins sé unninn lítill hluti umrædds dags. Stefndi hafi því snúið sér til stefnda og óskað eftir viðræðum um túlkun þessa ákvæðis og hafi verið teknar upp viðræður í samstarfsnefnd aðila, en sú nefnd starfi á grundvelli 39. gr. laga nr. 29/1976 um kjarasamninga Bandalags starfsmanna ríkis og bæja. Ákvæði

þessa kafla laganna hafi að vísu fyrst tekið gildi 1. júlí 1977, en samstarfsnefndin hafi hins vegar hafið störf haustið 1976 samkvæmt samkomulagi aðilanna. Á fyrsta fundi samstarfsnefndarinnar hinn 21. september 1976 hafi stefnandi lagt fram nokkur mál og hafi eitt þeirra varðað nánari skýringu á túlkun 8. mgr. 13. gr. kjarasamningsins frá 1. apríl 1976. Í bréfi, sem stefnandi hafi lagt fram á fundinum komi fram, að samkvæmt umræddu ákvæði kjarasamningsins skuli bættur hver sá dagur, sem ekki er merktur vinnudagur á varðskrá og fellur á almennan frídag eða stórhátíðardag, annan en sunnudag, með greiðslu yfirvinnukaups í 7 klst. eða með öðrum frídegi. Sú spurning geti komið upp, hvaða dagar teljist vera merktir vinnudagar á varðskrá, og hvort með þessu sé átt við það, að engin reglubundin vinna samkvæmt varðskrá sé innt af hendi viðkomandi sólarhring eða í 24 klst. Ekki sé ljóst, hvaða áhrif það hafi, ef vakt hefjist t.d. kl. 10.00 á almennum frídegi eða stórhátíðardegi öðrum en sunnudegi, þannig að „frídagurinn“ verði aðeins 10 klst. Sé spurningin sú, hvort slíkur dagur teljist vera merktur vinnudagur á varðskrá. Stefnandi telji það vera eðlilega túlkun á umræddu ákvæði, að greiða laun fyrir 7 klst. sem lágmarksgreiðslu, hvort sem umræddur dagur telst merktur vinnudagur á varðskrá eða ekki, ef hann falli á almennan frídag eða stórhátíðardag skv. 15. gr. kjarasamnings aðila, annan en sunnudag, enda mundi önnur túlkun leiða til mjög óeðlilegrar niðurstöðu, því starfsmaður mundi tapa launum við að vinna reglubundna vinnuvöku í stað þess ef engin vinna er unnin. Á 5. fundi samstarfsnefndarinnar 1. nóvember 1976 hafi svo fulltrúar stefnda lýst því yfir, að ef einhver hluti dags, sem merktur er á varðskrá, falli á almennan frídag eða stórhátíðardag annan en sunnudag, skuli hann ekki bættur sem frídagur eða með greiðslu yfirvinnukaups í 7 klst. Hafi því erindi stefnanda alfarið verið synjað af hálfu stefnda.

Krafa stefnanda er studd þeim rökum, að ekki sé nánar skilgreint í kjarasamningi aðila, hvenær dagur teljist ekki vera merktur vinnudagur á varðskrá og hafi komið upp ágreiningur milli aðila, er svo standi á, að vakt nái skemur en 7 klst. inn á slíkan dag. Ef skilningur stefnda fái staðist, fái starfsmaður í sumum tilvikum lægri laun fyrir að vinna vinnuvökur en ef engin vinna er unnin. Sú niðurstaða sé algjörlega andstæð eðli og tilgangi ákvæða 8. mgr. 13. gr. kjarasamnings aðila. Verði skýring á þessu ákvæði að taka mið af

því, sem eðlilegra og skynsamlegra reynist, og sé sú skýring í andstöðu við eðli og tilgang kjarasamninga, sem leitt geti til þess að starfsmaður bíði fjárhagslegt tjón af því að inna vinnuskyldu af hendi við þær aðstæðu, sem stefnandi hefur hér gert grein fyrir.

Sýknukrafa stefnda er studd þeim rökum, að við vaktavinnu á vinnustöðum hjá stefnda skiptist vaktatímabil einstakra starfshópa iðulega á tvo sólarhringa. Þannig geti vinnuvöku lokið í upphafi stórhátíðardags eða hafizt í lok slíks dags. Þegar vinnuvaka skiptist milli tveggja sólarhringa séu báðir dagarnir merktir inn á varðskrá sem vinnudagar viðkomandi starfsmanns. Sé það gert hvort sem dagur er almennur vinnudagur dagvinnumanna, helgidagur eða stórhátíðardagur. Hafi þessi háttur alla tíð verið á hafður og liggi í hlutarins eðli, að þannig sé farið að. Sé ekki kunnugt um, að frá þessari almennu reglu hafi verið vikið hjá einstökum stofnunum eða vinnustöðum, þar sem unnið sé sólarhringsvaktavinna. Hafi þessar venjur um merkingu varðskrár verið fullkomlega ljósar báðum málsaðilum við gerð kjarasamningsins 1. apríl 1976. Hafi aðilar með ákvæði 8. mgr. 13. gr. verið að semja um þá daga, sem samkvæmt ríkjandi framkvæmd voru ekki merktir vinnudagar á varðskrá, þ.e. þá daga, sem taldir eru upp í 15. gr. kjarasamningsins, er alls engin vinna var innt af hendi. Leiði bein orðskýring til sömu niðurstöðu, enda skuli samkvæmt skýru orðalagi greinarinnar einungis greiða þá daga, sem í raun eru ekki merktir vinnudagar á varðskrá. Fáí það því ekki staðizt, að vafi sé um það, hvaða dagar skuli teljast merktir á varðskrá. Krafa stefnanda byggist í raun á samanburði á því, hversu ákvæði 8. mgr. 13. gr. kjarasamnings aðilanna væru hagstæðari fyrir viðkomandi starfsmenn, ef vaktir féllu alfarið á einn sólarhring, en skiptust ekki milli sólarhringa, svo sem iðulega gerist við framkvæmd samningsákvæðanna til þessa. Slík sjónarmið geti að réttum lögum ekki haft þýðingu fyrir niðurstöðu málsins.

Við munnlegan flutning málsins kom fram, að orðalagið „merktir vinnudagar á varðskrá“, hafi fyrst komið í kjarasamning aðila með samningi þeim, sem undirritaður var 1. apríl 1976.

Samkvæmt málflutningi aðila hér fyrir dómi hafa þeir dagar verið taldir „merktir vinnudagar á varðskrá“, sem vinna á vinnuvöktum fellur á samkvæmt varðskrá. Er það í samræmi við eðlilega orðskýringu. Orðalag þetta kom og fram í kröfugerð í Félagsdómsmálinu

nr. 8/1975, sem stefnandi höfðaði fyrir hönd Félags íslenzkra síma-
manna, en dómur féll í því máli 27. febrúar 1976. Voru kröfur stefn-
anda í því máli teknar til greina. Verður að leggja til grundvallar,
að aðilum hafi verið ljósar þær aðstæður sem skapast mundu með
þeim dómi. Ekki hefur komið fram, að þá hafi verið ágreiningur með
aðilum um skilning á þessu orðalagi. Hefur ekki verið sýnt fram
á, að það hafi þá verið tilgangur aðila að veita orðalagi þessu aðra
merkingu. Þykir því ekki unnt að taka kröfu stefnanda í máli þessu
til greina. Verður stefndi því sýknaður af kröfum stefnanda.

Eftir atvikum þykir rétt, að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp: Guðmundur Jónsson, Bjarni K. Bjarna-
son og Bjarni Sigurðsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, skal vera sýkn af
kröfum stefnanda, Bandalags starfsmanna ríkis og bæja, í máli
þessu.

Málskostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Guðmundar V. Jósefssonar og Sigurðar Línals.

Í 67. gr. 1. nr. 85/1936 um meðferð einkamála í héraði segir, að
dómstólar verði ekki krafðir álits um lögfræðileg efni, nema að því
leyti sem nauðsynlegt sé til úrlausnar ákveðinni kröfu í dómsmáli.

Í 26. gr. 1. nr. 46/1973 um kjarasamninga opinberra starfsmanna
segir, að Félagsdómur dæmi í málum, sem rísi milli samningsaðilja
út af brotum á þeim lögum, ágreiningi um skilning á kjarasamningi
og gildi hans og um félagsréttindi ríkisstarfsmanna, sbr. 34. gr. 1.
nr. 29/1976.

Samningsaðiljar samkvæmt 26. gr. 1. nr. 46/1973 eru fjármála-
ráðherra, sbr. 2. gr. laganna og heildarsamtök þau, sem fjármála-
ráðherra hefur veitt viðurkenningu, sbr. 3. gr., sjá nú 3.—4. gr.
1. nr. 29/1976.

Í 67. gr. 1. nr. 85/1936 felst það, að til grundvallar hverri máls-

sókn verði að liggja raunverulegur ágreiningur málsaðilja, sem kröfur þeirra séu sprottnar af, og er þetta meginregla í íslenzku réttarfarari. Hefði verið nauðsynlegt að orða það alveg ótvírætt, ef ætlunin hefði verið með l. nr. 46/1973 að hverfa frá þessari reglu. Þar sem það er ekki gert ber að skýra 26. gr. laganna með hliðsjón af grundvallarreglunni í 67. gr. einkamálalaganna.

Félagsdómur verður því ekki krafinn álits um lögfræðileg efni til dæmis vegna ágreinings um túlkun kjarasamninga, sem rísa kann milli fulltrúa samningsaðilja í nefndum eins og samstarfsnefnd samkvæmt 39. gr. l. nr. 29/1976, nema sýnt sé, að raunverulegur ágreiningur milli þeirra starfsmanna, sem l. nr. 46/1973 sbr. nú l. nr. 29/1976, taka til og fyrirvarsmanna ríkissins, búi að baki.

Í máli þessu hefur Félagisdómur beint því til lögmanna aðilja „að gefa raunveruleg dæmi, þar sem ágreiningsefni málsins komi fram eða skýra það með öðrum hætti“, sbr. 56. gr. l. nr. 80/1938. Og lögmenn aðilja hafa ítrekað verið inntir eftir því, hvar sá raunverulegi ágreiningur sé milli vaktavinnnumanna og fyrirvarsmanna ríkissins, sem orðið hafi tilefni þessarar málssóknar. Af því tilefni hefur verið lagt fram plagg til skýringar málavöxtum, sem ber heitið: „Dæmi um varðskrá vaktavinnnumanns“. Er þar sýnd vaktaskipan, sem lögmenn málsaðilja hafa búið til, en því jafnframt lýst yfir, að ekki sé vitað til, að hún eigi sér neina samsvörun í varðskrá, sem í reynd sé unnið eftir.

Við munnlegan flutning málsins lýsti lögmaður stefnanda því yfir að gefnu tilefni, að á Veðurstofu Íslands væri vöktum skipað þannig, að kröfur hans í þessu máli hefðu áhrif á greiðslur til starfsmanna þar, ef teknar yrðu til greina. Engin gögn hefur hann þó lagt fram fullyrðingu þessari til stuðnings né heldur sýnt fram á, að starfsmenn veðurstofunnar hafi fyrir sitt leyti óskað að kjarasamningurinn frá 1. apríl 1976 yrði túlkaður eins og krafizt er í þessu máli.

Málatilbúnaður eins og hér er lýst samræmist ekki meginreglum íslenzks réttarfars, og verður því ekki komizt hjá að vísa máli þessu frá dómi ex officio.

Rétt þykir að málskostnaður falli niður.

Þessi úrlausn okkar hefur ekki hlotið samþykki meiri hluta dómenda og greiðum við því atkvæði um efni málsins sbr. 192. gr. l. nr. 85/1936 og 69. gr. l. nr. 80/1938.

Með skírskotun til röksemda fyrir atkvæði meiri hluta dómenda getum við fallizt á dómsorðið.

Fimmtudaginn 29. september 1977.

Nr. 3/1977. **Bandalag starfsmanna ríkis og bæja**
(Gunnar Eydal hdl.)
gegn
fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs
(Gunnlaugur Claessen hdl.)

Hvildartími. Yfirvinnuálag. Sératkvæði.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 20. þ.m., er höfðað með stefnu útgefinni 21. marz s.l.

Stefnandi málsins er Bandalag starfsmanna ríkis og bæja.

Stefndi er fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Endanlegar dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. Dæmt verði, að þeim ríkisstarfsmönnum, sem ekki ná tilskilinni lágmarkshvöld samkv. 3. mgr. 11. gr. kjarasamnings sóknaraðila og varnaraðila frá 1. apríl 1976, skuli greitt yfirvinnuálag þar til vinnu lýkur og hvíld hefst ásamt vaktaálagi, ef starfsmenn vinna á reglubundnum vinnuvökum eða hluta af vikulegri vinnuskyldu utan dagvinnutímabils eins og það er ákveðið í 9. gr. kjarasamnings sóknaraðila og varnaraðila frá 1. apríl 1976.
2. Að þeim ríkisstarfsmönnum, sem ekki ná tilskilinni lágmarkshvöld samkv. 3. mgr. 11. gr. kjarasamnings sóknaraðila og varnaraðila frá 1. apríl 1976 skuli greitt yfirvinnuálag þar til vinnu lýkur og hvíld hefst ásamt yfirvinnukaupi, ef starfsmenn vinna yfirvinnu samkv. 10. gr. kjarasamnings sóknaraðila og varnaraðila frá 1. apríl 1976.
3. Að varnaraðili verði dæmdur til að greiða sóknaraðila málskostnað að mati dómsins.

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda. Jafnframt krefst hann málskostnaðar úr hendi stefnanda, en til vara að málskostnaður falli niður.

Af hálfu stefnanda er málavöxtum lýst svo, að í 3. mgr. 11. gr. kjarasamnings aðila frá 1. apríl 1976 séu sérstök ákvæði um lágmarkshvöldartíma starfsmanna er hljóði svo:

„Hafi maður unnið a.m.k. 6 klst. í yfirvinnu á tímabilinu kl. 19—08 og haldið áfram vinnu innan 8 klst. á föstum venjulegum vinnutíma, ber honum yfirvinnuálag (37,5% af yfirvinnutímakaupi) fyrir þann tíma án frádráttar af fastalaunum. Hafi starfsmaður ekki fengið samfellda hvíld a.m.k. 8 klst. á tímabilinu kl. 22—08 vegna útkalla, ber honum 8 klst. hvíld frá því útkalli lýkur og þar til hann mætir til vinnu á ný án frádráttar af föstum launum. Nú hefur starfsmaður unnið samfelld meira en 16 klst. að meðtöldum matar- og kaffihléum og skal hann þá fá minnst 8 klst. samfellda hvíld án frádráttar af fastalaunum. Fáist ekki tilskilin hvíld skv. mgr. þessari, greiðist áfram yfirvinnuálag auk fastra launa, þó komið sé fram á dagvinnutímabil eða vakt. Öll yfirvinna skal greidd eftir á í einu lagi fyrir hvern mánuð og eigi síðar en fyrsta virkan dag eftir 15. næsta mánaðar.“

Ákvæði þessi séu ítarlegri en ákvæði fyrri kjarasamnings aðila frá 15. desember 1973, en samkvæmt 3. mgr. 11. gr. þess samnings hafi starfsmanni, sem unnið hafi a.m.k. 6 klst. yfirvinnu á tímabilinu kl. 19.00—08.00 og haldið hafi áfram vinnu innan 6 klst. á föstum venjulegum vinnutíma sínum, borið yfirvinnuálag fyrir þann tíma. Önnur ákvæði um lágmarkshvöld hafi ekki verið að finna í fyrri samningnum. Ákvæði nýja samningsins hafi að mestu verið í samræmi við kröfugerð stefnanda fyrir gerð síðasta kjarasamnings, enda hafi eldri ákvæðin verið allmiklu lakari en ákvæði í samningum hinna ýmsu verkalýðsfélaga. Þar sem um hafi verið að ræða nýtt ákvæði og orðalag þess ekki eins hnitmiðað og æskilegt hefði verið, hafi þótt rétt að taka upp viðræður í samstarfsnefnd aðila, sem starfi á grundvelli laga nr. 29/1976. Ákvæði laganna hafi að vísu ekki tekið gildi fyrr en 1. júlí 1977, en nefndin þó tekið til starfa haustið 1976 samkvæmt samkomulagi aðila. Á fundi nefndar þessarar 21. september 1976 hafi eitt af málum þeim, sem lögð voru fram af stefnanda, varðað skýringu og túlkun á 3. mgr. 11. gr. kjarasamnings aðilanna frá 1. apríl 1976. Í bréfi, sem stefn-

andi hafi lagt fram, sé gerð grein fyrir því, að nokkur ákvæði umræddrar málsgreinar þarfnist nánari skýringa, en við skýringu þessara ákvæða beri að hafa í huga ákvæði 28. gr. laga nr. 23/1962 um Öryggisráðstafanir á vinnustöðum, en samkvæmt því skuli starfsmenn njóta hvíldar frá vinnu sinni eigi skemur en 8 klst. á sólarhring. Þá beri umrædd málsgrein kjarasamningsins ótvírætt með sér, að ef lágmarkshvöld fáið ekki, skuli greiða yfirvinnuálag þar til tilskilinni lágmarkshvöld verði náð. Þetta segi að vísu ekki berum orðum, en annar skilningur væri algjörlega órökréttur. Því sé full ástæða til að taka af allan vafa um þetta.

Kröfugerð stefnanda er studd þeim rökum, að álagstími sé sá tími sólarhrings, sem falli utan við svokölluð dagvinnumörk, en daglegur vinnutími sé ákveðinn í 9. gr. kjarasamningsins, Samkvæmt því skuli dagvinna unnin á tímabilinu kl. 08.00—17.00 á virkum dögum, nema á laugardögum kl. 08.00—12.00. Ýmsir hópar starfsmanna verði þó að inna hina 40 klst. vikulegu vinnuskyldu af hendi á öðrum tíma, m.a. þeir sem vinna á reglubundnum vinnuvökum, svo og ýmsir þeir, sem vinna reglulega fram yfir dagvinnumörkin, t.d. þar sem daglegri vinnuskyldu lýkur kl. 18.00. Í slíkum tilvikum sé greitt sérstakt álag vegna afbrigðilegs vinnutíma, sem kveðið sé á um í 14. gr. kjarasamnings aðilanna og greiðist á sama hátt og yfirvinnukaup. Sú staða geti komið upp, að starfsmaður hafi ekki náð lágmarkshvöld vegna útkalla nóttina áður og vinni svo á álagstíma daginn eftir eða næsta kvöld, án þess að hafa náð lágmarkshvöld. Þá beri honum yfirvinnuálag, en telja verði einnig rökrétt, að honum beri auk þess vaktaálag, ef unnið sé utan dagvinnumarkna. Hér sé um að ræða tvær sjálfstæðar og óskyldar greiðslur. Í annan stað yfirvinnuálag, þar sem verið sé að bæta starfsmanni þá kvöld, að ekki hafi reynzt unnt að veita lágmarkshvöld, sem kjarasamningur geri ráð fyrir. Á hinn bóginn sé um að ræða vaktaálag, en með því sé verið að bæta starfsmanni það, að þurfa að inna vikulega vinnuskyldu af hendi á tíma, sem almennt teljist frítími starfsmanna og liggi utan dagvinnumarkna, en algild regla sé að vinna utan dagvinnumarkna teljist dýrari en venjuleg dagvinna. Starfsmönnum sé ýmist bætt sú kvöld með sérstöku vaktaálagi eða hærra fastakaupi, þar sem vaktaálaginu sé jafnað út á allar vinnustundir sólarhringsins og sé slíkt þekkt í ýmsum öðrum kjarasamningum. Algjörlega sömu rök eigi við þegar unnin sé yfirvinna samkvæmt 10. gr. kjarasam-

ings aðila, án þess að lágmarkshvöld sé náð. Sömu óþægindi hljóti að vera fyrir hendi, hvort sem starfsmaður sé að inna vikulega vinnuskyldu af hendi, svo sem á reglulegum vinnuvöktum, eða hvort unnin er yfirvinna eða aukavakt, án þess að lágmarkshvöld hafi verið náð. Sé á það að líta í þessu sambandi, að ríkisstarfsmönnum beri sérstök skylda til að vinna þá yfirvinnu, sem yfirboðarar telji nauðsynlega, sbr. 31. gr. laga nr. 38/1954 um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins. Í fyrrgreindum viðræðum fulltrúa aðila í samstarfsnefndinni hafi fulltrúar stefnda lýst því yfir, að stefndi gæti fallið á þann skilning 3. mgr. 11. gr., að 8 tíma lágmarkshvöld gildi innan þeirra tímamarka, sem fram koma í greininni miðað við á hvaða tíma sólarhrings útköll fari fram. Væri meginreglan sú, að veita 8 klst. hvöld án frádráttar frá föstum launum, ef því verði ekki komið við, skuli greiða yfirvinnuálag alla þá vinnuvöku eða samfellda vinnu sem á eftir kemur, þar til lágmarkshvöld sé náð. Hafi því aðilar orðið sammála um túlkun 3. mgr. 11. gr. að því er þetta varðar. Hins vegar hafi það verið afstaða stefnda, að ef yfirvinnuálag, vaktaálag eða yfirvinnukaup geti farið saman um einn og sama vinnutíma launþega, skuli nota það álag eða það kaup, sem hæst reynist. Hafi því verið hafnað sjónarmiði stefnanda varðandi þetta atriði. Hafi stefndi ekki sýnt fram á með rökum, að þessi afstaða fái staðizt þar sem um sé að ræða tvær greiðslur óháðar hvor annarri og algjörlega óskyldar. Geri stefnandi því kröfu til að staðfestur verði skilningur hans á ákvæði 3. mgr. 11. gr. kjarasamnings.

Sýknukrafa stefnda er í fyrsta lagi studd þeim rökum, að með kjarasamningi aðila frá 1. apríl 1976 hafi verið samið um ýmis konar álag á kaup, ef einhverjar sérstakar ástæður séu fyrir hendi. Þannig hafi t.d. verið samið um sérstakt vaktaálag, álag vegna afbrigðilegs vinnutíma, sem sé sama og vaktaálag, yfirvinnuálag og yfirvinnu. Komi glögggt fram í samningnum, að yfirvinnukaup sé hæsta kaup, sem greitt sé fyrir einn og sama vinnutíma. Einu undantekninguna frá þessu sé að finna í 2. mgr. 11. gr. samningsins, þar sem fjallað sé um vinnu á sjö stórhátíðardögum, sem þar séu sérstaklega tilgreindir. Á þessum dögum sé greitt kaup, sem fari lítillega fram yfir venjulegt yfirvinnukaup, þ.e. tímakaup, sem sé 1,375% af mánaðarlaunum viðkomandi starfsmanna í stað 1%, sem sé venjulegt yfirvinnukaup. Í samræmi við þetta hafi afstaða

stefnda verið sú, að það væri ekki í samræmi við tilætlun aðila, að einu álagi yrði bætt ofan á annað, ef fleiri en eitt þeirra geti hugsanlega átt við, því með slíkri aðferð væri sprengdur hámarksrammi kaupgreiðslna fyrir einn og sama vinnutíma. Þegar þannig standi á telji varnaraðili eðlilegt að greiða það álag eða það kaup, sem hæst reynist. Með kjarasamningnum frá 1. apríl 1976 hafi í fyrsta sinn verið samið ítarlega um hvíldartíma og um svokallað yfirvinnuálag í tengslum við það. Hafi hugsunin með greiðslu þessari nánast verið sú, að fyrir þennan tilgreinda vinnutíma, þ.e. þegar fullur hvíldartími hafi ekki náðst, skuli starfsmaður fá hæsta umsamda álag, þ.e. yfirvinnukaup. Fyrir þennan vinnutíma sé því verið að bæta mismun dagvinnukaups og yfirvinnukaups. Vaktaálag, sem við venjulegar aðstæður hefði verið greitt á hluta þessa vinnutíma, hafi því ekki áhrif hér, þar eð annað hærra álag komi í þess stað. Í þessu sambandi sé rétt að hafa í huga, að vaktaálag, sem sé 33,33% af dagvinnutímakaupi í 2. þrepi launaflokks B-11 í kjarasamningi aðila, sé greitt ofan á dagvinnutímakaup fyrir þann hluta vinnutíma, sem falli utan dagvinnumarka, en þau séu frá kl. 08.00—17.00. Þegar starfsmaður hafi skilað 40 vinnustundum á viku, sé ríkjandi framkvæmd sú, að ekki sé greitt lengur vaktaálag. Fyrir hverja vinnustund, sem sé umfram þetta, sé greitt yfirvinnukaup, en ekki vaktaálag að viðbættu yfirvinnakaupi, jafnvel þótt unnið sé utan dagvinnumarka. Sé því ljóst, að vaktaálag og yfirvinnukaup geti ekki farið saman. Sömu meginsjónarmið eigi við um aðrar álagsgreiðslur, sem nefndar hafa verið, þ.e. þeim verði ekki bætt hverri ofan á aðra fyrir einn og sama vinnutíma. Þá er sýnkukrafa stefnda byggð á því, að orðalag 3. mgr. 11. gr. sé skýrt og ótvírætt og gangi kröfur stefnanda beint gegn efni hennar, svo sem fram komi í 3 ml. ákvæðisins. Samkvæmt því greiðist yfirvinnuálagið ofan á föst laun og nægi þetta eitt til að ljóst sé, að kröfur stefnanda fái ekki staðist. Það sem hér skipti megin máli, sé, að þetta álag greiðist ofan á föst laun en ekki full laun, en dómstólar hafi áður oft sinnis tekið afstöðu til þess, hvað felist í hvoru hugtaki fyrir sig. Sé ótvírætt samkvæmt því, að vaktaálag teljist ekki til fastra launa. Samkvæmt orðalagi 3. mgr. 11. gr. kjarasamnings aðilanna liggja því ljóst fyrir að krafa stefnanda samkvæmt 1. lið kröfugerðar hans um yfirvinnuálag ofan á vaktaálag eigi ekki við rök að styðjast. Þá geti 2. liður kröfugerðarinnar enn síður komið til álita, því

yfirvinna geti enn síður en vaktaálag talizt til fastra launa. Þá er því haldið fram, að ákvæði 28. gr. laga nr. 23/1952 um öryggisráðstafanir á vinnustöðum sé með öllu þýðingarlaust fyrir úrlausn málsins, þar sem þeim lögum sé ekki ætlað að ná til opinberra starfsmanna, en einnig byggist þau á allt öðrum sjónarmiðum en ákvæði kjarasamnings aðilanna. Í lögunum séu sett ákvæði um hvíldartíma til að draga úr slysaættu eftir því sem kostur sé, en lögin fjalli ekki um kaup og kjör og það sé ekki rökrétt að draga ályktanir um efni máls þessa af þeim.

Ekki er í ljós leitt, að það hafi verið tilætlan aðila við gerð kjarasamningsins frá 1. apríl 1976, að yfirvinnuálag skyldi greitt auk vaktaálags né yfirvinnuálag auk yfirvinnukaups samkvæmt 3. mgr. 11. gr. samningsins. Með því að orðalag 3. mgr. 11. gr. nefnds samnings verður ekki heldur skýrt í samræmi við túlkun stefnanda ber að taka sýknukröfu stefnda til greina.

Rétt þykir, að málskostnaður falli niður

Dóm þennan kváðu upp: Bjarni K. Bjarnason og Guðmundur Jónsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Bandalags starfsmanna ríkis og bæja.

Málskostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Guðmundar V. Jósefssonar og Sigurðar Líndal.

Í 67. gr. 1. nr. 85/1936 um meðferð einkamála í héraði segir, að dómstólar verði ekki krafðir álits um lögfræðileg efni, nema að því leyti sem nauðsynlegt sé til úrlausnar ákveðinni kröfu í dómsmáli.

Í 26. gr. 1. nr. 46/1973 um kjarasamninga opinberra starfsmanna segir, að Félagsdómur dæmi í málum, sem rísi milli samningsaðilja út af brotum á þeim lögum, ágreiningi um skilning á kjarasamningi og gildi hans og um félagsréttindi ríkisstarfsmanna, sbr. 34. gr. 1. nr. 29/1976.

Samningsaðiljar samkvæmt 26. gr. 1. nr. 46/1973 eru fjármála-

ráðherra, sbr. 1. gr. laganna og heildarsamtök þau, sem fjármálaráðherra hefur veitt viðurkenningu, sbr. 3. gr., sjá nú 3.—4. gr. l. nr. 29/1976.

Í 67. gr. l. nr. 85/1936 felst það, að til grundvallar hverri málsókn verði að liggja raunverulegur ágreiningur málsaðilja, sem kröfur þeirra séu sprottnar af, og er þetta meginregla í íslenzku réttarfari. Hefði verið nauðsynlegt að orða það alveg ótvírætt, ef ætlunin hefði verið með l. nr. 46/1973 að hverfa frá þessari reglu. Þar sem það er ekki gert ber að skýra 26. gr. laganna með hliðsjón af grundvallarreglunni í 67. gr. einkamálalaganna.

Félagsdómur verður því ekki krafinn álits um lögfræðileg efni til dæmis vegna ágreinings um túlkun kjarasamninga, sem rísa kann milli fulltrúa samningsaðilja í nefndum eins og samstarfsnefnd samkvæmt 39. gr. l. nr. 29/1976, nema sýnt sé, að raunverulegur ágreiningur búi að baki milli þeirra starfsmanna, sem l. nr. 46/1973, sbr. nú l. nr. 29/1976 taka til og fyrirvarsmanna ríkisins.

Í máli þessu hefur Félagsdómur beint því til lögmanna aðilja „að gefa raunveruleg dæmi, þar sem ágreiningsefni málsins komi fram eða skýra það með öðrum hætti“ sbr. 56. gr. l. nr. 80/1938. Og lögmenn aðilja hafa ítrekað verið inntir eftir því, hvar sá raunverulegi ágreiningur sé milli vaktavinnnumanna og fyrrsvarsmanna ríkisins, sem orðið hafi tilefni þessarar málsóknar. Af því tilefni hefur verið lögð fram varðskrá tiltekins starfsmanns við vegabréfaskoðun á Keflavíkurflugvelli, þar sem sýnd er vaktaskipan hans dagana 16.—18. júlí 1977. Á skrá þessi einungis við fyrsta lið dómkrafna sóknaraðilja. Við munnlegan flutning málsins lýsti lögmaður hans því yfir, að varðskrá þessi væri einungis lögð fram til skýringar ágreiningi málsaðilja, án þess að starfsmaður sá, sem ynni eftir henni hefði gert neinar kröfur um að kjarasamningur aðilja frá 1. apríl 1976 yrði túlkaður eins og krafizt er í þessu máli.

Engin varðskrá hefur hins vegar verið lögð fram, sem annar liður dómkrafna sóknaraðilja gæti átt við, enda lét lögmaður hans þess getið, að áðurnefnd varðskrá skýrði einnig þann lið nægilega.

Málatilbúnaður eins og hér er lýst samræmist ekki meginreglum íslenzks réttarfars, og verður því ekki komizt hjá að vísa málinu frá dómi ex officio.

Rétt þykir, að málskostnaður falli niður.

Þessi úrlausn okkar hefur ekki hlotið samþykki meiri hluta dómenda og greiðum við því atkvæði um efni málsins sbr. 192. gr. 1. 85/1936 og 69. gr. 1. nr. 80/1938.

Með skírskotun til röksemda fyrir ákvæði dómendanna Bjarna K. Bjarnasonar og Guðmundar Jónssonar getum við fallizt á dómsorð þeirra.

S é r a t k v æ ð i Bjarna Sigurðssonar:

Fyrsti liður kröfugjörðar sóknaraðila snýst um það, hvort álag geti lagzt ofan á annað álag, og hefir þetta verið ásteitingarsteinn allar götur síðan 1971, sbr. bréf fjármálaráðuneytis til sóknaraðila í máli þessu dagsettu 14. maí 1971. Á þessum árum voru samskipti málsaðila næsta fábrotin, þannig að skoðanaágreiningur þeirra um kjaramál var leystur með einhliða túlkun varnaraðila, sem sóknaraðili hlaut að ætla, að sér bæri að sætta sig við. Í kjarasamningi málsaðila frá 15. des. 1973 er e.t.v. þess vegna ekki tekin afstaða til málsins önnur en sú, sem ráðin verður af þögninni.

Þá kom enn fremur fram í málflutningi lögmanns sóknaraðila og verður einnig ráðið af dómskj. nr. 8, að sú regla hafi um árabil gilt á almennum vinnumarkaði, að næturvinnukaup sé greitt á dagvinnutíma, þegar verkamaður hefir unnið 6 klst. eða meira samfelldt í næturvinnu, ef hann fær ekki að svo búnu a.m.k. 8 klst. hvíld, skv. kjarasamningi Dagsbúnar dagsettum 27. febr. 1976, en 6 klst. hvíld skv. kjarasamningi dagsettum 8. apríl 1972. Enn fremur segir, að þetta ákvæði skerði þó ekki rétt til greiðslu á óskertu viku- eða mánaðarkaupi, ef viðkomandi er á föstu viku- eða mánaðarkaupi. Ákvæði þetta hefir skv. dómskj. nr. 8 verið skilið svo frá öndverðu, að verkamaður haldi föstu viku- og mánaðarkaupi jafnframt næturvinnukaupi ásamt öllum álögum svo sem vaktaálagi, sem greidd kunna að vera á það kaup.

Í 1. ml. 3. mgr. 11. gr. kjarasamnings málsaðila frá 15. des. 1973 má greina bergmál af fyrri málsgrein þessa ákvæðis Dagsbrúnarsamningsins. Það er þó fyrst með kjarasamningi 1. apríl 1976, að fram kemur orðalag, sem ætla verður, að miði að sama marki og seinni mgr. ívitnaðs ákvæðis kjarasamnings Dagsbrúnar frá 1972 og 1976, en í kjarasamningi málsaðila frá 1. apríl 1976 segir, að

í tilgreindu tilviki beri starfsmanni yfirvinnuálag *án frádráttar af fastalaunum*. Þetta orðalag verður helzt skilið svo, að það taki til vaktaálags auk mánaðarlauna samkvæmt kjarasamningi, enda í samræmi við túlkun á hliðstæðu orðalagi Dagsbrúnarsamningsins. Er og ljóst af samanburði á fyrrgreindum kjarasamningum Dagsbrúnar og kjarasamningum málsaðila, að þeir koma svo sem í humátt á eftir Dagsbrúnarsamningunum, enda er það alþekkt lögmál af þessum vettvangi. Í samningum er ekki heldur til sú meginregla, að álag geti ekki lagzt við álag.

Framangreind skýring á samningsgjörð málsaðila styðst og við þá málsástæðu, að yfirvinnuálag og vaktaálag eiga sér tvenns konar forsendu, sbr. 1. ml. 3 mgr. 11. gr. og 14. gr. kjarasamnings frá 1. apríl 1976, og eiga því ekki að geta orkað hvort á annað.

Aftur á móti sýnast ákvæði kjarasamningsins ekki taka af skarið um, að yfirvinnuálag geti lagzt ofan á yfirvinnukaup. Verður því sá kröfuliður sóknaraðila ekki tekinn til greina.

D ó m s o r ð:

Fyrsti liður kröfugjörðar stefnanda skal tekinn til greina.
Stefndi skal vera sýkn af öðrum kröfulið.

Málskostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 20. október 1977.

Nr. 4/1977. **Farmanna- og fiskimannasamband Íslands
vegna Stýrimannafélags Íslands**

(Finnur Torfi Stefánsson hdl.)

gegen

**Vinnuveitendasambandi Íslands
f.h. Vinnuveitendafélags Vestmannaeyja
vegna Herjólfss h/f**

(Gunnar Guðmundsson cand.jur.)

Deilt um þóknun fyrir sölu farmiða og innheimtu farmgjalda fyrir bifreiðar.

Dómur.

Mál þetta var dómtekið 4. þ.m.

Stefnandi er Farmanna- og fiskimannasamband Íslands vegna Stýrimannafélags Íslands.

Stefndi er Vinnuveitendasamband Íslands f.h. Vinnuveitendafélags Vestmannaeyja vegna Herjólfss h/f.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að stýrimenn á m/s Herjólfri skuli fá greitt fyrir sölu farmiða til farþega og innheimtu farmgjalda fyrir bifreiðar með yfirvinnutaxta B í hinum almenna kjarasamningi fyrir stýrimenn á kaupskipum frá 29. marz 1976. Þá krefst stefnandi málskostnaðar úr hendi stefnda að skaðlausu.

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans að mati dómsins.

M/s Herjólfur kom til landsins vorið 1976. Eigandi skipsins er Herjólfur h/f, og er það notað til flutnings á farmi og farþegum milli Vestmannaeyja og Þorlákshafnar. Er það sérstaklega gert til að flytja bifreiðar, sem ekið er um borð. Alla jafna mun ferðum skipsins vera hagað þannig, að það fari frá Vestmannaeyjum að morgni og komi aftur síðdegis sama dag. Hafa stýrimenn skipsins annast sölu farmiða til farþega og innheimtu fargjalda fyrir bifreiðar, sem farþegar aka um boð í skipið.

Kjarasamningur var undirritaður milli Stýrimannafélags Íslands og nokkurra útgerðarféлага 29. marz 1976. Er ágreiningslaust að hann gildi einnig um kjör stýrimanna á m/s Herjólfri, nema um annað hafi verið samið, en í 12. og 16. gr. samningsins eru svohljóðandi ákvæði:

12. gr.

„Greiða skal stýrimönnum, sem annast farmiðasölu um borð í strandferðaskipum í mistalningsfé kr. 15.00 fyrir hvern lögskrán-ingardag að viðbættri kaupgreiðsluvísitölu“.

16. gr.

„Vinnuskylda stýrimanna er einkanlega eins og skilgreint er í 45. gr. III. kafla sjómannalaga. Ef stýrimaður, að ósk skipstjóra, gengur í störf háseta, hafnarverkamanna eða annarra á vakt sinni vegna mannfæðar, svo sem við lestun, losun eða viðhald skips, greiðist sú vinna með yfirvinnutaxta B.

Taki starfið skemmri tíma en 15 mín. greiðist ekki fyrir það“.

Hinn 5. nóvember 1976 gerðu aðila málsins síðan sérstakan samn-

ing um kaup og kjör stýrimanna á m/s Herjólfí. Er samningurinn svohljóðandi:

„1. gr.

Stýrimenn skulu hafa kaup og kjör samkvæmt hinum almenna samningi fyrir stýrimenn á kaupskipum, að öðru leyti en því, sem fram kemur í samningi þessum.

2. gr.

Á ferðum skipsins milli Vestmannaeyja og Þorlákshafnar, skulu eftirfarandi reglur gilda um vinnutíma.

Daglegur vinnutími stýrimanna skal vera frá kl. 08.00 til kl. 17.00 og skal miðað við 48 klst. vinnuviku, án vaktafyrirkomulags.

Öll viðvera um borð á ferðum skipsins telst óslitinn vinnutími. Tefjist skipið hins vegar eða þurfi að fara til annarrar hafnar en Þorlákshafnar fer greiðsla fram á eftirfarandi hátt:

Yfirvinna skal greidd þeim stýrimanni, sem á vakt er eftir kl. 17.00. Í þessum tilfellum er heimilt að setja vakt kl. 17.00, eða þegar vinnu lýkur.

Ef samfelld frívakt nær ekki 4 klst., helst yfirvinna óslitið.

3. gr.

Herjólfí h/f er heimilt að sigla skipinu með tveim stýrimönnum.

4. gr.

Hafnarfrídagar skulu veittir stýrimönnum með 7 samfelldum frídögum á mánuði utan orlofstímabils, 15/5—15/9, en innunnir hafnarfrídagar á orlofstímabilinu gangi upp í frídagana, sem teknir eru utan þess tímabils.

5. gr.

Óski útgerðin að taka upp reglubundnar stoppitarnir eða aðra viðveruskyldu í heimahöfn skipsins, skal það tilkynnt með a.m.k. viku fyrirvara.

6. gr.

Mistalningsfé stýrimanna skal vera kr. 400 á dag.

7. gr.

Um uppsagnarfrest og samningstíma fer skv. samningi kaupskipaútgerðanna og Stýrimannafélags Íslands frá 29. marz 1976.“

Hefur ágreiningur rísið með aðilum um það, hvort stýrimönnum á m/s Herjólfí beri greiðsla samkvæmt yfirvinnutaxta B fyrir sölu farmiða og innheimtu farmgjalda af bifreiðum.

Krafa stefnanda er studd þeim rökum, að kaup og kjör stýrimanna á m/s Herjólfí fari eftir hinum almenna kjarasamningi stýri-

manna á kaupskipum frá 29. marz 1976 að öðru leyti en því, sem tekið sé fram í samningnum frá 5. nóvember 1976. Ekki sé í síðastgreindum samningi kveðið á um greiðslu til stýrimanna fyrir vinnu við farmiðasölu og innheimtu farmgjalds fyrir bifreiðar, sem ekið er um borð. Fari þetta því eftir ákvæðum hins almenna kjarasamnings. Þessi störf stýrimanna falli utan vinnuskyldu stýrimanna eins og hún sé skilgreind í 45. gr. sjómannalaga nr. 67/1963. Beri því samkvæmt ákvæðum 16. gr. almenna kjarasamningsins að greiða þessa vinnu með yfirvinnutaxta B, sbr. 13. gr. samningsins. Er því mótmælt, að samið hafi verið um, að umsamið mistalningarfé skv. 6. gr. samningsins frá 5. nóvember 1976, eigi að koma sem greiðsla fyrir þessa vinnu stýrimanna. Þessi mótbára stefnda fái ekki heldur staðizt, þar sem hugtakið mistalningarfé hafi allt aðra merkingu en vinnulaun, svo sem alkunna sé. Þar sé um að ræða sérstaka þóknun fyrir þá áhættu að innheimta fargjöld og farmgjöld við erfiðar aðstæður og varðveita það. Verði stýrimennirnir og að bera ábyrgð á fullum skilum innheimtra gjalda, en það tíðkist ekki á öðrum skipum, þar sem stýrimenn innheimta fargjöld eða farmgjöld. Sé í því sambandi á að lita, að svo til allar tekjur af útgerð skipsins fari með þessum hætti um hendur stýrimanna. Er því og mótmælt, að krafa um B taxta greiðslu fyrir þessi störf hafi komið fram við gerð samningsins 5. nóv. 1976. Jafnvel þótt svo yrði litið á, að munnlegur samningur hefði orðið með aðilum um að umsamið mistalningarfé ætti að koma í stað greiðslu samkvæmt yfirvinnutaxta B fyrir þessa vinnu, þá sé slíkur munnlegur samningur ólöglegur samkvæmt 6. gr. laga nr. 80/1938.

Sýknukrafa stefnda er studd þeim rökum að í heildarkjarasamningi um kaup og kjör stýrimanna á kaupskipum frá 29. marz 1976 sé í 12. gr. kveðið á um mistalningarfé. Sé það kr. 15.00 fyrir hvern lögskráningardag, að viðbætti kaupgreiðsluvísitölu. Í samningi þeim, sem gerður hafi verið um kaup og kjör stýrimanna á m/s Herjólf, sem verið hafi fyrsti samningur aðila um það efni, hafi mistalningarfé verið hækkað í kr. 400.00 á dag. Hækkun þessi sé svo veruleg, að hverjum manni megi vera ljóst, að forsenda slíkrar hækkunar hljóti að vera önnur en sú, að einungis sé um að ræða hækkun á mistalningarfé. Það sé og staðreynd, að við samningsgerðina hafi fulltrúar stefnda boðið þessa hækkun gegn því, að krafa, sem komið hafi frá fulltrúum stýrimanna um greiðslu yfir-

vinnukaups fyrir þessa innheimtu, félli niður. Hafi þetta verið mála-miðlun, sem báðir aðilar hafi fallizt á. Þótt þetta hafi ekki verið tekið berum orðum fram í hinum skriflega samningi, hafi þeim, sem að samningsgerðinni stóðu, verið fullkunnugt um tilgang hækkunarinnar. Hafi því komizt á munnlegur samningur um þetta atriði, sem sé bindandi fyrir báða aðila í samræmi við þá grundvallarreglu um samninga, að munnlegir samningar skoðist í hvívetna jafngildir skriflegum samningum. Er og bent á af hálfu stefnda, að útgerðarfélög sambærilegra skipa greiði eingöngu mistalningarfé samkvæmt aðalkjarasamningi. Hafi þetta starf verið talið í verkahring stýrimanna. Einnig er bent á, að vinnutími stýrimanna á m/s Herjólfví sé allt annar en á öðrum farskipum. Ekki sé almennt á m/s Herjólfví að m/s Herjólfur sé á siglingu á nóttunni og sé vinnutími stýrimanna kl. 08.00—16.00. Þá eigi annar stýrimaður alltaf frí aðra leiðina, en fái full laun. Stýrimennirnir fái hins vega sömu frídaga og orlof og stýrimenn á öðrum farskipum.

Sævaldur Eliasson, stýrimaður á m/s Herjólfví, sem af hálfu stefnanda tók þátt í gerð kjarasamningsins frá 5. nóvember 1976, hefur skýrt svo frá, að hann hafi stundað stýrimannsstörf á skipinu frá því að það kom til landsins á árinu 1976, að undanskildum fjórum mánuðum, sem hann hafi verið frá vegna slyss. Stýrimenn hafi frá upphafi innheimt öll fargjöld og farmgjöld fyrir bifreiðar. Þeir hafi fljótlega farið að skrá yfirvinnu samkvæmt B taxta fyrir þessa vinnu á yfirvinnueyðublöð, sem þeir skili útgerðinni. Það kunni að vera, að þeir hafi fengið þetta greitt í upphafi, en ef svo hafi verið, hafi slíkum greiðslum verið hætt. Hafi útgerðin talið það í verkahring stýrimanna að innheimta þessi gjöld. Sævaldur kveður skipið mega flytja 360 farþega í ferð og sé fargjald kr. 2.000.-. Þá geti skipið flutt 50 bifreiðar og sé gjald fyrir þær kr. 1.700.- til kr. 2.000.- eða jafnvel meira. Skipið fari stundum fullhlaðið og því geti þessi gjöld numið hundruðum þúsunda króna á hverjum degi. Tveir stýrimenn annist þetta starf í hverri ferð, annar innheimti fargjöld af farþegum, en hinn innheimti gjald fyrir bifreiðar og farþega, sem fari inn um skut skipsins. Stýrimenn afhendi farmiða, þar sem fram komi fjárhæð gjaldsins. Skipið fari frá Vestmannaeyjum kl. 08.15 og mæti stýrimenn til vinnu kl. 07.00. Þeir fari þá að selja farmiða en fólk komi oft stuttu fyrir brottfarartíma og fari þessi innheimta því oft fram á mjög stuttum tíma. Skipið fari svo frá Þorlákshöfn

kl. 13.45 og sé byrjað að selja farmiða kl. 13.00, eða jafnvel fyrr. Í lok hvers dags sjáist, hversu marga farmiða stýrimenn hafi selt og verði þeir að standa skil á andvirði þeirra. Komið hafi fyrir, að á hafi vantað þegar gert var upp að kveldi, en mistök geti orðið þegar afgreiða þurfi marga á stuttum tíma. Hafi komið fyrir, að vantað hafi allt að kr. 5.000.- eftir daginn og hafi stýrimenn orðið að jafna það. Á samningafundunum við undirbúning samningsins frá 5. nóvember 1976 hafi stýrimenn gert kröfu um hækkun mistalningarfjár í kr. 1.000.-. Hafi kröfur stýrimanna komið fram á blöðum, sem gengið hafi milli samninganefndanna, en þær hafi verið hvor í sínu herbergi. Hann muni ekki, hvort krafa hafi komið fram frá stýrimönnum um greiðslu fyrir sölu farmiða samkvæmt yfirvinnutaxta B, en þetta atriði hafi verið rætt. Orðsendingar hafi svo gengið milli samninganefndanna um samningsatriðin. Hafi ekki verið um það að ræða, að mistalningarféð hafi á neinn hátt átt að koma í stað greiðslu samkvæmt yfirvinnutaxta B fyrir innheimtu fargjalda.

Guðlaugur Gíslason, alþingismaður, Guðjón Ármann Einarsson, starfsmannastjóri Skipaútgerðar ríkisins, sem tóku þátt í gerð kjarasamningsins, sem gerður var 5. nóvember 1976, af hálfu stefnda, Guðlaugur Gíslason, formaður Stýrimannafélags Íslands og Ingólfur Stefánsson, framkvæmdastjóri Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, sem tóku þátt í gerð kjarasamningsins af hálfu stefnanda, og Ingólfur Ingólfsson, stjórnarmaður í Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands, sem var viðstaddur, hafa hér fyrir dómi borið um gang mála.

Telja verður að framburðir þessir sanni ekki atvik að samningsgerðinni um ágreiningsefni máls þessa. Ekki þykir efni yfirlýsingar Garðars Sigurðssonar, alþingismanns, sem þátt tók í samningsgerðinni af hálfu stefnda, út af fyrir sig eða með framburðum í málinu heldur veita slík sönnnum.

Samkvæmt yfirlýsingu Kristjáns Jónssonar, framkvæmdastjóra h/f Djúpbátsins, hefur stýrimaður m/s Fagraness aldrei fengið neina aukapóknun, hvorki mistalningarfé né annað, fyrir farmiðasölu og gjaldtöku af bifreiðum, sem fluttar hafa verið með skipinu.

Samkvæmt yfirlýsingu Guðmundar Lárussonar f.h. Flóabátsins h/f fær stýrimaður m/s Baldurs greitt mistalningarfé, kr. 16.00 fyrir hvern skráningardag.

Samkvæmt yfirlýsingu Þórðar Hjálmssonar f.h. Skallagríms h/f fá stýrimenn á m/s Akraborg ekki og hafa aldrei fengið neina aukabókun, hvorki mistalningarfé né annað, fyrir farmiðasölu og gjaldtöku af bifreiðum um borð í m/s Akraborg. Námu gjöld sem stýrimenn á m/s Akraborg innheimtu á árinu 1976, kr. 108.439.814.-.

Þá er fram kominn yfirlýsing Steindórs K. Jónssonar, framkvæmdastjóra Flóabátsins Drangs h/f þess efnis, að stýrimaður m/s Drangs hafi aldrei fengið greitt mistalningarfé vegna innheimtu fargjalda, enda sé hann ekki ábyrgur fyrir þeim.

Hefur efni yfirlýsinga þessara ekki verið mótmælt af hálfu stefnanda og verður því lagt til grundvallar í málinu það sem í þeim segir.

Í 16. gr. aðalkjarasamnings Stýrimannafélags Íslands og útgerðarféлага farskipa frá 29. marz 1976, sem gildir um kaup og kjör stýrimanna á m/s Herjólfur auk samningsins frá 5. nóvember 1976, er kveðið svo á, að vinnuskylda stýrimanna sé einkanlega eins og skilgreint er í 45. gr. sjómannalaga nr. 67/1963.

Hljóðar sú grein svo:

45. gr.

„Það er skylda stýrimanns einkanlega að vera skipstjóra til aðstoðar við siglinguna og mælingar þær og reikninga, er þar að lúta svo og við bókun í leiðarbók og dagbók skipsins. Hann skal og líta eftir öðrum skipverjum, eftir skipinu sjálfu, áhöldum þess og útbúnaði, að svo miklu leyti, sem annað eigi leiðir af ákvæðum 47. gr. Hann skal sjá um nauðsynlega skrásetningu og affermingu og búlkun farms og vista. — Riti stýrimaður leiðarbók eða dagbók, ábyrgist hann, að rétt sé ritað“.

Upptalning greinarinnar tekur ekki til sölu far- og farmgjalda, en ekki eru starfsskyldur stýrimanna þar tæmandi talðar. Af yfirlýsingum þeim, sem áður eru raktar má ráða, að stýrimenn á skipum, sem notuð eru til sams konar eða svipaðra flutninga og m/s Herjólfur hafi annazt þessi störf. Verður því að telja, að venja sé fyrir því, að stýrimenn á skipum sem m/s Herjólfur hafi annazt innheimtustörf þau, sem mál þetta snýst um og að þau falli undir starfsskyldur þeirra. Er 12. gr. aðalkjarasamningsins einnig byggð á þeirri forsendu, að stýrimenn vinni þessi störf.

Að vísu er innheimta stýrimanna á m/s Herjólfur á far- og farmgjöldum all umfangsmikil og henni fylgir nokkur áhætta, en til móts við það er komið með greiðslu mistalningarfjár, sem er kr. 400.-

fyrir hvern dag, sbr. 6. gr. samningsins frá 29. marz 1976 og 1. gr. samningsins frá 5. nóvember 1976.

Stefnandi hefur ekki sýnt fram á, að samið hafi verið sérstaklega um þóknun handa stýrimönnum á m/s Herjólfí fyrir innheimtu far- og farmgjalda í vinnutíma þeirra.

Með skírskotun til þess, sem nú hefur verið rakið, verða kröfur stefnanda ekki teknar til greina. Verður stefndi því sýknaður, en eftir atvikum verður málskostnaður látinn falla niður.

Dóm þennan kváðu upp: Guðmundur Jónsson, Bjarni K. Bjarnason, Sigurður Lindal, Ragnar Ólafsson og Guðmundur V. Jósefsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Vinnuveitendasamband Íslands f.h. Vinnuveitendafélags Vestmannaeyja vegna Herjólfis h/f, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Farmanna- og fiskimannasambands Íslands vegna Stýrimannafélags Íslands í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Þriðjudaginn 29. nóvember 1977.

Nr. 9/1977.

**Alþýðusamband Íslands vegna
Alþýðusambands Norðurlands vegna
þeirra aðildarfélaga þess, sem standa
að Lífeyrissjóði verkalýðsfélaga
á Norðurlandi vestra**

(Gunnar Sæmundsson hdl.)

gegn

**Vinumálasambandi samvinnufélaganna
vegna Sængurgerðar Sambands íslenzkra
samvinnufélaga Sauðárkróki og
Lífeyrissjóðs S.Í.S.**

(Skúli J. Pálmason hrl.)

Frávísun. Fjármálaráðuneytið átti úrskurðarvald í málinu.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms í dag, er höfðað með stefnu útgefinni 3. f.m.

Stefnandi er Alþýðusamband Íslands vegna Alþýðusambands Norðurlands vegna þeirra aðildarfélaga þess, sem standa að Lífeyrissjóði verkalýðsfélaga á Norðurlandi vestra.

Stefndi er Vinnumálasamband samvinnufélaganna vegna Sængurgerðar Sambands íslenzkra samvinnufélaga, Saudárkróki og Lífeyrissjóðs S.Í.S., Reykjavík.

Efniskröfur stefnanda eru nú þær, að viðurkennt verði með dómi, að starfstúlkur Sængurgerðar S.Í.S. á Saudárkróki eigi rétt til að vera í lífeyrissjóði stéttarfélags síns, þ.e. Lífeyrissjóði verkalýðsfélaga á Norðurlandi vestra og að þeim sé óskýlt að greiða iðgjöld til Lífeyrissjóðs S.Í.S. Stefnandi krefst og málskostnaðar úr hendi stefnda að mati dómsins.

Dómkröfur stefnda í greinargerð eru þær aðallega, að málinu verði vísað frá dómi, en til vara, að kröfur stefnanda fái ekki framgang. Í báðum tilvikum krefst stefndi málskostnaðar úr hendi stefnanda.

Munnlegur málflutningur um framkomna frávisunarkröfu fór fram í dag. Í þessum þætti málsins gerir stefndi þær kröfur, að málinu verði vísað frá dómi og að stefnanda verði gert að greiða honum málskostnað. Dómkröfur stefnanda í þessum þætti málsins eru þær, að frávisunarkröfu stefnda verði hrundið og stefndi dæmdur til að greiða stefnanda málskostnað.

Í stefnu er málavöxtum lýst svo, að með bréfi dags. 25. febrúar s.l. hafi starfsstúlkur Sængurgerðar Sambands íslenzkra samvinnufélaga á Saudárkróki óskað þess, að stéttarfélag þeirra beitti sé fyrir því, að þær fengju að eiga aðild að Lífeyrissjóði verkalýðsfélaga á Norðurlandi vestra eins og flestar þeirra höfðu átt áður en þær hófu störf hjá sængurgerðinni. Hafi beiðni þessi komið fram vegna þess að fyrirtækið hafi greitt iðgjöld þeirra til Lífeyrissjóðs Sambands íslenzkra samvinnufélaga. Hafi og fyrirsvarsmenn fyrirtækisins talið, að starfsstúlkunum bæri að vera í þeim lífeyrisjóði. Af hálfu stefnanda hafi því hins vegar verið haldið fram, að réttur skilningur á 8. gr. rammisamnings stefnda og fleiri við 16 manna nefnd aðildarsamtaka Alþýðusambands Íslands frá 19. maí 1969 leiði til þess að starfsstúlkum sængurgerðarinnar sé ekki aðeins

heimilt heldur skylt að vera í Lífeyrissjóði stéttarfélags síns, þ.e. Lífeyrissjóði verkálýðsfélaga á Norðurlandi vestra. Þar sem aðilar hafi ekki orðið sammála um skilning á umræddu samningsákvæði hafi stefnandi talið sér nauðsyn að fá skilning sinn á umræddu ákvæði staðfestan með dómi.

Krafa stefnda um að vísa beri málinu frá dómi er byggð á því, að ágreiningur aðila falli ekki undir lögsögu Félagsdóms. Með lögum nr. 9/1974, 2. gr., hafi fjármálaráðuneytinu verið falið að úrskurða ágreining um það, til hvaða lífeyrissjóðs iðgjöld skuli greiða. Þetta lagaákvæði hafi stefnandi áður virt í samskonar tilvikum og fjallað er um í máli þessu. Ljóst sé, að samkvæmt 2. tl. 44. gr. laga nr. 80/1938 ætti Félagsdómur útskurðarvald um ágreiningsefni þetta, ef lögum nr. 9/1974 væri ekki til að dreifa. Þau lög séu hins vegar yngri sérlög og samkvæmt viðurkenndum lögskýringarreglum rými ákvæði þeirra út ákvæði 44. gr. laga nr. 80/1938.

Krafa stefnanda um að frávisunarkröfu stefnda verði hrundið er byggð á því, að samkvæmt 2. gr. stjórnarskrárinnar fari dómendur með dómsvaldið, en litið hafi verið svo á, að þrátt fyrir þetta geti almenni löggjafinn innan vissra marka fengið stjórnvöldum tiltekin réttarágreiningsefni til úrlausnar. Ekki sé í lögum nein almenn regla um það, hvaða mál heyri undir úrskurð stjórnvalda. Erfitt sé að gefa ákveðna reglu um þau takmörk, sem setja verði þessari heimild löggjafans, en fullyrða megi, að löggjafanum yrði almennt talið óheimilt að leggja úrskurði um lögskipti borgaranna sín í milli og um ákvörðun refsinga undir stjórnvöld. Úrskurðarvald um þau mál efni hafi jafnan verið talin kjarni dómsvaldsins. Af hálfu stefnanda er vitnað til ákvæða 10. gr. Mannréttindayfirlýsingar Sameinuðu þjóðanna og 1. tl. 6. gr. laga nr. 11 frá 9. febrúar 1954 um gildistöku Evrópusamningsins um verndun mannréttinda og því haldið fram, að íslenskum dómstólum beri að taka tillit til þessara ákvæða þegar þeir taki ákvörðun um það, hvort tiltekin mál eða málaflokkar verði með lögmætum hætti teknir undan lögsögu þeirra.

Stefnandi telur, að ákvæði 2. gr. stjórnarskrárinnar standi í vegi fyrir því, að úrlausn um réttarágreining þann, sem fjallað er um í máli þessu, verði tekin undan lögsögu dómsins. Félagsdómur sé stofnaður til að vera vinnudómstóll og megi því ætla, að úrskurðarvald í máli eins og þessu sé bezt komið í höndum hans.

Niðurlagsákvæði 1. mgr. 2. gr. laga nr. 9/1974 er svohljóðandi:

„Verði ágreiningur um það, til hvaða lífeyrissjóðs iðgjöld skuli greidd, úrskurðar fjármálaráðuneytið hann, að fenginni umsögn Vinnuveitendasambands Íslands og Alþýðusambands Íslands“. Í ákvæði þessu felst, að rísi ágreiningur um það í hvaða lífeyrissjóði starfsmaður skuli vera, eigi að bera hann undir úrskurð fjármálaráðuneytisins. Brýtur sú málsmeðferð ekki í bága við ákvæði 2. gr. stjórnarskrárinnar. Fjármálaráðuneytið hefur ekki fjallað um ágreining aðila máls þessa. Verður málinu því vísað frá Félagsdómi.

Stefnandi greiði stefnda kr. 20.000.- í málskostnað.

Dóm þennan kváðu upp: Guðmundur Jónsson, Bjarni K. Bjarnason, Sigurður Líndal, Árni Guðjónsson og Guðmundur Vignir Jósefsson.

D ó m s o r ð:

Máli þessu er vísað frá Félagsdómi.

Stefnandi, Alþýðusamband Íslands vegna Alþýðusambands Norðurlands vegna þeirra aðildarféлага þess, sem standa að Lífeyrissjóði verkálýðsfélaga á Norðurlandi vestra, greiði Vinnumálasambandi samvinnufélaganna vegna Sængurgerðar Sambands íslenzkra samvinnufélaga og Lífeyrissjóðs S.Í.S., Sauðárkróki, kr. 20.000.- í málskostnað innan 15 daga frá lögbirtingu dóms þessa að viðlagðri aðför að lögum.

Dómur Hæstaréttar 4. janúar 1978.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Björn Sveinbjörnsson, Benedikt Sigurjónsson og Þór Vilhjálmsson.

Með kæru 12. desember 1977, sem barst Hæstarétti 21. s. m., hefur sóknaraðili samkvæmt 67. gr. laga nr. 80/1938 kært til Hæstaréttar frávisunardóm Félagsdóms, uppkveðinn 29. nóvember 1977, í máli sóknaraðilja gegn varnaraðilja. Kæru-frestur samkvæmt 67. gr. laga nr. 80/1938 er vika frá uppsögu dóms eða úrskurðar, og hafa yngri lög eigi haggð því ákvæði. Í 64. gr., 3. málsg., laganna er boðið, að tilkynna skuli málflytjendum, hvar og hvenær dómur eða úrskurður verði kveðinn upp. Samkvæmt gögnum máls sótti enginn þing af hálfu sóknaraðilja, er hinn kærði frávisunardómur var kveðinn upp,

og var málflutningsmanni hans eigi tilkynnt um dómpingið. Þegar svo hagar til, þykir verða að beita meginreglu 22. gr. laga nr. 75/1973 um upphaf kærufrests samkvæmt 67. gr. laga nr. 80/1938 og miða við það, er aðilja eða fyrirsvarsmanni hans varð kunnugt um dóm eða úrskurð. Miða verður við það, að sóknaraðili hafi eigi öðlast vitneskju um uppsögu framan- greinds dóms fyrr en hinn 7. desember 1977, og er kæran því fram komin innan réttis kærufrests.

Sóknaraðili krefst þess, að hinum kærða frávísunardómi verði hrundið og lagt fyrir Félagsdóm að leggja efnisdóm á málið. Þá krefst sóknaraðili kærumálskostnaðar.

Varnaraðili krefst staðfestingar hins kærða dóms og kær- umálskostnaðar.

Með skírskotun til forsendna hins kærða dóms ber að stað- festa hann.

Samkvæmt þessum málsúrslitum ber að dæma sóknaraðilja til að greiða varnaraðilja kærumálskostnað, sem ákveðst 40.000 krónur.

D ó m s o r ð:

Hinn kærði frávísunardómur á að vera óraskaður.

Sóknaraðili, Alþýðusamband Íslands vegna Alþýðusam- bands Norðurlands vegna þeirra aðildarféлага þess, sem standa að Lífeyrissjóði verkalýðsfélaga á Norðurlandi vestra, greiði varnaraðilja, Vinnumálasambandi samvinnufélaganna vegna Sængurgerðar Sambands íslenskra samvinnufélaga, Sauðár- króki, og Lífeyrissjóðs SÍS, 40.000 krónur í kærumálskostnað að viðlagðri aðför að lögum.

Fimmtudaginn 23. febrúar 1978.

Nr. 7/1977. **Bandalag starfsmanna ríkis og bæja
f.h. Félags íslenzkra símamanna**

(Guðmundur Ingvi Sigurðsson hrl.)

gegn

fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs

(Gunnlaugur Claessen hdl.)

Ágreiningur um viðleguútbúnað símamanna.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 21. þ.m., er höfðað með stefnu útgefinni 6. júní 1977.

Stefnandi er Bandalag starfsmanna ríkis og bæja f.h. Félags íslenzkra símamanna.

Stefndi er fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. Að dæmt verði, að starfsmönnum Pósts og síma, sem starfa sinna vegna þurfa að gista íbúðarskúra Pósts og síma, skuli lagður til þeim að kostnaðarlausu sams konar viðlegubúnaður og tíðkast í gistihúsum hér á landi.

2. Að varnaraðili verði dæmdur til að greiða sóknaraðila málskostnað að mati dómsins.

Stefndi krefst þess, að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda og sér dæmdur málskostnaður úr hendi stefnanda, en til vara, að málskostnaður verði látinn falla niður.

Af hálfu stefnanda er málavöxtum lýst svo, að í aðalkjarasamningi sóknaraðila og varnaraðila frá 1. apríl 1976, 20. gr., sé kveðið svo á, að sé starfsmanni við störf fjarri heimili sínu, gert að gista í húsnæði í eigu eða umráðum ríkisins, skuli það gistirými vera hlýtt, hreinlegt og viðleguútbúnaður sambærilegur við það, sem gerist á gistihúsum, eftir því sem við verði komið. Sams konar ákvæði og þetta hafi fyrst komið inn í samning ríkisstarfsmanna með sérkjarasamningum aðildarfélaganna Bandalags starfsmanna ríkis og bæja árið 1974, en starfsmenn muni lítt hafa fylgt þeim eftir. Á árinu 1976 hafi komið upp ágreiningur um skilning á framangreindu ákvæði aðalkjarasamningsins. Félag íslenzkra símamanna

hafi talið, að Póstur og sími ætti samkvæmt nefndu ákvæði að leggja starfsmönnum, sem búa í vinnuskúrum, til sængurfatnað. Póstur og sími hafi leita álits samgönguráðuneytisins og fengið þau svör, að stofnuninni bæri ekki að leggja starfsmönnum til sængurfatnað. Stjórn Félags íslenzkra símamanna hafi næst leitað til sóknaraðila með bréfi dags. 30. ágúst 1976. Hinn 21. september 1976 hafi málið svo verið lagt fyrir samstarfsnefnd sóknaraðila og varnaraðila, sbr. 39. gr. laga nr. 29/1976. Þar hafi málinu verið frestað vegna yfirlýsingar fulltrúa varnaraðila í samstarfsnefndinni um það, að með vori 1977 yrði vist í tjöldum og skúrum úr sögunni og í þeirra stað teknar upp fastar bækistöðvar þar sem gistiðstaða væri sambærileg við það, sem tíðkast í gistihúsum. Málið hafi svo aftur verið tekið fyrir í samstarfsnefndinni 10. maí 1977, þar eð ekki hafi verið staðið við gefin fyrirheit um viðlegubúnaðinn. Fulltrúar varnaraðila í nefndinni hafi látið bóka í fundargerðarbók hennar 16. maí 1977, að sú væri skoðun varnaraðila á gistingarákvæðum 20. gr. aðalkjarasamningsins, að eingöngu sé skylt að leggja til sængurfatnað í það húsnæði, sem teljist hús í þeim skilningi, að það sé metið fasteignamati, en taki ekki til tjalda eða hreyfanlegra vinnuskúra. Þar sem ekki hafi verið unnt að þoka málinu lengra samningaleiðina hafi sóknaraðili verið nauðbeygður til að höfða mál þetta.

Ákvæði 20. gr. aðalkjarasamnings aðila frá 1. apríl 1976 um gistingu eru svohljóðandi:

„Gisting:

1. mgr. Sé starfsmanni, sem er við störf fjarri heimili sínu, gert að gista í húsnæði, sem er í eigu eða umráðum ríkisins, skal það gistirými vera hlýtt og hreinlegt og viðleguútbúnaður sambærilegur við það, sem gerist á gistihúsum, eftir því sem við verður komið. Aðgangur skal vera að hreinlætistækjum, þar á meðal steypibaði.
2. mgr. Ef gistirými er skáli í óbyggðum, skal gistiðstaða eigi vera lakari en tíðkast í sæluhúsum Ferðafélags Íslands.“

Krafa stefnanda er byggð á því, að ekki sé ágreiningur um það, hvað felist í orðinu „viðleguútbúnaður“ í 20. gr. aðalkjarasamnings aðilanna, en það þýði að starfsmönnum sé lagður til sængurfatnaður, þ.e. sæng, með sængurveri, lak og koddí með koddaveri. Komi þetta fram í bréfi stefnanda, sem lagt hafi verið fram í sam-

starfsnefnd aðila skv. 32. gr. laga nr. 29/1976 svo og bókun fulltrúa varnaraðila á fundi nefndarinnar. Ágreiningur sé hins vegar um það, hvort varnaraðili eigi að láta í té sængurfatnað aðeins í húsnæði í eigu eða umráðum ríkisins, sem sé annars konar en tjaldbúnaður og vinnuskúrar (íbúðarskúrar). Vilji varnaraðili þrengja hugtakið húsnæði í 20. gr. kjarasamningsins og binda það við þess konar húsnæði, sem metið sé fasteignamati. Hafi sú afstaða stefnda fyrst komið fram á árinu 1976. Með því séu íbúðarskúrarnir útilokaðir, því ágreiningslaust sé, að þeir séu ekki metnir fasteignamati, sbr. ákvæði 2. gr. laga nr., 94/1976 um fasteignamat. Hins vegar verði ekki séð, að réttmætur grundvöllur sé fyrir þessari skýringu á umræddu ákvæði 20. gr. aðalkjarasamningsins, því að samningurinn sjálfur geri ekki ráð fyrir, að ríkisstarfsmönnum sé mismunað með þeim hætti, sem hljóti að leiða af skilningi varnaraðila, ef réttur reynist. Gistingarákvæði 20. gr. samningsins geri einmitt ráð fyrir hlýju gistirými og hreinlegu og viðlegubúnaði sambærilegum við það, sem gerist á gistihúsum, þ.e. að lagður sé til sængurfatnaður. Ekki sé í 20. gr. minnzt á vinnuskúra og því sé ekki gerður munur á þeim og öðru húsnæði. Ekki séu starfsmenn Póst og síma látnir búa í tjöldum, né heldur haldi stefndi því fram, að bjóða megi starfsmönnum upp á sóðalegt gistirými og kalt, þótt íbúðarskúrar séu. Þá sé og fram komið, að ríkið hafi lagt sig fram um að skapa snyrtiaðstöðu fyrir starfsmenn í vinnuflokkum sínum. Þannig hafi sérstökum snyrtiklefum með baðaðstöðu verið komið upp við íbúðarskúrana, sbr. ákvæði 2. og 3. mgr. 20. gr. samningsins. Það stingi því mjög í stúf við ákvæði 20. gr. og framkvæmd þess af hálfu stefnda, er stefndi vilji nú hliðra sér hjá að leggja starfsmönnum sínum til sængurfatnað. Ekki verði annað séð, en að sama eigi að gilda um sængurfatnað og snyrtiaðstöðu, þrífnað og upphitun. Ef það hefði verið vilji aðila, að gera undantekningu um sængurfatnaðinn, hefði þurft að taka það fram. Því sé eðlilegt og sjálfsagt að túlka gistingarákvæði 20. gr. aðalkjarasamningsins á þann hátt, sem haldið er fram af hálfu stefnanda enda myndi annar skilningur leiða til mismununar á réttarstöðu ríkisstarfsmanna, sem stefnandi hafi aldrei samþykkt.

Af hálfu stefnda er því haldið fram, að við skýringu á ákvæði 20. gr. aðalkjarasamnings aðilanna frá 1. apríl 1976 um gistingu verði að gera samanburð við eldri ákvæði kjarasamnings um þetta

atriði, en þar sé um að ræða ákvæði sérkjarasamnings Félags íslenzkra símamanna svo og kröfugerð stefnanda við undirbúning aðalkjarasamningsins frá 1. apríl. Í sérkjarasamningi stefnda og Félags íslenzkra símamanna frá 15. maí 1974 hafi verið svofelld ákvæði:

„7. gr.

1. *mgr.* Sé starfsmanni, sem er við störf fjarri heimili sínu, gert að gista í húsnæði, sem er í eigu eða umráðum ríkisins, skal það gistirými vera hlýtt og hreinlegt og viðlegubúnaður sambærilegur við það, sem gerist á gistihúsum. Aðgangur skal vera að hreinlætistækjum, þar á meðal steypibaði með tilheyrandi nauðsynjum.
2. *mgr.* Ef gistirýmið er skáli í óbyggðum, skal gistiaðstaða eigi vera lakari en tíðkast í sæluhúsum Ferðafélags Íslands.
3. *mgr.* Á tímabilinu júní—ágúst er heimilt að nota tjöld til gistingar, þar sem torvelt er að sjá fyrir gistiaðstöðu með öðru móti. Tjöldin skulu vera traust og vönduð og í þeim skulu vera rúmstæði og hitunartæki.“

Í kröfugerð stefnanda við undirbúning kjarasamningsins frá 1. apríl 1976 hafi verið svofelldur kafli:

„XI. Gisting.

1. *mgr.* — Sé starfsmanni, sem er við störf fjarri heimili sínu, gert að gista í húsnæði, sem er í eigu eða umráði ríkisins, skal það gistirými vera hlýtt og hreinlegt og viðlegubúnaður sambærilegur við það, sem gerist á gistihúsum, eftir því sem við verður komið. Aðgangur skal vera að hreinlætistækjum, þar á meðal steypibaði með tilheyrandi nauðsynjum.
2. *mgr.* — Ef gistirýmið er skáli í óbyggðum, skal gistiaðstaða eigi vera lakari en tíðkast í sæluhúsum Ferðafélags Íslands.
3. *mgr.* — Á tímabilinu júní—ágúst er heimilt að nota tjöld til gistingar, þar sem torvelt er að sjá fyrir gistiaðstöðu með öðru móti. Tjöldin skulu vera traust og vönduð og í þeim skulu vera rúmstæði og hitunartæki.
4. *mgr.* — Ef gist er í vinnuskúrum, þar sem aðstaða er lakari

en gerist á gistihúsum, skulu gistipeningar greiddir að hálfu, en sé gistiaðstaða lakari, svo sem tjald, skulu gistipeningar greiddir að fullu.“

Stefndi bendir á, að við gerð aðalkjarasamnings 1. apríl 1976 hafi verið fallizt á 1. og 2. mgr. kröfugerðarinnar nær óbreyttar svo sem fram komi af endanlegum samningi, en 3. og 4. mgr. kröfugerðarinnar hafi verið hafnað af hálfu samninganefndar stefnda, eins og þær hafi verið settar fram. Ástæður fyrir synjun samninganefndar ríkisins hafi verið þær, að ákvæði 3. mgr. kröfugerðarinnar hafi verið samhljóða 3. mgr. þágildandi sérkjarasamnings Félags íslenzkra símamanna og hafi samninganefnd ríkisins ekki talið kleift að taka slíkt ákvæði inn í aðalkjarasamning, þar sem hjá nokkrum ríkisstofnunum öðrum en Pósti og síma, verði oft og tíðum ekki hjá því komizt vegna umfangsmikilla verkefna, að vinnuflokkar gisti í tjöldum lengur en til ágústloka. Eigi þetta t.d. við um ýmsa mælingamenn. Ekki hafi legið fyrir við gerð aðalkjarasamnings, hvernig slíkri starfsemi stofnananna yrði hagað á næsta samnings-tímabili. Þá er bent á, að í 3. mgr. kröfugerðar stefnanda við gerð aðalkjarasamningsins sé rætt um „rúmstæði og hitunartæki“, en ekki minnzt á sængurfatnað. Í kröfugerðinni felist því, að ekki sé ætlað til sams konar viðlegubúnaðar í tjöldum og „húsnæði“, skv. 1. mgr. Í 4. mgr. kröfugerðarinnar hafi svo verið sérstök krafa í tengslum við dvöl í vinnuskúrum og sé þar gengið út frá því, að viðlegubúnaður og aðstaða í vinnuskúrum sé önnur og lakari en í gistihúsum. Sýni það, að með orðalaginu „húsnæði í eigu eða umráði ríkisins“ í 1. mgr., þar sem viðlegubúnaður skuli vera sambærilegur og í gistihúsum, hafi vinnuskúrar ekki verið frekar hafðir í huga en tjöld. Á kröfu um sérstaka gistipeninga fyrir dvöl í vinnuskúrum og tjöldum hafi ekki verið fallizt. Því er haldið fram af hálfu stefnda, að með orðinu „húsnæði“ í 1. mgr. ákvæðisins um gistingu í 20. gr. aðalkjarasamningsins 1. apríl 1976 sé átt við t.d. gistisherbergi í smstöðvum víða um land og annað slíkt húsnæði, sem ýmsar ríkisstofnanir eigi eða hafi á leigu og ætlað sé til nota í tengslum við starfsemi stofnananna á hverjum stað. Við samningsgerð þessa hafi jafnvel komið til umræðu nokkrar einstakar húseignir, sem ákvæðið gæti náð til. Af hálfu samninganefndar stefnda hafi annað gistirými ekki verið til umræðu en húsnæði þetta, þ.e.

fast varanlegt húsnæði í tengslum við fasta starfsemi, en alls ekki vinnuskúrar, sem færðir séu til út um sveitir. Er Félag íslenzkra símamanna hafi svo lagt fram kröfur um sérkjarasamning fyrir Kjaranefnd 9. júní 1976 hafi verið ljóst, að félagið hafi talið mála-lok við gerð aðalkjarasamningsins óviðunandi og hafi félagið þá gert svofelldar kröfur:

„10. gr.

1. mgr. — Sé starfsmanni, sem er við störf fjarri heimili sínu, gert að gista í húsnæði, sem er í eigu eða umráðum ríkisins, þar með taldir íbúðarskúrar vinnuflokka, skal það gistirými vera hlýtt og hreinlegt og viðlegubúnaður sambærilegur við það, sem gerist á gistihúsum, sbr. reglugerð samgönguráðuneytisins um gisti- og veitinga-staði.
2. mgr. — Aðgangur skal vera að viðunandi snyrtiaðstöðu með heitu og köldu vatni í steypibaði og handlaugum og rennandi vatni í salernum.
3. mgr. — Ekki skulu fleiri en tveir menn gista í hverju herbergi.
4. mgr. — Sameiginleg aðstaða skal vera fyrir starfsmenn til að njóta frítíma m.a. með því að útvarps- og sjónvarps-tæki fylgi hverjum gististað.
5. mgr. — Í vinnuflokkum þar sem mötuneyti er starfandi skal vera fullkomin aðstaða til kælingar á matvælum. Þar skal einnig vera fullkomin aðstaða til þvotta á fatnaði.

Stefndi bendir á, að ákvæði 1. mgr. 10. gr. í kröfugerðinni sé samhljóða 1. mgr. ákvæðisins um gistingu í 20. gr. aðalkjarasamningisins að öðru leyti en því, að í kröfugerð um sérkjarasamninginn hafi verið skotið inn „þar með taldir íbúðarskúrar vinnuflokka.“ Kjaranefnd hafi hins vegar ekki tekið þessa kröfu til greina, en ákveðið að ákvæði 3. mgr. 7. gr. fyrri sérkjarasamnings skyldi gilda áfram. Þá er því haldið fram af hálfu stefnda, að það hafi aldrei tíðkast að leggja til sængurfatnað, þegar vinnuflokkar gista í vinnuskúrum, heldur komi starfsmenn alla jafna sjálfir með sinn sængurfatnað. Ekkert komi fram í aðalkjarasamningnum, sem bendi til að gjörbreyta hafi átt þeirri venju, svo sem felist í kröfugerð stefnanda í þessu máli. Þá sé og á það að líta, að húsnæði ríkisins, jafnt sem tjöld og vinnuskúrar, sé nýtt af starfsmönnum stofnana, án

tillits til þess, eftir hvaða kjarasamningum þeir taki laun. Ef viðurkennt yrði, að félagsmenn stefnanda ættu rétt á viðlegubúnaði í vinnuskúrum, sambærilegum og í gistihúsum, þýddi það að starfsmönnum innbyrðis yrði mismunað, enda ljóst, að allur sá fjöldi starfsmanna ríkisins, sem tekur laun eftir samningum aðildarfélaga Albýðusambands Íslands, geti ekki gert slíka kröfu. Þá er því haldið fram af hálfu stefnda, að Kjaranefnd hafi raunverulega kveðið upp endanlegan úrskurð um ágreiningsefni málsins, er hún kvað upp úrskurð um sérkjarasamning Félags íslenzkra símamanna 1976 og verði sá úrskurður ekki lagður undir dóm Félagsdóms.

Ágreiningsefni máls þessa varðar skýringu á ákvæði í aðalkjarasamningi aðila. Er Félagsdómur bær um að dæma um ágreiningsefnið þótt Kjaranefnd kunni að hafa tekið afstöðu til atriða, sem því eru tengd, er hún kvað upp úrskurð um sérkjarasamning Félags íslenzkra símamanna á árinu 1976.

Í 1. mgr. ákvæðis um gistingu í 10. gr. aðalkjarasamnings aðila 1. apríl 1976 er fyrirvari um viðlegubúnað. Vegna þessa fyrirvara og með hliðsjón af öðrum gögnum málsins þykir stefnandi ekki hafa leitt í ljós, að hann eigi samningsbundna kröfu til viðlegubúnaðar þess, sem fólgin er í kröfugerð hans.

Verður stefndi því sýknaður af kröfum stefnanda, en málskostnaður verður látinn falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Bjarni Kristinn Bjarnason, Bjarni Sigurðsson, Guðmundur Vignir Jósefsson og Þorsteinn Thorarensen.

D ó m s o r ð:

Stefndi, fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Bandalags starfsmanna ríkis og bæja f.h. Félags íslenzkra símamanna.

Málskostnaður fellur niður.

Föstudaginn 9. júní 1978.

Nr. 1/1978.

**Bandalag háskólamanna
f.h. Lofts Þorsteinssonar**

(Guðríður Þorsteinsdóttir cand.juris)

gegn

fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs

(Gunnlaugur Claessen hdl.)

Frávísun. Úrskurðarvald Kjaradóms.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms hinn 9. f.m., hefur Bandalag háskólamanna höfðað fyrir hönd Lofts Þorsteinssonar, Reyni-hvammi 16, Kópavogi með stefnu útgefinni 28. mars s.l.

Stefndi er fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. að dæmt verði, að allur sá tími sem Loftur Þorsteinsson vann hjá Vegagerð ríkisins á tímabilinu 07.06. 1967—31.07. 1972, samtals 26 mánuðir, verði metinn að fullu sem starfsaldur samkvæmt 4. mgr. 17. gr. kjarasamnings BSRB og fjármálaráðherra frá 22.06. 1970 og 9. mgr. 5. gr. Kjaradóms í máli BHM og fjármálaráðherra frá 15.02. 1974.

2. að dæmt verði: a) að lokaverkefni í verkfræði, líkantilraunir og rannsóknir vegna brúargerðar á Skeiðarársandi, unnið á tímabilinu 01.05—30.09. '71, samtals 5 mán. og vinna við hönnun brúa á tímabilinu 01.07 '68—31.07. '72, samtals 11,75 mánuðir verði metin að fullu sem starfsþjálfun samkvæmt 4. gr. 16. gr. kjarasamnings B.S.R.B. og fjármálaráðherra frá 22.06. '70 og starfsreynsla samkvæmt 4. mgr. 5. gr. Kjaradóms í máli BHM og fjármálaráðherra frá 15.02. '74. b) að vinna við jarðvegskannanir og landmælingar unnin á tímabilinu 07.06. '67—25.08. '69, samtals 9,25 mánuðir, verði metin að $\frac{3}{4}$ sem starfsþjálfun samkvæmt 4. mgr. 16. gr. kjarasamnings BSRB og fjármálaráðherra frá 22.06. '70 og starfsreynsla samkvæmt 4. mgr. 5. gr. Kjaradóms í máli BHM og fjármálaráðherra frá 15.02. '74.

Stefnandi krefst málskostnaðar úr hendi stefnda að mati dómsins. Dómkröfur stefnda eru þær aðallega, að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda og honum dæmdur málskostnaður úr hendi hans að mati dómsins, en til vara, að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda, sem tilgreindar eru undir 1. lið í stefnu og verði málskostnaður þá látinn falla niður.

Af hálfu stefnanda er málavöxtum lýst svo, að Loftur Þorsteinsson hafi lokið verkfræðiprófi í septembermánuði 1972. Hann hafi svo verið ráðinn verkfræðingur hjá Vegagerð ríkisins í októbermánuði sama ár og þá fengið greidd lægstu byrjunarlaun verkfræðings. Áður en Loftur lauk verkfræðiprófi hafi hann unnið ýmis verkfræðistörf hjá Vegagerð ríkisins samtals í 26 mánuði, við jarðvegskannanir í 3.875 mánuði, landmælingar í 5.50 mánuði, brúahönnun í 11.75 mánuði og við lokaverkefni í 5 mánuði. Hinn 9. mars 1983 hafi Loftur ásamt nokkrum öðrum verkfræðingum, sem störfuðu hjá Vegagerð ríkisins og svipað var ástatt um, ritað vegamálastjóra bréf og farið fram á, að tekið yrði tillit til starfsaldurs og starfsþjálfunar þeirra við ákvörðun launa. Með bréfi sem ritað var í september 1983 hafi verkfræðingar þessir farið fram á það, að Kjarafélag opinberra starfsmanna í Verkfræðingafélagi Íslands ræki mál fyrir Kjaranefnd, þar sem gerð yrði krafa um viðurkenningu á starfsþjálfun við störf unnin hjá Vegagerð ríkisins fyrir lok verkfræðináms, samkvæmt 16. gr. kjarasamnings ríkissjóðs og starfsmanna ríkisins frá 19. desember 1970. Hinn 3. október 1983 hafi svo Kjarafélag opinberra starfsmanna í Verkfræðingafélagi Íslands ritað Kjaranefnd bréf og farið þess á leit, að hún skæri úr þessum ágreiningi. Að lokinni gagnaöflun hafi Kjaranefnd svo kveðið upp úrskurð sinn 11. mars 1975. Hafi meirihluti nefndarinnar komist að þeirri niðurstöðu, að Kjaranefnd ætti ekki að úrskurða um launaprep og vísað málinu frá nefndinni. Minnihluti nefndarinnar, Stefán Hermannsson, hafi hins vegar talið að kveða ætti upp efnisúrskurð í málinu. Hinn 30. október 1976 hafi Loftur Þorsteinsson fengið nokkra leiðréttingu á launum sínum fyrir tímabilið október 1972 til og með desember 1973 og virðist við þá leiðréttingu gert ráð fyrir 7 mánaða starfsaldri fyrir lokapróf í verkfræði.

Fyrri liður kröfugerðar stefnanda er byggður á því, að samkvæmt 5. mgr. 17. gr. kjarasamnings Bandalags starfsmanna ríkis og bæja

og fjármálaráðherra frá 19. desember 1970 hafi svo verið kveðið á, að aldurshækkun fengist eingöngu vegna starfa hjá ríki eða sveitarfélögum, enda væri við það miðað, að starfsmaður hefði búið við launakerfi, sem væri hliðstætt launakerfi ríkisins. Sé augljóst, að tilgangur ákvæðis þessa hafi verið sá, að þeir sem starfað höfðu hjá ríkinu og tekið laun samkvæmt kjarasamningum ýmissa stéttarféлага á frjálsum vinnumarkaði, oft mun hærri en laun ríkisstarfsmanna almennt, fengju ekki aldurshækkun vegna þeirrar vinnu, ef þeir hæfu síðan störf hjá ríkinu, sem launuð væru eftir launakerfi þess. Loftur Þorsteinsson hafi hins vegar ekki tekið laun eða notið kjara samkvæmt kjarasamningum stéttarféлага á frjálsum vinnumarkaði fyrir vinnu sína hjá Vegagerð ríkisins, áður en hann lauk prófi í verkfræði, heldur hafi laun hans verið ákveðin einhliða af Vegagerð ríkisins og hafi þau síst verið hærri en laun annarra ríkisstarfsmanna. Önnur kjör hafi að flestu leyti verið í samræmi við kjör ríkisstarfsmanna, m.a. hafi dagpeningar verið greiddir í samræmi við reglur um dagpeninga ríkisstarfsmanna. Launin hafi verið greidd sem tímavinna með jafnaðarkaupi, en laun mælingamanna og annarra sumarvinnumanna hafi verið greidd þannig á árunum 1967, 1968 og 1969. Ástæðan fyrir því að ákveðið hafi verið jafnaðarkaup, en ekki tímakaup á grundvelli samninga Bandalags starfsmanna ríkis og bæja, hafi sennilega verið sú, að mikið af slíkri vinnu sé unnin úti á landi og þá oft unnin mikil yfirvinna og því sennilega hagkvæmara fyrir Vegagerð ríkisins að greiða jafnaðarkaup en venjulegt tímakaup með yfirvinnuálagi fyrir eftirvinnu. Í þessu sambandi megí líta til þess, að á sama tíma hafi laun stundakennara verið ákveðin einhliða af fjármálaráðuneytinu, en stundakennarar hafi þó ávallt fengið starfsaldur sinn viðurkenndan, ef þeir hafi ráðið sig í fasta stöðu. Árið 1970 hafi svo verið hætt að greiða jafnaðarkaup, en búið til milliflokkur milli 17. og 18. launaflokks í launakerfi ríkisins. Á árinu 1971 hafi launin svo verið hækkuð í 20. launaflokk og greidd eftir honum þar til Loftur var ráðinn verkfræðingur hjá stofnuninni. Hinn 1. janúar 1974 hafi svo fyrsti aðalkjarasamningur Bandalags háskólamanna og ríkissjóðs tekið gildi. Í 9. mgr. 5. gr. samningsins segi svo: „Starfsaldur samkvæmt þessari grein telst sá tími, sem starfsmaður hefur unnið hjá ríkinu og tekið laun samkvæmt launakerfi þess, svo og hjá sveitarfélögum.“ Frá 1. janúar 1974 hafi því ekki skipt máli þegar metinn var

starfsaldur, hvort fyrri störf hjá ríkinu hafi verið greidd samkvæmt launakerfi ríkisins, ef um störf í sömu starfsgrein var að ræða. Þá sé og á það að líta, að við meðferð málsins fyrir Kjaranefnd hafi þess verið krafist, að allur starfstími Lofts hjá Vegagerð ríkisins yrði viðurkenndur sem starfsaldur og hafi því ekki verið mótmælt af hálfu ráðuneytisins. Það hafi þó ekki viljað viðurkenna nema 7 mánaða starfsaldur. — Síðari liður kröfugerðar stefnanda er byggður á því, að samkvæmt 16. gr. kjarasamnings Bandalags starfsmanna ríkis og bæja og fjármálaráðherra frá 19. desember 1970 skyldu starfsmenn, sem ekki höfðu fullnægjandi starfsþjálfun, taka laun samkvæmt lægri launaflokkum en starfinu var raðað í, þar til fullri starfsþjálfun var náð. Í 4. mgr. 16. gr. hafi m.a. verið svo-fellt ákvæði: „Starfsþjálfun samkvæmt þessari grein er viðurkennd án tillits til hvar sú þjálfun er fengin, en vinnst eingöngu við hliðstæð störf því, sem um ræðir.“ Í 4. mgr. 5. gr. Kjaradóms í máli Bandalags háskólamanna og fjármálaráðherra frá 15. febrúar 1974 sé eftirfarandi ákvæði um starfsreynslu: „Starfsreynsla samkvæmt þessari grein er viðurkennd án tillits til þess, hvar hún er fengin. Hún vinnst við störf, sem eru hliðstæð því starfi, sem um er að ræða.“ Samkvæmt þessum dómi Kjaradóms virðist starfsreynsla vera skilgreind á sama hátt og starfsþjálfun samkvæmt greindum samningi Bandalags starfsmanna ríkis og bæja frá 19. desember 1970. Enginn vafi leiki á því, að störf þau, sem Loftur Þorsteinsson vann hjá Vegagerð ríkisins, séu hliðstæð störfum verkfræðinga hjá stofnuninni. Megi benda á, að stefnandi hafi haldið áfram að vinna að líkantilraunum og rannsóknnum vegna brúarsmíði á Skeiðarársandi eftir að hann var ráðinn verkfræðingur hjá stofnuninni. Komi þetta fram í álitserð yfirmanna tækniliðs stofnunarinnar, en þar segi m.a. svo: „Það er mat undirritaðra yfirmanna hjá Vegagerð ríkisins, að störf þau, sem Loftur Þorsteinsson hefur unnið hjá Vr fyrir lok verkfræðináms (26 mánuðir), séu hliðstæð mörgum þáttum verkfræðistarfa og að reynsla sú, er við slík störf fæst, komi verkfræðingi að mjög góðum notum í starfi sínu.“ Þá segi m.a. svo um störf verkfræðinema í bréfi vegamálastjóra til Kjaranefndar: „Er enginn vafi á því, að fyrri störf þeirra hjá Vegagerðinni í sumarleyfum gera þá að mun verðmætari starfsmönnum en þá, sem aldrei hafa við slík stört tengist.“ Í þessu sambandi megi einnig benda á, að er Loftur hóf störf hjá Vegagerð ríkisins hafi hann

lokið tveggja ára námi í verkfræði auk háskólaprófs í landmælingum. Í 16. gr. kjarasamnings Bandalags starfsmanna ríkis og bæja frá 19. desember 1970 og 5. gr. Kjaradóms í máli Bandalags háskólamanna frá 15. febrúar 1974 komi ekkert fram um það, að einungis skuli viðurkennd starfsþjálfun, sem fengin sé eftir loka-próf, heldur segi aðeins að starfsþjálfun vinnist við hliðstæð störf og sé viðurkennd án tillits til hvar hún sé fengin. Við mat á starfsþjálfun og starfsreynslu Lofts Þorsteinssonar verði að telja störf við brúarhönnun og lokaverkefni algerlega hliðstæð störfum verkfræðinga hjá Vegagerð ríkisins og því beri að viðurkenna þau að fullu. Hins vegar megi segja að störf við jarðvegskannanir og landmælingar séu ekki að öllu leyti hliðstæð störfum verkfræðinga og því sé gerð krafa um að sú vinna verði metin að $\frac{3}{4}$ hlutum sem starfsþjálfum og starfsreynsla samkvæmt áðurgreindum kjarasamningi Bandalags starfsmanna ríkis og bæja frá 19. desember 1974 og Kjaradómi í máli Bandalags háskólamanna frá 15. febrúar 1974.

Varðandi kröfu stefnanda um viðurkenningu á starfsaldri er því haldið fram af hálfu stefnda, að laun þau sem Loftur Þorsteinsson fékk greidd fyrir vinnu sína hjá Vegagerð ríkisins, áður en hann lauk prófi í verkfræði, hafi verið laun samkvæmt kjarasamningum Verkamannafélagsins Dagsbrúnar með ákveðnu álagi. Hafi þetta gilt árin 1967 til og með 1970. Sé augljóst af því, að Loftur hafi ekki búið við launakerfi, sem hafi verið hliðstætt launakerfi ríkisins í þeim skilningi, sem fram komi í kjarasamningi Bandalags starfsmanna ríkis og bæja og fjármálaráðherra frá 19. desember 1970. Á árunum 1971 og 1972 hafi Loftur hins vegar tekið laun samkvæmt launakerfi opinberra starfsmanna og hafi sá tími verið viðurkenndur til aldurshækkunar af stefnda. Niðurstaðan verði sú sama varðandi skýringar stefnanda á kjarasamningi Bandalags háskólamanna og fjármálaráðherra frá 15. febrúar 1974 um starfsaldur. Skilyrði 9. mgr. 5 gr. samningsins sé það, að um störf í sömu starfsgrein sé að ræða. Verði með engu móti fallist á, að því skilyrði sé fullnægt að því er varðar starf Lofts Þorsteinssonar á námsárum hans. Við gerð þess samnings hafi verið felld niður ákvæðið um að starfsmaður verði að hafa tekið laun samkvæmt launakerfi ríkisins og hafi það ekki verið síst af þeirri ástæðu, að með því hafi átt að koma til móts við kröfur verkfræðinga, sem unnið höfðu hjá ríki og sveitarfélögum á grundvelli kjarasamnings Stéttarfélags verk-

fræðinga, en ekki launakerfi ríkisins. Hins vegar hafi það ekki verið ætlunin að koma til móts við kröfur um viðurkenningu á störfum meðan á námstíma stendur. — Varðandi síðari lið kröfugerðar stefnanda er því haldið fram af hálfu stefnda, að það hafi aldrei verið viðurkennt af hans hálfu að starfsþjálfun geti áunnist fyrir störf, sem unnin séu áður en lokapróf er tekið. Slík viðurkenning hafi aldrei komið til álita, og reyndar hafi ekki komið fram verulegar kröfur í þá átt af hálfu viðsemjenda ráðuneytisins. Hafi einu gilt um hvaða nám hafi verið að ræða, svo sem kennarapróf, hjúkrunarpróf, verkfræðipróf eða eitthvað annað. Þeirri stefnu hafi ætíð verið fylgt, að til þess að starf geti talist sambærilegt í merkingu kjarasamnings Bandalags starfsmanna ríkis og bæja við fjármálaráðherra frá 1970 og kjarasamnings Bandalags háskólamanna og fjármálaráðherra frá 1974, þar sem talað sé um „störf, sem eru hliðstæð því starfi, sem um er að ræða“, hafi hlutaðeigandi orðið að hafa öll starfsréttindi. Það sé þannig hin formlega hæfni, sem krafist er að sé fyrir hendi, svo að starf geti talist hliðstætt. Hafi hið sama gilt um verkfræðinga að þesu leyti og um alla aðra starfsmannahópa innan heildarsamtaka Bandalags starfsmanna ríkis og bæja og Bandalags háskólamanna. — Þá er í greinargerð stefnda vikið að nokkrum atriðum, er varða málátilbúnað stefnanda. Ekki komi skýrt fram í kröfugerð stefnanda á hvaða tímabili hinn umdeildi starfsaldur og starfsþjálfun skuli koma sóknaraðila til góða. Þá sé ljóst, að Bandalag háskólamanna geti ekki verið aðili að málinu. Kröfugerð stefnanda byggist fyrst og fremst á kjarasamningi Bandalags starfsmanna ríkis og bæja og fjármálaráðherra frá 19. desember 1970. Málið byggist þannig á túlkun kjarasamnings, sem allt önnur samtök launþega hafi gert, en samningur Bandalags háskólamanna við fjármálaráðherra hafi verið gerður 15. febrúar 1974 og nái ekki yfir það tímabil, sem hér um ræðir. Þá hafi mál þetta legið óhreyft af hálfu sóknaraðila í þrjú ár, eða allt frá því að úrskurður Kjaranefndar gekk í málinu í marsmánuði 1975. Hafi sóknaraðili því sýnt verulegt tómlæti og beri raunar þegar af þeirri ástæðu að sýkna stefnda. Verði í því sambandi að líta á það, að áfellið í málinu hafi mikið fordæmisgildi, enda sé ekki um afmarkað tilvik að ræða, þar sem það sé nánast almenn regla, að menn vinni meira og minna í skyldum störfum, meðan á námi stendur. Afleiðingin yrði því nánast sú, að flest allir vinnusamningar

starfsmanna ríkisins og sveitarfélaga yrðu opnaðir til endurskoðunar langt aftur í tímann. Með þessa gífurlegu þýðingu málsins í huga verði tómlæti stefnanda um framgang á svo mikilverðum réttindum alls þorra umbjóðenda hans að skýrast svo, að sú túlkun kjarasamninganna, sem nú er haldið fram af hálfu stefnanda að eigi að beita, sé ný til komin. Þá sé á það að líta, að fyrir liggi úrskurður Kjaranefndar í málinu nr. 397/1971, þar sem fjallað hafi verið um sambærilegan ágreining og þann, sem til úrlausnar er í þessu máli. Hafi Kjaranefnd komist að þeirri niðurstöðu í þeim úrskurði, að starfshjálfun gæti ekki hafist fyrr en starfsmaður hefði þá menntun, sem tilskilin væri. Liggi þannig fyrir óyggjandi forðæmi um viðurkenningu á þeim sjónarmiðum, sem hér sé haldið fram af hálfu stefnda.

Álit dómsins.

Svo sem áður er fram komið, var ágreiningur um það, hvort tekið skyldi tillit til starfa Lofta Þorsteinssonar hjá Vegagerð ríkisins áður en hann lauk prófi í verkfræði, við ákvörðun um laun hans, er hann var ráðinn verkfræðingur hjá stofnuninni að prófi loknu. Var málið lagt fyrir Kjaranefnd. Kvað nefndin upp úrskurð sinn 11. mars 1975 og varð niðurstaða meirihluta nefndarinnar sú, að vísa bæri málinu frá nefndinni. Um rökstuðning fyrir þessari niðurstöðu segir svo í úrskurðinum:

„Í lögum nr. 46/1973 um kjarasamninga opinberra starfsmanna er skýrt afmarkað í 25. gr. hvaða ágreiningsmál samningsaðila kjarasamnings það séu, sem Kjaranefnd sker til fullnaðar úr um og er þar fyrst að nefna: *Skipan einstakra manna í launaflokka kjarasamnings.*

Í 5. gr. sömu laga segir að í aðalkjarasamningi *skuli* kveðið á um fjölda launaflokka og meginreglur til viðmiðunar um skipan í launaflokka.

Í máli því, sem hér er til úrlausnar, er engin deila um það milli málsaðila, í hvaða launaflokk beri að skipa Lofti Þorsteinssyni. Kröfur beggja málsaðila og málskotið til Kjaranefndar byggist á 5. gr. Kjaradóms í máli BHM og fjármálaráðherra frá 15. febrúar 1974, þar sem fjallað er um ákvörðun launabrepa, en þar segir í 5. gr. tl.1. „Ágreiningsefni samkvæmt þessari grein skulu lögd fyrir Kjaranefnd.“

Það er skoðun meirihluta Kjaranefndar að Kjaradómur hafi með

þessu ákvæði ætlað Kjaranefnd verkefni, sem meirihlutinn telur að löggjafinn hafi ekki ætlast til að nefndin fjallaði um, þ.e. skipan einstakra starfsmanna í svonefnd launabrep innan launaflokks, þar sem meta skal, hversu fljótt hlutaðeigandi ber að fá fyllstu starfs-laun samkvæmt hinum tilgreinda launaflokki, með hliðsjón af starfsþjálfun o.fl. Þegar lög nr. 55/1962 um kjarasamninga opinberra starfsmanna hófu gildi sitt var fyrirbrigðið launabrep innan launaflokka óþekkt. Við endurnýjun laganna á árinu 1973 hefði verið eðlilegast að skýrt kæmi fram, ef löggjafinn ætlaðist til þess, að svonefnd launabrep ætti að einhverju leyti að skiljast sem launaflokkur í 25. gr. laganna. Eftir því sem næst verður komist mun það aldrei hafa komið til umræðu í nefnd þeirri, er samdi frumvarp til síðari laganna, að þessi breyting ætti að eiga sér stað.“

Í 24. gr. laga nr. 55/1962 var kveðið á um, að Kjaranefnd, sem skipuð var samkvæmt 23. gr. laganna, skyldi m.a. skera til fullnaðar úr ágreiningi um skipun einstakra manna í launaflokk kjarasamninga. Um þetta voru óbreytt ákvæði í 25. gr. laga nr. 46/1973, sbr. lög nr. 35/1976, en með ákvæðum 10. gr. laga nr. 23/1977 var sú breyting gerð, að Kjaradómi var falið að taka við þessu úrskurðarvaldi Kjaranefndar.

Líta verður svo á, að samkvæmt greindum ákvæðum laga nr. 55/1962, lög nr. 46/1973, sbr. lög nr. 35/1976 hafi Kjaranefnd borið að skera til fullnaðar úr, í hvaða launaflokk starfsmanni skyldi skipað. Þessi ákvæði verður að túlka svo, að þau nái einnig til launabrepa innan launaflokka, enda í reynd enginn munur á. Kjaranefnd, sem nú hefur verið lögð niður, vísaði málinu frá eins og fyrr greinir. Samkvæmt 10. gr. l. nr. 23/1977 hefur Kjaradómi verið fengið úrskurðarvald hennar um skipun í launaflokka en dómurinn hefur ekki lagt úrskurð á ágreiningsefni það, sem hér er til úrlausnar. Með skírskotun til þess, sem áður greinir, verður að telja, að úrskurðarvald Kjaradóms nái einnig til launabrepa og ber því að vísa máli þessu sjálfkrafa frá Félagsdómi þótt báðir aðiljar hafi óskað efnisdóms í málinu.

Málskostnaður fellur niður.

Dóm þennan kváðu upp: Guðmundur Jónsson, Bjarni Kristinn Bjarnason, Sigurður Línal, Hrafn Bragason og Guðmundur V. Jósefsson.

D ó m s o r ð:

Máli þessu er vísað frá Félagsdómi.

Málskostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 4. janúar 1979.

Nr. 2/1978. **Félag Loftleiðaflugmanna**
(Hjörtur Torfason hrl.)
gegn
Vinnuveitendasambandi Íslands
f.h. Loftleiða h/f og Flugleiða h/f
(Einar Árnason hdl.)

Kaupgjaldsákvæði kjarasamnings.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms í dag, er höfðað með stefnu útgefinni 17. ágúst 1978.

Stefnandi er Félag Loftleiðaflugmanna hér í borg.

Stefndi er Vinnuveitendasamband Íslands f.h. Loftleiða h/f og Flugleiða h/f, hér í borg.

Dómkröfur stefnanda eru þessar:

Að viðurkennt verði, „að laun flugmanna, sem starfa hjá Loftleiðum h/f, fyrir þann starfstíma á tímabilinu frá og með 1. marz 1978 til og með 31. maí 1978, sem launin eru byggð á samningi flugmanna og Loftleiða h/f frá 28. apríl 1976, skulu reiknuð og greidd með hlutfallslegri hækkun framfærsluvísitölu frá 1. nóvember 1977 til 1. febrúar 1978, eftir þeim reglum, sem annars greinir í nefndum samningi“. Ennfremur er það krafa stefnanda, að Loftleiðum h/f og Flugleiðum h/f verði gert að greiða kostnað af málinu fyrir Félagsdómi.

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans að mati dómsins.

Málavextir eru þessir:

Hinn 21. maí 1974 gerðu Félag íslenzkra atvinnuflugmanna

annars vegar og Loftleiðir h/f og Flugfélag Íslands h/f hins vegar samning um kaup og kjör atvinnuflugmanna. Gildistími kaupgjaldsákvæða samningsins var frá 1. febrúar 1974 til 1. febrúar 1976. Í 10. kafla var kveðið á um launaflokka og föst mánaðarlaun. Í 2. lið þess kafla (10.2) var tekið fram, að laun þau, sem tilgreind voru, fælu í sér vísitölubætur miðað við febrúar 1974, framfærsluvísitala 242 stig, en skyldu síðan breytt á þriggja mánaða fresti í samræmi við breytingar framfærsluvísitölu að sjö tíundu hlutum. Einnig var kveðið á um, að kaupgjaldsákvæði samningsins skyldu uppsegjanleg með eins mánaðar fyrirvara, ef gengi íslenskrar krónu yrði fellt gagnvart bandaríkjadollar. Með samkomulagi Flugleiða h/f f.h. Loftleiða h/f og Flugfélags Íslands og Félags íslenskra atvinnuflugmanna 14. júní 1975 var kveðið á um að síðastgreindur kjarasamningur aðilanna skyldi framlengdur til 1. febrúar 1976 með nokkrum breytingum launaákvæða, en samkvæmt 8. gr. samkomulagsins skyldu verðlagsbætur fara eftir ákvæðum 9. gr. samnings Alpýðusambands Íslands og Vinnuveitendasambands Íslands frá 13. júní 1975. Með samningi dags. 28. apríl 1976 milli Loftleiða h/f og flugmanna sem störfuðu hjá félaginu var samið um að áðurgreint samkomulag milli samtaka flugmanna og Flugleiða h/f frá 14. júní 1975 skyldi gilda sem samningur milli aðilanna með nokkrum breytingum, þar á meðal svofelldum ákvæðum um laun og launatryggingu:

„II. LAUN OG LAUNATRYGGING:

1. 1. marz 1976 6% almenn hækkun, þegar framkvæmd
2. 1. marz 1976 5% sérleghækkun v. nýrra rýmri ákvæða um framkvæmd leiguflugs þ.m.t. píla-grímaflugs (1-2 = 11%)
3. 1. júní 1976 6% launahækkun
4. 1. júlí 1976 „rautt strik“ þ.e. ef vísitala framfærslukostnaðar verður hærri en 557 stig 1. júní 1976, skulu laun flugmanna Loftleiða hækka frá 1. júlí 1976 í hlutfalli við hækkun vísitölunnar umfram þetta mark.
5. 1. september 1976 6% launahækkun
6. 1. nóvember 1976 „rautt strik“, þ.e. ef vísitala framfærslukostnaðar verður hærri en 586 stig 1. október 1976 og minnst 5.2% hærri en

- visitalan 1. júní 1976 skulu laun flugmanna Loftleiða hækka frá 1. nóvember 1976 í hlutfalli við hækkun vísitölunnar umfram 586 stig eða umfram þá vísitölu, er reiknuð var út 1. júní 1976 að viðbætti 5.2% hækkun, hvort sem herra er.
7. 1. janúar 1977 5% launahækkun
 8. 1. marz 1977 „rautt strik“, þ.e. ef vísitala framfærslukostnaðar verður hærri en 612 stig 1. feb. 1977 og minnst 4.4% hærri en vísitalan 1. október 1976, skulu laun flugmanna Loftleiða hækka frá 1. marz 1977 í hlutfalli við hækkun vísitölunnar umfram 612 stig eða umfram þá vísitölu, er reiknuð var út 1. október 1976 að viðbætti 4.4% hækkun, hvort sem herra er.
 9. 1. júní 1977 Laun hækki hlutfallslega um hækkun framfærsluvísitölu á tímabilinu 1/2—1/5 1977.
 10. 1. september 1977 Laun hækki hlutfallslega um hækkun framfærsluvísitölu á tímabilinu 1/5—1/8 1977.
 11. Um útreikning vísitölu gildir eftirfarandi: Við útreikning umframhækkunar skal miða við framfærsluvísitölu 1. júní 1976, 1. október 1976 og 1. febrúar 1977 reiknaða með 2 aukastöfum, að frádreginni þeirri hækkun hennar, er leitt hefur af hækkun á vinnulið verðlagsgrundvallar búvöru eftir 1. febrúar 1976, vegna launahækkana á almennum vinnumarkaði. Gildir þetta eins þótt slík verðhækkun komi ekki fram í útsöluverði, sökum þess að hún hefur verið jöfnuð með niðurgreiðslu úr ríkissjóði að einhverju eða öllu leyti. Frá framfærsluvísitölu 1. júní 1976, 1. október 1976 og 1. febrúar 1977

skal einnig draga þá hækkun hennar, er kann að hafa orðið eftir 1. febrúar 1976 vegna hækkunar á útsöluverði áfengis og tóbaks. Kauplagsnefnd framkvæmir þessa útreikninga og tilkynnir hækkun launa frá 1. júlí 1976, 1. nóvember 1976 og 1. marz 1977, er til hennar kemur.“

Gildistími samningsins var til 15. október 1977, en hann var uppsegjanlegur með þriggja mánaða fyrirvara. Kæmi ekki til uppsagnar skyldi samningurinn gilda áfram í eitt ár í senn með sama uppsagnarfresti.

Sama dag og samningur þessi var undirritaður undirrituðu fyrirsvarsmenn samningsaðila svofellda yfirlýsingu:

„Undirritaðir aðilar, sem í dag hafa gert með sér samning um kaup og kjör, eru sammála um eftirfarandi framkvæmd 9. og 10. tl. II. kafla samningsins:

Við útreikning vísitölubóta 1. maí 1977 og 1. ágúst 1977 skulu síðast gildandi laun hækka í samræmi við hækkun framfærsluvísitölu eftir 1/2 1977 án frádráttar, skv. 11. tl. II. kafla.“

Hinn 22. júní 1977 gerðu Vinnuveitendasamband Íslands, Vinnu-
málasamband samvinnufélaganna og Reykjavíkurborg annars vegar og Alþýðusamband Íslands og mörg önnur samtök launþega hins vegar samning um kjör launþega í þeim samtökum, en ekki var stefnandi aðili að þeim samningi. Var í 1. gr. samningsins kveðið svo á, að síðast gildandi samningar þessara aðila skyldu framlengjast með þeim breytingum, sem þessi samningur og sérsamningar fælu í sér. Í 3. gr. samningsins eru svofelld ákvæði um verðbætur: „1. Greiða skal verðbætur á laun miðað við sérstaka verðbótavísitölu, sem Kauplagsnefnd reiknar (með tveimur aukastöfum) á sama tíma og vísitölu framfærslukostnaðar. Verðbótavísitalan hefur grunntöluna 100 hinn 1. maí 1977. Í grunni hennar eru öll útgjöld í grundvelli vísitölu framfærslukostnaðar hinn 1. maí 1977, nema áfengis- og tóbaksútgjöld sem ekki skulu talin með. Við útreikning verðbótavísitölu, skal draga frá framfærsluvísitölu þá hækkun hennar, er leitt hefur af hækkun á vinnulið núgildandi verðlagsgrundvallar búvöru eftir 1. maí 1977 vegna launahækkana á almennum vinnumarkaði, gildir þetta eins þótt slík verðhækkun komi

ekki fram í útsöluverði sökum þess að hún hefur verið jöfnuð með niðurgreiðslu úr ríkissjóði að einhverju eða öllu leyti.

2. Hinn 1. september 1977 skulu mánaðarlaun hækka um 880 kr. fyrir hvert stig, sem verðbótavísitalan hefur hækkað frá 1. maí 1977 til 1. ágúst 1977. Hinn 1. desember 1977 skulu mánaðarlaun hækka um 930 kr. fyrir hvert stig, sem verðbótavísitalan hefur hækkað frá 1. ágúst til 1. nóvember 1977. Samsvarandi hækkanir komi í báðum tilvikum á viku- og tímakaup. Frá og með 1. marz 1978 og síðan á þriggja mánaða fresti greiðast verðbætur á alla kauptaxta í beinu hlutfalli við hækkun verðbótavísitölu frá 1. desember 1977.

3. Auk þess að reikna verðbótavísitölu skv. 1. lið á þriggja mánaða fresti skal Kauplagsnefnd áætla, hver hún hefði orðið í byrjun þeirra mánaða, sem hún er ekki reiknuð samkvæmt beinni verðupptöku.

4. Auk verðbóta skv. lið 1. og 2. hér að framan, skal frá og með 1. desember 1977 greiða sérstakan verðbótaauka fyrir hvert þriggja mánaða tímabil, þannig að reiknuð er sú meðalverðbótavísitala (með tveimur aukastöfum), sem gilt hafði á næstliðnu þriggja mánaða tímabili, ef greiddar hefðu verið mánaðarlegar verðbætur eftir á með mánaðartöf frá 1. september 1977 að telja. Við þessa útreikninga skal fara eftir áætlunum Kauplagsnefndar um mánaðarlega verðbótavísitölu. Fyrir hvert stig, sem þessi reiknaða meðalverðbótavísitala fyrir mánuðina september, október, og nóvember 1977 er meira en 1 stig hærri en verðbótavísitalan, sem í gildi var á þessu þriggja mánaða tímabili, skal greiða 930 krónur í verðbótaauka á mánaðarlaun á þriggja mánaða tímabili, (verðbótaauki greiðist hlutfallslega á hluta úr stigi) sem hefst 1. desember 1977. Verðbótaauki þessi fylgir að öðru leyti sömu reglum og verðbætur skv. 1. og 2. lið. Frá og með 1. marz 1978 skal greiða verðbótaauka sem prósentu af kaupi, sbr. 2. lið, þannig að hafi reiknuð verðbótavísitala á næstliðnu þriggja mánaða tímabili reynzt meira en 1% hærri en verðbótavísitalan, sem þá var í gildi, skal greiða verðbótaauka sem svarar því, sem umfram er á næsta þriggja mánaða tímabili. Verðbótaauki er tímabundinn og fellur niður að loknu hverju þriggja mánaða tímabili, en þá tekur nýr verðbótaauki við, ef tilefni gefst.

5. Meðan verðlagsbætur eru greiddar sem krónutala skulu þær ekki valda hækkun á reiknitölum hvetjandi launakerfa, heldur greiðast sem uppbót á unna klukkustund samkvæmt tímaskýrslum. Frá

og með 1. marz 1978 skulu grunntölur hvetjandi launakerfa taka sömu hlutfallsbreytingum og kaup vegna verðlagsbóta.

Ofangreindar reglur um verðlagsbætur skulu einnig gilda þegar um er að ræða kaup, sem byggt er upp sem hlutfall af lægri taxta.“

Með 1. og 2. gr. laga nr. 3/1978 um ráðstafanir í efnahagsmálum voru sett ákvæði um verðbætur á laun. Eru ákvæði þessi svohljóðandi:

„1. gr.

Hinn 1. mars 1978, 1. júní 1978, 1. sept. 1978 og 1. des. 1978 skulu verðbætur á laun hverju sinni hækka sem svarar helmingi þeirrar hækkunar verðbótavísitölu og verðbótaauka sem Kauplagsnefnd reiknar samkvæmt ákvæðum kjarasamninga, að hafi átt sér stað frá næstliðnu þriggja mánaða greiðslutímabili. Kauplagsnefnd tilkynnir opinberlega hvaða hækkanir skulu verða hverju sinni á verðbótum og verðbótaauka frá næstliðnu þriggja mánaða greiðslutímabili.

2. gr.

Nái verðbætur á heildarlaun launþega í fullu starfi skv. 1. gr. ekki sem svarar 880 kr. á mánuði fyrir hvert 1% sem öll hækkun verðlagsbóta að meðtöldum verðbótaauka hefur numið hverju sinni skal til viðbótar greiða verðbótaviðauka sem nemur því sem á vantar að 880 kr. markinu sé náð.

Fyrir launþega sem ekki er í fullu starfi lækka viðmiðunarfjárhæðir skv. þessari grein hlutfallslega. Hugtakið fullt starf skal í hverju einstöku tilviki skilgreina skv. ákvæðum gildandi kaup og kjarasamnings stéttarfélags viðkomandi starfsmanns og vinnuveitanda.

Varðandi þá sem vinna einstaka daga eða hluta úr mánuði hjá viðkomandi vinnuveitanda skal beita reglum 1. mgr. þessarar greinar með þeim hætti að fundið skal hver verið hefðu heildarlaun þeirra ef þeir hefðu unnið með sama hætti heilan mánuð. Eigi þeir rétt til verðbótaviðauka skv. því greiðist hann í hlutfalli við þann dagafjölda sem viðkomandi hefur unnið.

Heildarverðbætur skv. þessari grein og 1. gr. skulu aldrei verða hærri en fullar verðbætur hefðu orðið fyrir gildistöku laga nr. 3/1978.“

Stefnandi sagði upp áðurgreindum kjarasamningi aðilanna frá 28. apríl 1976 og féll hann úr gildi 15. október 1977, en félagsmenn stefna

anda störfuðu áfram. Fengu þeir greidd grunnlaun með hækkun samkvæmt framfærsluvísitölu til 1. mars 1978.

Vísitala framfærslukostnaðar 1. nóvember 1977 var 840 stig og 1. febrúar 1978 var hún 963 stig. Félagsmenn stefnanda töldu laun sín eiga að hækka 1. marz 1978 í hlutfalli við þessa hækkun framfærsluvísitölnunnar. Af hálfu varnaraðila var hins vegar talið, að félagsmenn stefnanda væru bundnir ákvæðum 1. gr. laga nr. 3/1978, þannig að hækka bæri laun félagsmanna stefnanda 1. marz 1978 sem svarar helmingi þeirrar hækkunar, sem orðið hafði á verðbótavísitölu þeirri og verðbótaauka, sem Kauplagnesfnd reiknaði út fyrir greint tímabil samkvæmt 3. gr. kjarasamnings Alpýðusambands Íslands og fleiri launþegasamtaka við vinnuveitendur frá 22. júní 1977. Nam launahækkun sú, sem varnaraðilar töldu rétt að greiða 5.32%, en félagsmenn stefnanda töldu launahækkun á grundvelli hækkunar framfærsluvísitölu eiga að nema 11.38%. Er ekki náðist samkomulag um þetta atriði urðu aðilar sammála um að leggja ágreiningsefnið fyrir Félagsdóm samkvæmt yfirlýsingu dags. 20. júní 1978.

Af hálfu stefnanda er því haldið fram, að verðbótavísitala sú, sem samið var um í kjarasamningi Alpýðusambands Íslands og samtaka vinnuveitenda frá 22. júní 1977 sé sérstök vísitala með sérstakt og sjálfstætt gildi og hlutverk. Felist það bæði í eðli málsins og orðanna hljóðan, enda sé vísitalan ekki aðeins kölluð „sérstök“ heldur og skýrt tekið fram, að hún hafi eigin grunntölu og eigin grunn. Einnig sé ljóst, að hugtakið verðbætur sem hluti af launum sé tilkomið með þessum kjarasamningi og sé það og verðbótavísitalan alls kostar háð hvort öðru. Hugtakið „verðbótavísitala“ tákni þannig þá sérstöku vísitölu, sem nota eigi til að reikna verðbætur í merkingu samningsins og hugtakið verðbætur merki þann launalið, sem reikna beri eftir þessari umsömdu vísitölu. Hugtökin „verðbætur“ og „verðbótavísitala“ hafi því ekki aðra eða sjálfstæða merkingu, en þá, sem þeim sé gefin með þessum kjarasamningi. Hugtök þessi hafi einnig verið tekin upp í aðalkjarasamning fjármálaráðherra og Bandalags starfsmanna ríkis og bæja, sem gerður hafi verið hinn 25. október 1977, og hafi þau þar einnig þá sérstöku og bundnu merkingu, sem áður er rakið, enda þar byggt á beinni tilvísun í verðbótavísitölu kjarasamnings Alpýðusambands Íslands og samtaka vinnuveitenda. Við athugun á ákvæðum 1. gr. laga nr.

3/1978 um ráðstafanir í efnahagsmálum og aðdraganda að setningu laganna sé ljóst, að lögunum hafi verið ætlað að draga úr áhrifum fyrrgreinds kjarasamnings Alþýðusambands Íslands og samtaka vinnuveitenda. Það liggir því í augum uppi, að hugtökin „verðbætur“ og „verðbótaauki“, sem notuð eru í lögunum, hafi þá sérstöku og bundnu merkingu, sem tengd sé kjarasamningnum. Samkvæmt ákvæðum laganna skuli verðbætur samkvæmt greindum samningi Alþýðusambands Íslands og samtaka vinnuveitenda á grundvelli hinnar sérstöku verðbótavísitölu kjarasamningsins takmarkaðar með tilteknum hætti. Af þessu leiði m.a., að lögin standi ekki í vegi fyrir launabreytingum á grundvelli annarra vísitalna, svo sem hinni almennu framfærsluvísitölu, sem byggt sé á í kjarasamningi málsaðila. Hefði löggjafanum verið næsta auðvelt um vik, ef hann hefði ætlað lögunum að ná til fleiri kjarasamninga en þeirra, sem byggja á verðbótavísitölu og verðbótum í þeirri merkingu, sem áður er rakin. Þetta hafi ekki verið gert og hljóti túlkun og framkvæmd laganna að fara eftir því. Hafi flugmönnum Loftleiða með samningi aðilja frá 22. apríl 1976 verið tryggðar launahækkanir á grundvelli hinnar almennu framfærsluvísitölu. Ákvæði samningsins um beitingu framfærsluvísitölunnar hafi að verulegu leyti verið sniðin eftir þágildandi ákvæðum um sama efni í hinum almenna kjarasamningi Alþýðusambands Íslands frá 28. febrúar s.á. Þetta hafi þó aðeins gilt um launabreytingar fram til 1. júní 1977, því að samkvæmt yfirlýsingu málsaðila 28. apríl 1976, er verið hafi hluti samningsins, hafi flugmönnum verið tryggðar launabreytingar frá og með 1. júní 1977 á þriggja mánaða fresti í beinu hlutfalli við áorðnar breytingar á framfærsluvísitölunni eftir 1. febrúar 1977, án nokkurs frádráttar eða aðlögunar á henni. Samningi málsaðila hafi verið sagt upp hinn 15. október 1977, er umsaminn gildistími rann út, en flugmenn hafi fengið launahækkun eftir þessari reglu hinn 1. desember 1977. Jafnframt sé ágreiningslaust og áskilið milli aðilanna að samskonar hækkun á grundvelli samningsins hefði að öðru jöfnu átt að koma til framkvæmda hinn 1. marz 1978 og einnig hinn 1. júní 1978, þar til ákvæði nýs kjarasamnings tækju gildi. Ágreiningur aðilanna sé aðeins um það, hvort ákvæði laga nr. 3/1978 standi þessu í vegi, þannig að framkvæmd kjarasamningsins takmarkist við þá hækkun verðbóta samkvæmt verðbótavísitölu, er ákveðin hafi verið í lögum nr. 3/1978. Þótt

aðilar málsins hafi gert með sér nýjan kjarasamning hinn 20. júní 1978 skipti það ekki máli um úrlausn ágreiningsins. Er því haldið fram af hálfu stefnanda, að krafan um launahækkun til handa flugmönnum Loftleiða hinn 1. marz 1978 í hlutfalli við hækkun hinnar almennu framfærsluvísitölu sé byggð á lögmætum réttindum, er þeir hafi áunnið sér með löglegum kjarasamningum við vinnuveitendur sína löngu áður en lög nr. 3/1978 tóku gildi. Sú skoðun að lögin hafi orðið til að takmarka þessi réttindi fái með engu móti staðist og snerti efni laganna ekki samning flugmanna. Lögin beinist að öðrum samningum, sem gerðir hafi verið löngu síðar á hinum almenna vinnumarkaði, og fjalli um aðra vísitölu og launabreytingarreglu en þær, sem flugmenn hafi samið um. Flugmenn Loftleiða séu ekki aðeins óbundnir af þeim samningi heldur og óháðir aðilum þeirra, þar sem félag þeirra sé ekki í Alþýðusambandi Íslands eða öðrum samtökum launþega. Þegar lög nr. 3/1978 öðluðust gildi hafi staðan í kjaramálum flugmanna legið ljós fyrir og því verið auðvelt að taka sérstaklega afstöðu til þeirra, ef því var að skipta. Það hafi ekki verið gert og því séu engin rök til að synja flugmönnum um efndir á kjarasamningum sínum í samræmi við efni þeirra.

Af hálfu stefnda er því haldið fram, að í máli þessu sé um það að tefla, hvort lög nr. 3/1978 um ráðstafanir í efnahagsmálum nái til allra launþega hér á landi eða hvort Félag Loftleiðaflugmanna sé eina stéttarfélagið, sem lögin taki ekki til. Samkvæmt athugasemdum við frumvarp að lögunum sé tilgangur þeirra „að takmarka nokkuð þær kauphækkanir, sem ráðgerðar eru með kjarasamningum, enda væru önnur úrræði of seinvirk eða hefðu í för með sér hættu á atvinnubresti“. Í 2. gr. laganna sé ákvæði sem tryggi að hinir tekjulægri í hópi launþega verði ekki fyrir sama frádrætti. Í athugasemdum með lagafrumvarpinu segi um þetta orðrätt: „Þrátt fyrir takmörkun verðbóta samkv. 1. gr. frv. er þó tryggt með ákvæði um lágmarksverðbætur í 2. gr. að þessi frádráttur komi ekki fram með fullum þunga gagnvart hinum tekjulægri í hópi launþega.“ Samkvæmt reglugerð nr. 104//1978 um verðbótaviðauka, sem gefin hafi verið út með stoð í lögunum, sé skilgreint, hverjir séu hinir tekjulægri launþegar, sem fái meira en hálfar verðbætur. Sé um að ræða þá launþega, sem samtals hafi fengið greitt í mánadarlaun allt að kr. 169.000.00, ef um féлага í aðildarfélagi Alþýðu-

sambands Íslands var að ræða, en kr. 186.000.00 ef um var að ræða félagsmann Bandalags starfsmanna ríkis og bæja. Hér sé augljóslega um að ræða tæmandi upptalningu á þeim launþegum, sem ætlast hafi verið til að fengju meira en helmings verðbætur samkvæmt ákvæðum laganna. Flugmenn geti ekki talist til hinna tekju-lægri í hópi launþega, heldur til hinna tekjuhærri. Með notkun orðanna „verðbætur“ og „verðbótavísitala“ í lögnum hafi lög-gjafinn verið að ákveða, hvernig með verðbætur skyldi almennt farið að lögum, þ.e. að þær skyldu greiðast að hálfu og hafi eina undantekningin, sem gerð var frá þessari reglu verið í 2. gr. laganna. Ef lögin hafi ekki átt að ná til tiltekinna hópa, hlyti þess að vera getið í texta laganna sjálfra. Þótt flugmönnum hafi verið greidd launahækkun samkvæmt framfærsluvísitölu eftir að stefnandi hafi sagt upp kjarasamningi sínum við varnaraðila þá skapi það engan rétt. Varnaraðiljum hafi ekki verið skylt að greiða kauphækkun, eftir að samningar runnu út, enda segi í samningi þeirra, 10. tl.: „Laun hækki hlutfallslega um hækkun framfærsluvísitölu á tíma-bílinu 1.4. til 1.8. 1977“ og sé ekki gert ráð fyrir neinu framhaldi þar á. Þessi hækkun hafi hins vegar verið greidd af varnaraðilum í trausti þess að vinnufriður héldist. Á þeim tíma hafi verðbóta-greiðslur á hinum almenna vinnumarkaði verið hliðstæðar og þá hafi ekki verið í gildi nein lög um, hvernig fara skyldi um greiðslu verðbóta eða vísitölubóta. Meginmunurinn hafi þó verið sá, að aðildarfélögum innan Alþýðusambands Íslands hafi verið greiddar verðbætur í krónutölu, þ.e. kr. 930.00 fyrir hvert stig, sem verð-bótavísitalan að viðbættum verðbótaauka hafi hækkað frá 1. ágúst til 1. nóvember 1977, eða kr. 9.319.00 samanlagt. Verðbætur til flugmanna, sem varnaraðilar greiddu hafi hins vegar verið 9.61% á öll laun. Frekari hækkunir samkvæmt framfærsluvísitölu hafi ekki komið til álita af hálfu varnaraðila vegna þess að í febrúar hafi gengið í gildi áðurgreind lög nr. 3/1978, sem hafi kveðið á um, hvernig verbætur launa skyldu reiknaðar og greiddar. Frá og með 1. marz hafi svo varnaraðilar greitt starfsmönnum sínum í Félagi Loftleiðaflugmanna eins og öllum öðrum starfsmönnum verðbætur samkvæmt greindum lögum. Sé vandséð að hlutur Loftleiðaflug-manna hafi verið fyrir borð borinn í þessu efni. Ef litid sé á hækk-anir þær, sem orðið hafi, annars vegar á verðbótavísitölu að vit-bættum verðbótaauka og framfærsluvísitölu hins vegar, komi í ljós

að þessar tvær vísitölur séu byggðar upp á mjög líkum grunni og hækkanir þeirra hafi orðið mjög svipaðar. Ljóst sé að á árabílinu 1. maí 1971 til 1. des. 1977 hafi Loftleiðaflugmenn fengið hlutfallslega meiri launahækkanir en launþegar almennt á því tímabili. Af þessu sé ljóst, að flugmenn Loftleiða séu jafnvel betur settir heldur en almennir launþegar í landinu og því sé enn síður ástæða til að láta þá nú njóta fullra vísitölubóta, þegar verið sé að skera niður mjög verulega vísitölubætur til allra annarra launþega í landinu. Raunin hafi einnig orðið sú, að vísitölubætur samkvæmt lögum nr. 3/1978 hafi tryggt Loftleiðaflugmönnum ekki lakari kjarabætur en aðrir hafi fengið. Af þeim sökum sé engin sérstök ástæða til að greiða Loftleiðaflugmönnum meiri vísitölubætur en öðrum, enda sé ljóst að löggjafinn hafi ekki ætlað til þess að það yrði gert. Er því haldið fram að almenn merking orðsins verðbætur í 1. gr. laga nr. 3/1978 taki til hvers konar uppbóta vegna verðhækkana hverju nafni sem þær nefnast, hvort sem um er að ræða verðbótavísitölu að viðbættum verðbótaauka, verðbótaviðauka eða framfærsluvísitölu.

Álit dómsins:

Ágreiningslaust er með aðilum, að samningur þeirra frá 20. júní 1978 eigi ekki að hafa áhrif á efni máls þessa.

Með ákvæðum laga nr. 3/1978 um ráðstafanir í efnahagsmálum var kveðið á um margvíslega nýskipan, og í I. kafla laganna eru launahækkanir af völdum vísitöluhækkana takmarkaðar, svo sem hér segir, sbr. 1. gr.:

„Hinn 1. mars 1978, 1. júní 1978, 1. sept. 1978 og 1. des. 1978 skulu verðbætur á laun hverju sinni hækka sem svarar helmingi þeirrar hækkunar verðbótavísitölu og verðbótaauka, sem Kauplagsnefnd reiknar samkvæmt ákvæðum kjarasamninga, að hafi átt sér stað frá næstliðnu þriggja mánaða greiðslutímabili. Kauplagsnefnd tilkynnir opinberlega, hvaða hækkanir skuli verða hverju sinni á verðbótum og verðbótaauka frá næstliðnu þriggja mánaða greiðslutímabili.“

Samkvæmt orðum sínum takmarkar greinin þannig verðbætur við það, sem svarar helmingi þeirrar hækkunar verðbótavísitölu og verðbótaauka, sem Kauplagsnefnd reiknar samkvæmt ákvæðum kjarasamnings, en ákvæði þar að lútandi eru í kjarasamningum fjölmennustu samtaka vinnumarkaðarins. Verður að líta svo á, að hér

sé um að ræða almenna viðmiðun, sem eigi við alla kjarasamninga.

Í 1. gr. laganna er enginn kjarasamningur nefndur sérstaklega, og í öðrum ákvæðum laganna er mælt fyrir um málefni, sem snerta landsmenn flesta, svo sem bætur almannatrygginga og álagningu tekjuskatts og eignarskatts. Sýnir það, að ákvæðum laganna var ætlað að vera almenns eðlis og ákvæði I. kafla laganna hafa átt að taka til launþega almennt óháð því í hvaða stéttarfélagi þeir voru. Taka athugasemdir þær, sem fylgdu frumvarpi til laganna af öll tvímæli um þetta.

Verður niðurstaðan því sú, að lögin hafi einnig tekið til félagsmanna stefnanda og ber að sýkna stefnda af kröfum hans.

Rétt þykir að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp: Guðmundur Jónsson, Bjarni K. Bjarnason, Sigurður Línal, Ingi R. Helgason og Páll S. Pálsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Vinnuveitendasamband Íslands f.h. Flugleiða h/f og Loftleiða h/f, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Félags Loftleiðaflugmanna, í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Þriðjudaginn 6. febrúar 1979.

Nr. 8/1977. **Bandalag starfsmanna ríkis og bæja
f.h. Starfsmannafélags ríkisstofnana**

(Gunnar Eydal hdl.)

gegn

fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs

(Gunnlaugur Claessen hdl.)

Leikarar. Ágreiningur um ákvæði sérkjarasamnings. Yfivinnukaup.

Dómur.

Mál þetta, sem dómtekið var 30. janúar þ.á., er höfðað með stefnu útgefinni 4. október 1977.

Stefnandi málsins er Bandalag starfsmanna ríkis og bæja f.h. Starfsmannafélags ríkisstofnana.

Stefndi er fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Endanlegar dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. Dæmt verði, að þeir leikarar við Þjóðleikhúsið, sem ráðnir eru samkvæmt sérkjarasamningi Starfsmannafélags ríkisstofnana og fjármálaráðherra nr. 3, samningi fyrir A-leikara frá 25. nóv. 1976, og vinna umfram 138 klst. mánaðarlega vinnuskyldu samkvæmt 3. gr. samnings fyrir A-leikara, skuli fá þá vinnu, sem er umfram hina mánaðarlegu vinnuskyldu, greidda sem yfirvinnu, án skerðingar á þegar áunnum álagsstundum samkvæmt 8. gr. sérkjarasamnings Starfsmannafélags ríkisstofnana og fjármálaráðherra nr. 3 frá 25. nóv. 1976 um sameiginleg ákvæði A og B leikara þannig að vinnustundir verði taldar saman eftir því hvenær á útreikningstímabilinu þær eru unnar.
2. Að varnaraðili verði dæmdur til að greiða sóknaraðila málskostnað að mati dómsins.

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans að mati dómsins, en til vara, að málskostnaður verði látinn falla niður.

Málavextir eru þessir:

Fastráðnir leikarar við Þjóðleikhúsið eru félagsmenn í Starfsmannafélagi ríkisstofnana sem er sóknaraðili málsins og er félagið aðili að kjarasamningum fyrir þeirra hönd á grundvelli 3. mgr. 4.

gr., sbr. 2. mgr. 7. gr. laga nr. 29/1976 um kjarasamninga Bandalags starfsmanna ríkis og bæja. Hinn 1. apríl 1976 var gerður aðal-kjarasamningur milli stefnanda Bandalags starfsmanna ríkis og bæja og stefnda um laun og önnur kjör félagsmanna stefnanda, sem gilda skyldi frá 1. júlí 1976 til 30. júní 1978. Var síðan gengið frá sérkjarasamningum félagsmanna sóknaraðila, þar á meðal sérsamningi nr. 3, sem fjallaði um sérkjaraatriði A og B leikara við Þjóðleikhúsið varðandi vinnutíma, röðun í launaflokka o.fl. Skiptist samningur þessi í þrjá hluta, samning fyrir A-leikara, samning fyrir B-leikara og sameiginleg ákvæði fyrir A- og B-leikara. Ákvæði samnings fyrir A-leikara eru svohljóðandi:

„Fjöldi sýninga

1. gr. - Árslaun fastráðinna leikara Þjóðleikhússins miðast við að leikari taki þátt í allt að 125 leiksýningum á leikári og inni af höndum á því tímabili allt að 1832 vinnustundir (klukkustundir).

Um vinnutíma

2. gr. - Vinnu sína leysa leikarar af hendi sem hér segir:

Heimavinna	456 stundir
Samæfingar og sýningar	<u>1376 stundir</u>

Samtals 1832 stundir.

Til heimavinnu teljast eigin æfingar, yfirlestur og nám hlutverka, og er ætlast til þess að leikari kunni hlutverk sitt með stuðningi hvíslara á 5. æfingu frá samlestri.

Starfsár

3. gr. — Vinna samkvæmt 2. gr. 1. mgr. skal unnin á 43 vikum, sem næst frá lokum ágústmánaðar til júníloka næsta ár á eftir. Skal vinnan innt af hendi þannig, að varið sé allt að 138 stundum til samæfinga og sýninga á hverjum almanaksmánuði.

Leikferðir.

4. gr. — Vinnutími í leikferðum reiknast 10 klst. á dag frá brottfarardeggi til heimkomudags, að báðum dögum meðtöldum, enda teljast tímar þessir til vinnuskyldu leikara.

Umframsýningar

5. gr. — Verði leiksýningar fleiri en 125 á leikári, ber leikara yfirvinnukaup fyrir hverja umframsýningu.“

Í samningnum eru einnig sameiginleg ákvæði fyrir A- og B-leikara svohljóðandi:

„Vinnutími á æfingum.

1. gr. - 1. mgr. - Leikara er skylt að mæta til æfinga alla virka daga. Æfing má standa yfir í allt að 4 klst. á dag samfleytt á tímabilinu frá kl. 10.00—16.00. Æfingu skal að öllu jöfnu lokið kl. 14.00 á laugardögum, nema þegar sérstaklega stendur á, svo sem í þeim tilvikum, þegar aukaleikarar og kórþólk á erfitt með að sækja æfingar á öðrum tíma, þá má framlengja hana til kl. 16.00.

2. mgr. - Hver byrjuð æfing, sem skemur stendur en 3 klst. telst standa í 3 klst. (enda sé þannig til hennar boðað). Að öðru leyti telst hver æfing standa í 4 klst.

3. mgr. - Standi æfing lengur en 4 klst. reiknast það sem ný æfing (þ.e. minnst 3 klst.), en greiðist með yfirvinnukaupi (2 yfirvinnustundum), taki leikarinn þátt í sýningu eða æfingu að kvöldi sama dags.

4. mgr. - Auk dagæfinga skv. 1. mgr. þessarar greinar, skal leikari innan daglegrar vinnuskyldu sinnar taka þátt í 5 kvöldæfingum fyrir hvert leikrit á tímabilinu kl. 20.00—24.00. Æfingar umfram 5 greiðist með yfirvinnukaupi. Æfingar þessar mega aðeins vera 4 kvöld vikunnar, þ.e. frá þriðjudagskvöldi til föstudagskvölds. Ef um er að ræða eina af fjórum síðustu æfingum fyrir frumsýningu er heimilt að hafa hana á mánudagskvöldi.

5. mgr. Þrátt fyrir næstu málsgreinar hér á undan skulu þó leyfilegar 10 kvöldæfinga á tímabilinu frá 1. september og fram að fyrstu frumsýningu leikársins (auk hinna 5 kvöldæfinga fyrir hvert leikrit). Gildir þetta jafnt þótt önnur æfing hafi verið um daginn, en samanlagður tími þessara æfinga má þó aldrei fara fram úr 7 klst. á dag. Æfingar þessar mega aðeins vera 4 kvöld vikunnar, þ.e. frá þriðjudagskvöldi til föstudagskvölds.

6. mgr. - Söng- og dansæfing, sem leikari er sérstaklega boðaður til, reiknast 2 klst. Standi slík æfing lengur en 2 stundir en skemur en 3 stundir, skulu 3 stundir reiknast til vinnuskyldu leikarans. Þetta á einnig við um sérstakar styttri æfingar vegna sýninga eða sýningaratriða utan aðalleiksviðs.

7. mgr. - Á hverri 4 klst. æfingu skal gefa 20 mínútna matar- og kaffihlé, sem telst til æfingatímans.

8. mgr. - Leikari skal vera laus frá æfingu minnst 4 klst. áður

en leiksýning hefst, sem honum ber að taka þátt í, nema á laugardögum, þá 3 klst. áður en leiksýning hefst.

9. mgr. - Æfingu skal boða með minnst sólarhrings fyrirvara.

10. mgr. - Frá og með 1. maí ár hvert og til loka leikárs er óheimilt, án samþykkis viðkomandi leikara, að hafa æfingar á laugardögum. Sé frumsýning fyrirhuguð eftir 1. maí skulu þó heimilar æfingar fyrir þá leikara sem taka þátt í þeirri sýningu.

Vinnuskylda

5. gr. - 1. mgr. - Leikara er skylt að leika hvaða dag sem er meðan leikhúsið starfar, nema á mánudögum, þó er leiksýning heimil á 2. í hvítsunnu, 2. í páskum, 2. í jólum, beri þann dag upp á mánudag.

2. mgr. - Auk mánudaga eru eftirtaldir dagar undanþegnir sýningarskyldu: Aðfangadagur jóla, jóladagur, gamlársdagur, nýársdagur, föstudagurinn langi, laugardagur fyrir páska, páskadagur, hvítasunnudagur og 17. júní.

3. mgr. - Hver leiksýning reiknast 5 klukkustundir.

4. mgr. - Taki leikari þátt í tveim sýningum sama daginn ber að greiða honum yfirvinnukaup aukalega fyrir aðra sýninguna.

Aukagreiðslur fyrir hlutverk

6. gr. - 1. mgr. - Taki leikari að sér hlutverk með stuttum fyrirvara, skal greiða honum yfirvinnustundir sem hér segir:

	Með minnst	Með minnst
Fyrir	72. st. fyrirv.	48 st. fyrirv.
hlutverk 1—5 bls.	8 stundir	10 stundir
— 6—10 bls.	13 stundir	15 stundir
— 11—20 bls.	15 stundir	20 stundir

Fyrir hlutverk, sem eru lengri en 20 bls., skal gera sérstakt samkomulag, en greiðslur skulu þó aldrei vera lægri en fyrir 23 stundir og 25 stundir.

Taki leikari að sér hlutverk með skemmri fyrirvara en að ofan greinir, skal gera við hann sérstakt samkomulag, einnig ef fyrirvari hans er að einhverju öðru leyti afbrigðilegur.

Taki leikstjóri að sér hlutverk í leikriti, sem hann hefur sjálfur leikstýrt, með stuttum fyrirvara, ber honum engin aukagreiðsla,

ef það á sér stað innan 6 vikna frá frumsýningu, en ella skal hann fá 50% af þeirri aukabóknun, sem um er getið hér að ofan.

Yfirvinna

7. gr. 1. mgr. - Öll vinna, sem innt er af hendi umfram vinnuskyldutíma, telst yfirvinna og greiðist sem slík í samræmi við 11. gr. aðalkjarasamnings BSRB frá 1. apríl 1976.

Álag á afbrigðilegan vinnutíma

8. gr. - 1. mgr. - Á alla vinnu við samæfingar og sýningar, er telst til árlegrar vinnuskyldu og unnin er utan tímabils frá 10.00—17.00 mánudaga—laugardaga eða á frídögum skv. 15. gr. kjarasamnings fjármálaráðherra og BSRB, skal greiða álag, sem er jafnhátt vaktaálagi.

Gildistími

Um gildistíma samnings þessa fer samkvæmt ákvæðum laga nr. 29/1976“

Í samþykkt, sem gerð var á fundi leikara Þjóðleikhússins hinn 20. apríl 1977, var meðal annars talið að sá útreikningur á vaktaálagi, sem viðgengist hafði undanfarin ár, væri brot á kjarasamningum leikara. Var þess og krafist að útreikningur þessi yrði leiðréttur.

Í bréfi, sem sóknaraðili ritaði stefnanda 22. apríl 1977, var óskað eftir að stefnandi tæki upp viðræður við stefnda um ágreining, sem risið hafði um útreikning á daglegri vinnuskyldu og álagsgreiðslur leikara við Þjóðleikhúsið, því ítrekaðar samkomulagstilraunir sóknaraðila og stefnda hefðu ekki borið árangur. Vildu leikarar ekki una því að yfirvinnustundir, sem unnar væru eftir að leikari hefði skilað mánaðarlegri vinnuskyldu sinni, kæmu til frádráttar vaktaálagsstundum og kröfðust leiðréttingar á þessu.

Í bréfi fjármálaráðuneytis hinn 12. maí 1977 var tekin afstaða til ágreinings þessa. Kemur þar fram að við uppgjör launa hafi Þjóðleikhúsið haft þá reglu að telja fyrst þær stundir, sem unnar eru á mánuði hverjum innan tímabilsins kl. 10.00—17.00 mánudaga—laugardaga, að undangengnum frídögum, en síðan stundir utan þess tímabils þar til náð sé eftir atvikum 138 eða 153 stundum. Stundir utan kl. 10.00—17.00 mánudaga—laugardaga séu greiddar með

álagi. Eftir að náð sé tilskyldum stundafjölda, sem skilað skuli gegn föstum mánaðarlaunum, sé greidd yfirvinna. Taldi ráðuneytið þennan uppgjörsmáta Þjóðleikhússins réttan og taldi engin ákvæði í samningum við leikara gefa tilefni til að vefengja hann. Ætti þessi uppgjörsmáti og stuðning í þeirri tilhöggun, sem hefði verið við höfð árum saman og hefði aldrei gefið tilefni til athugasemda af hálfu sóknaraðila í samningum við stefnda.

Á fundi samstarfsnefndar 15. maí 1977 kom fram sú afstaða að ekki væri unnt að fallast á þær útreikningsaðferðir, sem leikarar vildu leggja til grundvallar útreikningi á launum sínum. Samkvæmt tilmælum leikara við Þjóðleikhúsið óskaði sóknaraðili eftir því, að stefnandi höfðaði mál út af framangreindum ágreiningi fyrir Félagsdómi.

Í bréfi Ívars H. Jónssonar, skrifstofustjóra Þjóðleikhússins, dags. 12. apríl 1978, er gerð grein fyrir grundvelli launaútreiknings leikara við stofnunina. Segir þar svo:

I.

„Fram til hausts 1971 sátu leikarar fastráðnir við Þjóðleikhúsið ekki nema að litu leyti við sama borð og þorri annarra starfsmanna í þjónustu ríkisins. Með sérsamningum seint á árinu 1971 var vinnuskylda leikaranna ákveðin, daglegur vinnutími o.s.frv. Árslaun leikara A voru t.d. miðuð við að 1982 vinnustundum yrði skilað á 10 mánuðum (einu leikári), þar af 1376 stundum í leikhúsinu við æfingar og sýningar. Vegna sérstöðu leikhússins og sveiflna í vinnu leikara frá einum mánuði til annars var talið eðlilegt að vinnuskylda leikaranna væri miðuð við mánuð en ekki viku, þ.e. A-leikari átti að verja allt að 138 stundum til samæfinga og leiksýninga á hverjum almanaksmánuði.

Í samræmi við þetta samningsákvæði og þá meginreglu að álagsgreiðslur skuli aldrei inntar af hendi jafnframt yfirvinnukaupi fyrir sama vinnutímann, var upp tekinn í fullu samráði við þáverandi launaskrárritara, Steingrím Pálsson, sá uppgjörsmáti sem gilt hefur allt til 13. nóvember s.l. Þessi uppgjörsmáti er í stuttu máli fólgin í því, að lagðar eru saman allar vinnustundir við komandi leikara við sýningar og æfingar í hverjum mánuði (reikningsmánuður leikhússins er frá 13. hvers mánaðar til 12. næsta mánaðar) og yfirvinna reiknuð á tímuna sem umfram eru 138 st. mánaðarlegu vinnuskylduna. Jafnframt eru að sjálfsögðu höfð í huga önnur samnings-

ákvæði, t.d. um greiðslu fyrir síðari dagæfingu ef leikari tekur þátt í sýningu um kvöldið, kvöldæfingar umfram 5, síðari leiksýningu sama daginn o.s.frv. og kemur þá oft til greiðslu yfirvinnukaups til leikara þó að þeir skili ekki fullum stundafjölda vinnuskyldunnar. Álagstímar hvers dags eru allir lagðir saman í mánaðarlok, þ.e. fleiri eða færri sömu tímar og falla undir heildarvinnustundafjöldann. Álags- og yfirvinnutímar sem til greiðslu koma geta því aldrei orðið fleiri saman lagðir en mesti tímafjöldi annaðhvort álagsstunda eða yfirvinnustunda, *nema* tvöfaldar greiðslur (yfirvinnukaups og álagsgreiðslur) komi fyrir sömu unnu stundirnar.

II.

Með kjarasamningum þeim, sem undirritaðir voru 25. október 1977 urðu talsverðar breytingar á samningsákvæðum leikara A og B við Þjóðleikhúsið. Mánaðarleg vinnuskylda B-leikara við samæfingar og sýningar var þannig færð úr 153 stundum í 147, en hélst óbreytt 138 stundir hjá A-leikurum, og jafnframt var skotið inn nýju ákvæði um vikulegt viðmiðunarpak innan hvers mánaðar, þ.e. mánaðarleg vinnuskylda til samæfinga og sýninga skal eigi vera meiri en 45 stundir á viku.

Vegna þessara breyttu og nýju samningsákvæða og ýmissa annarra, t.d. um mismunandi álagsgreiðslur o.fl. var óhjákvæmilegt að taka í notkun ný vinnuskýrsluform. Var svo gert, bæði að því er varðar leikara og annað starfsfólk (sbr. meðfylgjandi sýnishorn og ljósrit). Vinnuskýrsluform leikara er til reynslu enda alger nýbreytni sem forystumenn Félags íslenskra leikara hafa fallist á fyrir sitt leyti. Sá háttur er hafður á að hver starfsmaður (leikarar þar með taldir frá og með 13. nóvember s.l.) færir vinnuskýrslu fyrir sig, en síðan á viðkomandi deildarstjóri — sýningarstjóri að því er leikara varðar að fara yfir skýrslurnar, bera saman við sínar færslur og vinnuboð og staðfesta með undirskrift sinni að skýrslurnar séu rétt færðar. Það skal fram tekið að vinnuskýrsluform það sem upp var tekið á s.l. hausti að því er varðar aðra starfsmenn en leikara, var sýnt starfsfólki launadeildar áður en það var tekið í notkun, en ekki vinnuskýrsluform leikaranna, enda það tekið upp til reynslu um óákveðinn tíma eins og fyrr var sagt.

Undirritaður fer sem jafnan áður yfir vinnuskýrslur leikara og ég hef ekki séð ástæðu til — síðan nýja formið var tekið upp 13. nóvember s.l. að beita gamla reikningsmátanum, enda verður hon-

um vart við komið lengur óbreyttum vegna hinna nýju áðurnefndu samningsákvæða. Auk þess hefði það engu breytt um fjölda álags-tíma hjá leikurum á fyrsta reikningstímabilinu eftir breytingu upp-gjörmátans.“

Krafa stefnanda er studd þeim rökum, að vinnutími fastráðinna leikara Þjóðleikhússins sé á ýmsan hátt frábrugðinn því, sem gerist um aðra félagsmenn sóknaraðila, hvort sem litið sé til þeirra, sem vinna reglubundna dagvinnu eða þeirra, sem vinna á vinnuvöku. Eðli sínu samkvæmt hljóti hluti vinnu leikara að fara fram á kvöld-in og hafi það vinnuálag, sem leiksýningum fylgir, leitt af sér ýmsar sérreglur varðandi vinnutíma leikara að deginum við æfingar og heimavinnu. Um leikara gildi og sérákvæði á öðrum sviðum. Geti vinnutími þeirra verið mjög mismunandi milli vikna og mánaða. Þessar sveiflur hafa leitt til þess að viðmiðun vinnuskyldu sé ekki vikuleg, sem sé meginregla laga nr. 88/1971, heldur sé miðað við ákveðna mánaðarlega vinnuskyldu á þann hátt, að leikhúsinu sé heimilt að flytja vinnuskylduna til milli vikna. Ágreiningur máls þessa varði útreikning vinnutíma í þeim tilvikum, þegar unnið er umfram hina mánaðarlegu vinnuskyldu, þ.e. hvaða vinnustundir skuli teljast yfirvinna og hvort yfirvinna umfram hina mánaðarlegu vinnuskyldu skuli hafa áhrif á þegar unnar álagsstundir innan marka vinnuskyldunnar. Stefndi telji, að til dagvinnuskyldu leikara skuli fyrst telja þær stundir, sem unnar eru á mánuði hverjum innan tímabilsins kl. 10—17 mánudaga—laugardaga, að undanskildum frídögum, en síðan komi stundir utan þess tímabils þar til 138 stundum er náð. Vinnustundir utan kl. 10—17 mánudaga—laugar-daga greiðist með álagi. Eftir að náð sé tilskildum stundafjölda, sem skila skal gegn föstum mánaðarlaunum skuli umframstundir greiddar með yfirvinnukaupi. Sé unnið umfram hina mánaðarlegu vinnuskyldu leiði útreikningsaðferð stefnda til þess að þegar áunnum álagsstundum fækki eftir því sem vinnuálagið er umfram vinnuskylduna. Þessi útreikningsaðferð eigi sér ekki hliðstæðu í öðrum kjarasamningum eða við launaútreikning annarra starfsmanna ríkis-ins. Stefndandi líti hins vegar svo á, að þegar leikarar hafi lokið hinni mánaðarlegu vinnuskyldu sinni skuli öll vinna umfram hana teljast yfirvinna og ekki hafa nein áhrif á yfirvinnu eða álagstundir, sem starfsmaður hefur þegar áunnið sér innan marka vinnuskyldunnar. Af hálfu stefnanda kemur fram að í 1. mgr. 8. gr. aðalkjarasamn-

ingsins frá 1. apríl 1976 hafi verið veitt heimild til að semja við aðildarfélög í sérkjarasamningum um flutning vinnuskyldu milli vikna og árstíma. Um slík frávík hafi verið samið í 3. gr. sérkjarasamnings sóknaraðila og stefnda fyrir A-leikara, en í 2. gr. samnings þessa sé nánar greint hvernig leikarar skuli leysa vinnu sína af hendi. Hafi verið samið um að viðmiðun vinnuskyldunnar skuli vera 138 stundir hvern mánuð. Í ákvæði þessu felist að útreikningur yfirvinnu skuli vera með öðrum hætti en gildir um þá, sem hafa vikulega viðmiðun vinnuframlags. Þá er bent á, að vinnuframlag starfsmanna sé talið misjafnlega verðmætt í kjarasamningum og fari það m.a. eftir því á hvaða tíma vinnan sé innt af hendi. Þannig sé sérstakt álag greitt fyrir þann tíma, sem unninn er utan svo nefndra dagvinnumarka, sem greind eru í 1. mgr. 9. gr. aðalkjarasamnings stefnanda og stefnda.

Samkvæmt því skuli greiða fyrir skylduvinnu dagvinnumarka álag vegna afbrigðilegs vinnutíma skv. 1. mgr. 14. gr. Nánari ákvæði um álag á afbrigðilegan vinnutíma séu í 8. gr. sérkjarasamnings sóknaraðila og stefnda. Ekki sé að finna neina undantekningu frá þessari reglu og eigi hún við um alla vinnu leikara, sem unnin sé utan greindra tímamarka þegar skylduvinna er innt af hendi. Samkvæmt 1. mgr. 10. gr. aðalkjarasamnings stefnanda og stefnda teljist sú vinna yfirvinna, sem fram fer utan tilskilins daglegs vinnutíma eða vinnuvöku starfsmanna, svo og vinna, sem innt er af hendi umfram vikulega vinnutímaskyldu, þótt á dagvinnutímabili sé. Samkvæmt því geti yfirvinna verið unnin með tvennum hætti. Í fyrra tilvikinu, ef unnið er utan tilskilins daglegs vinnutíma, en almennt sé starfsmanni ljóst með tilteknum fyrirvara, hvenær dags hann skuli inna vinnuskyldu sína af hendi. Í öðru lagi teljist yfirvinna sú vinna, sem innt er af hendi umfram vikulega vinnuskyldu, þótt á dagvinnutímabilinu sé. Með síðari tilvikinu sé það staðfest, að yfirvinna geti verið unnin á dagvinnutímabilinu, ef tiltekinni vinnuskyldu hafi verið skilað. Þó samið hafi verið um aðra viðmiðun í sérkjarasamningi en 40 stunda vinnuviku, eigi þetta ákvæði einnig við innan þeirra viðmiðunarmarka, sem þar eru notuð. Breyti þar engu um hvort samið sé um tveggja vikna viðmiðun, 80 stundir eða mánaðarlega viðmiðun eins og gert var í sérkjarasamningi þeim, sem fjallað er um í máli þessu. Hljóti ákvæði 1. mgr. 10. gr. aðalkjarasamnings stefnanda og stefnda að verða beitt með lögjöfnun um

þetta atriði þar sem miðað sé við mánaðarlegan vinnutíma, því að öðrum kosti sé varpað fyrir róða þeim vinnuverndarsjónarmiðum, sem liggja að baki slíku ákvæði. Þá er bent á af hálfu stefnanda, að í sérkjarasamningi sóknaraðila og stefnda séu ýmis önnur ákvæði um það hvenær yfirvinna er unnin, svo sem í 3. mgr. 1. gr. sameiginlegra ákvæða fyrir A- og B-leikara, 4. mgr. 1. gr., 4. mgr. 5. gr. og 6. gr. Sé fráleitt að yfirvinnugreiðslur þessar samkvæmt samningsákvæðum geti valdið frádrætti í vaktalági, sem leikari hefur þegar áunnið sér innan hinnar 138 stunda mánaðarlegu vinnuskyldu. Sama eigi við um yfirvinnu, sem unnin er umfram þessa mánaðarlegu vinnuskyldu. Eigi túlkun stefnda, sem fram komi í bréfi fjármálaráðuneytis frá 12. maí 1977, sér enga stoð í ákvæðum kjarasamninganna. Er því haldið fram, að vinnustundir allra annarra starfsmanna Þjóðleikhússins, sem vinna á sömu tímum og leikarar, séu metnir í samræmi við kröfur stefnanda, þ.e. í þeirri röð, sem þær eru unnar. Séu engin rök til að meta vinnu leikara eftir öðrum reglu. Þá er því haldið fram að til skamms tíma hafi ekkert komið fram á launaseðlum leikara um það fyrir hvaða vinnu væri verið að greiða, og hafi sundurliðun frádráttarliða verið mjög takmörkuð. Er úr þessu hafi verið bætt með nýjum launaseðlum á miðju ári 1976, hafi starfsmönnum þeim, sem hér um ræðir, fyrst verið ljóst, að væri vinnuálag mikið á ákveðnu tímabili og yfirvinna mikil urðu álagsstundir að sama skapi færri. Er farið var að spyrjast fyrir um þetta hafi fengist skýringar, sem verið hafi í samræmi við túlkun stefnda. Árangurslausar viðræður við forsvarsmenn stefnda hafi svo leitt til fundarsamþykktar leikara og málareksturs þessa. Hafi því verið hafist handa um leiðréttingu þegar er leikarar gátu gert sér grein fyrir framkvæmd stefnda á kjarasamningum aðila.

Sýknukrafa stefnda er byggð á því, að sú aðferð við útreikning vinnustunda, sem krafist er í kröfugerð stefnanda, eigi sér enga stoð í kjarasamningum aðila, venjum, eðli máls, né öðrum heimildum. Með þeirri framkvæmd, sem beitt hefur verið þ.e. að telja vinnustundir saman eftir því á hvaða tíma sólarhrings þær eru unnar innan mánaðartímabilsins, hafi verið tryggt sú sjálfsagða niðurstaða að vinnustundir, sem raunverulega eru dagvinnustundir, verði taldar sem slíkar. Krafa stefnanda feli hins vegar í sér að launauppgjör leikara verði hagað á þann veg, að vinnustundir þeirra verði taldar saman eftir því hvenær í mánuði þær eru unnar. Er á það

bent, að vinnutími leikara sé að því leyti sérstakur að einungis hluti hans sé innan svonefndra dagvinnumarka, en hluti hans sé utan þeirra, og sé þar fyrst og fremst um að ræða þann tíma, sem fer til sýninga. Einnig sé það óvenjulegt, að vinnuskyldan miðist ekki við vikulegan vinnutíma eins og tíðast sé, heldur mánaðarlegan. Um þetta hafi verið samið sérstaklega í sérkjarasamningi sóknaraðila og stefnda á grundvelli 6. gr. aðalkjarasamnings stefnanda og stefnda, enda veiti lög nr. 88/1971 heimild til slíks. Af hálfu Þjóðleikhússins hafi mánaðarleg viðmiðun í rauninni verið talin of stutt, því ógerlegt sé að sjá fyrir í upphafi eða áætla hvenær sýningum muni ljúka á einstökum verkum. Með mánaðarlegri viðmiðun hafi verið samið um það að heimilt sé að færa vinnuskyldu milli vikna innan tímabilsins, þ.e. að ef dagvinna sé ekki unnin að fullu í einni viku, sem augljóslega geti oft komið fyrir, sé heimilt að fylla upp með vinnu, sem unnin er í annarri viku innan tímabilsins. Eigi stefndi kröfu á því, að fyrir hin föstu mánaðarlaun sé öll vinna, sem unnin er innan dagvinnumarka á tímabilinu, talin þannig, svo fremi sem hún fari ekki fram úr vinnuskyldu, þ.e. 138 stundum. Þannig hafi framkvæmdin verið annars staðar og einnig hjá Þjóðleikhúsinu. Með þessu sé dagvinna launuð sem slík með hinum föstu mánaðarlaunum og komið í veg fyrir að álagsgreiðslur og yfirvinnukaup fari saman. Kröfur stefnanda gangi hins vegar í þá átt, að yfirvinnukaup skuli leggjast ofan á álagsgreiðslur. Slíkur reikningsmáti eigi sér enga hliðstæðu í launakerfi starfsmanna ríkisins eða annars staðar. Er því haldið fram að ákvæði síðari hluta 1. mgr. 10. gr. aðalkjarasamnings stefnanda og stefnda fjalli um allt annað en það, sem um er deilt í máli þessu. Grein þessi hafi verið nær óbreytt í kjarasamningum allt frá árinu 1963. Hafi með ákvæði þessu verið fjallað um það að vikuleg vinnuskylda sé 40 stundir, en hins vegar falli alls 49 stundir á hverri viku innan dagvinnumarka. Ríkisstarfsmaður vinni aldrei meira en 40 tíma í dagvinnu á viku og sú vinna, sem umfram það er unnin innan þessara tímamarka reiknist sem yfirvinna. Sú túlkun, sem stefnandi vilji beita, sé andstæð tilgangi ákvæðisins og veiti ekki heimild fyrir röðun vinnustunda innan viðmiðunartímabilsins, sem stefnandi krefst viðurkenningar á.

Þá er því haldið fram af hálfu stefnda, að með athugasemdalausri framkvæmd hafi stefnandi og sóknaraðili viðurkennt aðferð þá sem beitt var við talningu vinnustunda leikara og greiðslu fyrir þær. Allt

fram til ársins 1974 hafi launagreiðslur farið fram í Þjóðleikhúsinu og hafi greiðslu fylgt sundurliðaðir launaútreikningar og allir frádráttarliðir. Hafi því verið auðvelt að fylgjast með hvernig launaútreikningur var framkvæmdur. Þá hafi leikarar haft aðgang að öllum vinnuskýrslum og vinnuútreikningum Þjóðleikhússins. Þegar einstakir menn hafi gert athugasemdir eða óskað upplýsinga hafi þeim verið sýnt hvernig laun voru reiknuð og hafi mótmæli aldrei komið fram fyrr en í byrjun árs 1977. Um áramót 1975—1976 hafi verið tekinn í notkun nýr fullkominn launaseðill og hafi hann því verið í notkun í rúmt ár áður en mótmæli komu fram. Þá hafi sérkjarsamningur um kjör leikara verið gerður í lok nóvember 1976 og bendi ekkert til að það hafi verið ætlun aðila við þá samningsgerð að breyta ríkjandi launauppgjöri í það horf sem nú er krafist. Þótt nokkrir starfsmenn, sem starfa á reglubundnum vinnuvökum fái greidd laun í samræmi við sjónarmið þau, sem hér er haldið fram af hálfu stefnanda, þá skapi það leikurum ekki rétt til launauppgjörs á sama grundvelli. Þá er bent á að sama kröfugerð og fram kemur í þessu máli, hafi komið fram við samningatilaunir aðila á árinu 1977, en verið hafnað af stefnda og hafi sáttanefnd, sem vann að lausn deilu aðila þá, ekki tekið hana upp í sáttatillögu sína.

Álits dómsins:

Sérkjarsamningur sóknaraðila og stefnanda, sem að framan er rakinn, hefur að geyma sérákvæði um vinnuskyldu og vinnutíma leikara og álag á afbrigðilegan vinnutíma.

Í 2. gr. sérsamnings fyrir A-leikara er kveðið á um að þeir leysi vinnu sína af hendi með heimavinnu, samæfingum og leiksýningum. Samkvæmt 1. mgr. 1. gr. sameiginlegra ákvæða fyrir A- og B-leikara er þeim skylt að mæta til æfinga alla virka daga og er aðalreglan, að æfingar fari fram á tímabilinu frá kl. 10.00—16.00. Í 4. mgr. 1. gr. kemur þó fram, að auk æfinga samkvæmt 1. mgr. skuli leikarar taka þátt í 5 kvöldæfingum fyrir hvert leikrit á tímabilinu 20.00—24.00 og teljist þessar æfingar til vinnuskylðunnar. Samkvæmt eðli málsins fara leiksýningar yfirleitt fram á kvöldin og á sunnudögum. Ekki verður ráðið af ákvæðum þeim, sem hér hafa verið greind, öðrum ákvæðum greindra kjarasamninga eða aðal-kjarasamningi stefnanda og stefnda, að einn þáttur vinnu leikara skuli talinn öðrum framar. Verður því að líta svo á, að þegar taldar

eru saman vinnustundir leikara, sem starfa samkvæmt A-samningi, sé rétt að telja þær í þeirri röð, sem þær eru unnar. Þykir það leiða til þess, að yfirvinna, sem unnin er eftir að mánaðarlegri vinnuskyldu er fullnægt, eigi ekki að hafa áhrif á útreikning vinnustunda innan vinnuskyldunnar.

Við munnlegan flutning málsins var því lýst yfir af hálfu stefnanda, að ekki væri ætlað til og ekki eigi að felast í kröfugerðinni í málinu, að álag og yfirvinna reiknist á sömu vinnustund.

Af hálfu stefnda hefur ekki verið sýnt fram á að sóknaraðili hafi fyrirgert rétti til að hafa uppi dómkröfur máls þessa, þótt mótmæli hafi ekki komið fram fyrr en raun varð á.

Eins og öllum atvikum málsins er háttað þykir samningsgerð aðila á árinu 1977 eftir að mál þetta var höfðað heldur ekki standa í vegi fyrir því, að sóknaraðili eigi rétt á að fá dómsúrlausn um ágreiningsefnið.

Þykir því rétt að taka kröfur stefnanda til greina þannig, að skýra beri ákvæði sérkjarasamnings Starfsmannafélags ríkisstofnana og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs fyrir A- og B-leikara frá árinu 1976 svo, að leikarar sem ráðnir eru samkvæmt samningi fyrir A-leikara og vinna umfram 138 klst. mánaðarlega vinnuskyldu samkvæmt 3. gr. samningsins, skuli fá þá vinnu, sem er umfram hina mánaðarlegu vinnuskyldu, greidda sem yfirvinnu, án skerðingar á þegar áunnum álagsgreiðslum samkvæmt 8. gr. samningsins.

Rétt þykir að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Arnljótur Björnsson, Þorsteinn Thorarensen, Guðmundur Vignir Jósefsson og Örlygur Geirsson.

D ó m s o r ð:

Skýra ber ákvæði sérkjarasamnings Starfsmannafélags ríkisstofnana og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs fyrir A- og B-leikara frá árinu 1976 svo, að leikarar, sem ráðnir eru samkvæmt samningi fyrir A-leikara og vinna umfram 138 klst. mánaðarlega vinnuskyldu samkvæmt 3. gr. samningsins, skuli fá þá vinnu, sem er umfram hina mánaðarlegu vinnuskyldu, greidda

sem yfirvinnu, án skerðingar á þegar áunnum álagsgreiðslum samkvæmt 8. gr. samningsins.

Málskostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 22. mars 1979.

Nr. 4/1978. **Bandalag starfsmanna ríkis og bæja**

(Guðmundur Ingvi Sigurðsson hrl.)

gegn

fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs

(Gunnlaugur Claessen hdl.)

Ágreiningur um það hvort dómari í Félagsdómi eigi að víkja sæti. Sératkvæði.

Úrskurður.

Mál þetta, sem tekið var til úrskurðar 16. þ.m., er höfðað með stefnu útgefinni 4. desember 1978.

Stefnandi málsins er Bandalag starfsmanna ríkis og bæja.

Stefndi er fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. Að dæmt verði, að eftirfarandi ríkisstarfsmenn, sem eru félagar í Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja eða félagi innan vébanda þess, skuli um kaup og önnur starfskjör fara eftir aðalkjarasamningi Bandalags starfsmanna ríkis og bæja og öðrum þeim kjarasamningum, sem aðildarfélög bandalagsins standa að:

a: Sumarafleysingarfólk.

b: Starfsmenn, sem ráðnir eru hluta úr ári vegna tímabundinna verkefna.

c: Starfsmenn, sem ráðnir eru til starfa án heimilda samkvæmt lögum nr. 97/1974 um eftirlit með ráðningu starfsmanna og húsnaðismálum ríkisstofnana.

2. Að varnaraðili greiði sóknaraðila málskostnað að mati dómsins.

Stefndi krefst þess, að máli þessu verði vísað frá dómi. Til vara krefst stefndi þess, að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda. Þrautavarakrafa stefnda er sú að hann verði sýknaður af kröf-

um þeim, sem sóknaraðili gerir undir a- og c-lið 1. tl. og 2. tl. kröfu-gerðar sinnar. Í öllum tilvikum krefst stefndi málskostnaðar að mati dómsins.

Undir rekstri málsins hefur sú krafa komið fram af hálfu stefnda, að dómariinn Örlygur Geirsson víki sæti í málinu. Einnig krefst stefndi þóknunar úr hendi stefnanda í þessum þætti málsins að mati dómsins.

Þessi krafa stefnda er studd þeim rökum, að Örlygur Geirsson fullnægi ekki dómarskilyrðum til að fjalla um það mál, sem hér er til úrlausnar. Því beri honum að víkja sæti. Ástæður þess, að Örlygur Geirsson fullnægi ekki dómarskilyrðum í þessu máli séu þær, að hann sé stjórnarmaður í Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja sem sé stefnandi þessa máls. Sem slíkur beri hann ábyrgð á þeirri ákvörðun stjórnar stefnanda að höfða mál fyrir Félagsdómi og gera þær kröfur fyrir dómi, sem fram hafi komið. Það samræmist ekki meginreglum íslensks dómskaparréttar, að einn og sami maður geti bæði verið aðili máls, sem Örlygur Geirsson sé sem stjórnarmaður í Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja, og jafnframt dæmt í sinni eigin sök sem dómari í Félagsdómi. Í 42. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur séu ákvæði um almenn dómarskilyrði í Félagsdómi. Sé þar verulega slakað á almennum dómarskilyrðum samanborið við hina almennu dómstóla. Lögin séu fáorð um hin sérstöku dómarskilyrði. Í 48. gr. laganna segi, að dómaraþeir, sem tilnefndir eru af Hæstarétti, víki sæti eftir sömu reglum og gildi um hæstaréttardómara, sbr. nú 6. gr. laga nr. 75/1973 um Hæstarétt. Félagsdómur úrskurði, hvort dómari skuli víkja sæti. Ekki sé að finna önnur ákvæði um hæfi dómara í þessum lögum né heldur lögum nr. 29/1976 um kjarasamninga Bandalags starfsmanna ríkis og bæja. Af þessu sé ljóst, að í þessum lögum segi ekkert um hæfi þriggja dómara af fimm til að fjalla um einstök mál fyrir dóminum. Er því haldið fram, að þar sem sérreglur þessara laga þrýtur, beri að beita reglum almennra réttarfarslaga í öllum meginatriðum að því er varðar þann dómara, sem tilnefndur er af félagsmálaráðherra og þá tvo dómara, sem tilnefndir eru af aðilum málsins. Samkvæmt því þurfi þessir dómara að fullnægja sérstökum dómarskilyrðum samkvæmt 36. gr. laga nr. 85/1936 tl. 1—7. Í þessu sambandi beri einnig að líta til ákvæða 69. gr. laga nr. 80/1938. Tilgangur löggjafans með því að veita aðilum mála fyrir Félagsdómi kost á að tilnefna hvor sinn dómara með

þeim hætti, sem lög nr. 80/1938 og lög nr. 29/1976 gera ráð fyrir, hafi verið sá að tryggja aðilum deilumála fyrir Félagsdómi, að til þátttöku í dómstörfum veldust menn með sérþekkingu á málefnum vinnumarkaðarins. Slík sérþekking sé nauðsynleg og óhjákvæmileg í Félagsdómi. Þessir dómara séu tilnefndir vegna sérþekkingar sinnar og oft reynslu í þeim málum, og þeim sé ætlað að dæma hlutlaust í málum, en ekki að tala máli annars málsaðilans. Málflutningur eigi að fara fram fyrir dóminum, en ekki innan hans. Ekkert bendi til þess að við setningu laganna um Félagsdóm hafi hlutverk þessara dómara átt að vera einhvers konar málflutningur í dóminum. Breyti hér ekki neinu um þótt mönnum hafi verið ljóst, að óumflýjanlegt yrði að slíkir dómara gætu staðið í einhvers konar tengslum við aðila málsins. Það kunni að hafa verið óljóst í hugum manna, hversu langt væri unnt að ganga í því, hver tengsl tilnefnds dómara við aðila máls mættu vera. Þetta geti þó undir engum kringumstæðum haggð þeirri ófrávíkjanlegu grundvallarreglu íslenskrar dómaskipunar, að menn dæmi ekki í sinni eigin sök. Fyrir því séu fjölmargar dómsúrlausnir. Er því haldið fram samkvæmt framansögðu, að ákvæði 1. tl. og niðurlag 7. tl. 36. gr. laga nr. 85/1936 valdi því, að Örlygur Geirsson uppfylli ekki sérstök dómarskilyrði til að fjalla um mál þetta. Sem stjórnarmaður í Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja taki Örlygur Geirsson ákvörðun um málshöfðun og ákveðna kröfugerð fyrir Félagsdómi, og sem dómari í Félagsdómi dæmi hann um sína eigin kröfu. Sé ljóst, að þetta geti ekki farið saman. Við þessar aðstæður geti hinn tilnefndi dómari ekki starfað sem dómari í merkingu þess orðs. Hlutverk hans í dóminum verði við slíkar aðstæður einungis það að berjast innan hans fyrir málsstað þeim, sem hann er áður búinn að dæma um sem stjórnarmaður í Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja, með því að taka þá ákvörðun að reyna að fá kröfunni framgengt fyrir Félagsdómi. Að vísu liggi það ekki fyrir, hver afstaða dómars hafi verið innan stjórnar Bandalags starfsmanna ríkis og bæja til máls þessa, en í rauninni skipti ekki máli, hver sú afstaða hans kunni að hafa verið, breyti það engu um, að eftir að málshöfðun er hafin sé hann aðili málsins sem stjórnarmaður í Bandalagi starfsmanna ríki og bæja. Sem slíkur hafi hann brýna hagsmunum af niðurstöðu máls, sem hann sé aðili að. Til álita geti komið, hvort síðari málsliður 1. tl. 36. gr. laga nr. 85/1936 hefði það í för með

sér, að dómariinn teldist þrátt fyrir allt ekki vanhæfur í þessu máli. Á þetta sé þó ekki unnt að fallast því hér sé um að ræða undantekningarákvæði, sem eigi ekki við í þessu tilviki.

Af hálfu stefnda er bent á, að dómur Hæstaréttar í 37. bindi bls. 561 gefi mikilsverða vísbendingu um það, hvaða sérstöku dómarskilyrðum hinir tilnefndu dómara í Félagsdómi verði að fullnægja. Séu þar gerðar mjög ríkar kröfur um sérstök dómarskilyrði dómara, sem tilnefndir eru í samningsbundinn gerðardóm. Sé augljóst, að enn ríkari ástæða sé til að gera sams konar kröfur til hinna tilnefndu dómara í Félagsdómi. Augljósar ástæður valdi því, að ekki verði gerðar minni kröfur til dómarahæfi í Félagsdómi en í öðrum dómstólum landsins. Þótt hægt sé að benda á dæmi þess, að stjórnarmenn í hagsmunasamtökum, sem átt hafi í málarekstri fyrir Félagsdómi, hafi setið þar sem dómara, sé á engan hátt hægt að halda því fram, að með því hafi myndast einhver fordæmisregla. Ekki sé ljóst af hverju þetta hafi verið látið viðgangast. Hins vegar hafi dómurinn aldrei fjallað um slíkt álitaefni og af þeirri ástæðu aldrei tekið afstöðu til þess. Sennilega hafa menn ekki gert sér grein fyrir því, hver réttarstaðan var í þessu efni. Hún kunni að hafa verið óljós í augum manna. Eftir að framangreindur dómur Hæstaréttar gekk á árinu 1966 hafi öll tvímæli verið tekin af.

Af hálfu stefnanda er þess krafist í þessum þætti málsins, að hrundið verði kröfu stefnda um að Örlygur Geirsson víki sæti sem dómari í máli þessu. Jafnframt er þess krafist, að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda málskostnað í þessum þætti málsins.

Af hálfu stefnanda kemur fram, að Örlygur Geirsson sé formaður Félags starfsmanna Stjórnarráðsins og sitji í stjórn Bandalags starfsmanna ríkis og bæja. Stjórnin sé skipuð 11 mönnum. Samkvæmt 2. mgr. 35. gr. laga nr. 29/1976 um kjarasamninga Bandalags starfsmanna ríkis og bæja reki bandalagið mál fyrir Félagsdómi fyrir sjálft sig og fyrir félög innan vébanda sinna svo og starfsmenn, sem hlut eiga að máli. Yfirleitt beri mál, sem bandalagið rekur fyrir Félagsdómi þannig að, að starfsmaður eða starfsmenn snúi sér til starfsmannafélags síns og æski athugunar á ágreiningsatriði. Félagið snúi sér til stjórnar Bandalags starfsmanna ríkis og bæja með ósk um málshöfðun. Áður en bandalagið taki ákvörðun um málshöfðun fari fram athugun á málinu. Umsagnar sé ætíð aflað, bæði lögfræðilegrar og annars konar, ef þurfa þyki. Málið sé síðan lagt fyrir

stjórn bandalagsins, sem taki endanlega ákvörðun um málshöfðunina. Eftir að Örlygur Geirsson var tilnefndur í Félagsdóm, hafi hann ekki tekið þátt í afgreiðslu mála, sem varða spurningu um það, hvort mál skuli ganga til Félagsdóms eða ekki. Hann hafi að vísu ekki látið bóka að hann hafi setið hjá við slíka ákvörðun, enda hafi hann ekki haft neina ástæðu til þess. Í 42. gr. laga nr. 80/1938 komi fram skilyrði þess, að maður geti orðið dómari í Félagsdómi. Í 48. gr. laganna sé tekið fram, að dómarar þeir, sem Hæstiréttur tilnefnir, skuli víkja sæti eftir sömu reglum sem gilda um hæstaréttardómara, sbr. nú 6. gr. laga nr. 75/1973. Af þessu orðalagi verði ekki dregin önnur ályktun en sú, að hinir dómendurnir þurfi ekki að víkja sæti, þegar fyrir hendi sé eitthvert þeirra atriða, sem um getur í 6. gr. laga nr. 75/1973. Orðalag 48. gr. laga nr. 80/1938 sýni, að löggjafanum hafi verið ljóst að sú staða gæti komið upp, að einhver dómenda yrði í slíkum tengslun við mál, sem rekið væri fyrir dómnum, að ástæða væri að hann viki sæti. Þrátt fyrir þetta hafi löggjafinn ekki séð ástæðu til að krefjast þess, að aðrir dómendur vikju sæti en þeir sem Hæstiréttur skipar. Ef það hefði verið vilji löggjafans, að hinar ströngu reglur 6. gr. laga nr. 75/1973, sbr. 36. gr. laga nr. 85/1936 giltu um hina dómendurna, hefði löggjafinn örugglega orðað það. En orðalag 48. gr. laga nr. 80/1938 undirstriki vel, að Félagsdómur sé um margt sérstæður dómstóll, næsta ólíkur reglulegum dómstólum ríkisins. Honum sé ætlað að leysa ágreiningsatriði á takmörkuðu sviði, hann eigi að leysa úr ágreiningsatriðum til fullnaðar og minni kröfur séu gerðar til dómenda Félagsdóms en dómenda við hina reglulegu dómstóla ríkisins, bæði um almenn og sérstök dómaraskilyrði. Öll skipun Félagsdóms sé með allt öðrum hætti en annarra dómstóla. Um Félagsdóm gildi sérreglur og því verði ákvæðum laga nr. 85/1936 ekki beitt um hann í þeim tilvikum, er lög nr. 80/1938 hafi að geyma reglur um hvernig með skuli fara, sbr. 69. gr. laga nr. 80/1938. Þau lög geymi reglur um það, hvenær dómari skuli víkja sæti. Því verði ákvæðum 36. gr. laga nr. 85/1936 ekki beitt um dómara Félagsdóms, nema þá sem Hæstiréttur tilnefnir. Sakir þess að ekki séu gerðar jafn strangar kröfur um gæslu hinna sérstöku dómaraskilyrða og gildir um dómara við hina almennu dómstóla, hafi tíðkast frá upphafi vega Félagsdóms, að dómararnir sem aðilar tilnefna samkvæmt heimildinni í 39. gr. laga nr. 80/1938, hafi verið meira og minna tengdir máls-

aðilum. Það sé og skiljanlegt því hlutverk þessara dómenda sé m.a. að miðla dóminum þekkingu á sviði vinnuréttarins og jafnvel tala máli síns aðila við samdómendur sína. Þetta hlutverk dómenda verði m.a. ráðið af orðalagi 39. gr. laga nr. 80/1938 um skipan dómsins og af umræðum, sem fram fóru á Alþingi, er frumvarp að lögum nr. 80/1938 var þar til meðferðar. Samkvæmt 39. gr. laganna eigi það að vera tryggt, að málsaðili eigi ætíð sinn fulltrúa í dóminum. Ef atvinnurekandi, sem ekki er aðili að Vinnuveitendasambandi Íslands, eigi mál fyrir dóminum, víki fulltrúi sambandsins og atvinnurekandinn tilnefni mann í hans stað. Þegar Bandalag starfsmanna ríkis og bæja og fjármálaráðherra séu aðilar að máli fyrir dóminum víki þeir dómenda, sem tilnefndir eru af Alþýðusambandi Íslands og Vinnuveitendasambandi Íslands, en í stað þeirra komi dómarar tilnefndir af Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja og fjármálaráðherra, sbr. 35. gr. laga nr. 29/1976 og 2. mgr. 26. gr. laga nr. 46/1973. Með þessu fyrirkomulagi eigi að vera tryggt, að til setu í dóminum séu valdir réttir menn til að dómurinn fái nægar upplýsingar á því sviði, sem um er deilt. Komi þetta greinilega fram af umræðum, sem fram fóru á Alþingi um frumvarp til laga um stéttarfélög og vinnudeilur. Vilji löggjafans um þetta efni sé því ljós. Hafi þessi skilningur einnig verið virtur og framkvæmdur frá því Félagsdómur hóf störf, enda hafi aðilar skipað menn í dóminn, sem þeim voru nátengdir. Þannig hafi komist á traust venja um þetta atriði. Verði þessari reglu ekki breytt nema með breyttri löggjöf.

Í IV. kafla laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur eru ákvæði um Félagsdóm. Samkvæmt 39. gr. laganna eiga sæti í dóminum fimm menn skipaðir til þriggja ára þannig: einn af Vinnuveitendasambandi Íslands, annar af Alþýðusambandi Íslands, þriðji af atvinnumálaráðherra úr hópi þriggja manna, sem Hæstiréttur tilnefnir og tveir skipaðir af Hæstarétti. Ef vinnuveitandi, sem ekki er aðili að Vinnuveitendasambandi Íslands, er málsaðili, skal dómari sá, sem tilnefndur er af því, víkja sæti, en vinnuveitandanum er veitt heimild til að tilnefna dómara í hans stað. Samkvæmt 48. gr. laganna skulu þeir dómarar, sem tilnefndir eru af Hæstarétti, víkja sæti eftir sömu reglum, sem gilda um hæstaréttardómara, en í 6. gr. laga nr. 75/1973 um Hæstarétt Íslands eru reglur um það efni.

Ekki hafa lög nr. 80/1938 sérstök ákvæði um það, hvenær hinir dómáráttar Félagsdóms eigi að víkja sæti. Þykir og ekki felast í ákvæði 69. gr. laganna, að um þetta skuli gilda reglur laga nr. 85/1936 um almenna meðferð einkamála í héraði.

Það er aðalreglan samkvæmt upphafsákvæði fyrri mgr. 45. gr. laga nr. 80/1938, að sambönd verkalýðsfélaga og vinnuveitenda reki mál fyrir hönd félaga sinna fyrir Félagsdómi. Félög, sem ekki eru aðilar að slíkum félags samböndum, reka þó sjálf mál sín og meðlima sinna. Samkvæmt niðurlagsákvæði fyrri mgr. 45. gr. og ákvæðum 2. mgr. sömu greinar er ráð fyrir því gert, að einstaklingar geti rekið mál fyrir Félagsdómi. Þegar fjallað er um ágreiningsefni skv. 2. mgr. 44. gr. laganna, sbr. 2. gr. laga nr. 70/1954, víkja sæti þeir dómáráttar, sem Alþýðusamband Íslands og Vinnuveitendasamband Íslands tilnefna, en í stað þeirra tilnefna aðilar, sem um slíkt efni deila, hvor sinn mann í dóminn eftir nánari reglum 2. mgr. 39. gr. laga nr. 80/1938, sbr. lög nr. 70/1954.

Í lögum nr. 29/1976 er mælt fyrir um fyrirvar Bandalags starfsmanna ríkis og bæja fyrir félagsmenn sína og félagsmenn aðildarféлага sinna við gerð aðalkjarasamnings við fjármálaráðherra sem fyrirvarsmanna ríkissjóðs með þeim réttindum og takmörkunum, sem í lögnum greinir. Samkvæmt 34. gr. laganna er Félagsdómi falið að dæma í málum milli samningsaðila um gildi verkfalls, ágreining um skilning á kjarasamningi, félagsréttindi ríkisstarfsmanna, kjörskrárdeilur og hverjir falli undir ákvæði 29. gr. laga nr. 38/1954. Samkvæmt 2. mgr. 35. gr. laga nr. 29/1976 rekur Bandalag starfsmanna ríkis og bæja slík mál fyrir Félagsdómi vegna sjálfs sín, félaga innan sambanda sinna og starfsmanna, sem hlut eiga að máli. Að öðru leyti skal fara eftir ákvæðum laga um stéttarfélag og vinnudeilur um sóknaraðild máls fyrir Félagsdómi. Er Félagsdómur fer með mál samkvæmt 34. gr. laga nr. 29/1976, tilnefna Bandalag starfsmanna ríkis og bæja og fjármálaráðherra dómara til setu í dóminum í stað þeirra, sem nefndir hafa verið af Alþýðusambandi Íslands og Vinnuveitendasambandi Íslands. Ekki eru sérstök ákvæði í lögum nr. 29/1976 um dómarahæfi manna, sem þessir aðilar nefna til setu í Félagsdómi. Taka ákvæði laga nr. 80/1938 um það efni því beint til þeirra.

Sams konar ákvæði gilda um meðferð mála, sem Bandalag há-

skólamanna getur rekið fyrir Félagsdómi samkvæmt lögum nr. 46/1973, en bandalagið fékk viðurkennda samningsaðild gagnvart ríkissjóði á grundvelli þeirra laga hinn 25. maí 1973.

Ákvæði laga nr. 80/1938 um skipun dómara til setu í Félagsdómi eru sérákvæði. Það þykir ljóst af því, sem hér hefur verið rakið, að löggjafinn hafi við setningu þeirra laga lagt á það áherzlu, að aðilar, sem rekið geta mál fyrir dóminum, tilnefni mann í dóminn, þó með þeim undantekningum, að ekki virðist ráð fyrir því gert, að stéttarfélag utan Alþýðusambands Íslands og launþegi, sem rekur mál sitt sjálfur, tilnefni mann í dóminn. Samkvæmt gagn-ályktun frá ákvæðum 48. gr. laga nr. 80/1938 taka hin sérstöku dómaraskilyrði þeirra dómara Félagsdóms, sem tilnefndir eru af Hæstarétti, ekki til dómara þeirra, sem tilnefndir eru af Alþýðusambandi Íslands, Vinnuveitendasambands Íslands eða öðrum aðilum. Þykir af því leiða, að heimilt sé að tilnefna til setu í Félagsdómi menn í stjórn sambanda og félaga, sem geta rekið mál fyrir Félagsdómi að fullnægðum almennum skilyrðum fyrri hluta 42. gr. laga nr. 80/1938. Samkvæmt því verður krafa stefnda um að Örlygur Geirsson, sem situr í stjórn Bandalags starfsmanna ríkis og bæja, víki sæti í máli þessu ekki tekin til greina.

Úrskurð þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Þorsteinn Thorarensen og Örlygur Geirsson.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Krafa stefnda, fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, um að Örlygur Geirsson víki sæti sem dómari í máli þessu verður ekki tekin til greina.

Málkostnaður í þessum þætti málsins fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Guðmundar Vignis Jósefssonar.

Í 48. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur segir, að dómarar þeir, sem tilnefndir eru af Hæstarétti skuli víkja sæti eftir sömu reglum, sem gilda um hæstaréttardómara. Eðlilegt er að skýra ákvæði þetta svo, að það taki ekki einvörðungu til þeirra tveggja dómara, sem tilnefndir eru beint af Hæstarétti, heldur einnig til þess dómara, sem ráðherra skipar úr hópi þriggja manna,

sem Hæstiréttur tilnefndir, sbr. 39. gr. laga nr. 80/1938. Um skyldu þeirra tveggja dómara, sem tilnefndir eru af Alþýðusambandi Íslands og Vinnuveitendasambandi Íslands skv. 38. gr. laga nr. 80/1938 sbr. einnig 35. gr. laga nr. 29/1976 og 2. mgr. 26. gr. laga nr. 46/1973, til þess að víkja sæti í einstökum málum, er hins vegar ekkert fjallað í 48. gr. laga nr. 80/1938. Sé gert ráð fyrir, að þessum dómurum geti við vissar aðstæður verið skylt að víkja sæti, er ljóst af þessari lagagrein, að um þá skyldu gilda ekki reglur 6. gr. laga nr. 75/1973 um Hæstarétt. Kemur þá til athugunar, einkum með hliðsjón af 69. gr. laga nr. 80/1938, hvort reglur 36. gr. laga nr. 85/1936 um meðferð einkamála í héraði eigi hér við. Í því sambandi er þess að gæta, að reglur um það hvenær dómari í einkamáli í héraði víkur sæti, eru í engum efnisatriðum frábrugðnar sambærilegum reglum um hæstaréttardómara í 6. gr. laga nr. 75/1973. Verður ekki séð, að löggjafinn hafi gert ráð fyrir því, að unnt væri að knýja þá dómara, sem tilnefndir eru af aðilum vinnumarkaðarins, til þess að víkja sæti í dómnum.

Þegar lítið er yfir sögu Félagsdóms allt frá árinu 1939 verður ljóst, að sumir þeir dómarar, sem tilnefndir hafa verið til setu í dómnum af aðilum vinnumarkaðarins og dæmt hafa þar mál, hafa ekki uppfyllt þau sérstöku skilyrði, sem sett eru um hæfi dómara í 36. gr. laga nr. 85/1936 og 6. gr. laga nr. 75/1973 og var þetta einkum áberandi á fyrri árum dómsins. Hin síðari ár hefur þróunin hins vegar verið markviss í þá átt, að dómarar sem tilnefndir hafa verið á þennan hátt, hafa talið sjálfsagt að fylgja í þessu efni almennum dómskparreglum. Slík afstaða er að sjálfsögðu til þess fallin að efla traust á úrlausnum dómsins, og almenna tiltrú á störfum hans. En regla sú, sem verið hefur að mótask á þessu sviði um undanfarin árabil, hefur hins vegar ekki hlotið neina staðfestingu í löggjöf og hlýtur því persónulegt mat dómara eftir atvikum þeirra samtaka, er tilnefna hann að ráða því, hvort hann víkur í einstöku máli eða ekki.

Samkvæmt framansögðu verður að líta svo á, að þeim dómurum Félagsdóms sem tilnefndir eru af Alþýðusambandi Íslands og Vinnuveitendasambandi Íslands skv. 39. gr. laga nr. 80/1938 svo og þeim dómurum, sem tilnefndir eru skv. 35. gr. laga nr. 29/1976, sbr. einnig 2. mgr. 26. gr. laga nr. 46/1973, sé óskylt að víkja sæti eftir kröfu málsaðila.

Með þessum athugasemdum er ég samþykkur þeirri niðurstöðu meiri hluta dómsins, að krafa stefnda um að Örlygur Geirsson víki sæti sem dómari í máli þessu verði ekki tekin til greina og að málskostnaður í þessum þætti málsins falli niður.

S é r a t k v æ ð i Bjarna Kristins Bjarnasonar.

Félagsdómur er sérdómstóll sem stofnaður var með IV. kafla laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur.

Í dóminum eiga sæti 5 menn. Hæstiréttur skipar tvo, atvinnu-málaráðherra einn úr hópi þriggja manna, sem Hæstiréttur tilnefnir, og aðilar vinnumarkaðarins útnefna tvo.

Samkvæmt 35. gr. laga nr. 29/1976 rekur Bandalag starfsmanna ríkis og bæja mál fyrir Félagsdómi vegna sjálf sín, félaga innan sambanda sinna og svo starfsmanna, sem hlut eiga að máli. Tilnefna þá Bandalag starfsmanna ríkis og bæja og fjármálaráðherra dómara til setu í Félagsdómi í stað þeirra, sem nefndir hafa verið af Alþýðusambandi Íslands og Vinnuveitendasambandi Íslands.

Stjórn Bandalags starfsmanna ríkis og bæja samþykkti á fundi sínum 30. nóvember 1977 að tilnefna Örlyg Geirsson til setu í Félagsdómi af sinni hálfu, en Örlygur var þá og er enn einn af stjórnarmönnum BSRB.

Það er grundvallarregla íslenskra réttarfar斯拉, að menn dæmi eigi í sjálf sín sök. Enda þótt Félagsdómur sé sérdómstóll og um hann gildi nokkrar sérreglur umfram hina almennu dómstóla í landinu þá verður að líta svo á, að sú meginregla íslensks dómskaparéttar, að menn dæmi ekki sjálfir mál sín, gildi einnig um Félagsdóm, sbr. 69. gr. laga nr. 80/1938 og þau undirstöðurök, sem fram koma í dómi Hæstaréttar 1966 bls. 561, enda verður eigi talið, að önnur ákvæði laga nr. 80/1938 standi þessu í vegi.

Örlygur Geirsson hefur sem stjórnarmaður Bandalags starfsmanna ríkis og bæja aðilastöðu í málum bandalagsins. Er hann því vanhæfur til setu í Félagsdómi í máli því, sem hér er til úrlausnar.

Rétt þykir, að málskostnaður falli niður í þessum þætti málsins.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Örlygur Geirsson víkur sæti í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður í þessum þætti málsins.

Þriðjudaginn 15. maí 1979.

Nr. 4/1978. **Bandalag starfsmanna ríkis og bæja**

(Guðmundur Ingvi Sigurðsson hrl.)

gegn

fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs

(Gunnlaugur Claessen hdl.)

Frávísun. Ágreiningur heyrði ekki undir úrskurðarvald Félagsdóms, sbr. 34. gr. laga nr. 29/1976. Sératkvæði.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 30. f.m. er höfðað með stefnu útgefinni 4. desember 1978.

Stefnandi málsins er Bandalag starfsmanna ríkis og bæja.

Stefndi er fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. Að dæmt verði, að eftirtaldir ríkisstarfsmenn, sem eru félagar í Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja eða félagi innan vébanda þess, skuli um kaup og önnur starfskjör fara eftir aðalkjarasamningi Bandalags starfsmanna ríkis og bæja og öðrum þeim kjarasamningum, sem aðildarfélög bandalagsins standa að:
 - a. Sumarafleysingafólk.
 - b. Starfsmenn, sem ráðnir eru hluta úr ári vegna tímabundinna verkefna.
 - c. Starfsmenn, sem ráðnir eru til starfa án heimilda samkvæmt lögum nr. 97/1974 um eftirlit með ráðningu starfsmanna og húsnæðismálum ríkisstofnana.

2. Að varnaraðili greiði sóknaraðila málskostnað að mati dómsins.

Stefndi krefst þess, að máli þessu verði vísað frá dómi.

Til vara krefst stefndi, að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda. Þrautavarakrafa stefnda er sú, að hann verði sýknaður af kröfum þeim, sem sóknaraðili gerir undir a- og c-lið 1. tl. og 2. tl. kröfugerðar sinnar. Í öllum tilvikum krefst stefndi málskostnaðar úr hendi stefnanda að mati dómsins.

Málflutningur fór fram um frávísunarkröfu stefnda 30. f.m.

Var þess þá krafist af hálfu stefnanda, að frávísunarkröfunni

verði hrundið og stefndi dæmdur til að greiða stefnanda málskostnað í þessum þætti málsins.

Í stefnu er málavöxtum lýst svo, að í 1. gr. laga nr. 29/1976 um kjarasamninga Bandalags starfsmanna ríkis og bæja, séu ákvæði þess efnis, að lögin taki til allra starfsmanna, sem eru félagar í Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja eða félagi innan véband þess og skipaðir eru, settir eða ráðnir í þjónustu ríkisins, ríkisstofnana eða atvinnufyrirtækja ríkisins með föstum tíma-, viku- eða mánaðarlaunum, enda verði starf þeirra talið aðalstarf. Sams konar ákvæði séu í lögum nr. 46/1973, sbr. lög nr. 35/1976, um kjarasamninga opinberra starfsmanna. Þrátt fyrir þetta ákvæði um að starfsmenn ríkisins, sem eru innan vébanda Bandalags starfsmanna ríkis og bæja, skuli um laun og önnur starfskjör fara eftir kjarasamningum stefnanda og öðrum þeim kjarasamningum, sem aðildarfélög stefnanda standa að, hafi stefndi ekki fengist til að virða þetta lagaákvæði að því er varðar þá ríkisstarfsmenn, en þeir séu allmargir hjá ríkinu. Í stað þess að láta kaup og önnur kjör þeirra fara eftir kjarasamningum ákveði stefndi þeim laun einhliða. Þannig hafi það tíðkast allt frá árinu 1972, þrátt fyrir ítrekuð mótmæli stefnanda, að stefndi hafi gefið út í launatöflum sínum launataxta unglinga og námsfólks, en þar sé átt við sumarafleysingafólk fyrst og fremst. Margir þeir, sem ráðnir hafi verið til ríkisins til sumarafleysinga, hafi leitað til stefnanda til að bera fram kvartanir. Þeir hafi verið ráðnir af yfirmanni viðkomandi stofnunar og gerðir við þá ráðningarsamningar, þar sem launaflokkurinn hafi verið ákveðinn. Síðan hafi ráðningarsamningurinn farið til launadeilar fjármálaráðuneytisins og þá hafi viðkomandi ef til vill verið lækkaður um 3—5 launaflokka og þannig komið aftan að mönnum. Breytingin komi því ekki til vitundar viðkomandi fyrr en komið sé fram á sumar. Forsendurnar fyrir ráðningunni hafi ef til vill aðallega verið launin, sem allt í einu séu stórlega lækkuð og viðkomandi búinn að glata af tækifærum til að ná sér í betur launaða sumarvinnu. Um aðra þá starfsmenn, sem dómkrafan nær til, gildi það, að þeir séu ekki látnir fara eftir kjarasamningum um kaup sitt og önnur starfskjör. Þeir njóti ekki sambærilegra kjara og aðrir ríkisstarfsmenn, sem verndaðir eru með kjarasamningum. Flest þetta fólk, sem hér um ræðir, sé innan vébanda stefnanda eða aðildarfélaga hans. Það uppfylli þau skilyrði, sem sett eru í 1. gr. laga nr. 29/1976

um félagsaðildina og ennfremur um störf í þjónustu ríkisins. Meðan fólk þetta sé að störfum vinni það fullan vinnudag og starfið sé því aðalstarf meðan það er í þjónustu ríkisins. Það fullnægi þannig einnig skilyrðinu um aðalstarf samkvæmt 1. gr. laga nr. 29/1976. Löggjafinn hafi með lögum nr. 29/1976 tryggt ríkisstarfsmönnum, sem ákvæði 1. gr. laganna taka til, samningsrétt um laun þeirra og önnur starfskjör. Það sé því andstætt ákvæðum laganna, þegar stefndi ákveði einhliða laun og kjör þess fólks.

Frávísunarkrafa stefnda er byggð á því, að ágreiningsefni það, sem lagt hefur verið fyrir Félagsdóm með málshöfðun þessari, beri undir almenna dómstóla en ekki Félagsdóm. Svo sem fram komi af hálfu stefnanda snúist málið fyrst og fremst um skilning á lögum nr. 29/1976 um kjarasamninga Bandalags starfsmanna ríkis og bæja. Í 1. gr. þeirra laga sé kveðið á um til hvaða starfsmanna ríkisins lögin taki. Meðal þeirra skilyrða, sem þar séu sett fyrir því að samningsréttur Bandalags starfsmanna ríkis og bæja sé fyrir hendi, sé að starf viðkomandi starfsmanns verði talið aðalstarf. Af hálfu stefnanda komi réttilega fram, að meginágreiningur aðila í máli þessu sé um það, hvort þeir hópar starfsmanna, sem greindir eru í kröfugerð stefnanda, uppfylli þetta skilyrði. Kjarni málsins snúist því raunverulega um túlkun lagaákvæða. Niðurstaða þeirrar laga-túlkunar hafi að sjálfsögðu áhrif á það, hversu víðtækur kjarasamningur aðila teljist, þ.e. hverjir falli undir hann. Það sem hér skipti meginmáli sé, að deilan snúist ekki um skilning á kjarasamningi, sbr. 34. gr. laga nr. 29/1976. Ekki sé spurning um það, hvernig túlka eigi kjarasamninginn sem slíkan eða einstakar greinar hans. Kjarasamningurinn byggji að því leyti algjörlega á skilgreiningu laganna um það, til hverra hann nái. Ágreiningur málsins fjalli um hugtaksatriði í lögnum og úrlausn þess heyri undir almenna dómstóla. Í þessu sambandi beri að líta til ákvæða 1. gr. laga nr. 38/1954 um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins, en í 1. mgr. sé rakið til hverra lögin nái. Meðal þeirra skilyrða, sem þar séu talin upp, sé að starf starfsmanns verði talið aðalstarf. Í 2. mgr. sé kveðið á um það, að verði ágreiningur um hvort starfsmaður sæti ákvæðum laganna skeri fjármálaráðherra úr. Ef starfsmaður vilji ekki hlíta þeim úrskurði, geti hann borið málið undir dómstóla. Sé ljóst að þar sé átt við hina almennu dómstóla, en ekki Félagsdóm. Í síðari löggjöf, en það komi einkum til álita lög nr. 55/1962, lög nr.

46/1973 og lög nr. 29/1976, sé ekkert að finna, sem bendi til að dómsvald í slíkum ágreiningsmálum skuli tekið frá almennum dómstólum og fengið Félagsdómi. Í sambandi við frávisunarkröfuna sé einnig rétt að líta til þess, að í kröfugerð sinni fari stefnandi fram á viðurkenningu til handa þremur hópum starfsmanna og þurfi raunverulega að taka afstöðu til þess hvort hver hópur uppfylli skilyrði laganna. Sé mjög vafasamt, að það standist að sækja um viðurkenningu til handa öllum þessum hópum í einu og sama máli.

Krafa stefnanda um að frávisunarkröfu stefnda verði hrundið er byggð á því, að ágreiningsefni máls þessa varði skilning á gildi aðalkjarasamnings aðilanna um, hvort það starfsfólk ríkisins, sem nefnt er í stefnukröfunni, falli undir ákvæði aðalkjarasamningsins. Fólk þetta sé fullgildir félagar í Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja eða aðildarfélaga þess. Falli það allt undir ákvæði aðalkjarasamnings aðila og sérkjarasamninga, sem aðildarfélög stefnanda hafa gert við stefnda. Sé um það að ræða hvort ríkisvaldið geti á eigin spýtur ákveðið laun og önnur kjör þessa starfsfólks eða hvort það njóti sama réttar og aðrir félagsmenn stefnanda. Sé eðlilegt að Félagsdómur dæmi um slíkt ágreiningsefni og sé það í samræmi við ákvæði 34. gr. laga nr. 29/1976, þar sem Félagsdómi sé falið að dæma um skilning á kjarasamningi. Hafi Félagsdómur talið sér heimilt að dæma samskonar ágreiningsefni, er staða stefnanda gagnvart stefnda var ákveðin með lögum nr. 46/1973. Sé það einnig eðlilegur skilningur á ákvæði núgildandi laga um kjarasamninga Bandalags starfsmanna ríkis og bæja, að Félagsdómur hafi einnig nú dómsvald um slíkt ágreiningsefni, enda sé ekkert komið fram um það, að það hafi verið vilji löggjafans að þrengja dómsvald Félagsdóms. Beri Félagsdómi því að dæma um það, hvort aðalkjarasamningur sá, sem aðilar hafa gert með sér samkvæmt lögum nr. 29/1976, ná til þessa fólks.

Álit dómsins:

Um samningsrétt félagsmanna aðildarfélaga Bandalags starfsmanna ríkis og bæja eru nú í gildi ákvæði laga nr. 29/1976. Eru í 4. og 5. gr. laganna ákvæði um fyrirsvar bandalagsins og einstakra félaga innan vébanda þess við gerð kjarasamninga, og í 5. gr. laganna er kveðið á um, hvaða ríkisstarfsmenn eigi rétt til að vera félagar bandalagsins eða aðildarfélaga þess. Í 34. gr. laganna er

mælt fyrir um, að Félagsdómur skuli dæma um nokkur ágreinings-efni samningsaðila. Er lagagreinin svohljóðandi:

„Félagsdómur dæmir í málum sem rísa á milli samningsaðila um gildi verkfalls, ágreining um skilning á kjarasamningi, félagsréttindi ríkisstarfsmanna, kjörskrárdeilur og hverjir falli undir ákvæði 29. gr. laga nr. 38/1954.“

Líta verður svo á, að um það sé deilt í máli þessi, hvort stefnandi og einstök stéttarfélag innan vébanda hans hafi samkvæmt lögum nr. 29/1976 rétt til að gera kjarasamninga fyrir hönd starfsmanna þeirra, sem greindir eru í kröfugerð stefnanda. Félagsdómur er sér-dómstóll og er ákvæði 34. gr. laga nr. 29/1976 um dómsvald hans fortakslaut. Verður ekki ráðið af orðum ákvæðisins eða forsögu þess, að því hafi verið ætlað að taka til annarra ágreiningsmála en þeirra, sem í því greinir. Þess vegna verður að telja úrlausn um dómkröfur stefnanda liggja utan dómsvalds Félagsdóms. Verður máli þessu því vísað frá dómi.

Eftir öllum atvikum þykir málskostnaður í máli þessu eiga að falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Arnljótur Björns-son, Þorsteinn Thorarensen og Guðmundur Vignir Jósefsson.

D ó m s o r ð:

Máli þessu er vísað frá dómi.

Málskostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i Örlygs Geirssonar.

Um það er deilt í máli þessu hvort tilteknir hópar ríkisstarfs-
manna skuli taka laun samkvæmt kjarasamningum fjármálaráð-
herra og B.S.R.B.

Hér er því á ferðinni ágreiningur um skilning á kjarasamningi sem
skýrt er kveðið á um í 34. gr. laga nr. 29/1976, að Félagsdómur
eigi að fjalla um.

Tel ég því að Félagsdómur eigi að fjalla um mál þetta.

Ég tel rétt að málskostnaður í þessum þætti málsins falli niður.

Úrskurðarorð mitt verður því:

Frávísunarkröfu stefnda er hrundið.
Málskostnaður fellur niður.

Dómur Hæstaréttar 14. júní 1979.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Ármann Snævarr, Benedikt Sigurjónsson og Björn Sveinbjörnsson.

Með kæru 21. maí 1979, sem barst Hæstarétti 5. júní s. á., hefur sóknaraðili samkvæmt heimild í 1. tl. 67. gr. laga nr. 80/1938 kært til Hæstaréttar frávísunardóm Félagsdóms, uppkveðinn 15. maí 1979, í máli sóknaraðilja gegn varnaraðilja.

Sóknaraðili krefst þess, að frávísunardóminum verði hrundið og lagt verði fyrir Félagsdóm að leggja efnisdóm á málið. Þá krefst sóknaraðili kærumálskostnaðar.

Varnaraðili krefst staðfestingar hins kærða dóms og kærumálskostnaðar.

Með vísan til forsendna hins kærða dóms ber að staðfesta hann.

Dæma ber sóknaraðilja til að greiða varnaraðilja kærumálskostnað, sem ákveðst 60.000 krónur.

D ó m s o r ð:

Hinn kærði frávísunardómur á að vera óraskaður.

Sóknaraðili, Bandalag starfsmanna ríkis og bæja, greiði varnaraðilja, fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, 60.000 krónur í kærumálskostnað að viðlagðri aðför að lögum.

Föstudaginn 6. júlí 1979.

Nr. 5/1978. **Bandalag starfsmanna ríkis og bæja
f.h. Starfsmannafélags ríkisstofnana
vegna Guðnýjar Jónsdóttur**

(Guðmundur Ingvi Sigurðsson hrl.)

gegn

fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs

(Gunnlaugur Claessen hdl.)

Opinber starfsmaður. Starfsaldur.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms í dag, er höfðað með stefnu útgefinni 4. desember 1978.

Stefnandi málsins er Bandalag starfsmanna ríkis og bæja fyrir hönd Starfsmannafélags ríkisstofnana vegna Guðnýjar Jónsdóttur, Njarðargötu 39, hér í borg, starfsmanns Tilraunastöðvar háskólans í meinafræði að Keldum við Vesturlandsveg.

Stefndi er fjármálaráðherra fyrir hönd ríkissjóðs.

Dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. Að dæmt verði, að starfstími Guðnýjar Jónsdóttur hjá öðrum en hinu opinbera skuli jafngilda 6 ára starfsaldri.
2. Að stefndi greiði stefnanda málskostnað að mati dómsins.

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans að mati dómsins, en til vara, að málskostnaður verði látinn falla niður.

Af hálfu stefnanda er málavöxtum lýst svo, að Guðný Jónsdóttir hafi ráðist til starfa hjá Tilraunastöð háskólans í meinafræði að Keldum 1. október 1977 og hafi verið gerður við hana skriflegur ráðningarsamningur. Í samningnum sé tekið fram, að starfstími Guðnýjar við fyrri hliðstæð störf tímabilið 1939—1977 skuli jafngilda 20 ára starfsaldri. Hafi tilraunastöðin gengið frá samningnum í september 1977, þ.e. áður en núgildandi kjarasamningur stefnanda og stefnda tók gildi. Menntamálaráðuneytið hafi afgreitt ráðningarsamninginn 31. október 1977 á grundvelli gr. 1.1.11 í aðalkjarasamningi stefnanda og stefnda frá 25. október 1977. Samkvæmt þeirri samningsgrein sé við ákvörðun starfsaldurs heimilt að taka

til greina starfstíma hjá öðrum en hinu opinbera á þann hátt, að við starfsaldur sé bætt helmingi starfstíma við algerlega hliðstæð störf, en þó geti slíkur starfsaldur ekki orðið meiri en 6 ár. Til þess að samningurinn öðlaðist gildi hafi þurft staðfestingu fjármálaráðuneytisins. Þar hafi fyrri störf Guðnýjar hins vegar verið að engu höfð og henni reiknaður starfsaldur frá 1. október 1977. Þar sem fjármálaráðuneytið hafi ekki fengist til að endurskoða afstöðu sína til þessa atriðis eigi Guðný rétt á að leggja ágreiningsefni þetta fyrir Félagsdóm, sbr. ákvæði 34. gr. laga nr. 29/1976.

Krafa stefnanda er byggð á því, að með ákvæði gr. 1.1.11 í aðalkjarasamningi stefnanda og stefnda frá 25. október 1977 hafi verið samið um, að við ákvörðun starfsaldurs væri heimilt að taka til greina starfstíma hjá fyrri vinnuveitendum. Hafi verið samið um þá leiðbeiningarreglu, að störfin væru algjörlega hliðstæð. Ekki sé ágreiningur um það, að fyrri störf Guðnýjar á árabílinu 1939—1977 séu algjörlega sambærileg starfi því, sem hún var ráðin til hjá Tilraunastöð háskólans að Keldum, enda hafi ekki heyrst neitt frá stefnda um það. Með áritunum sínum á ráðningarsamninginn hafi og forstöðumaður tilraunastöðvarinnar og ráðuneytisstjóri menntamálaráðuneytisins ákveðið, að fullt tillit skyldi tekið til þessara fyrri starfa Guðnýjar við ákvörðun starfsaldurs hennar. Það sé því andstætt tilganginum með ákvæði gr. 1.1.11 í aðalkjarasamningnum, ósanngarnt og ranglátt, fá Guðný þessi fyrri störf sín ekki metin til starfsaldurs, svo sem krafist sé. Sé ljóst, að tilraunastöðin hafi fengið æfðan starfsmann, sem vegna langrar starfsreynslu hljóti að vera fremri þeim, sem enga starfsreynslu hafi og því sé sjálfsagt að meta það til nokkurs með viðurkenningu á starfsaldri. Ef skilningur stefnda á beitingu ákvæðis gr. 1.1.11 í aðalkjarasamningnum sé réttur, sé ákvæðið þýðingarlaust, því það skapi engan rétt fyrir félagsmenn stefnanda, heldur sé beiting þess komin undir geðþótta stefnda.

Sýknukrafa stefnda er byggð á því, að ákvæði gr. 1.1.11 í aðalkjarasamningi aðilanna frá 25. október 1977 sé aðeins heimildarákvæði, sem báðir aðilar verði að vera sammála um að nýta. Í kröfugerð stefnanda, sem hafi verið undanfari aðalkjarasamnings þess, sem gerður var 25. október 1977, hafi verið krafa þess efnis að sambærileg og skyld störf, sem starfsmaður hafi unnið hjá öðrum en hinu opinbera, skyldu metin að fullu til starfsaldurs við

ráðningu hans til starfs hjá ríkisstofnun. Við samningsgerðina hafi hins vegar verið samið um allt annað, þ.e. í ákvæði gr. 1.1.11 í aðalkjarasamningnum sé aðeins heimild til að taka slíkan starfstíma til greina og þá aðeins að mjög takmörkuðu leyti. Í þessu sambandi beri að líta til þess, að í gr. 1.1.10 í aðalkjarasamningnum sé fjallað um það, hvernig starfsaldur skuli reiknaður. Sé meginreglan sú, að starfsaldur skuli teljast sá tími, sem starfsmaður hefur unnið hjá ríkinu og tekið laun eftir launakerfi þess. Að vissum skilyrðum fullnægðum skuli einnig telja til starfsaldurs tíma, sem unninn hefur verið hjá sveitarfélögum og tilteknum stofnunum, svo og tíma, sem unninn hefur verið hjá ríkinu þó laun hafi ekki verið greidd samkvæmt launakerfi þess. Í næstu samningsgrein komi svo ákvæði það, sem krafa stefnanda sé byggð á. Frá sjónarhóli stefnda geti að því leyti verið heppilegt að hafa heimildarákvæði eins og það, sem felst í gr. 1.1.11, að það auðveldi ríkinu að fá hæfan starfskraft eða halda starfsfólki, sem áður hafi ráðist til starfs, ef þær aðstæður skapist að þörf sé slíkrar heimildar. Fljótlega eftir gerð aðalkjarasamningsins 25. október 1977 hafi hins vegar komið í ljós, að slík þörf var ekki fyrir hendi, a.m.k. ekki að svo stöddu. Því hafi fjármálaráðuneytið og samninganefnd ríkisins tekið þá ákvörðun, að þessi heimild skyldi ekki nýtt og hafi öllum ríkisstofnunum verið tilkynnt sú ákvörðun með dreifibréfi, dags. 24. nóvember 1977. Ástæða til þessarar ákvörðunar hafi verið sú, að með gerð aðalkjarasamningsins hafi stefnandi náð fram svo hagkvæmum samningum fyrir félagsmenn sína, að láglounastörf hjá ríkinu hafi verið mikið betur launuð en sambærileg störf á almennum vinnumarkaði. Því sé ekki skortur á hæfu starfsfólki í þær stöður, sem félagsmenn stefnanda gegna hjá ríkinu. Á grundvelli þess, sem hér hefur verið rakið, er því haldið fram af hálfu stefnda, að ráðningasamningur Guðnýjar Jónsdóttur hafi verið marklaus eins og hann var útbúinn af viðkomandi ríkisstofnun, þar sem enginn grundvöllur hafi verið fyrir því í þágildandi aðalkjarasamningi að taka til greina starfstíma hjá öðrum vinnuveitendum en því opinbera. Tuttuga ára starfsaldursákvörðun hafi því algjörlega verið óskýranleg og úr lausu lofti gripin. Um það séu allir aðilar einnig sammála, enda miði stefnandi kröfugerð sína ekki við 20 ár. Er samningurinn hafi verið sendur menntamálaráðuneytinu hafi þessu verið breytt í 6 ár og hafi ráðuneytið samþykkt samninginn fyrir sitt leyti þannig breyttan.

Hafi þetta gerst fáeinum dögum eftir að aðalkjarasamningur stefnanda og stefnda var undirritaður. Hafi þá ekki legið ljóst fyrir hvort stefndi féllist á að beita heimildarákvæði gr. 1.1.11. Menntamálaráðuneytið hafi álitnið að heimildarákvæði yrði nýtt og því breytt greindu atriði í ráðningarsamningi Guðnýjar, því ella hefði það strikað út þessa heimildarlausu starfsaldursákvörðun. Er svo fjármálaráðuneytið staðfesti samninginn hafi sú breyting verið gerð á efni hans, að starfsaldur skyldi miðast við þann tíma, er Guðný hóf starf sem ríkisstarfsmaður. Hafi þá legið fyrir greind ákvörðun fjármálaráðuneytisins um að beita ekki heimildarákvæði gr. 1.1.11 og hafi hún skömmu síðar verið tilkynnt einstökum stofnunum. Með staðfestingu fjármálaráðuneytisins hafi ráðningarsamningurinn svo öðlast gildi með áorðnum breytingum. Af hálfu stefnda kemur og fram að með fyrri aðalkjarasamningi hafi verið gerð sú grundvallarbreyting, að framvegis skyldi starfsmaður fá efsta þrep í launaflokki hafi hann náð 32 ára aldri, án tillits til þess, hver starfstími hans er. Þetta ákvæði hafi því komið Guðnýju Jónsdóttur að notum og með því hafi hún fengið umbun fyrir þá starfsreynslu, sem nýtist í starfi hennar hjá Tilraunastöð háskólans í meinafræði.

Álit dómsins:

Svo sem fram er komið undirritaði Guðný Jónsdóttir hinn 31. september 1977 ráðningarsamning, þar sem hún réð sig til starfa sem skrifstofumaður við Tilraunastöð háskólans í meinafræði að Keldum, en daginn áður hafði forstöðumaður stofnunarinnar, Guðmundur Pétursson, undirritað samninginn. Samkvæmt samningnum skyldi Guðný hefja starf sitt 1. október 1977. Í upphaflegri gerð samningsins var starfsaldur í sambandi við ákvörðun launa og orlofs skráður 20 ár. Undir liðnum „upplýsingar um fyrri störf hjá ríki eða sveitarfélagi“ er skráð að á tímabilinu 1939—1977 hafi Guðný starfað við afgreiðslustörf hjá ýmsum einkaaðilum, m.a. Nýju sendibílastöðinni, Kaupfélagi Reykjavíkur og nágrennis, Kristjáni Siggeirssyni h/f o.fl. Samningurinn var áritaður í menntamálaráðuneytinu 31. október 1977 og starfsaldri Guðnýjar breytt í 6 ár. Síðan var hann áritaður í fjármálaráðuneytinu og þá skráð endanlega að starfsaldur miðaðist við 1. október 1977. Samkvæmt beinu ákvæði ráðningarsamningsins öðlaðist hann ekki gildi fyrr en hann hlaut staðfestingu fjármálaráðuneytisins, sbr. 2. mgr. 9. gr. laga nr. 97/1974. Svo sem fram er komið gerðu stefnandi og stefndi

með sér nýjan aðalkjarasamning 25. október 1977, og skyldi hann gilda frá 1. júlí 1977. Í aðalkjarasamningi þeim, sem gilt hafði fram að því, var svofellt ákvæði í 4. mgr. 5. gr. um starfsaldur.

„Starfsaldur skv. þessari grein telst sá tími, sem starfsmaður hefur unnið hjá ríkinu og tekið laun skv. launakerfi þess. Sé um starf í sömu starfsgrein að ræða, skal einnig telja til starfsaldurs tíma, sem unninn hefur verið hjá ríkinu, þó laun hafi ekki verið samkvæmt launakerfi þess, svo og hjá sveitarfélögum og stofnunum, sem styrktar eru af almannafé (t.d. heilbrigðis- og menntastofnanir).“

Í aðalkjarasamningi þeim, sem undirritaður var 25. október 1977 eru svofelld ákvæði um starfsaldur í liðum 1.1.10, 1.1.11 og 1.1.12:

„1.1.10 Starfsaldur skv. þessari grein telst sá tími, sem starfsmaður hefur unnið hjá ríkinu og tekið laun skv. launakerfi þess. Sé um starf í sömu starfsgrein að ræða, skal einnig telja til starfsaldurs tíma, sem unninn hefur verið hjá ríkinu, þó laun hafi ekki verið samkvæmt launakerfi þess, svo og hjá sveitarfélögum og stofnunum, sem styrktar eru af almannafé (t.d. heilbrigðis- og menntastofnanir.)

1.1.11 Við ákvörðun starfsaldurs er heimilt að taka til greina starfstíma hjá öðrum vinnuveitendum en því opinbera á þann hátt að við starfsaldur sé bætt helmingi starfstíma við algerlega hliðstæð störf. Slikur starfsaldur getur þó mest orðið 6 ár.

1.1.12 Með starfsaldri skv. þessari grein er átt við samfelldan starfstíma í a.m.k. hálfu starfi í þrjá mánuði eða lengur.“

Fram er komið, að við undirbúning aðalkjarasamnings 1977 hafi sú krafa komið fram frá stefnanda, að skylt yrði að meta sambærileg og skyld störf, sem unnin væru hjá öðrum en ríki, sveitarfélögum og stofnunum sem styrktar eru af almannafé, til starfsaldurs að fullu. Við endanlega gerð aðalkjarasamningsins var svo tekið upp ákvæðið í gr. 1.1.11, sem að framan er rakið. Samkvæmt orðanna hljóðan er hér um að ræða heimildarákvæði. Stefndi hefur hafnað að beita ákvæði þessu á þeim grundvelli, sem áður er rakinn. Verður ekki hjá því komist að líta svo á að stefnandi eigi ekki samningsbundna kröfu til starfstíma sóknaraðilja, Guðnýjar Jónsdóttur, hjá fyrri vinnuveitendum verði tekinn til greina við ákvörðun starfsaldurs hennar hjá Tilraunastöð háskólans í meinafræði að Keldum.

Verður stefndi því sýknaður af kröfum stefnanda.

Rétt þykir að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp: Guðmundur Jónsson, Arnljótur Björns-son, Þorsteinn Thorarensen, Örlygur Geirsson og Guðmundur Vignir Jósefsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Bandalags starfsmanna ríkis og bæja f.h. Starfsmannafélags ríkisstofnana vegna Guðnýjar Jónsdóttur. Málskostnaður fellur niður.

Þriðjudaginn 10. júlí 1979.

Nr. 3/1979. **Vinnuveitendasamband Íslands
vegna H/f Eimskipafélags Íslands,
Hafskips h/f, Jökla h/f og Nesskips h/f**
(Barði Friðriksson hrl.)

gegn

**Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands vegna
Skipstjórafélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands,
Vélstjórafélags Íslands, Félags íslenskra loft-
skeytamanna og Félags bryta**
(Arnmundur Backman hdl.)

Frávísun. Yfirvinnubann. Sératkvæði.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms eða úrskurðar 5. þ.m., er höfðað með stefnu útgefinni 25. f.m.

Stefnandi málsins er Vinnuveitendasamband Íslands vegna H/f Eimskipafélags Íslands, Hafskips h/f, Jökla h/f og Nesskips h/f.

Stefndi er Farmanna- og fiskimannasamband Íslands vegna Skip-

stjóraráfélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands, Vélstjóraráfélags Íslands, Félags íslenskra loftskýtamanna og Félags bryta.

Í stefnu gerir stefnandi þær dómkröfur „að yfirvinnubann það, sem tilkynnt var til kaupskipaútgerða af samninganefnd yfirmanna þann 20. júní s.l., verði dæmt brot á lögum nr. 80/1938 og bráðabirgðalögum nr. 70/1979 og kjarasamningum félaga yfirmanna við ofangreindar kaupskipaútgerðir. Þá er krafist, að stefnda verði dæmt að greiða málskostnað að skaðlausu að mati dómsins.“

Í greinargerð gerir stefndi þær dómkröfur, að málinu verði vísað frá Félagsdómi, en til vara er krafist sýknu af öllum kröfum stefnanda auk málskostnaðar að skaðlausu.

Munnlegur málflutningur fór fram þann 5. þ.m. um hina framkomnu frávísunarkröfu.

Af hálfu stefnda var haldið fast við þá kröfu, að málinu verði vísað frá dómi og að stefnanda verði dæmt að greiða stefnda málskostnað.

Af hálfu stefnanda var þess krafist, að frávísunarkröfu stefnda verði hrundið en stefnda verði dæmt að greiða stefnanda málskostnað í þessum þætti málsins.

Málavextir eru þeir, að 1. apríl 1979 voru kjarasamningar Skipstjóraráfélags Íslands, Vélstjóraráfélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands, Félags íslenskra loftskýtamanna og Félags bryta við útgerðarfélag kaupskipa sem eru aðilar að Vinnuveitendasambandi Íslands runnir út, en félag þessi eru öll aðilar að Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands. Ofangreind félag svo og Farmanna- og fiskimannasamband Íslands undirrituðu samstarfsyfirlýsingu, sem þann 28. mars 1979 var send Vinnuveitendasambandi Íslands. Yfirlýsing þessi hefur að geyma yfirlýsingu „um samstöðu, samvinnu og kröfugerð við gerð nýrra kjarasamninga við útgerðarfélag farskipa.“

Með bréfi dags. 17. apríl s.l. boðuðu Farmanna- og fiskimannasamband Íslands fyrir hönd framangreindra stéttarféлага, til vinnustöðvunar á skipum farskipaeigenda, sem eru félagar í Vinnuveitendasambandi Íslands. Móttók Vinnuveitendasamband Íslands bréf þetta samdægurs. Hófst svo verkfall félagsmanna þessara félaga á farskipum þessara útgerðarféлага 25. apríl s.l. Sáttatílaunir sátta-semjara ríkisins leiddu ekki til lausnar á deilunni. Með bráðabirgðalögum nr. 70/1979 frá 19. júní s.l. var kveðið á um stöðvun verk-

fallsins og boðaðra verkbannsaðgerða Vinnuveitendasambands Íslands.

Í bráðabirgðalögum segir m.a. svo í 1. mgr. 1. gr.:

„Hæstiréttur tilnefnir þrjá menn í kjaradóm sem ákveði fyrir 1. ágúst 1979 kaup, kjör og launakjör áhafna á íslenskum farskipum.“

Ákvæði 2., 3., 4. og 6. gr. laganna eru svohljóðandi:

„2. gr.

Kjaradómurinn skal við ákvörðun kaups, kjara og launakerfis áhafna á farskipum meðal annars hafa hliðsjón af eftirfarandi:

- a) Þeim atriðum, sem samkomulag hefur orðið um á sáttastigi málsins milli áhafna og eigenda farskipa, svo sem um breytta vinnutilhögum.
- b) Síðast gildandi kjarasamningum áhafna á farskipum og launa- og kjarabreytingum, sem samið hefur verið um milli fulltrúa vinnuveitenda og stéttarfélaga í öðrum starfsgreinum, frá því samningar áhafna voru síðast gerðir og þar til dómur gengur.
- c) Sérstöðu farmanna að því er varðar langar fjarvistir frá heimili og einangrun á vinnustað svo og þeirri menntun, ábyrgð og verkkunnáttu, sem störf þeirra gera kröfu til.

3. gr.

Ákvarðanir kjaradóms skv. 1. gr. skulu vera bindandi fyrir aðila frá gildistöku laga þessara.

4. gr.

Verkbönn og verkföll, sem lög þessi taka til, þar á meðal þau, sem gerð eru í samúðarskyni til þess að knýja fram aðra skipan kjaramála en lög þessi ákveða, eru óheimil, þar með framhald þeirra verkbanns- og verkfallsaðgerða á farskipum, sem nú standa, svo og boðaðar verkbannsaðgerðir Vinnuveitendasambands Íslands 25. júní n.k.

6. gr.

Með brot gegn lögum þessum skal fara að hætti opinberra mála og varða brot sektum, ef ekki liggja við þyngri refsingar samkvæmt öðrum lögum.“

1. mgr. 7. gr. laganna eru svohljóðandi:

„Lög þessi öðlast þegar gildi og gilda til 31. desember 1979. Úrskurður kjaradóms skv. 1. gr. gildir til sama tíma nema nýir samningar hafi áður verið gerðir milli aðila“.

Hinn 20. júní s.l. ritaði Ingólfur Ingólfsson f.h. Samninganefndar

yfirmanna útgerðarfélögum kaupskipa, sem aðild eiga að Vinnuveitendasambandi Íslands svohljóðandi bréf:

„Á fundi yfirmanna á kaupskipum, sem haldinn var þriðjudaginn 19. júní 1979 var samþykkt að lýsa yfir yfirvinnubanni við lestun, losun og færslu skipa á heimahafnarsvæðinu (Keflavík, Njarðvík, Straumsvík, Hafnarfirði, Reykjavík og Gufunesi) til ársloka að telja.

Verði gerðar tilraunir til brota gegn banni þessu, getur komið til sérstakra aðgerða.“

Frávísunarkrafa stefnda er byggð á því, að umrætt yfirvinnubann sé ekki brot á lögum nr. 80/1938, enda sé aðgerð þessi ekki verkfall í skilningi vinnulöggjafarinnar.

Er leggja skuli mat á það, hvort ákveðin aðgerð sé verkfall eða verkban í skilningi II. kafla vinnulöggjafarinnar verði að leggja til grundvallar þær heimildir, sem vinnulöggjöfin veiti til boðunar slíkra aðgerða.

Í 14. gr. 1. nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur sé mælt fyrir um að gera megi verkföll og verkbönn í þeim tilgangi að vinna að framgangi krafna í vinnudeilum. Samkvæmt almenntri skilgreiningu á sviði vinnuréttar sé það verkfall þegar verkamenn í einu stéttarfélagi eða fleirum leggi niður vinnu að einhverju eða öllu leyti í þeim sameiginlega tilgangi að þvinga fram lausn á kjaradeilu milli stéttarfélags og atvinnurekanda. Samkvæmt 15. gr. laga nr. 80/1938 sé vinnustöðvun því aðeins heimil, að ákvörðun um hana hafi verið tekin af stéttarfélagi eða félagi atvinnurekanda eftir fyrirmælum laganna, sem tæmandi séu talin. Því sé ekki andmælt að Farmanna- og fiskimannasamband Íslands hafi komið fram fyrir hönd félaga sinna í nýafstaðinni vinnudeilu. Hins vegar beri að líta á það, að ákvörðunin um verkfallsboðun hafi verið tekin hjá hverju félagi fyrir sig í samræmi við ákvæði laga nr. 80/1938 og í samræmi við lög hvers félags. Í félagslögum félaga innan Farmanna- og fiskimannasambands Íslands sé ákveðið hver hafi vald til að taka ákvarðanir um vinnustöðvun og aflétta henni og sé það yfirleitt trúnaðarmannaráð, sem taki þá ákvörðun eða hún sé tekin með leynilegri atkvæðagreiðslu, svo sem mælt sé fyrir um í lögum nr. 80/1938. Hins vegar hafi hvorki Farmanna- og fiskimannasamband Íslands né einstök aðildarfélög tekið ákvörðun um umdeilt yfirvinnubann eða haft það til umræðu eða meðferðar að neinu leyti. Skipti hér

heldur ekki máli, þótt umrætt yfirvinnubann hafi verið boðað í nafni samninganefndar yfirmanna, svo sem fram komi í tilkynningu um það til útgerðarfélaga hinn 20. júní s.l. Samkvæmt samkomulagi þeirra félaga Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, sem aðild eiga að máli þessu, hafi samninganefnd félaganna það umboð eitt að vinna að kröfugerð við gerð nýrra kjarasamninga við atvinnurekendur. Samninganefndin hafi því hvorki haft heimild til verkfallsboðunar né annarra félagslegra aðgerða eða vinnuhindrana af neinu tagi.

Af því sem hér hefur verið rakið sé ljóst, að umrætt yfirvinnubann, sem boðað var 20. júní s.l., fullnægi hvorki að formi né efni til skilyrðum til að geta talist verkfall í skilningi II. kafla laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur. Ákvörðum um það hafi ekki verið tekin með lögformlegum hætti, sé ekki á ábyrgð einstakra félaga, sem stefnt hefur verið í máli þessu, og hafi það hvorki verið tilkynnt sáttasemjara ríkisins né þeim, sem það beinist gegn með sjö sólarhringa fyrirvara, svo sem mælt sé fyrir um í 16. gr. laganna. Samkvæmt 4. gr. bráðabirgðalaga nr. 70/1979 séu verkbönn og verkföll óheimil til að knýja fram aðra skipan kjaramála en lögin ákveða. Umdeildu yfirvinnubanni hafi því aldrei verið ætlað að vera verkfall og sé því mótmælt af hálfu stefnda að það sé verkfall í skilningi laga nr. 80/1938. Í tillögu þeirri, sem samþykkt hafi verið á fundi yfirmanna á íslenskum farskipum hinn 19. júní s.l., felist að tilgangur yfirvinnubannsins sé fyrst og fremst sá að mótmæla setningu bráðabirgðalaga til lausnar kjaradeilu aðila máls þessa og einnig að sporna við gífurlegri yfirvinnu farmanna á farskipum. Hér sé því um að ræða ákveðna vinnuhindrun á félagslegum grundvelli sem ekki beri að líta á sem verkfall í skilningi II. kafla laga nr. 80/1938. Það fari hins vegar eftir ákvæðum bráðabirgðalaga nr. 70/1979 hvort umdeilt yfirvinnubann sé brot á þeim lögum. Í 6. gr. bráðabirgðalaganna sé mælt fyrir um að með brot á þeim skuli fara að hætti opinberra mála og varði brot sektum ef ekki liggi við þyngri refsingar samkvæmt öðrum lögum. Það sé því álit stefnda að með rannsókn á því, hvort yfirvinnubannið sé lögbrot eða ekki skuli fara að hætti opinberra mála samkvæmt ákvæðum 6. gr. bráðabirgðalaganna.

Þá er bent á af hálfu stefnda, að málshöfðun stefnanda sé byggð á því, að síðast gildandi kjarasamningar milli aðila hafi verið brotnir

með umdeildu yfirvinnubanni og þar með heyri ágreiningur þessi undir Félagsdóm samkvæmt lögum nr. 80/1938. Með kröfu sinni sé stefnandi að krefjast þess af Félagsdómi, að hann skýri síðast gildandi kjarasamninga aðila þannig, að umdeilt yfirvinnubann sé brot á vinnuskyldu samkvæmt honum og þar með að yfirvinnubannið sé brot í á vinnulöggjöfinni. En til þess að Félagsdómur sé bær um að dæma um þessi atriði verði að vera ljóst hvort kjarasamningur sé í gildi milli aðila og hvort í honum felist ákvæði, sem telja verði að hafi verið brotin með yfirvinnubanninu. Því sé þess vegna haldið fram af hálfu stefnda, að hvorugu þessu sé til að dreifa. Um gildi kjarasamnings milli aðila og um efni hans sé svo mikill vafi eins og málum sé komið, að Félagsdómur geti ekki lagt mat á starfsskyldur yfirmanna á farskipum á þeim grundvelli. Beri því að vísa málinu einnig frá Félagsdómi af þeim sökum.

Þann 1. apríl s.l. hafi kjarasamningar yfirmann á farskipum fallið úr gildi fyrir uppsögn. Frá 25. apríl til 19. júní s.l. hafi verkfall yfirmanna á farskipum staðið yfir, en síðan hafi það verið stöðvað með bráðabirgðalögum nr. 70/1979.

Þótt ekki sé dregin í efa sú meginregla að síðast gildandi kjarasamningur aðila gildi að óbreyttu þangað til annar hefur verið gerður, sé engan veginn hægt að telja að svo sé í þessu tilfelli. Ráði þar mestu um aðdraganda bráðabirgðalaganna rammisamningur sá, sem aðilar höfðu komið sér saman um við sáttaumleitunir fyrir sáttaemjara ríkisins. Öll þessi atriði hafi skapað meira óvissuástand um núgildandi kjarasamninga en svo að hægt sé að segja að síðastgildandi kjarasamningur sé í gildi nú milli aðila. Sá kjarasamningur sé nú ekki lengur við lýði í öllum aðalatriðum sökum margvíslegra breytinga, sem aðilar hafi orðið sammála um að gera, að öðru leyti en því að ekki hafi tekist samkomulag um kaupliði.

Í 2. gr. bráðabirgðalaga nr. 70/1979 segi, að kjaradómur skuli við ákvörðun kaups, kjara og launakerfis áhafna á farskipum m.a. hafa hliðsjón af þeim atriðum, sem samkomulag hafi orðið um á sáttafesti málsins milli áhafna og eigenda farskipa svo sem um breytta vinnutilhögun o.s.frv.

Í 3. gr. laganna segi svo að ákvarðanir kjaradóms skv. 1. gr. skuli vera bindandi fyrir aðila frá gildistöku laganna, en lögin hafi tekið gildi þann 19. júní s.l.

Samkvæmt efni bráðabirgðalaganna leysi þau raunverulega af

hólmi síðastgildandi kjarasamninga, enda gildi væntanleg ákvæði og niðurstaða gerðardóms um kaup og kjör farmanna aftur fyrir sig eða frá 19. júní s.l. Þann dag hafi ákvörðun um yfirvinnubann verið tekin.

Með hinum nýju kjörum sem kjaradómur muni ákveða og þar með þeim atriðum, sem samkomulag hefur orðið um á sátastigi málsins milli áhafna og eigenda farskipa, sé raunverulega búið að semja um nýja skipan eftirvinnu með umtalsverðum breytingum frá síðastgildandi kjarasamningi. Þar séu lagðar niður ýmsar auka-greiðslur vegna yfirvinnu, t.d. vaktatilllegg, yfirvinnu varðandi losun og lestun hjá stýrimönnum, yfirvinnu vegna þrifa hjá vélstjórum o.s.frv. Allar þessar greiðslur hafi nú verið felldar niður en í staðinn vanti aðeins kaupliðina í hið nýja samkomulag. Það sé verkefni kjaradóms samkvæmt lögum nr. 70/1979 að ákveða það. Ef líta eigi svo á, að um sé að ræða venju, sem jafngilt geti ákvæði kjarasamnings um þetta, þurfi sú venja að vera óumdeild, langvarandi og sönnuð. Stefndi mótmæli að um slíka venju sé að ræða. Kjarasamningar, sem í gildi hafi verið undanfarin ár, hafi engan veginn verið skýrðir svo af aðilum að þeir gæfu heimild til ótakmarkaðrar yfirvinnu. Yfirvinna hafi fyrst og fremst átt við um ýmiss öryggis-störf og eftirlit í starfi yfirmanna. Er því haldið fram af hálfu stefnda, að svo mikil óvissa sé um skyldu yfirmanna til að vinna yfirvinnu að vísa beri málinu frá dómi einnig af þeirri ástæðu.

Krafa stefnanda um að frávísunarkröfu stefnda verði hrundið er byggð á því, að yfirvinnubann það, sem samþykkt var á greindum fundi 19. júní s.l., sé raunverulega verkfall í skilningi laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur. Hér sé ekki um að ræða ákvörðun, sem einstakir yfirmenn hafi tekið upp á eigin spýtur, heldur hafi hún verið tekin á fundi, sem stéttarfélögin stóðu öll að svo og Farmanna- og fiskimannasamband Íslands, en með samstarfsyfirlýsingu stéttarfélaganna hafi þau ákveðið samstöðu sína við gerð nýrra kjarasamninga m.a. með því að skipa sameiginlega samninganefnd. Yfirvinnubannið hafi svo verið tilkynnt útgerðar-félögunum með bréfi, sem undirritað hafi verið af formanni samninganefndarinnar, er jafnframt sé forseti Farmanna- og fiskimannasambands Íslands. Hafi yfirvinnubannið komið til framkvæmda fyrirvaralaust og hafi því verið fylgt eftir með verkfallsvörslu. Ekki

hafi þó verið ágreiningur milli aðila um skyldu félagsmanna þessara stéttarfélaga til að vinna yfirvinnu.

Í því sambandi bendir stefnandi á, að í kjarasamningi kaupskipa-útgerðar og Stýrimannafélags Íslands sem undirritaður var 25. júlí 1977, sé svohljóðandi ákvæði í 19. gr.: „Þegar hafnarvaktir eru staðnar, telst vinnutími stýrimanna vera 8 klst., frá kl. 08:00—17:00, en skylt er stýrimanni að vinna á öðrum tíma samkvæmt ósk útgerðar, enda verði slík vinna greidd með yfirvinnutaxta A, nema þegar um er að ræða stoppitörn á tímanum kl. 17:00—18:00 sbr. 15. gr.“ Í 12. gr. í kjarasamningi kaupskipaútgerða og Vélstjórafélags Íslands frá sama tíma sé eftirfarandi ákvæði: „Í Reykjavík, Hafnarfirði, Gufunesi, Keflavík, Njarðvík, Straumsvík og Skerjafirði þegar sjövökum er slitið telst vinnutími vélstjóra vera 8 klst. frá kl. 08:00 til 12:00 og frá kl. 13:00 til 17:00, en skylt er vélstjóra að vinna á öðrum tíma, samkvæmt ósk útgerðar, enda sé slík vinna greidd með yfirvinnutaxta A samanber þó ákvæði samningsins um stoppitarnir.“ Í kjaradeilu þeirri sem til lykta hafi verið leidd með bráðabirgðalögum nr. 70/1979 milli farmanna og kaupskipaútgerðar hafi deiluaðilar orðið ásáttir um orðalag kjarasamninga allra félaga yfirmanna, en aðila hafi aðeins greint á um kaupbólur. Hafi áður ívitnuð 12. gr. vélstjórasmnings þá verið færð með samkomulagi í sama horf og 19. gr. stýrimannasmnings. Samkomulagið, sem náðst hafi um samninga þessa, hafi verið bókað hjá sáttasemjara föstudaginn 15. júní 1979 og endanlega frágengið þann 27. júní 1979. Verði að líta svo á, að félagsmönnum þessara stéttarfélaga sé skylt að vinna yfirvinnu svo sem tíðkast hafi á grundvelli þeirra kjarasamninga, sem síðast voru gerðir milli aðila. Þá er og bent á, að í tillögu þeirri, sem var grundvöllur fundarsamþykktarinnar um yfirvinnubannið, komi fram að hér sé einnig um að ræða aðgerðir gegn bráðabirgðalögum nr. 70/1979. Er því haldið fram af hálfu stefnanda, að umrætt yfirvinnubann sé verkfall í skilningi laga nr. 80/1938, sem boðað hafi verið og framkvæmt ólöglega, svo og samningsbrot. Það sé einnig brot gegn ákvæði 2. tl. 17. gr. laga nr. 80/1938. Málshöfðunin sé réttilega beint gegn stefnda fyrir hönd varnaraðila. Eigi málsefnið því þannig undir dómshönd Félagsdóms skv. 1. og 2. tl. 44. gr. sbr. 15., 16. og 17. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur og beri því að hrinda framkominni frávisunarkröfu.

Álit dómsins.

Í 1. og 2. tölulið 44. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur segir, að verkefni Félagsdóms sé:

- „1. Að dæma í málum, sem rísa út af kærnum um brot á lögum þessum og tjóni, sem orðið hefur vegna ólögðætra vinnustöðvana. 2. Að dæma í málum, sem rísa út af kærnum um brot á vinnusamningi eða út af ágreiningi um skilning á vinnusamningi eða gildi hans.“

Félagsdómur er sérdómstóll. Ber að skýra ákvæði laga nr. 80/1938 um dómsvald Félagsdóms þröngt.

Kröfugerð stefnanda fjallar að vísu samkvæmt efni sínu um máls-efni, sem almennt fellur undir úrskurðarvald Félagsdóms.

Þegar hins vegar efni bráðabirgðalaganna er virt þar sem málum er skipað með öðrum hætti en ráð er fyrir gert í lögum nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur, þá verður ekki hjá því komist að líta svo á að Félagsdómur eigi ekki úrskurðarvald um ágreiningsefni málsins. Ber því að taka frávísunarkröfu stefnda til greina. Eftir öllum atvikum verður málskostnaður látinn falla niður.

Dóm þennan kváðu upp: Guðmundur Jónsson, Þorsteinn Thorarensen og Árni Guðjónsson.

D ó m s o r ð:

Máli þessu er vísað frá Félagsdómi.

Málskostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Bjarna Kristins Bjarnasonar og Páls S. Pálssonar.

Í 1. og 2. tölulið 44. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur segir, að verkefni Félagsdóms sé:

- „1. Að dæma í málum, sem rísa út af kærnum um brot á lögum þessum og tjóni, sem orðið hefur vegna ólögðætra vinnustöðvana. 2. Að dæma í málum, sem rísa út af kærnum um brot á vinnusamningi eða út af ágreiningi um skilning á vinnusamningi eða gildi hans.“

Samkvæmt efni sínu fjallar kröfugerð stefnanda um málsefni, sem almennt fellur undir úrskurðarvald Félagsdóms.

Eigi verður talið, að ákvæði bráðabirgðalaganna nr. 70/1979

standi því í vegi, að Félagsdómur leggi efnisdóm á málið, svo sem það hefur verið lagt fyrir dóminn.

Ber því að hrinda hinni fram komnu frávisunarkröfu.

Rétt er að málskostnaður falli niður í þessum þætti málsins.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Framkomin frávisunarkrafa er ekki tekin til greina.

Málskostnaður í þessum þætti málsins fellur niður.

Dómur Hæstaréttar 30. júlí 1979.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Björn Sveinbjörnsson, Benedikt Sigurjónsson, Logi Einarsson og Magnús Þ. Torfason og Gaukur Jörundsson prófessor.

Með kæru 12. júlí 1979, sem barst Hæstarétti 23. s. m., hefur sóknaraðili samkvæmt heimild í 67. gr. laga nr. 80/1938 kært til Hæstaréttar frávisunardóm Félagsdóms, uppkveðinn 10. júlí 1979, í máli sóknaraðilja gegn varnaraðilja. Krefst hann þess, að frávisunardóminum verði hrundið og lagt fyrir Félagsdóm að leggja efnisdóm á málið. Hann krefst einnig kærúmálskostnaðar.

Varnaraðili krefst staðfestingar hins kærða dóms og kærúmálskostnaðar.

Í 1. mgr. 1. gr. bráðabirgðalaga nr. 70/1979 er mælt fyrir um skipun kjaradóms, sem ákveði fyrir 1. ágúst 1979 kaup og kjör og launakerfi áhafna á íslenskum farskipum. Samkvæmt 3. gr. skulu þær ákvarðanir vera bindandi fyrir aðilja frá gildistökudegi bráðabirgðalaganna 19. júní 1979, en verkföll og verkbönn, sem lögin taka til, eru lýst óheimil frá þeim degi, sbr. 4. gr. laganna. Er krafa sóknaraðilja fyrir Félagsdómi sú, að yfirvinnubann varnaraðilja verði samkvæmt þessu dæmt ólöglegt verkfall, en hann krefst ekki að varnaraðilja verði gerð refsing vegna þess. Fær sú kröfugerð samrýmst dómvenju Félagsdóms. Ákvæði 6. gr. laga nr. 70/1979 verður ekki örugglega skýrt svo, að því sé ætlað að skjóta loku fyrir, að slík krafa verði höfð uppi fyrir Félagsdómi í samræmi við meginreglu 44. gr. laga nr. 80/1938. Ber því að fella hinn kærða frávisunardóm úr gildi og leggja fyrir Félagsdóm að taka málið til meðferðar og dómsálagningar að nýju.

Rétt þykir, að kærúmálskostnaður falli niður.

D ó m s o r ð:

Hinn kærði frávísunardómur er úr gildi felldur, og er lagt fyrir Félagsdóm að taka málið til meðferðar og dómsálagningar að nýju.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Þriðjudaginn 10. júlí 1979.

Nr. 4/1979. **Vinnumálasamband samvinnufélaganna
vegna skipadeildar S.Í.S.**

(Skúli J. Pálmason hrl.)

gegn

**Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands
vegna Skipstjórafélags Íslands,
Stýrimannafélags Íslands,
Vélstjórafélags Íslands,
Félags íslenskra loftskýtamanna og
Félags bryta**

(Arnmundur Backman hdl.)

Frávísun. Yfirvinnubann. Sératkvæði.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms eða úrskurðar 5. þ.m., er höfðað með stefnu útfinni 25. f.m.

Stefnandi málsins er Vinnumálasamband samvinnufélaganna vegna skipadeildar S.Í.S.

Stefndi er Farmanna- og fiskimannasamband Íslands vegna Skipstjórafélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands, Vélstjórafélags Íslands, Félags íslenskra loftskýtamanna og Félags bryta.

Í stefnu gerir stefnandi þær dómkröfur „að yfirvinnubann það, sem samninganefnd yfirmanna á kaupskipum tilkynnti skipadeild SÍS með bréfi dags. 20. júní s.l. og komið hefur til framkvæmdar,

verði dæmt ólögmætt og andstætt lögum nr. 80/1938 og bráðabirgðalögum nr. 70/1979 og fari í bága við ákvæði kjarasamninga þeirra félaga yfirmanna á kaupskipum, sem að yfirvinnubanninu standa. Þá er þess krafist, að stefnd félög verði dæmd til að greiða stefnanda málskostnað að mati dómsins.“

Í greinargerð gerir stefndi þær dómkröfur, að málinu verði vísað frá Félagsdómi, en til vara er krafist sýknu af öllum kröfum stefnanda auk málskostnaðar að skaðlausu.

Munnlegur málflutningur fór fram þann 5. þ.m. um hina framkomnu frávísunarkröfu.

Af hálfu stefnda var haldið fast við þá kröfu, að málinu verði vísað frá dómi og að stefnanda verði dæmt að greiða stefnda málskostnað.

Af hálfu stefnanda var þess krafist, að frávísunarkröfu stefnda verði hrundið en stefnda verði dæmt að greiða stefnanda málskostnað í þessum þætti málsins.

Málavextir eru þeir, að 1. apríl 1979 voru kjarasamningar Skipstjórufélags Íslands, Vélstjórufélags Íslands, Stýrimannafélag Íslands, Félags íslenskra loftskéytmanna og Félgs bryta við skipadeild S.Í.S. sem er aðili að Vinnumálasambandi samvinnufélaganna runnir út, en félög þessi eru öll aðilar að Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands. Ofangreind félög svo og Farmanna- og fiskimannasamband Íslands undirrituðu samstarfsyfirlýsingu, sem þann 28. mars 1979 var send Vinnumálasambandi samvinnufélaganna. Yfirlýsing þessi hefir að geyma yfirlýsingu „um samstöðu, samvinnu og kröfugerð við gerð nýrra kjarasamninga við útgerðarfélög farskipa.“

Með bréfi dags. 17. apríl s.l. boðuðu Farmanna- og fiskimannasamband Íslands fyrir hönd framangreindra stéttarféлага, til vinnustöðvunar á skipum Skipadeildar Sambands íslenskra samvinnufélaga. Móttók Vinnumálasamband samvinnufélaganna bréf þetta samdægurs. Hófst svo verkfall félagsmanna þessara á farskipum skipadeildar Sambands íslenskra samvinnufélaga 15. apríl s.l. Sáttatilaunir sáttasemjara ríkisins leiddu ekki til lausnar á deilunni. Með bráðabirgðalögum nr. 70/1979 frá 19. júní s.l. var kveðið á um stöðvun verkfallsins og boðaðra verkbannsaðgerða Vinnuveitendasambands Íslands.

Í bráðabirgðalögunum segir m.a. svo í 1. mgr. 1. gr.:

„Hæstiréttur tilnefnir þrjá menn í kjaradóm sem ákveði fyrir 1. ágúst 1979 kaup, kjör og launakerfi áhafna á íslenskum farskipum.“

Ákvæði 2., 3., 4. og 6. gr. laganna eru svohljóðandi:

„2. gr.

Kjaradómurinn skal við ákvörðun kaups, kjara og launakerfis áhafna á farskipum meðal annars hafa hliðsjón af eftirfarandi:

- a) Þeim atriðum, sem samkomulag hefur orðið um á sáttastigi málsins milli áhafna og eigenda farskipa, svo sem um breytta vinnutilhögun.
- b) Síðast gildandi kjarasamningum áhafna á farskipum og launa- og kjarabreytingum, sem samið hefur verið um milli fulltrúa vinnuveitenda og stéttarfélaga í öðrum starfsgreinum, frá því samningar áhafna voru síðast gerðir og þar til dómur gengur.
- c) Sérstöðu farmanna að því er varðar langar fjarvistir frá heimili og einangrun á vinnustað svo og þeirri menntun, ábyrgð og verkunnáttu, sem störf þeirra gera kröfu til.

3. gr.

Ákvarðanir kjaradóms skv. 1. gr. skulu vera bindandi fyrir aðila frá gildistöku laga þessara.

4. gr.

Verkbönn og verkföll, sem lög þessi taka til, þar á meðal þau, sem gerð eru í samúðarskyni til þess að knýja fram aðra skipan kjaramála en lög þessi ákveða, eru óheimil, þar með framhald þeirra verkbanns- og verkfallsaðgerða á farskipum sem nú standa, svo og boðaðar verkbannsaðgerðir Vinnuveitendasambands Íslands 25. júní n.k.

6. gr.

Með brot gegn lögum þessum skal fara að hætti opinberra mála og varða brot sektum, ef ekki liggja við þyngri refsingar samkvæmt öðrum lögum.“

1. mgr. 7. gr. laganna er svohljóðandi:

„Lög þessi öðlast þegar gildi og gilda til 31. desember 1979. Úrskurður kjaradóms skv. 1. gr. gildir til sama tíma nema nýir samningar hafi áður verið gerðir milli aðila.“

Hinn 20. júní s.l. ritaði Ingólfur Ingólfsson f.h. Samninganefndar yfirmanna skipadeildar Sambands íslenskra samvinnufélaga svohljóðandi bréf:

„Á fundi yfirmanna á kaupskipum, sem haldinn var þriðjudaginn 19. júní 1979 var samþykkt að lýsa yfir yfirvinnubanni við lestun, losun og færslu skipa á heimahafnarsvæðinu (Keflavík, Njarðvík, Straumsvík, Hafnarfirði, Reykjavík og Gufunesi) til ársloka að telja.

Verði gerðar tilraunir til brota gegn banni þessu, getur komið til sérstakra aðgerða.“

Frávísunarkrafa stefnda er byggð á því, að umrætt yfirvinnubann sé ekki brot á lögum nr. 80/1938, enda sé þessi aðgerð ekki verkfall í skilningi vinnulöggjafarinnar.

Er leggja skuli mat á það, hvort ákveðin aðgerð sé verkfall eða verkbann í skilningi II. kafla vinnulöggjafarinnar verði að leggja til grundvallar þær heimildir, sem vinnulöggjöfin veiti til boðunar slíkra aðgerða.

Í 14. gr. 1. nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur sé mælt fyrir um að gera megi verkföll og verkbönn í þeim tilgangi að vinna að framgangi krafna í vinnudeilum. Í vinnulöggjöfinni sé hins vegar hvergi að finna skilgreiningu á því hvað sé vinnustöðvun. Samkvæmt almenntri skilgreiningu á sviði vinnuréttar sé það verkfall þegar verkamenn í einu stéttarfélagi eða fleirum leggi niður vinnu að einhverju eða öllu leyti í þeim sameiginlega tilgangi að þvinga fram lausn á kjaradeilu milli stéttarfélags og atvinnurekanda. Samkvæmt 15. gr. laga nr. 80/1938 sé vinnustöðvun því aðeins heimil, að ákvörðun um hana hafi verið tekin af stéttarfélagi eða félagi atvinnurekenda eftir fyrirmælum laganna, sem tæmandi séu talin. Því sé ekki andmælt að Farmanna- og fiskimannasamband Íslands hafi komið fram fyrir hönd félaga sinna í nýafstaðinni vinnudeilu. Hins vegar beri að líta á það, að ákvörðunin um verkfallsboðun hafi verið tekin hjá hverju félagi fyrir sig í samræmi við ákvæði laga nr. 80/1938 og í samræmi við lög hvers félags. Í félagslögum félaga innan Farmanna- og fiskimannasambands Íslands sé ákveðið hver hafi vald til að taka ákvarðanir um vinnustöðvun og aflétta henni og sé það yfirleitt trúnaðarmannaráð, sem taki þá ákvörðun eða hún sé tekin með leynilegri atkvæðagreiðslu, svo sem mælt sé fyrir um í lögum nr. 80/1938. Hins vegar hafi hvorki Farmanna- og fiskimannasamband Íslands né einstök aðildarfélög tekið ákvörðun um umdeilt yfirvinnubann eða haft það til umræðu eða meðferðar að neinu leyti. Skipti hér heldur ekki máli, þótt umrætt yfirvinnubann

hafi verið boðað í nafni samninganefndar yfirmanna, svo sem fram komi í tilkynningu um það til útgerðarfélaga hinn 20. júní s.l. Samkvæmt samkomulagi þeirra félaga Farmanna- og fiskimanna-sambands Íslands, sem aðild eiga að máli þessu, hafi samninganefnd félaganna það umboð eitt að vinna að kröfugerð við gerð nýrra kjarasamninga við atvinnurekendur. Samninganefndin hafi því hvorki haft heimild til verkfallsboðunar né annarra félagslegra aðgerða eða vinnuhindrana af neinu tagi.

Af því sem hér hefur verið rakið sé ljóst, að umrætt yfirvinnubann, sem boðað var 20. júní s.l., fullnægi hvorki að formi né efni til skilyrðum til að geta talist verkfall í skilningi II. kafla laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur. Ákvörðum um það hafi ekki verið tekin með lögformlegum hætti, sé ekki á ábyrgð einstakra félaga, sem stefnt hefur verið í máli þessu, og hafi það hvorki verið tilkynnt sáttasemjara ríkisins né þeim, sem það beinist gegn með sjö sólarhringa fyrirvara, svo sem mælt sé fyrir um í 16. gr. laganna. Samkvæmt 4. gr. bráðabirgðalaga nr. 70/1979 séu verkbönn og verkföll óheimil til að knýja fram aðra skipan kjaramála en lögin ákveða. Umdeildu yfirvinnubanni hafi því aldrei verið ætlað að vera verkfall og sé því mótmælt af hálfu stefnda að það sé verkfall í skilningi laga nr. 80/1938. Í tillögu þeirri, sem samþykkt hafi verið á fundi yfirmanna á íslenskum farskipum hinn 19. júní s.l., felist að tilgangur yfirvinnubannsins sé fyrst og fremst sá að mótmæla setningu bráðabirgðalaga til lausnar kjaradeilu aðila máls þessa og einnig að sporna við gífurlegri yfirvinnu farmanna á farskipum. Hér sé því um að ræða ákveðna vinnuhindrun á félagslegum grundvelli sem ekki beri að líta á sem verkfall í skilningi II. kafla laga nr. 80/1938. Það fari hins vegar eftir ákvæðum bráðabirgðalaga nr. 70/1979 hvort umdeilt yfirvinnubann sé brot á þeim lögum. Í 6. gr. bráðabirgðalaganna sé mælt fyrir um að með brot á þeim skuli fara að hætti opinberra mála og varði brot sektum ef ekki liggi við þyngri refsingar samkvæmt öðrum lögum. Það sé því álit stefnda að með rannsókn á því, hvort yfirvinnubannið sé lögbrot eða ekki skuli fara að hætti opinberra mála samkvæmt ákvæðum 6. gr. bráðabirgðalaganna.

Þá er bent á af hálfu stefnda, að málshöfðun stefnanda sé byggð á því, að síðast gildandi kjarasamningar milli aðila hafi verið brotnir með umdeildu yfirvinnubanni og þar með heyri ágreiningur

Þessi undir Félagsdóm samkvæmt lögum nr. 80/1938. Með kröfu sinni sé stefnandi að krefjast þess af Félagsdómi, að hann skýri síðast gildandi kjarasamninga aðila þannig, að umdeilt yfirvinnubann sé brot á vinnuskyldu samkvæmt honum og þar með að yfirvinnubannið sé brot á vinnulöggjöfinni. En til þess að Félagsdómur sé bær um að dæma um þessi atriði verði að vera ljóst hvort kjarasamningur sé í gildi milli aðila og hvort í honum felist ákvæði, sem telja verði að hafi verið brotin með yfirvinnubanninu. Því sé þess vegna haldið fram af hálfu stefnda, að hvorugu þessu sé til að dreifa. Um gildi kjarasamnings milli aðila og um efni hans sé svo mikill vafi eins og málum sé komið, að Félagsdómur geti ekki lagt mat á starfsskyldur yfirmanna á farskipum á þeim grundvelli. Beri því að vísa málinu frá Félagsdómi af þeim sökum.

Þann 1. apríl s.l. hafi kjarasamningar yfirmann á farskipum fallið úr gildi fyrir uppsögn. Frá 25. apríl til 19. júní s.l. hafi verkfall yfirmanna á farskipum staðið yfir, en síðan hafi það verið stöðvað með bráðabirgðalögum nr. 70/1979.

Þótt ekki sé dregin í efa sú meginregla að síðast gildandi kjarasamningur aðila gildi að óbreyttu þangað til annar hefur verið gerður, sé engan veginn hægt að telja að svo sé í þessu tilfelli. Ráði þar mestu um aðdraganda bráðabirgðalaganna rammasamningur sá, sem aðilar höfðu komið sér saman um við sáttaumleitanir fyrir sáttaþingum ríkisins. Öll þessi atriði hafi skapað meira óvissuástand um núgildandi kjarasamninga en svo að hægt sé að segja að síðastgildandi kjarasamningur sé í gildi nú milli aðila. Sá kjarasamningur sé nú ekki lengur við lýði í öllum aðalatriðum sökum margvíslegra breytinga, sem aðilar hafi orðið sammála um að gera, að öðru leyti en því að ekki hafi tekist samkomulag um kaupliði.

Í 2. gr. bráðabirgðalaga nr. 70/1979 segi, að kjaradómur skuli við ákvörðun kaups, kjara og launakerfis áhafna á farskipum m.a. hafa hliðsjón af þeim atriðum, sem samkomulag hafi orðið um á sáttaþingi málsins milli áhafna og eigenda farskipa svo sem um breytta vinnutilhögun o.s.frv.

Í 3. gr. laganna segi svo að ákvarðanir kjaradóms skv. 1. gr. skuli vera bindandi fyrir aðila frá gildistöku laganna, en lögin hafi tekið gildi þann 19. júní s.l.

Samkvæmt efni bráðabirgðalaganna leysi þau raunverulega af hólmi síðastgildandi kjarasamninga, enda gildi væntanleg ákvæði

og niðurstaða gerðardóms um kaup og kjör farmanna aftur fyrir sig eða frá 19. júní s.l. Þann dag hafi ákvörðun um yfirvinnubann verið tekin.

Með hinum nýju kjörum sem kjaradómur muni ákveða og þar með þeim atriðum, sem samkomulag hefur orðið um á sáttastigi málsins milli áhafna og eigenda farskipa, sé raunverulega búið að semja um nýja skipan eftirvinnu með umtalsverðum breytingum frá síðastgildandi kjarasamningi. Þar séu lagðar niður ýmsar auka-greiðslur vegna yfirvinnu, t.d. vaktatillegg, yfirvinnu varðandi lest-un og losun hjá stýrimönnum, yfirvinnu vegna þrifa hjá vélstjórum o.s.frv. Allar þessar greiðslur hafi nú verið felldar niður en í staðinn vanti aðeins kaupliðina í hið nýja samkomulag. Það sé verkefni kjaradóms samkvæmt lögum nr. 70/1979 að ákveða það. Ef líta eigi svo á, að um sé að ræða venju, sem jafngilt geti ákvæði kjarasamnings um þetta, þurfi sú venja að vera óumdeild, langvarandi og sönnuð. Stefndi mótmæli að um slíka venju sé að ræða. Kjarasamningar, sem í gildi hafi verið undanfarin ár, hafi engan veginn verið skýrðir svo af aðilum að þeir gæfu heimild til ótakmarkaðrar yfirvinnu. Yfirvinna hafi fyrst og fremst átt við um ýmiss öryggis-störf og eftirlit í starfi yfirmanna. Er því haldið fram af hálfu stefnda, að svo mikil óvissa sé um skyldu yfirmanna til að vinna yfirvinnu að vísa beri málinu frá dómi einnig af þeirri ástæðu.

Krafa stefnanda um að frávísunarkröfu stefnda verði hrundið er byggð á þeim rökum, að í upphafi samningaviðræðna málsaðilja á s.l. vori, þegar kröfur hafi verði lagðar fram, hafi fulltrúum vinnveitenda verið gerð grein fyrir því, að sérstök samninganefnd yfirmanna hefði verið skipuð, sem annast myndi samningaumleitunir og samningsgerð við vinnuveitendur í samráði við Farmanna- og fiskimannasamband Íslands.

Jafnframt hafi verið lagður fram samstarfssamningur yfirmanna.

Þessi samstarfsnefnd yfirmanna hafi síðan farið með samninga-gerð allt þar til samningaumleitun lauk við setningu bráðabirgðalaga nr. 70/1979.

Þegar ljóst hafi orðið, að skammt var að biða bráðabirgðalaga, hafi Farmanna- og fiskimannasamband Íslands boðað til fundar yfirmanna, hinn 19. júní með auglýsingu í útvarpi.

Fundur þessi hafi staðið enn yfir þegar bráðabirgðalög nr. 70/1979 voru sett. Hafi á fundi þessum verið ákveðið að grípa til

yfirvinnubanns þess, sem nú stendur yfir. Hafi skipadeild Sambands íslenskra samvinnufélaga verið tilkynnt þessi ákvörðun fundarins með bréfi dags. 20. júní s.l. Bréf þetta hafi verið undirritað af Ingólfi S. Ingólfssyni f.h. samstarfsnefndarinnar og hafi það verið ritað á bréfsefni Farmanna- og fiskimannasambands Íslands en Ingólfur sé forseti þess félags. Hafi yfirvinnubanni þessu svo verið fylgt eftir með verkfallsvörslu og hafi verið að henni staðið með sama hætti og um verkfall væri að ræða.

Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið er því haldið fram af hálfu stefnanda að engum vafa sé bundið, að yfirvinnubannið sé félagsaðgerð, sem stéttarfélög yfirmanna standi að með vitund og vilja Farmanna- og fiskimannasambands Íslands.

Það sé því réttilega verkefni Félagsdóms að skera úr um það, hvers konar félagslegt fyrirbæri yfirvinnubannið sé og hvort það fari í bága við ákvæði laga nr. 80/1938.

Álit dómsins.

Í 1. og 2. tölulið 44. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur segir, að verkefni Félagsdóms sé:

- „1. Að dæma í málum, sem rísa út af kærnum um brot á lögum þessum og tjóni, sem orðið hefur vegna ólögmætra vinnustöðvana. 2. Að dæma í málum, sem rísa út af kærnum um brot á vinnusamningi eða út af ágreiningi um skilning á vinnusamningi eða gildi hans.“

Félagsdómur er sérdómstóll. Ber að skýra ákvæði laga nr. 80/1938 um dómsvald Félagsdóms þröngt.

Kröfugerð stefnanda fjallar að vísu samkvæmt efni sínu um máls-efni, sem almennt fellur undir úrskurðarvald Félagsdóms.

Þegar hins vegar efni bráðabirgðalaganna er virt þar sem málum er skipað með öðrum hætti en ráð er fyrir gert í lögum nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur, þá verður ekki hjá því komist að líta svo á að Félagsdómur eigi ekki úrskurðarvald um ágreiningsefni málsins. Ber því að taka frávisunarkröfu stefnda til greina. Eftir öllum atvikum verður málskostnaður látinn falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Þorsteinn Thorar-ensen og Árni Guðjónsson.

D ó m s o r ð:

Máli þessu er vísað frá Félagsdómi.

Málskostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Bjarna Kristins Bjarnasonar og Páls S. Pálssonar.

Í 1. og 2. tölulið 44. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur segir, að verkefni Félagsdóms sé:

- „1. Að dæma í málum, sem rísa út af kærum um brot á lögum þessum og tjóni, sem orðið hefur vegna ólögmætra vinnustöðvana. 2. Að dæma í málum, sem rísa út af kærum um brot á vinnusamningi eða út af ágreiningi um skilning á vinnusamningi eða gildi hans.“

Samkvæmt efni sínu fjallar kröfugerð stefnanda um málsefni, sem almennt fellur undir úrskurðarvald Félagsdóms.

Eigi verður talið, að ákvæði bráðabirgðalaganna nr. 70/1979 standi því í vegi, að Félagsdómur leggi efnisdóm á málið, svo sem það hefur verið lagt fyrir dóminn.

Ber því að hrinda hinni framkomnu frávisunarkröfu.

Rétt er að málskostnaður falli niður í þessum þætti málsins.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Framkomin frávisunarkrafa er ekki tekin til greina.

Málskostnaður í þessum þætti málsins fellur niður.

Dómur Hæstaréttar 30. júlí 1979.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Björn Sveinbjörnsson, Benedikt Sigurjónsson, Logi Einarsson og Magnús Þ. Torfason og Gaukur Jörundsson prófessor.

Með kæru 16. júlí 1979, sem barst Hæstarétti 23. s.m., hefur sóknaraðili samkvæmt heimild í 67. gr. laga nr. 80/1938 kært til Hæstaréttar frávisunardóm Félagsdóms, uppkveðinn 10. júlí 1978, í máli sóknaraðilja gegn varnaraðilja. Krefst hann þess, að frávisunardóminum verði hrundið og lagt fyrir Félagsdóm að leggja efnisdóm á málið. Hann krefst einnig kærumálskostnaðar.

Í 1. mgr. 1. gr. bráðabirgðalaga nr. 70/1979 er mælt fyrir um skipun kjaradóms, sem ákveði fyrir 1. ágúst 1979 kaup, kjör og launakerfi

áhafna á íslenskum farskipum. Samkvæmt 3. gr. skulu þær ákvarðanir vera bindandi fyrir aðilja frá gildistökudegi bráðabirgðalaganna 19. júní 1979, en verkföll og verkbönn, sem lögin taka til, eru lýst óheimil frá þeim degi, sbr. 4. gr. laganna. Er krafa sóknaraðilja fyrir Félagsdómi sú, að yfirvinnubann varnaraðilja verði samkvæmt þessu dæmt ólöglegt verkfall, en hann krefst ekki, að varnaraðilja verði gerð refsing vegna þess. Fær sú kröfugerð samrýmst dómvenju Félagsdóms. Ákvæði 6. gr. laga nr. 70/1979 verður ekki örugglega skýrt svo, að því sé ætlað að skjóta loku fyrir, að slík krafa verði höfð uppi fyrir Félagsdómi í samræmi við meginreglu 44. gr. laga nr. 80/1938. Ber því að fella hinn kærða frávísunardóm úr gildi og leggja fyrir Félagsdóm að taka málið til meðferðar og dómsálagningar að nýju.

Rétt þykir, að kærumálskostnaður falli niður.

D ó m s o r ð:

Hinn kærði frávísunardómur er úr gildi felldur, og er lagt fyrir Félagsdóm að taka málið til meðferðar og dómsálagningar að nýju.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Miðvikudaginn 8. ágúst 1979.

Nr. 3/1979. **Vinnuveitendasamband Íslands
vegna H.f. Eimskipafélags Íslands,
Hafskips h.f., Jökla h.f. og Nesskips h.f.**

(Barði Friðriksson hrl.)

gegn

**Farmanna og fiskimannasambandi Íslands
vegna Skipstjórafélags Íslands,
Stýrimannafélags Íslands,
Vélstjórafélags Íslands,
Félags íslenskra loftskýtamanna og
Félags bryta**

(Arnmundur Backman hdl.)

Yfirvinnubann. Verkfall. Kjarasamningar. Bráðabirgðalög nr. 70/1979.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 2. þ.m., er höfðað með stefnu útgefinni 25. júní s.l.

Stefnandi málsins er Vinnuveitendasamband Íslands vegna H/f Eimskipafélags Íslands, Hafskips h/f, Jökla h/f og Nesskips h/f. Stefndi er Farmanna- og fiskimannasamband Íslands vegna Skipstjórafélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands, Vélstjórafélags Íslands, Félags íslenskra loftskýtamanna og Félags bryta.

Við dómtöku málsins voru dómröfur stefnanda þær, „að yfirvinnubann það, sem tilkynnt var til kaupskipaútgerða af samninganefnd yfirmanna þann 20. júní s.l., verði dæmt brot á lögum nr. 80/1938 og bráðabirgðalögum nr. 70/1979 og kjarasamningum félaga yfirmanna við ofangreindar kaupskipaútgerðir og sé í raun ólögmætt verkfall.“ Þá er og krafist að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda málskostnað að mati dómsins.

Dómröfur stefnda voru þessar við dómtöku málsins:

Að stefndi verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda.

Til vara, að stefndi verði sýknaður af þeirri kröfu stefnanda að yfirvinnubannið sé brot á kjarasamningum félaga yfirmanna við kaupskipaútgerðir.

Til þrautavara, að stefndi verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda hvað varðar Skipstjóraráfélag Íslands, Félag íslenskra loftskkeytamanna og Félag bryta.

I öllum tilvikum krefst stefndi málkostnaðar ur hendi stefnanda.

Í greinargerð stefnda kom fram krafa um frávísun málsins. Með dómi Félagsdóms 10. f.m. var sú krafa tekin til greina með atkvæðum meirihluta dómenda. Var niðurstaða þessi kærð til Hæstaréttar, sem með dómi 30. f.m. felldi frávísunardóminn úr gildi og lagði fyrir Félagsdóm að taka málið til efnismeðferðar og dómsálagningar.

Málavextir eru þeir, að 1. apríl 1979 voru runnir út kjarasamningar Skipstjóraráfélags Íslands, Vélstjóraráfélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands, Félags íslenskra loftskkeytamanna og Félags bryta, sem öll eru aðilar að Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands, við útgerðarfélög kaupskipa, sem eru aðilar að Vinnuveitendasambandi Íslands. Ofangreind stéttarfélög yfirmanna og Farmanna- og fiskimannasamband Íslands undirrituðu samstarfsyfirlýsingu, sem þann 28. mars 1979 var send Vinnuveitendasambandi Íslands. Er yfirlýsing þessi svohljóðandi:

„Vélstjóraráfélag Íslands, Stýrimannafélag Íslands, Skipstjóraráfélag Íslands, Félag ísl. loftskkeytamanna og Félag bryta hafa náð samstöðu um samvinnu og kröfugerð við gerð nýrra kjarasamninga við útgerðarfélög farskipa og gera með sér svofellt samkomulag um starfshætti við samningagerðina:

1. Leita skal aðstoðar F.F.S.Í. eftir venju.
2. Skipuð skal sameiginleg samninganefnd. Ennfremur eigi F.F.S.Í fulltrúa í nefndinni. Samninganefndin kys sér formann og varaformann.
3. Einstökum fulltrúum er óheimilt að ræða eða ljá máls á framkomnum tillögum mótaðilans, til samþykktar eða neitunar. Allar slíkar tillögur skulu ræddar innan nefndarinnar og ákvarðanir teknar þar um hvernig svara skuli.
4. Allar innbyrðis viðræður nefndarfulltrúa um samningsatriði, álit hvers og eins, svo og niðurstöður, skulu ávallt skoðast sem algjört trúnaðarmál.
5. Engum fulltrúa einstakra sambandsfélaga er heimilt að samþykkja frávik eða breytingar á framlögðum kröfum, nema því aðeins að samninganefndin hafi innbyrðis orðið einróma ásaðtt

- um slíkt. Náist ekki einróma samkomulag innan nefndarinnar skal því aðeins fara fram atkvæðagreiðsla innnan hennar, að einróma samkomulag sé um það og hafi öll félögin jöfn atkvæði við slíka atkvæðagreiðslu.
6. Ekki er heimilt að ræða einstök atriði við mótaðila, sem snerta eina starfsgrein sérstaklega, nema að fulltrúi þeirrar starfsgreinar sé viðstaddur.
 7. Þegar sameiginlegur grundvöllur hefur fundist fyrir samningum, sem nefndin hefur orðið ásátt um að leggja fyrir félögin til samþykktar, skulu félögin boða til funda svo fljótt, sem kostur er, Atkvæðagreiðsla skal fara fram leynilega innan hvers félags og skulu atkvæði talin samtímis á einum stað af 2 mönnum frá hverju félagi ásamt fulltrúa frá F.F.S.Í., sem stjórnar talningunni. Fari svo að eitthvert félaganna felli samningana, skulu þeir skoðast felldir af öllum félögum.
 8. Samkomulag þetta er bindandi fyrir alla fulltrúa sem þátt taka í samningaviðræðum, lengri eða skemmri tíma. Brjótí einhver fulltrúi samkomulagið í þeim mæli, að meirihluta nefndarinnar finnist óviðunandi, má víkja honum frá fundarsetu og ræður þá einfaldur meirihluti hinna nefndarmanna. Skal félag hans eins fljótt og við verður komið tilnefna annan í hans stað.“

Með bréfi dags. 17. apríl s.l. boðaði Farmanna- og fiskimanna-samband Íslands fyrir hönd framangreindra stéttarfélaga til vinnustöðvunar á skipum farskipaeigenda, sem eru félagar í Vinnuveitendasambandi Íslands. Móttók Vinnuveitendasamband Íslands bréf þetta samdægurs. Hófst svo verkfall félagsmanna þessara félaga á farskipum umræddra útgerðarfélaga 25. apríl s.l. Sáttatilaunir sáttasemjara ríkisins leiddu ekki til lausnar á deilunni. Með bráðabirgðalögum nr. 70/1979 frá 19. júní s.l., sem birt voru sama dag, var kveðið á um stöðvun verkfallsins og boðaðra verkbannsaðgerða Vinnuveitendasambands Íslands.

Forsenda með bráðabirgðalögum nr. 70/1979 eru þær „....., að verkfall yfirmanna á farskipum hafi staðið frá 25. apríl s.l. og frá 3. júní s.l. hjá undirmönnum innan Sjómannafélags Reykjavíkur á farskipum aðila innan Vinnuveitendasambands Íslands. Þá hafi Vinnuveitendasamband Íslands lagt verkban á undirmenn á farskipum frá 11. maí s.l. og auk þess boðað vegna þessara deilna víðtækt verkban, sem að óbreyttu muni hefjast 25. júní n.k. Sáttatilaunir

tilraunir hafi reynst árangurslausar og engar horfur séu taldar á lausn deilnanna. Verkbann þetta og verkfall hafi þegar valdið landsmönnum erfiðleikum, tjóni og vöruskorti víða um land og muni fyrirsjáanlega valda stórfelldum truflunum og stöðvun í sjávarútvegi og öðrum atvinnugreinum landsmanna verði framhald á þeim. Því telji ríkisstjórnin, að brýna nauðsyn beri til að koma í veg fyrir frekari stöðvun á rekstri farskipa og binda endi á deilur þessar.“

Í bráðabirgðalögunum segir m.a. svo í 1. mgr. 1. gr.:

„Hæstiréttur tilnefnir þrjá menn í kjaradóm sem ákveði fyrir 1. ágúst 1979 kaup, kjör og launakerfi áhafna á íslenskum farskipum.“

Ákvæði 2., 3., 4. og 6. gr. laganna eru svohljóðandi:

„2. gr.

Kjaradómurinn skal við ákvörðun kaups, kjara og launakerfis áhafna á farskipum meðal annars hafa hliðsjón af eftirfarandi:

- a) Þeim atriðum, sem samkomulag hefur orðið um á sáttastigi málsins milli áhafna og eigenda farskipa, svo sem um breytta vinnutilhögun.
- b) Síðast gildandi kjarasamningum áhafna á farskipum og launa- og kjarabreytingum, sem samið hefur verið um milli fulltrúa vinnuveitenda og stéttarfélaga í öðrum starfsgreinum, frá því samningar áhafna voru síðast gerðir og þar til dómur gengur.
- c) Sérstöðu farmanna að því er varðar langar fjarvistir frá heimili og einangrun á vinnustað svo og þeirri menntun, ábyrgð og verk-kunnáttu, sem störf þeirra gera kröfu til.

3. gr.

Ákvarðanir kjaradóms skv. 1. gr. skulu vera bindandi fyrir aðila frá gildistöku laga þessara.

4. gr.

Verkbönn og verkföll, sem lög þessi taka til, þar á meðal þau, sem gerð eru í samúðarskyni til þess að knýja fram aðra skipan kjaramála en lög þessi ákveða, eru óheimil, þar með framhald þeirra verkbanns- og verkfallsaðgerða á farskipum, sem nú standa, svo og boðaðar verkbannsaðgerðir Vinnuveitendasambands Íslands 25. júní n.k.

6. gr.

Með broti gegn lögum þessum skal fara að hætti opinberra mála og varða brot sektum, ef ekki liggja við þyngri refsingar samkvæmt öðrum lögum.“

1. mgr. 7. gr. laganna er svohljóðandi: „Lög þessi öðlast þegar gildi og gilda til 31. desember 1979. Úrskurður kjaradóms skv. 1. gr. gildir til sama tíma nema nýir samningar hafi áður verið gerðir milli aðila.“

Farmanna- og fiskimannasamband Íslands boðaði til sameiginlegs fundar yfirmanna á farskipum árdegis 19. júní s.l. Á síðari hluta fundarins síðdegis sama dag var samþykkt svohljóðandi tillaga:

„Sameiginlegur fundur yfirmanna á íslenskum flutningaskipum haldinn í Sigtúni hinn 19. júní 1979, mótmælir harðlega þeim ótímabæru afskiptum ríkisstjórnar af löglega boðuðu verkfalli.

Fundurinn fordæmir afskipti einstakra ráðherra af þessari kjara-deilu sem hafi orðið til að torvelða allar sáttaumleitunir.

Fundurinn samþykkir að engin vinna við losun og lestun fari fram á tímabili 12.00—13.00 og 17.00—08.00 virka daga svo og laugar-, sunnu-, helgi- og tyllidaga meðan lög þessi eru í gildi í Reykjavík, Hafnarfirði, Gufunesi, Straumsvík, Keflavík og Njarðvík, svo og öðrum heimahöfnum.

Einnig verði engar færslur innan hafna eða milli hafnarsvæða á nefndu tímabili.

Ennfremur samþykkir fundurinn að fela forustumönnum stéttarfélaganna að segja upp þrælasamningi þeim er ríkisstjórnin hefur þröngvað inn á félögin og boða verkfall frá fyrsta degi eftir að þrælasamningurinn fellur úr gildi.

Við gjörð kjarasamninga sem frjáls verkalyðsfélög skal gildistími þeirra samninga vera 25. apríl 1979 og skulu kauphækkunir og aðrar kjarabætur er um semst endurreiknast aftur til þess tíma.“

Daginn eftir ritaði Ingólfur Sig. Ingólfsson, fyrir hönd samninganefndar yfirmanna útgerðarfélagum kaupskipa, sem aðild eiga að Vinnuveitendasambandi Íslands bréf, sem ritað er á áprentað bréfs-efni Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, og er svohljóðandi:

„Á fundi yfirmanna á kaupskipum, sem haldinn var þriðjudaginn 19. júní 1979 var samþykkt að lýsa yfir yfirvinnubanni við lestun, losun og færslu skipa á heimahafnarsvæðinu (Keflavík, Njarðvík, Straumsvík, Hafnarfirði, Reykjavík og Gufunesi) til ársloka að telja. Verði gerðar tilraunir til brota gegn banni þessu, getur komið til sérstakra aðgerða.“

Með bréfi til Ingólfs Sig. Ingólfssonar, forseta Farmanna- og fiski-

mannasambands Íslands mótmælir Þorsteinn Pálsson, framkvæmdastjóri Vinnuveitendasambands Íslands hinu boðaða yfirvinnubanni. Er bréfið svohljóðandi:

„Mótmælum fyrir hönd félagsmanna vorra boðuðu yfirvinnubanni sambands yðar sem samningsbroti og ólöglegu, og áskiljum félagsmönnum vorum allan rétt í því sambandi, þar á meðal skaðabóta.“

Bréfi þessu svaraði Ingólfur Stefánsson, framkvæmdastjóri Farmanna- og fiskimannasambands Íslands fyrir þess hönd með bréfi dags. 21. júní, sem hljóðar svo:

„Framkvæmdastjórn sambandsins hefur á fundi sínum í dag fjallað um bréf yðar dags. 20. júní 1979, þar sem mótmælt er þeirri ákvörðun fundar yfirmanna á kaupskipum að vinna ekki yfirvinnu við lestun, losun og færslu skipa innan heimahafnar til áramóta og vísað til boðunar sambandsins á þeim aðgerðum. Einnig lýsið þér yfir ólögmæti aðgerða yfirmanna. Framkvæmdastjórn lætur ósvarað þeirri staðhæfingu yðar, að um samningsbrot sé að ræða og einnig þeirri að ólögmætt sé, að neita yfirvinnu, en vill hins vegar benda yður á að umrædd samþykkt er gerð og framkvæmd án tilhlutunar framkvæmdastjórnar sambandsins.“

Ágreiningslaust er að frá 10. júní s.l. hafi stýrimenn og vélstjórar, sem áttu að vinna um borð í skipum sínum í greindum höfnum eftir kl. 17.00 ekki innt af hendi störf sín eftir þann tíma á daginn. Hafi þeir látið loka lestaropum og fella bómur og krana skipanna þannig að ekki hafi verið unnið við feringu og affermingu eftir kl. 17.00 á daginn.

Úrskurður kjaradóms samkvæmt bráðabirgðalögunum nr. 70/1979 um kjör áhafna á farskipum gekk svo 31. júlí 1979.

Krafa stefnanda er byggð á því, að yfirvinnubann það, sem samþykkt var af yfirmönnum á farskipum 19. júní s.l. hafi komið til framkvæmda kl. 17.00 20. júní s.l. og verið framfylgt með strangri verkfallsvörslu yfirmanna með aðstoð undirmanna með því að láta loka lestaropum og fella bómur og krana skipanna og hafi þeir þannig komið í veg fyrir að verkamenn gætu unnið að lestun og losun skipanna. Hafi síðan öll vinna hjá yfirmönnum við lestun, losun og færslu skipa á heimahafnarsvæðinu legið niðri. Umrætt yfirvinnubann sé brot á kjarasamningum félaga yfirmanna við útgerðaraðila farskipa og ótvírætt verkfall, sem brjóti í bága við

ákvæði laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur og bráðabirgðalög nr. 70/1979. Krafa stefnanda er studd þeim rökum, að um áratugaskeið hafi sú regla gilt, að yfirmenn ynnu alla þá nætur- og helgidagavinnu, sem nauðsynleg hafi verið talin að dómi útgerða farskipa hvort sem er í höfnum eða út í sjó. Samkvæmt 19. gr. kjarasamnings Stýrimannafélags Íslands við útgerðarfélög farskipa frá 25. júlí 1977, sem síðast voru gerðir milli þessara aðila, hafi stýrimönnum verið skylt að vinna alla nauðsynlega yfirvinnu. Kjarasamningur Vélástjórafélags Íslands við útgerðarfélög farskipa frá sama tíma hafi geymt í 12. gr. hliðstætt ákvæði um vinnuskyldu vélstjóra. Um skipstjóra, loftskeytamenn og bryta gildi sú regla, að skipstjórar og brytar hafi engar sérstakar greiðslur fyrir yfirvinnu, en þeim sé skylt að sinna störfum sínum hvenær sem er á meðan þeir eru lögskráðir á skip. Um vinnutíma loftskeytamanna gildi ákveðnar reglur þegar skip er á siglingu, en á þær reyni ekki þegar skip liggur í höfn og sjóvökum er slitið.

Með bráðabirgðalögum nr. 70/1979 hafi að fullu verið settir í gildi kaup- og kjarasamningar stýrimanna og vélstjóra frá 25. júlí 1977 og skipstjóra, loftskeytamanna og bryta frá 1. ágúst 1977. Hafi yfirmönnum því verið skylt að inna af hendi alla nauðsynlega yfirvinnu. Ákvörðunin um yfirvinnubannið og framkvæmd þess hafi verið á stéttarlegum grundvelli, enda hafi Farmanna- og fiskimannasamband Íslands verið umboðsaðili félaga yfirmanna frá byrjun vinnudeilunnar. Komi það meðal annars fram af því, að sambandið hafi boðað verkfallið fyrir hönd félaganna, fundur yfirmanna 19. júní s.l. hafi verið boðaður í nafni sambandsins og hafi sambandið boðað yfirvinnubannið. Í samstarfssamningi félaga yfirmanna og Farmanna- og fiskimannasambandsins sé og gert ráð fyrir mjög nánú samstarfi. Í verkfalli því sem áður hafði verið háð, hafi Farmanna- og fiskimannasambandið undantekningarlaust komið fram fyrir öll félögin og verið sameiningarvettvangur þeirra. Einstök félög og einstakir félagsmenn hafi aldrei komið fram sem slíkir gagnvart útgerðarfélögunum. Með bráðabirgðalögum nr. 70/1979 hafi verið lagt bann við verkfalli yfirmanna á kaupskipum, sem staðið hafði frá 25. apríl s.l. Yfirvinnubann yfirmannanna sé því ólöglegt verkfall og brot á friðarskyldu, sem ríkja eigi milli launþega og vinnuveitenda. Verkfall þetta hafi ekki verið boðað með löglegum fyrirvara heldur látið koma til framkvæmda þegar í stað. Sé

þar um að ræða gróft brot á reglum um boðun verkfalla. Yfirvinnubannið sé því brot á kjarasamningum yfirmanna og áratugavenju, sem gilt hafi um skyldur þeirra til að vinna yfirvinnu, og brot á bráðabirgðalögum nr. 70/1979 og lögum nr. 80/1938.

Aðalkrafa stefnda er byggð á því, að yfirvinnubannið sé ekki brot á lögum nr. 80/1938, enda sé þessi aðgerð ekki verkfall í skilningi vinnulöggjafar, sbr. II. kafla laganna, sbr. og 44. gr. 1. tl. laganna. Hér sé hins vegar um að ræða vinnuhindrun, sem sé algerlega á ábyrgð þeirra einstaklinga, sem að henni stóðu. Aðgerð þessi sé heldur ekki brot á bráðabirgðalögum nr. 70/1979 eða kjarasamningum stéttarfélaga yfirmanna og útgerðarfélaga. Varakrafa stefnda er byggð á því, að svo óljóst hafi verið um yfirvinnuskyldu yfirmanna á farskipum að umrædd vinnuhindrun verði ekki talin brot á kjarasamningum. Þrautavarakrafa stefnda er byggð á því, að hvorki sé sannað að Skipstjórafélag Íslands, Félag íslenskra loftskeytamanna eða Félag bryta hafi tekið þátt í umræddu yfirvinnubanni né heldur hvíli á félagsmönnum þeirra samningsbundin skylda til yfirvinnu. — Er því haldið fram að er leggja skuli mat á það, hvort ákveðin aðgerð sé verkfall eða verkþann í skilningi II. kafla vinnulöggjafarinnar verði að leggja til grundvallar þær heimildir, sem vinnulöggjöfin veiti til boðunar slíkra aðgerða. Í 14. gr. 1. nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur sé mælt fyrir um að gera megi verkföll og verkþönn í þeim tilgangi að vinna að framgangi krafna í vinnudeilum. Í vinnulöggjöfinni sé hins vegar hvergi að finna skilgreiningu á því hvað sé vinnustöðvun. Samkvæmt almenntri skilgreiningu á sviði vinnuréttar sé það verkfall þegar verkamenn í einu stéttarfélagi eða fleirum leggi niður vinnu að einhverju eða öllu leyti í þeim tilgangi að þvinga fram lausn á kjaradeilu milli stéttarfélags og atvinnurekanda. Samkvæmt 15. gr. laga nr. 80/1938 sé vinnustöðvun því aðeins heimil, að ákvörðun um hana hafi verið tekin af stéttarfélagi eða félagi atvinnurekanda eða fyrirmælum laganna, sem tæmandi séu talin. Því sé ekki andmælt að Farmanna- og fiskimannssamband Íslands hafi komið fram fyrir hönd félaga sinna í nýafstaðinni vinnudeilu. Hins vegar beri að líta á það, að ákvörðunin um verkfallsboðun hafi verið tekin hjá hverju félagi fyrir sig í samræmi við ákvæði laga nr. 80/1938 og í samræmi við lög hvers félags. Í félagslögum félaga innan Farmanna- og fiskimannasambands Íslands sé ákveðið hver hafi vald til að taka

ákvörðanir um vinnustöðvun og aflétta henni og sé það yfirleitt trúnaðarmannaráð, sem taki þá ákvörðun eða hún sé tekin með leynilegri atkvæðagreiðslu, svo sem mælt sé fyrir um í lögum nr. 80/1938. Hins vegar hafi hvorki Farmanna- og fiskimannasamband Íslands né einstök aðildarfélög tekið ákvörðun um umdeilt yfirvinnubann eða haft það til umræðu eða meðferðar að neinu leyti. Skipti hér heldur ekki máli, þótt umrætt yfirvinnubann hafi verið boðað í nafni samningnefndar yfirmanna, svo sem fram komi í tilkynningu um það til útgerðarfélaga hinn 20. júní s.l. Samkvæmt samkomulagi þeirra félaga Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, sem aðild eiga að máli þessu, hafi samninganefnd félaganna það umboð eitt að vinna að kröfugerð við gerð nýrra kjarasamninga við atvinnurekendur. Samninganefndin hafi því hvorki haft heimild til verkfallsboðunar né annarra félagslegra aðgerða eða vinnuhindrana af neinu tagi.

Af því sem hér hefur verið rakið sé ljóst, að umrætt yfirvinnubann, sem boðað var 20. júní s.l. fullnægi hvorki að formi né efni til skilyrðum til að geta talist verkfall í skilningi II. kafla laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur. Ákvörðun um það hafi ekki verið tekin með lögformlegum hætti, sé ekki á ábyrgð hinna einstöku félaga, sem stefnt hefur verið í máli þessu, og hafi það hvorki verið tilkynnt sáttasemjara ríkisins né þeim, sem það beinist gegn með sjö sólarhringa fyrirvara, svo sem mælt sé fyrir um í 16. gr. laganna. Samkvæmt 4. gr. bráðabirgðalaga nr. 70/1979 séu verkbönn og verkföll óheimil til að knýja fram aðra skipan kjaramála en lögin ákveða. Umdeildu yfirvinnubanni hafi því aldrei verið ætlað að vera verkfall og sé því mótmælt af hálfu stefnda að það sé verkfall í skilningi laga nr. 80/1938. Í tillögu þeirri, sem samþykkt hafi verið á fundi yfirmanna á íslenskum farskipum hinn 19. júní s.l., felist að tilgangur yfirvinnubannsins sé fyrst og fremst sá að mótmæla setningu bráðabirgðalaga til lausnar kjaradeilu aðila máls þessa og einnig að sporna við gífurlegri yfirvinnu farmanna á farskipum. Hér sé því um að ræða ákveðna vinnuhindrun, sem þeir yfirmenn, sem á fundinum voru, hafi tekið sem einstaklingar. Félögin beri því ekki ábyrgð á þessari ákvörðun félagsmanna sinna og samningsrofum, sem af henni kunna að leiða. Það fari hins vegar eftir ákvæðum bráðabirgðalaga nr. 70/1979 hvort umdeilt yfirvinnubann sé brot á þeim lögum, en í 6. gr. bráðabirgðalaganna

sé mælt fyrir um að með brot á þeim skuli fara að hætti opinberra mála og varði brot sektum ef ekki liggi við þyngri refsingar samkvæmt öðrum lögum.

Þá er því haldið fram af hálfu stefnda, að ekki beri að taka til greina þá kröfu stefnanda, að umrætt yfirvinnubann sé brot á kjarasamningum varnaraðila og sóknaraðila, enda hafi verið mikill vafi um gildi kjarasamninga milli þeirra og efni þeirra. Bráðabirgðalögin hafi ekki framlengt kjarasamninga þá, sem síðast voru í gildi milli stéttarfélaga yfirmanna og útgerðarfélaga kaupskipa, heldur hafi þau þvert á móti kveðið á um að ákvæði gerðardómsins skyldu gilda aftur fyrir sig frá gildistöku laganna. Er í þessu sambandi einnig haldið fram, að óljós ákvæði kjarasamninga tveggja varnaraðila af fimm geti ekki túlkast sem fortakslaus og ótakmörkuð skylda til yfirvinnu félagsmanna allra varnaraðila að geðþótta útgerðarfélaga. Verði og að skýra ákvæði kjarasamninga vélstjóra og stýrimanna sem skyldu þeirra til yfirvinnu svo, að hún takmarkist við brýna þörf og öryggisatriði.

Þrautavarakrafa stefnda er studd þeim rökum, að algjörlega sé ósannað, að félög þau, sem þar eru nefnd, hafi tekið þátt í ólöglegri vinnustöðvun. Í kjarasamningum þessara félaga hafi aldrei verið ákvæði um yfirvinnuskyldu félagsmanna þeirra. Er því og haldið fram að félagsmenn þessir hafi ekki neitað að inna af hendi þau störf sem af þeim hefur verið krafist eftir fundarsamþykktina 19. júní og hvernig sem á málið verði litið hafi verkfall af þeirra hendi aldrei orðið virkt.

Varnaraðilar hafa að gefnu tilefni frá Farmanna- og fiskimanna-sambandi Íslands veitt þær upplýsingar, að hvorki stjórnir félagsanna né félagsfundir hafi fjallað um yfirvinnubannið.

Niðurstaða dómsins:

Samstarfssamningur var gerður í mars 1979 milli stéttarfélaga yfirmanna á farskipum og stéttarsambands þeirra, Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, áður en verkfall var boðað. Samningi þessum hefur áður verið lýst.

Farmanna- og fiskimannasamband Íslands boðaði hinn 17. apríl s.l. í umboði stéttarfélaga yfirmanna til verkfalls, sem kom til framkvæmda 24. apríl kl. 24.00.

Bráðabirgðalög nr. 70/1979 um stöðvun verkfalls á farskipum og

verkbannsaðgerða Vinnuveitendasambands Íslands voru gefin út og birt 19. júní s.l..

Farmanna- og fiskimannasamband Íslands boðaði til sameiginlegs fundar yfirmanna á kaupskipum í samkomuhúsinu Sigtúni kl. 10.00 árdegis þriðjudaginn 19. júní s.l. Þeim fundi lauk með margvæðri samþykkt um yfirvinnubann.

Yfirvinnubann þetta var síðan boðað útgerðarfélögum kaupskipa af forseta Farmanna- og fiskimannasambands Íslands fyrir hönd samninganefndar stéttarfélaganna.

Með skírskotun til þess, sem að framan greinir, verður að telja að umræddur fundur yfirmanna 19. júní s.l. og ákvörðun sú, sem þar var tekin, hafi verið á vegum hinna stefndu stéttarféлага og heildarsamtaka þeirra og því sé kröfum stefnanda réttilega beint gegn þeim, enda verður eigi séð af gögnum málsins að hin einstöku stéttarfélög hafi andmælt yfirvinnubanninu eða skorað á félagsmenn sína að gegna vinnuskyldu sinni.

Skýra verður ákvæði bráðabirgðalaga nr. 70/1979 svo, að þau hafi veitt gildi kjarasamningum, er stéttarfélög yfirmanna og útgerðarfélög farskipa höfðu síðast gert með sér og hafi yfirmönnum borið að starfa á grundvelli þeirra svo sem tíðkast hafði þar til fyrir lægi úrskurður kjaradóms, sem samkvæmt lögunum skyldi ákveða kjör og launakerfi áhafna á farskipum.

Það er ágreiningslaust, að samkvæmt síðustu kjarasamningum stýrimanna og vélstjóra við útgerðarfélög farskipa bar þeim að vinna að ósk útgerðarmanna þá tíma, þá daga og í þeim höfnum, sem greint er í fundarsamþykktinni. Verður að líta svo á, að samkvæmt bráðabirgðalögunum hafi stýrimönnum og vélstjórum borið að inna af hendi vinnu á þessum tímum, en fram er komið, að þeir hafi þá lagt niður vinnu gegn vilja útgerðarfélaganna og valdið því að vinna annarra við fermingu og affermingu stöðvaðist. Fram er komið, að ákvæði úrskurðar kjaradóms samkvæmt bráðabirgðalögum nr. 70/1979 um kjör stýrimanna og vélstjóra, sem gekk 31. f.m., eru efnislega samhljóða ákvæðum síðustu kjarasamninga um yfirvinnuskyldu. Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið verður að telja umræddar aðgerðir stýrimanna og vélstjóra ólögsmæta vinnustöðvun og því brot á bráðabirgðalögum nr. 70/1979, sbr. einkum 4. gr. þeirra, og brot á kjarasamningum við útgerðarmenn og þar með í andstöðu við lög nr. 80/1938.

Samkvæmt stöðu sinni ber skipstjóra jafnan að sjá skipi sínu farborða, enda þótt hann standi ekki sérstakar vaktir. Í samþykkt yfirmanna 19. júní 1979 um yfirvinnubann er meðal annars fram tekið, að um „engar færslur innan hafna eða milli hafnarsvæða“ verði að ræða á nefndu tímabili. Það er í verkahring skipstjóra að færa skip á milli hafna og innan hafnar. Samþykktin um yfirvinnubannið tekur því einnig til skipstjóra í reynd, enda er ágreiningslaust, að skip, sem hér skipta máli, hafa ekki verið færð til innan hafnar eða á milli tilgreindra hafna á þeim tíma sólarhrings og á þeim dögum, sem yfirvinnubanninu var ætlað að ná til. Verður því að líta svo á, að um ólögmæta vinnustöðvun hafi einnig verið að ræða hjá skipstjórum á sama hátt og hjá stýrimönnum og vélstjórum.

Að því er varðar stéttarfélög loftskeytamanna og bryta hefur því að visu ekki verið mótmælt, að menn úr þessum félögum hafi veitt tillögu þeirri, sem samþykkt var á fundinum 19. júní s.l. atkvæði sitt. Það er hins vegar ekki fram komið, að þeir hafi neitað að sinna störfum sínum svo sem tíðkast á grundvelli síðustu kjarasamninga stéttarfélaganna þeirra. Ekki er fram komið, að félagsmenn þeirra hafi tekið þátt í sameiginlegri verkfallsvörslu.

Eftir þessum úrslitum málsins verður stefnda Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands fyrir hönd Skipstjórafélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands og Vélstjórafélags Íslands gert að greiða stefnanda, Vinnuveitendasambandi Íslands fyrir hönd H.f. Eimskipafélags Íslands, Hafskips h.f., Jökla h.f. og Nesskips h.f. málskostnað, sem ákveðst kr. 400.000,-, en ekki þykir næg ástæða til að Félagi íslenskra loftskeytamanna og Félagi bryta verði gert að greiða stefnanda málskostnað.

Dóm þennan kváðu upp: Guðmundur Jónsson, Bjarni Kristinn Bjarnason, Þorsteinn Thorarensen, Páll S. Pálsson og Árni Guðjónsson.

D ó m s o r ð:

Framangreint yfirvinnubann, sem boðað var og kom til framkvæmda 20. júní s.l. er ólögmæt vinnustöðvun, brýtur í bága við bráðabirgðalög nr. 70/1979 og er brot á kjarasamningum Skipstjórafélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands, og

Véltjórafélags Íslands við H.f. Eimskipafélag Íslands, Hafskip h.f., Jökla h.f. og Nesskip h.f. og er í andstöðu við lög nr. 80/1938.

Farmanna- og fiskimannasamband Íslands greiði fyrir hönd framangreindara aðildarfélaga sinna Vinnuveitendasambandi Íslands fyrir hönd framangreindra aðildarfélaga þess kr. 400.000,00 í málskostnað innan 15 daga frá lögbirtingu dóms þessa að viðlagðri aðför að lögum.

Miðvikudagurinn 8. ágúst 1979.

Nr. 4/1979. **Vinnumálasamband samvinnufélaganna
vegna skipadeildar S.Í.S.**

(Skúli J. Pálmason hrl.)

gegn

**Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands
vegna Skipstjórafélags Íslands,
Stýrimannafélags Íslands,
Véltjórafélags Íslands,
Félags íslenskra loftskýtamanna og
Félags bryta**

(Arnmundur Backman hdl.)

Yfirvinnubann. Verkfall. Kjarasamningar. Bráðabirgðalög nr. 70/1979.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 2. þ.m., er höfðað með stefnu útgefni 25. júní s.l.

Stefnandi málsins er Vinnumálasamband samvinnufélaganna vegna skipadeildar S.Í.S.

Stefndi er Farmanna- og fiskimannasamband Íslands vegna Skip-

stjórafélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands, Vélstjórufélags Íslands, Félags loftskættamanna og Félags bryta.

Í stefnu gerir stefnandi þær dómkröfur „að yfirvinnubann það, sem samninganefnd yfirmanna á kaupskipum tilkynnti skipadeild SÍS um með bréfi dags. 20. júní s.l. og komið hefur til framkvæmdar, verði dæmt ólögmeitt og andstætt lögum nr. 80/1938 og bráðabirgðalögum nr. 70/1979 og fari í bága við ákvæði kjarasamninga þeirra félaga yfirmanna á kaupskipum, sem að yfirvinnubanninu standa. Þá er þess krafist, að stefnd félög verði dæmd til að greiða stefnanda málskostnað að mati dómsins.“

Dómkröfur stefnda voru þessar við dómtöku málsins:

Að stefndi verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda.

Til vara, að stefndi verði sýknaður af þeirri kröfu stefnanda, að yfirvinnubannið sé brot á kjarasamningum félaga yfirmanna við kaupskipaútgæðir.

Til þrautavara, að stefndi verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda hvað varðar Skipstjórufélag Íslands, Félag íslenskra loftskættamanna og Félag bryta.

Í öllum tilvikum krefst stefndi málskostnaðar úr hendi stefnanda. Í greinargerð stefnda kom fram krafa um frávisun málsins. Með dómi Félagsdóms 10. f.m. var sú krafa tekin til greina með atkvæðum meirihluta dómenda. Var niðurstaða þessi kærð til Hæstaréttar, sem með dómi 30. f.m. felldi frávisunardóminn úr gildi og lagði fyrir Félagsdóm að taka málið til efnismeðferðar og dómsálagningar.

Málavextir eru þeir, að 1. apríl 1979 voru runnir út kjarasamningar Skipstjórufélags Íslands, Vélstjórufélags Íslands. Stýrimannafélags Íslands, Félags íslenskra loftskættamanna og Félags bryta, sem öll eru aðilar að Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands, við skipadeild Sambands íslenskra samvinnufélaga, sem er aðili að Vinnumálasambandi samvinnufélaganna.

Ofangreind stéttarfélög yfirmanna og Farmanna- og fiskimannasamband Íslands undirrituðu samstarfsyfirlýsingu, sem þann 28. mars 1979 var send Vinnumálasambandi samvinnufélaganna. Er yfirlýsing þessi svohljóðandi:

„Vélstjórufélag Íslands, Stýrimannafélag Íslands, Skipstjórufélag Íslands, Félag ísl. loftskættamanna og Félag bryta hafa náð samstöðu um samvinna og kröfugerð við gerð nýrra kjarasamninga við

útgerðarfélög farskipa og gera með sér svofellt samkomulag um starfshætti við samningagerðina:

1. Leita skal aðstoðar F.F.S.Í. eftir venju.
2. Skipuð skal sameiginleg samninganefnd. Ennfremur eigi F.F.S.Í. fulltrúa í nefndinni.
3. Einstökum fulltrúum er óheimilt að ræða eða ljá máls á framkomnum tillögum mótaðilans, til samþykktar eða neitunar. Allar slíkar tillögur skulu ræddar innan nefndarinnar og ákvarðanir teknar þar um hvernig svara skuli.
4. Allar innbyrðis viðræður nefndarfulltrúa um samningsatriði, álit hvers og eins, svo og niðurstöður, skulu ávallt skoðast sem algjört trúnaðarmál.
5. Engum fulltrúa einstakra sambandsfélaga er heimilt að samþykkja frávik eða breytingar á framlögðum kröfum, nema því aðeins að samninganefndin hafi innbyrðis orðið einróma ásaðtt um slíkt. Náist ekki einróma samkomulag innan nefndarinnar skal því aðeins fara fram atkvæðagreiðsla innan hennar, að einróma samkomulag sé um það og hafi öll félögin jöfn atkvæði við slíka atkvæðagreiðslu.
6. Ekki er heimilt að ræða einstöku atriði við mótaðila, sem snerta eina starfsgrein sérstaklega, nema að fulltrúi þeirrar starfsgreinar sé viðstaddur.
7. Þegar sameiginlegur grundvöllur hefur fundist fyrir samningum, sem nefndin hefur orðið ásaðtt um að leggja fyrir félögin til samþykktar, skulu félögin boða til funda svo fljótt, sem kostur er. Atkvæðagreiðsla skal fara fram leynilega innan hvers félags og skulu atkvæði talin samtímis á einum stað af 2 mönnum frá hverju félagi ásamt fulltrúa F.F.S.Í., sem stjórna talningunni. Fari svo að eitthvert félag felli samningana, skulu þeir skoðast felldir af öllum félögum.
8. Samkomulag þetta er bindandi fyrir alla fulltrúa sem þátt taka í samningaviðræðum, lengri eða skemmri tíma. Brjóti einhver fulltrúi samkomulagið í þeim mæli, að meirihluta nefndarinnar finnist óviðunandi, má víkja honum frá fundarsetu og ræður þá einfaldur meirihluti hinna nefndarmanna. Skal félag hans eins fljótt og við verður komið tilnefna annan í hans stað.“

Með bréfi dags. 17. apríl s.l. boðaði Farmanna- og fiskimanna-samband Íslands fyrir hönd framangreindra stéttarfélaga til vinnu-

stöðvunar á skipum stefnanda. Hófst svo verkfall félagsmanna þessara félaga á farskipum stefnanda 25. apríl s.l. Sáttatilaunir sáttasemjara ríkisins leiddu ekki til lausnar á deilunni. Með bráðabirgðalögum nr. 70/1979 frá 19. júní s.l., sem birt voru sama dag, var kveðið á um stöðvun verkfallsins og boðaðra verkbannsaðgerða Vinnuveitendasambands Íslands.

Forsendur með bráðabirgðalögum nr. 70/1979 eru þær „.... að verkfall yfirmanna á farskipum hafi staðið frá 25. apríl s.l. og frá 3. júní s.l. hjá undirmönnum innan Sjómannafélags Reykjavíkur á farskipum aðila innan Vinnuveitendasambands Íslands. Þá hafi Vinnuveitendasamband Íslands lagt verkbannt á undirmenn á farskipum frá 11. maí s.l. og auk þess boðað vegna þessara deilna viðtækt verkbannt, sem að óbreyttu muni hefjast 25. júní n.k. Sáttatilaunir hafi reynst árangurslausar og engar horfur séu taldar á lausn deilnanna. Verkbann þetta og verkfall hafi þegar valdið landsmönnum erfiðleikum, tjóni og vöruskorti víða um land og muni fyrirsjáanlega valda stórfelldum truflunum og stöðvun í sjávarútvegi og öðrum atvinnugreinum landsmanna verði framhald á þeim. Því telji ríkisstjórnin, að brýna nauðsyn beri til að koma í veg fyrir frekari stöðvun á rekstri farskipa og binda endi á deilur þessar.“

Í bráðabirgðalögunum segir m.a. svo í 1. mgr. 1. gr.:

„Hæstiréttur tilnefnir þrjá menn í kjaradóm sem ákveði fyrir 1. ágúst 1979 kaup, kjör og launakerfi áhafna á íslenskum farskipum.“

Ákvæði 2., 3., 4. og 6. gr. laganna eru svohljóðandi:

„2. gr.

Kjaradómurinn skal við ákvörðun kaups, kjara og launakerfis áhafna á farskipum meðal annars hafa hliðsjón af eftirfarandi:

- a) Þeim atriðum, sem samkomulag hefur orðið um á sáttastigi málsins milli áhafna og eigenda farskipa, svo sem um breytta vinnutilhögun.
- b) Síðast gildandi kjarasamningum áhafna á farskipum og launa- og kjarabreytingum, sem samið hefur verið um milli fulltrúa vinnuveitenda og stéttarfélaga í öðrum starfsgreinum, frá því samningar áhafna voru síðast gerðir og þar til dómur gengur.
- c) Sérstöðu farmanna að því er varðar langar fjarvistir frá heimili og einangrun á vinnustað svo og þeirri menntun, ábyrgð og verkunnáttu, sem störf þeirra gera kröfu til.

3. gr.

Ákvarðanir kjaradóms skv. 1. gr. skulu vera bindandi fyrir aðila frá gildistöku laga þessara.

4. gr.

Verkbönn og verkföll, sem lög þessi taka til, þar á meðal þau, sem gerð eru í samúðarskyni til þess að knýja fram aðra skipan kjaramála en lög þessi ákveða, eru óheimil, þar með framhald þeirra verkbanns- og verkfallsaðgerða á farskipum, sem nú standa, svo og boðaðar verkbannsaðgerðir Vinnuveitendasambands Íslands 25. júní n.k.

6. gr.

Með broti gegn lögum þessum skal fara að hætti opinberra mála og varða brot sektum, ef ekki liggja við þyngri refsingar samkvæmt öðrum lögum.“

1. mgr. 7. gr. laganna er svohljóðandi: „Lög þessi öðlast þegar gildi og gilda til 31. desember 1979. Úrskurður kjaradóms skv. 1. gr. gildir til sama tíma nema nýir samningar hafi áður verið gerðir milli aðila.“

Farmanna- og fiskimannasamband Íslands boðaði til sameiginlegs fundar yfirmanna á farskipum árdegis 19. júní s.l. Á síðari hluta fundarins síðdegis sama dag var samþykkt svohljóðandi tillaga:

„Sameiginlegur fundur yfirmanna á íslenskum flutningaskipum haldinn í Sigtúni hinn 19. júní 1979, mótmælir harðlega þeim ótímabæru afskiptum ríkisstjórnar af löglega boðuðu verkfalli.

Fundurinn fordæmir afskipti einstakra ráðherra af þessari kjara-deilu sem hafi orðið til að torvela allar sáttaumleitanir.

Fundurinn samþykkir að engin vinna við losun og lestun fari fram á tímabili 12.00—13.00 og 17.00—08.00 virka daga svo og laugar-, sunnu-, helgi- og tyllidaga meðan lög þessi eru í gildi í Reykjavík, Hafnarfirði, Gufunesi, Straumsvík, Keflavík og Njarðvík, svo og öðrum heimahöfnum.

Einnig verði engar færslur innan hafna eða milli hafnarsvæða á nefndu tímabili.

Ennfremur samþykkir fundurinn að fela forustumönnum stéttar-félaganna að segja upp þrælasamningi þeim er ríkisstjórnin hefur þröngvað inn á félögin og boða verkfall frá fyrsta degi eftir að þrælasamningurinn fellur úr gildi.

Við gjörð kjarasamninga sem frjáls verkalyóðsfélög skal gildistími

þeirra samninga vera 25. apríl 1979 og skulu kauphækkningar og aðrar kjarabætur er um semst endurreiknast aftur til þess tíma.“

Daginn eftir ritaði Ingólfur Sig. Ingólfsson, fyrir hönd samninganefndar yfirmanna útgerðarfélögum kaupskipa, sem aðild eiga að Vinnuveitendasambandi Íslands bréf, sem ritað er á áprentað bréfs-efni Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, og er svohljóðandi:

„Á fundi yfirmanna á kaupskipum, sem haldinn var þriðjudaginn 19. júní 1979 var samþykkt að lýsa yfir yfirvinnubanni við lestun, losun og færslu skipa á heimahafnarsvæðinu (Keflavík, Njarðvík, Straumsvík, Hafnarfirði, Reykjavík og Gufunesi) til ársloka að telja. Verði gerðar tilraunir til brota gegn banni þessu, getur komið til sérstakra aðgerða.“

Með bréfi til Farmanna- og fiskimannasambands Íslands mótmælti Júlíus Kr. Valdimarsson, framkvæmdastjóri stefnda hinu boðaða yfirvinnubanni. Er bréfið svohljóðandi:

„Vinnumálasambandinu hefur borist bréf yðar til Skipadeildar Sambands ísl. samvinnufélaga dags. 20. júní s.l. þar sem lýst er yfir yfirvinnubanni við losun, lestun og færslu skipa á heimahafnarsvæðinu Keflavík, Njarðvík, Straumsvík, Hafnarfirði og Gufunesi til ársloka.

Af þessu tilefni lýsir Vinnumálasamband samvinnufélaganna því yfir, að það telur mikinn vafa leika á lögmæti ofangreindra aðgerða og áskilur sér allan rétt í því sambandi.

Vinnumálasambandið telur nauðsynlegt að skorið verði úr lögmæti yfirvinnubannsins og mun því vísa málinu til Félagsdóms til úrskurðar f.h. Skipadeildar SÍS.“

Bréfi þessu svaraði Ingólfur Stefánsson, framkvæmdastjóri Farmanna- og fiskimannasambands Íslands fyrir þess hönd með bréfi dags. 21. júní, sem hljóðar svo:

„Framkvæmdastjórn sambandsins hefur á fundi sínum í dag fjallað um bréf yðar dags. 20. júní 1979, þar sem mótmælt er þeirri ákvörðun fundar yfirmanna á kaupskipum að vinna ekki yfirvinnu við lestun, losun og færslu skipa innan heimahafnar til áramóta og vísað til boðunar sambandsins á þeim aðgerðum. Einnig lýsið þér yfir ólögmæti aðgerða yfirmanna. Framkvæmdastjórn lætur ósvarað þeirri staðhæfingu yðar, að um samningsbrot sé að ræða og einnig þeirri að ólögmætt sé, að neita yfirvinnu, en vill hins vegar

benda yður á að umrædd samþykkt er gerð og framkvæmd án tilhlutunar framkvæmdastjórnar sambandsins.“

Ágreiningslaust er að frá 10. júní s.l. hafi stýrimenn og vélstjórar, sem áttu að vinna um borð í skipum sínum í greindum höfnum eftir kl. 17.00 ekki innt af hendi störf sín eftir þann tíma á daginn. Hafi þeir látið loka lestaropum og fella bómur og krana skipanna þannig að ekki hafi verið unnið við feringu og affermingu eftir kl. 17.00 á daginn.

Úrskurður kjaradóms samkvæmt bráðabirgðalögunum nr. 70/1979 um kjör áhafna á farskipum gekk svo 31. júlí 1979.

Krafa stefnanda er byggð á því, að í upphafi samningaviðræðna málsaðila á síðastliðnu vori, þegar kröfur voru lagðar fram, hafi fulltrúum vinnuveitenda verið gerð grein fyrir því, að sérstök samninganefnd yfirmanna hafi verið skipuð, sem annast myndi samningaumleitun og samningsgerð við vinnuveitendur í samráði við Farmanna- og fiskimannasamband Íslands. Jafnframt hafi verið lagður fram samstarfssamningur stéttarfélaga yfirmanna og stéttarsambands þeirra. Samstarfsnefnd yfirmanna hafi síðan farið með samningagerð af þeirra hálfu allt þar til samningaumleitun lauk við setningu bráðabirgðalaga nr. 70/1979. Þegar ljóst hafi orðið, að skammt hafi verið að biðja bráðabirgðalaga, hafi Farmanna- og fiskimannasamband Íslands boðað til fundar yfirmanna hinn 19. júní s.l. með auglýsingu í útvarpi. Fundur þessi hafi staðið enn yfir þegar bráðabirgðalögin voru gefin út. Á fundinum hafi verið ákveðið að grípa til yfirvinnubanns þess, sem nú stendur yfir. Þessi ákvörðun hafi verið tilkynnt Skipadeild S.Í.S. með bréfi dags. 20. júní s.l. undirrituðu af Ingólfi Sig. Ingólfssyni fyrir hönd samstarfsnefndarinnar og hafi bréfið verið ritað á bréfsefni Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, en Ingólfur sé forseti sambandsins. Hafi yfirvinnubanni þessu síðan verið fylgt eftir með verkfallsvörslu og hafi verið staðið að henni með sama hætti og um verkfall væri að ræða. Af því sem hér hefur verið rakið sé ljóst, að yfirvinnubannið sé félagsleg aðgerð, sem stéttarfélög yfirmanna standi að með vitund og vilja Farmanna- og fiskimannasambands Íslands. Við mat á því, hvers konar félagslegt fyrirbæri yfirvinnubannið sé og hvort það fari í bága við ákvæði laga nr. 80/1938, verði að líta til þess, hvort í yfirvinnubanninu felist breyting á hefðbundnu vinnufyrirkomulagi við lestun og losun skipa. Skip séu dýr og

afkastamikil tæki. Hafi ávallt verið reynt að nýta afkastagetu þeirra sem best, meðal annars með því að hafa viðdvöl þeirra í höfn sem stysta. Hafi þessi sjónarmið verið viðurkennd af öllum hlutaðeigandi stéttarfélögum og yfirvinna ávallt unnin í höfn, þegar þess var óskað. Komi þetta fram í 19. gr. kjarasamnings Stýrimannafélags Íslands og 12. gr. kjarasamnings Vélstjórafélags Íslands frá 25. júlí 1977, en samkvæmt þessum samningsákvæðum sé félagsmönnum þessara stéttarfélaganna skylt að vinna yfirvinnu við lestun og losum skipa að ósk útgerðar. Í rammisamningum sömu stéttarfélaganna, sem samninganefnd yfirmanna hafi samþykkt á fundi með sáttasemjara hinn 15. júní s.l. og færð hafi verið til bókunar, sé gert ráð fyrir sams konar yfirvinnuskilyldu.

Það sé skoðun fræðimanna, að launþegum sé skylt að vinna yfirvinnu, jafnvel þar sem engin ákvæði sé að finna í kjarasamningum í þessa átt, enda hafi launþegum verið tilkynnt þetta í tíma. Þessi takmörkun á yfirvinnuskilyldunni eigi ekki við, þegar yfirvinna leiði af eðli starfs eða þar sem bjarga þurfi verðmætum.

Með bráðabirgðalögum nr. 70/1979 hafi endir verið bundinn á langt verkfall, sem stöðvað hafi kaupskipaflota landsmanna og ógnað öllu atvinnulífi í landinu. Hafi tilgangur laganna verið sá, að koma á eðlilegu ástandi á því kjaramálasviði, sem lögin taka til. Í því skyni hafi meðal annars verkbönn og verkföll verið bönnuð. Af þessu leiði, að þeir kjarasamningar, sem í gildi voru áður en verkfall hófst, vakni til lífs á ný og haldi gildi sínu þar til ný skipan hafi komist á í samræmi við niðurstöðu kjaradóms þess, sem skipaður var samkvæmt ákvæðum laganna. Væri þetta ekki reyndin yrði niðurstaðan sú, að engar reglur giltu meðan beðið væri eftir niðurstöðu kjaradóms. Slíkt fái ekki staðist og fari í bága við viðurkenndar reglur á sviði vinnuréttar og andstætt tilgangi bráðabirgðalaganna. Yfirvinnubannið feli í sér breytingu á vinnufyrirkomulagi sem ávallt hafi viðgengist, og sé því verkfallsaðgerð. Með ákvæðum 4. gr. bráðabirgðalaganna séu hvers konar verkfallsaðgerðir bannaðar og því sé verkfallið ólöglegt, hvernig svo sem til þess hafi verið boðað.

Enda þótt þetta nægi til að kröfur stefnanda verði teknar til greina komi fleira til. Samkvæmt 14. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur sé stéttarfélagi heimilt að gera verkfall í þeim tilgangi að vinna að framgangi krafna sinna í vinnudeilum. Í þessu

felist það, að vinnudeila verði að vera yfirstandandi og í annan stað verði kröfur að vera þess efnis, að viðsejandi geti orðið við þeim, án þess að varði við lög. Að því er fyrri atriðið varðar nægi að benda á það, að vinnudeilu aðila hafi lokið við setningu bráðabirgðalaga nr. 70/1979. Að því er síðara atriðið varðar leggi 4 gr. bráðabirgðalaganna bann við annarri skipan kjaramála, en lögin geri ráð fyrir. Yfirvinnubannið sé því tilraun viðkomandi stéttarfélag til að knýja stefnanda til lagabrota. Með dómi sínum hafi Félagsdómur áður viðurkennt, að ólögmætt sé að beita verkfalli til að knýja vinnuveitanda til að gera kjarasamning, sem fari í bága við ákvæði kjarasamnings, sem vinnuveitandi hafi gert við annað stéttarfélag. Þessi regla sé sjálfsögð og eðlileg. Því ætti umrætt yfirvinnubann þeim mun frekar að vera ólögmætt, þar sem það hafi þann tilgang að knýja stefnanda til lögbrota.

Aðalkrafa stefnda er byggð á því, að yfirvinnubannið sé ekki brot á lögum nr. 80/1938, enda sé þessi aðgerð ekki verkfall í skilningi vinnulöggjafar, sbr. II. kafla laganna, sbr. og 44. gr. 1. tl. laganna. Hér sé hins vegar um að ræða vinnuhindrun, sem sé algerlega á ábyrgð þeirra einstaklinga, sem að henni stóðu. Aðgerð þessi sé heldur ekki brot á bráðabirgðalögum nr. 70/1979 eða kjarasamningum stéttarféлага yfirmanna og útgerðarféлага. Varakrafa stefnda er byggð á því, að svo óljóst hafi verið um yfirvinnuskyldu yfirmanna á farskipum að umrædd vinnuhindrun verði ekki talin brot á kjarasamningum. Prautavarakrafa stefnda er byggð á því, að hvorki sé sannað að Skipstjórafélag Íslands, Félag íslenskra loftskyeitamanna eða Félag bryta hafi tekið þátt í umræddu yfirvinnubanni né heldur hvíli á félagsmönnum þeirra samningsbundin skylda til yfirvinnu. — Er því haldið fram að er leggja skuli mat á það, hvort ákveðin aðgerð sé verkfall eða verkban í skilningi II. kafla vinnulöggjafarinnar verði að leggja til grundvallar þær heimildir, sem vinnulöggjöfin veiti til boðunar slíkra aðgerða. Í 14. gr. 1. nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur sé mælt fyrir um að gera megi verkföll og verkbönn í þeim tilgangi að vinna að framgangi krafna í vinnudeilum. Í vinnulöggjöfinni sé hins vegar hvergi að finna skilgreiningu á því hvað sé vinnustöðvun. Samkvæmt almenntri skilgreiningu á sviði vinnuréttar sé það verkfall þegar verkamenn í einu stéttarfélagi eða fleirum leggi niður vinnu að einhverju eða öllu leyti í þeim tilgangi að þvinga fram lausn á kjaradeilu milli

stéttarfélags og atvinnurekanda. Samkvæmt 15. gr. laga nr. 80/1938 sé vinnustöðvun því aðeins heimil, að ákvörðun um hana hafi verið tekin af stéttarfélagi eða félagi atvinnurekanda eftir fyrirmælum laganna, sem tæmandi séu talin. Því sé ekki andmælt að Farmanna- og fiskimannasamband Íslands hafi komið fram fyrir hönd félaga sinna í nýafstaðinni vinnudeilu. Hins vegar beri að líta á það, að ákvörðun um verkfallsboðun hafi verið tekin hjá hverju félagi fyrir sig í samræmi við ákvæði laga nr. 80/1938 og í samræmi við lög hvers félags. Í félagslögum félaga innan Farmanna- og fiskimannasambands Íslands sé ákveðið hver hafi völd til að taka ákvarðanir um vinnustöðvun og aflétta henni og sé það yfirleitt trúnaðarmannaráð, sem taki þá ákvörðun eða hún sé tekin með leynilegri atkvæðagreiðslu, svo sem mælt sé fyrir um í lögum nr. 80/1938. Hins vegar hafi hvorki Farmanna- og fiskimannasamband Íslands né einstök aðildarfélög tekið ákvörðun um umdeilt yfirvinnubann eða haft það til umræðu eða meðferðar að neinu leyti. Skipti hér heldur ekki máli, þótt umrætt yfirvinnubann hafi verið boðað í nafni samninganefnar yfirmanna, svo sem fram komi í tilkynningu um það til útgerðarfélaga hinn 20. júní s.l. samkvæmt samkomulagi þeirra félaga Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, sem aðild eiga að máli þessu, hafi samninganefnd félaganna það umboð eitt að vinna að kröfugerð við gerð nýrra kjarasamninga við atvinnurekendur. Samninganefndin hafi því hvorki haft heimild til verkfallsboðunar né annarra félagslegra aðgerða eða vinnuhindrana af neinu tagi.

Af því sem hér hefur verið rakið sé ljóst, að umrætt yfirvinnubann, sem boðað var 20. júní s.l. fullnægi hvorki að formi né efni til skilyrðum til að geta talist verkfall í skilningi II. kafla laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur. Ákvörðun um það hafi ekki verið tekin með lögformlegum hætti, sé ekki á ábyrgð hinna einstöku félaga, sem stefnt hefur verið í máli þessu, og hafi það hvorki verið tilkynnt sáttasemjara ríkisins né þeim, sem það beinist gegn með sjö sólarhringa fyrirvara, svo sem mælt sé fyrir um í 16. gr. laganna. Samkvæmt 4. gr. bráðabirgðalaga nr. 70/1979 séu verkbönn og verkföll óheimil til að knýja fram aðra skipan kjaramála en lögin ákveða. Umdeildu yfirvinnubanni hafi því aldrei verið ætlað að vera verkfall og sé því mótmælt af hálfu stefnda að það sé verkfall í skilningi laga nr. 80/1938. Í tillögu þeirri, sem sam-

þykkt hafi verið á fundi yfirmanna á íslenskum farskipum hinn 19. júní s.l., felist að tilgangur yfirvinnubannsins sé fyrst og fremst sá að mótmæla setningu bráðabirgðalaga til lausnar kjaradeilu aðila máls þessa og einnig að sporna við gífurlegri yfirvinnu farmanna á farskipum. Hér sé því um að ræða ákveðna vinnuhindrun, sem þeir yfirmenn, sem á fundinum voru, hafi tekið sem einstaklingar. Félögin beri því ekki ábyrgð á þessari ákvörðun félagsmanna sinna og samningsrofum, sem af henni kunni að leiða. Það fari hins vegar eftir ákvæðum bráðabirgðalaga nr. 70/1979 hvort umdeilt yfirvinnubann sé brot á þeim lögum, en í 6. gr. bráðabirgðalaganna sé mælt fyrir um að með brot á þeim skuli fara að hætti opinberra mála og verði brot sektum ef ekki liggi við þyngri refsingar samkvæmt öðrum lögum.

Þá er því haldið fram af hálfu stefnda, að ekki beri að taka til greina þá kröfu stefnanda, að umrætt yfirvinnubann sé brot á kjarasamningum varnaraðila og sóknaraðila, enda hafi verið mikill vafi um gildi kjarasamninga milli þeirra og efni þeirra. Bráðabirgðalögin hafi ekki framlengt kjarasamninga þá, sem síðast voru í gildi milli stéttarfélaga yfirmanna og útgerðarfélaga kaupskipa, heldur hafi þau þvert á móti kveðið á um að ákvæði gerðardómsins skyldu gilda aftur fyrir sig frá gildistöku laganna. Er í þessu sambandi einnig haldið fram, að óljós ákvæði kjarasamninga tveggja varnaraðila af fimm geti ekki túlkast sem fortakslaus og ótakmörkuð skylda til yfirvinnu félagsmanna allra varnaraðila að geðþótta útgerðarfélaga. Verði og að skýra ákvæði kjarasamninga vélstjóra og stýrimanna sem skyldu þeirra til yfirvinnu svo, að hún takmarkist við brýna þörf og öryggisatriði.

Prautavarakrafa stefnda er studd þeim rökum, að algjörlega sé ósannað, að félög þau, sem þar eru nefnd, hafi tekið þátt í ólöglegri vinnustöðvun. Í kjarasamningum þessara félaga hafi aldrei verið ákvæði um yfirvinnuskyldu félagsmanna þeirra. Er því og haldið fram að félagsmenn þessir hafi ekki neitað að inna af hendi þau störf sem af þeim hefur verið krafist eftir fundarsamþykktina 19. júní og hvernig sem á málið verði litið hafi verkfall af þeirra hendi aldrei orðið virkt.

Varnaraðilar hafa að gefnu tilefni frá Farmanna- og fiskimanna-sambandi Íslands veitt þær upplýsingar, að hvorki stjórnir félagsanna né félagsfundir hafi fjallað um yfirvinnubannið.

Niðurstaða dómsins:

Samstarfssamningur var gerður í mars 1979 milli stéttarfélaga yfirmanna á farskipum og stéttarsambands þeirra, Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, áður en verkfall var boðað. Samningi þessum hefur áður verið lýst.

Farmanna- og fiskimannasamband Íslands boðaði hinn 17. apríl s.l. í umboði stéttarfélaga yfirmanna til verkfalls, sem kom til framkvæmda 24. apríl kl. 24.00.

Bráðabirgðalög nr. 70/1979 um stöðvun verkfalls á farskipum og verkbannsaðgerða Vinnuveitendasambands Íslands voru gefin út og birt 19. júní s.l..

Farmanna- og fiskimannasamband Íslands boðaði til sameiginlegs fundar yfirmanna á kaupskipum í samkomuhúsinu Sigtúni kl. 10.00 árdegis þriðjudaginn 19. júní s.l. Þeim fundi lauk með margnefndri samþykkt um yfirvinnubann.

Yfirvinnubann þetta var síðan boðað útgerðarfélögum kaupskipa af forseta Farmanna- og fiskimannasambands Íslands fyrir hönd samninganefndar stéttarfélaganna.

Með skírskotun til þess, sem að framan greinir, verður að telja að umræddur fundur yfirmanna 19. júní s.l. og ákvörðun sú, sem þar var tekin, hafi verið á vegum hinna stefndu stéttarfélaga og heildarsamtaka þeirra og því sé kröfum stefnanda réttilega beint gegn þeim, enda verður eigi séð af gögnum málsins að hin einstöku stéttarfélög hafi andmælt yfirvinnubanninu eða skorað á félagsmenn sína að gegna vinnuskyldu sinni.

Skýra verður ákvæði bráðabirgðalaga nr. 70/1979 svo, að þau hafi veitt gildi kjarasamningum, er stéttarfélög yfirmanna og útgerðarfélög farskipa höfðu síðast gert með sér og hafi yfirmönnum borið að starfa á grundvelli þeirra svo sem tíðkast hafði þar til fyrir lægi úrskurður kjaradóms, sem samkvæmt lögnum skyldi ákveða kjör og launakerfi áhafna á farskipum.

Það er ágreiningslaust, að samkvæmt síðustu kjarasamningum stýrimanna og vélstjóra við útgerðarfélög farskipa bar þeim að vinna að ósk útgerðarmanna þá tíma, þá daga og í þeim höfnum, sem greint er í fundarsamþykktinni. Verður að líta svo á, að samkvæmt bráðabirgðalögnum hafi stýrimönnum og vélstjórum borið að inna af hendi vinnu á þessum tímum, en fram er komið, að þeir hafi þá lagt niður vinnu gegn vilja útgerðarfélaganna og valdið því

að vinna annarra við fermingu og affermingu stöðvaðist. Fram er komið, að ákvæði úrskurðar kjaradóms samkvæmt bráðabirgðalögum nr. 70/1979 um kjör stýrimanna og vélstjóra, sem gekk 31. f.m., eru efnislega samhljóða ákvæðum síðustu kjarasamninga um yfirvinnuskyldu. Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið verður að telja umræddar aðgerðir stýrimanna og vélstjóra ólögmæta vinnustöðvun og því brot á bráðabirgðalögum nr. 70/1979, sbr. einkum 4. gr. þeirra, og brot á kjarasamningum við útgerðarmenn og þar með í andstöðu við lög nr. 80/1938.

Samkvæmt stöðu sinni ber skipstjóra jafnan að sjá skipi sínu farborða, enda þótt hann standi ekki sérstakar vaktir. Í samþykkt yfirmanna 19. júní 1979 um yfirvinnubann er meðal annars fram tekið, að um „engar færslur innan hafna eða milli hafnarsvæða“ verði að ræða á nefndu tímabili. Það er í verkahring skipstjóra að færa skip á milli hafna og innan hafnar. Samþykktin um yfirvinnubannið tekur því einnig til skipstjóra í reynd, enda er ágreiningslaust, að skip, sem hér skipta máli, hafa ekki verið færð til innan hafnar eða á milli tilgreindra hafna á þeim tíma sólarhrings og á þeim dögum, sem yfirvinnubanninu var ætlað að ná til. Verður því að líta svo á, að um ólögmæta vinnustöðvun hafi einnig verið að ræða hjá skipstjórum á sama hátt og hjá stýrimönnum og vélstjórum.

Að því er varðar stéttarfélög loftskéytamanna og bryta hefur því að visu ekki verið mótmælt, að menn úr þessum félögum hafi veitt tillögu þeirri, sem samþykkt var á fundinum 19. júní s.l. atkvæði sitt. Það er hins vegar ekki fram komið, að þeir hafi neitað að sinna störfum sínum svo sem tíðkast á grundvelli síðustu kjarasamninga stéttarféлага þeirra. Ekki er fram komið, að félagsmenn þeirra hafi tekið þátt í sameiginlegri verkfallsvörslu.

Eftir þessum úrslitum málsins verður stefnda Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands fyrir hönd Skipstjórafélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands og Vélstjórafélags Íslands gert að greiða stefnanda, Vinnumálasambandi samvinnufélaganna fyrir hönd Skipadeildar S.Í.S. málskostnað, sem ákveðst kr. 400.000,00, en ekki þykir næg ástæða til að Félagi íslenskra loftskéytamanna og Félagi bryta verði gert að greiða stefnanda málskostnað.

Dóm þennan kváðu upp: Guðmundur Jónsson, Bjarni Kristinn

Bjarnason, Þorsteinn Thorarensen, Páll S. Pálsson og Árni Guðjónsson.

D ó m s o r ð:

Framangreint yfirvinnubann, sem boðað var og kom til framkvæmda 20. júní s.l. er ólögmæt vinnustöðvun, brýtur í bága við bráðabirgðalög nr. 70/1979 og er brot á kjarasamningum Skipstjórafélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands, og Vélstjórafélags Íslands við Skipadeild S.Í.S. og er í andstöðu við lög nr. 80/1938.

Farmanna- og fiskimannasamband Íslands greiði fyrir hönd framangreindara aðildarféлага sinna Vinnumálasambandi samvinnufélaganna fyrir hönd Skipadeildar S.Í.S. kr. 400.000,00 í málskostnað innan 15 daga frá lögbirtingu dóms þessa að viðlagðri aðför að lögum.

Miðvikudaginn 20. nóvember 1979.

Nr. 2/1979. **Alþýðusamband Íslands**
f.h. Málm- og skipasmiðasambands Íslands
vegna Félags járníðnaðarmanna

(Brynjólfur Kjartansson hrl.)

gegn

Vinnuveitendasambandi Íslands
f.h. Sambands Málm- og skipasmiðja
vegna Stálsmiðjunnar h.f.

(Gunnar Guðmundsson cand.jur.)

Bónusgreiðslur. Vaktavinna.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 30. f.m., er höfðað með stefnu útgefinni 17. maí s.l.

Stefnandi málsins er Alþýðusamband Íslands fyrir hönd Málm- og skipasmiðasambands Íslands vegna Félags járníðnaðarmanna.

Stefndi er Vinnuveitendasamband Íslands fyrir hönd Sambands Málm- og skipasmiðja vegna Stálsmiðjunnar h.f.

Dómkröfur stefnanda eru þessar: „Að viðurkennt verði að bónusgreiðslur til þeirra meðlima Félags járníðnaðarmanna, sem unnu að viðgerð á b.v. Rauðanúpi sumarið 1978, í samræmi við samkomulag frá 5. maí 1978, skuli gerðar upp með dagvinnukaupi hvers og eins starfsmanns að viðbættu 33% álagi. Þá er krafist málskostnaðar úr hendi stefndu.“

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans að mati dómsins.

Af hálfu stefnanda er málavöxtum lýst þannig, að vorið 1978 hafi Stálsmiðjan h.f. tekið að sér viðgerð á b.v. Rauðanúpi Þ.H. 160 og hafi viðgerðin verið unnin á tímabilinu 9. maí til 23. júní 1978. Verkið hafi verið unnið í vaktavinnu og hafi verið gerður sérstakur samningur milli Sambands Málm- og skipasmiðja annars vegar og Málm- og skipasmiðasambands Íslands og Félags járníðnaðarmanna hins vegar um vaktavinnugreiðslur til starfsmanna Stálsmiðjunnar h.f. við þetta verk. Þá hafi verkið verið unnið í ákvæðisvinnu þar sem miðað hafi verið við að það tæki ákveðinn fjöldi klukku-

stunda, en slíkt fyrirkomulag hafi verið við lýði í Stálsmiðjunni h.f. í meira en tvo átatugi. Hafi slík ákvæðisvinna verið með þeim hætti að tæki verk skemmri tíma en tilskilið hafi verið væri umfram tíma deilt niður í hlutfalli við greidda tíma starfsmannanna og þeir síðan greiddir með dagvinnukaupi hvers og eins. Stefnendur telji að dagvinnukaup við viðgerðina á b.v. Rauðanúpi hafi verið dagvinnukaup með 33% álagi og beri að greiða ákvæðisvinnuna á þeim grundvelli. Fyrirsvarsmenn Stálsmiðjunnar h.f. hafi hafnað þeim skilningi stefnenda og greitt ákvæðisvinnuna með dagvinnukaupi án álags. Hafi stefnendum því borið nauðsyn til að höfða mál þetta til að fá skorið úr þeim ágreiningi um kjör starfsmanna Stálsmiðjunnar h.f.

Samningur sá, sem gerður var um vaktavinnu við viðgerðina á b.v. Rauðanúpi er svohljóðandi:

„1 *Vinnutilhögun á 10 tíma vöktum.*

Heimilt er að vinna á vöktum og skal vinnutíma þá hagað sem hér segir;

Morgunvakt kl. 06.00 til 16.00

kaffihlé kl. 09.00 til 09.15

matarhlé kl. 12.15 til 13.00

Kvöldvakt kl. 16.00 til 02.00

matarhlé kl. 19.00 til 19.45

kaffihlé kl. 22.45 til 23.00

Vinnutími vaktavinnnumanna skal vera óslitinn.

Ekki er heimilt að vinna vaktaskiptavinnu samkvæmt samningi þessum nema hún standi yfir a.m.k. 14 daga (2 vikur) óslitið, nema veður eða aðrar óviðráðanlegar ástæður hamli að unnið sé. Vaktahópar skulu skipta vikulega og skila sem næst jafn mörgum morgun og kvöldvöktum.

2. *Um tímaskrift og laun á 10 tíma vöktum:*

Laun vaktavinnnumanna skulu vera sem hér segir (mánudaga til og með föstudaga):

Morgunvakt: 8 klst. á dagvinnukaupi með 33% álagi

2 klst. á eftirvinnukaupi

Kvöldvakt: 8 klst. á dagvinnukaupi með 33% álagi

2 klst. á næturvinnukaupi.

Þurfi lengingu vinnutíma vegna vaktaskipta skal greiða fyrir þá lengingu vinnutíma sérstaklega. Öll vinna vaktavinnu-

manna fram yfir framangreindar vaktir telst næturvinna.

3. Vegna upphafs vinnu kl. 06.00 að morgni og vinnuslita kl. 02.00 að nóttu, skal vinnuveitandi sjá starfsmönnum fyrir flutningi þeim að kostnaðarlausu, ásamt greiðslu fyrir raun ferðatíma á þessum ferðum.

Vegna skerts neyslutíma til matar á kvöldvakt, skal vinnuveitandi útvega starfsmönnum á kvöldvakt heita máltíð á vinnustað eða mötuneyti viðkomandi fyrirtækis.“

Krafa stefnanda er byggð á því, að í meira en tvo áratugi hafi sú venja viðgengist hjá Stálsmiðjunni h/f, að ýmis verk hafi verið unnin í ákvæðisvinnu. Hafi þá verið miðað við það, að ákveðinn fjöldi klukkustunda þyrfti til að ljúka verki. Ef hins vegar tækist að ljúka því á skemmri tíma, hafi þeim tíma, sem af gekk, verið skipt milli starfsmanna, sem að verkinu unnu, í hlutfalli við greiddar vinnustundir þeirra og hann greiddur með dagvinnukaupi hvers og eins, án tillits til þess hvort verkið væri unnið í dagvinnu, yfirvinnu eða næturvinnu. Séu þessar greiðslur kallaður „bónus“. Viðgerðin við b.v. Rauðanúp hafi verið unnin í ákvæðisvinnu og hafi í útboði verið gert ráð fyrir, að í verkið færu 22 tonn af nýju stáli og þyrfti 9000 klst. til að vinna það. Ef hins vegar þyrfti minna stál hafi tími þessi átt að styttest um 400 klst. fyrir hvert tonn sem á vantaði. Tekist hafi að ljúka viðgerðinni á skemmri tíma en ráðgert hafði verið. Er Stálsmiðjan hafi greitt starfsmönnum sínum fyrir verkið, hafi „bónusinn“ verið greiddur með venjulegu dagvinnukaupi hvers starfsmanns. Starfsmennirnir telji dagvinnukaup sitt við verk þetta vera venjulegt dagvinnukaup hvers og eins að viðbættu 33% álagi. Hafi ekki verið um að ræða annað dagvinnukaup við verk þetta og beri því að greiða „bónusinn“ þannig, en ekki með dagvinnukaupi, sem gilt hafi við allt aðra vinnu. Sem dæmi um þýðingu þessa fyrir starfsmennina megi geta þess, að einn þeirra, Sigurður Ingi Sigmarsson, hafi fengið í „bónus“ kr. 126.208.00, en miðað við kröfugerð í máli þessu hafi hann átt að fá 33% hærri fjárhæð eða alls kr. 167.857.00.

Af hálfu stefnda er því haldið fram, að ágreiningslaust sé með aðilum, að þegar ákvæðisvinnuverk hafi verið unnin hjá Stálsmiðjunni h/f í dag-, eftir- og næturvinnu hafi sú venja viðgengist í meira en tvo áratugi, að sparaðir tímar hafi ávallt verið greiddir með dagvinnukaupi hvers og eins starfsmanns. Tilgangur vaktálags sé sá,

að vera greiðsla fyrir vinnu utan dagvinnutíma auk þess að vera uppbót fyrir óreglulegan vinnutíma, ef menn vinna ekki ávallt sömu vaktir og vaktahópar skiptast á vöktum innbyrðis. Af ákvæðum kjarasamninga um vaktavinnu sé ljóst, að vaktaálag sé greitt fyrir vinnu utan dagvinnutíma og þegar um ákvæðisvinnu eða aðra afkastahvetjandi vinnu hafi verið að ræða utan dagvinnutíma hafi grundvöllur við útreikning ágóða starfsmanna ávallt verið dagvinnulaun viðkomandi manns. Í tilviki því, sem hér er fjallað um, hljóti að gilda sama regla um grundvöll ákvæðisvinnu, hvort sem hún er unnin í vaktavinnu, eða í dag-, eftir- og næturvinnu. Sé fráleitt að greiðsla þessi sé hærri hjá starfsmanni, sem vinni á tíu tíma vöktum en starfsmanni sem vinni jafnlangan tíma og fái greitt með dag-, eftir- og næturvinnukaupi. Hafi það verið meginstefna Vinnuveitendafélags Íslands og Vinnumálasambands samvinnufélaganna, sem framfylgt hafi verið, að grundvöllur útreiknings ágóða starfsmanna við afkastahvetjandi launakerfi sé ávallt dagvinnukaup. Þessari reglu hafi einnig verið beitt þar sem vaktavinna hafi verið unnin og afkastahvetjandi launakerfi beitt og sé ekki vítað um nein- ar undantekningar frá þeirri tilhögun. Sé því ljóst að grundvöllur tímaakkorðs þess, sem notað var við viðgerð á b.v. Rauðanúpi vor- ið 1978 sé dagvinnukaup og hafi Stálsmiðjan h.f. greitt á framan- greindum forsendum tímaakkorðið á fullkomlega réttan hátt til þeirra starfsmanna, sem unnu verk þetta. Krafa stefnanda um að tímaakkorðið verði greitt með dagvinnukaupi með 33% álagi sé því ekki á rökum reist.

Álit dómsins.

Það er ágreiningslaust, að starfsmenn Stálsmiðjunnar h.f. hafi jafnan áður unnið verk í ákvæðisvinnu með þeim hætti, að lagt hafi verið til grundvallar að verk tæki ákveðinn fjölda klukkustunda, en lyki því á skemmri tíma, hafi þeim tíma sem af gekk verið skipt milli þeirra starfsmanna sem við verkið unnu í hlutfalli við vinnustundir hvers þeirra og hafi þær stundir verið greiddar með dagvinnukaupi hvers og eins. Skriflegur samningur um þessa vinnu- tilhögun hjá Stálsmiðjunni liggur ekki fyrir. Ágreiningslaust er, að starfsmenn hafi ekki áður innt af hendi slíka ákvæðisvinnu í vakta- vinnu. Þegar litið er til þessa og þeirrar framkvæmdar á greiðslum við ákvæðisvinnu, sem beitt hefur verið, hefur stefnandi ekki sýnt fram á að greiða eigi bónusgreiðslur með vaktaálagi fyrir umrædda

vinnu við b.v. Rauðanúp. Verður stefndi því sýknaður af kröfum stefnanda.

Eftir öllum atvikum þykir málskostnaður eiga að falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Bjarni Kristinn Bjarnason, Þorsteinn Thorarensen, Páll S. Pálsson og Ragnar Ólafsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Vinnuveitendasamband Íslands fyrir hönd Sambands Málm- og skipasmiða vegna Stálsmiðjunnar h.f., skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Alþýðusambands Íslands fyrir hönd Málm- og skipasmiðasambands Íslands vegna Félags járníðnaðarmanna.

Málskostnaður fellur niður.

Þriðjudaginn 11. desember 1979.

Nr. 6/1979. **Vinnuveitendasamband Íslands
fyrir hönd Höldar s.f.**

(Gunnar Guðmundsson cand.jur.)

gegn

**Alþýðusambandi Íslands fyrir hönd
Landssambands íslenskra verslunarmanna
vegna Félags verslunar- og skrifstofufólks
á Akureyri og nágrenni**

(Egill Sigurgeirsson hrl.)

Kjarasamningar. Deilt um kjör verslunar- og skrifstofufólks.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 28. f.m., er höfðað með stefnu útgefni 7. ágúst s.l.

Stefnandi málsins er Vinnuveitendasamband Íslands fyrir hönd Höldar s.f. á Akureyri.

Stefndi er Alþýðusamband Íslands fyrir hönd Landssambands íslenskra verslunarmanna vegna Félags verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að viðurkennt verði með dómi, að samningur starfsfólks í söluturnum sem undirritaður var 22. júní 1977 og framlengdur var óbreyttur 10. apríl 1979, gildi um starfsmenn Höldar s.f., sem eru félagsmenn í Félagi verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni. Jafnframt er þess krafist, að stefnda verði gert að greiða kostnað af rekstri málsins fyrir Félagsdómi.

Af hálfu stefnda er krafist sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans að mati dómsins.

Málavextir eru þeir, að 2. apríl 1976 gerðu Kaupmannasamtök Íslands annars vegar og hins vegar Verslunarmannafélag Reykjavíkur og Landssamband íslenskra verslunarmanna samning um störf í söluturnum. Þau kjaraatriði, sem fjallað er um í samningnum, eru vinnuvaktir, vaktaálag, yfirvinna, fridagar, greiddir fridagar og óreglulegar vaktir. Upphafsákvæði samningsins eru svohljóðandi:

„Kaupmannasamtök Íslands annars vegar og Verslunarmannafélag Reykjavíkur og Landssamband íslenskra verslunarmanna hins vegar gera með sér svofellt samkomulag vegna starfsfólks, sem vinnur vaktavinnu í söluturnum, sem versla með vöru samkvæmt vörulista samanber reglugerð Reykjavíkurborgar um afgreiðslutíma verslana o.fl.

Samningur verslunarmanna við vinnuveitendur dags. 28. febrúar 1976 gildir í öllum atriðum öðrum en þeim, sem hér greinir.“

Hinn 22. júní 1977 gerðu Vinnuveitendasamband Íslands, Kjara ráð verslunarinnar fyrir hönd Kaupmannasamtaka Íslands, Félags íslenskra stórkaupmanna og Verslunarráðs Íslands, Kaupfélag Reykjavíkur og nágrennis og Vinnumálasamband samvinnufélaganna annars vegar og hins vegar Landssamband íslenskra verslunarmanna, Verslunarmannafélag Reykjavíkur og Félag verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrennis aðalkjarasamning um kjör verslunarfólks.

Sama dag gerðu Kaupmannasamtök Íslands annars vegar og hins vegar Landssamband íslenskra verslunarmanna, Verslunarmannafélag Reykjavíkur og Félag verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni samning um söluturna. Var þar fjallað um sömu atriði

og í samningnum frá 2. apríl 1976 að viðbættum kaffitímum. Eru upphafsákvæði samnings þessa svohljóðandi:

„Kaupmannasamtök Íslands annarsvegar og Verslunarmannafélag Reykjavíkur, Félag verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni og Landssamband íslenskra verslunarmanna hinsvegar gera með sér svofellt samkomulag vegna starfsfólks, sem vinnur vaktavinnu í söluturnum, sem versla með vöru samkvæmt vörulista samanber reglugerð Reykjavíkurborgar og annarra bæjar- og sveitarfélaga, sem sett hafa reglur um takmarkaðan fjölda vörutegunda. Samningur verslunarmanna við vinnuveitendur, sem gerður er 22. júní 1977, gildir í öllum öðrum atriðum en þeim sem hér greinir.“

Á þessum tíma var í gildi samþykkt nr. 137 frá 26. júlí 1971 um afgreiðslutíma verslana í Reykjavík o.fl., og fylgir henni listi um vörur, sem selja mátti í söluturnum, skv. 3. mgr. 4. gr. samþykktarinnar. Á sama tíma var í gildi samþykkt um afgreiðslutíma verslana o.fl. á Akureyri nr. 307 frá 2. júlí 1975. Í 1. gr. er tekið fram, að samþykktin taki til smásöluverslana, þar á meðal söluturna. Í 3. gr. er gert ráð fyrir, að heimila megi matvöruverslunum, söluturnum og sambærilegum sölustöðum að selja um söluop utan almenns afgreiðslutíma alla daga, nema tiltekna helgidaga. Í samþykkt þessari eru hins vegar ekki ákvæði um takmörkun á því hvaða vörutegundir megi selja í söluturnum á Akureyri. Starfsfólk í söluturnum Höldar s.f. mun nú hafa unnið á grundvelli framangreinds samnings um söluturna frá 22. júní 1977.

Hinn 30. júní 1978 rituðu fyrirvarsmenn verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni Höldi s.f. bréf þar sem fram kom, að viðræður, sem fram höfðu farið um laun starfsmanna fyrirtækisins, hefðu ekki borið árangur. Var fyrirtækinu gert svo fellt tilboð:

„1. Frá og með 1. júní 1978 greiðið þér starfsfólki yðar eigi lægri laun, en hjálagaður samningur vor við vinnuveitendur dags. 22. júní 1977 kveður á um. Varðandi yfirvinnuálag vísast í lið 1.3. í samningnum, þar sem kveðið er á um að eftirvinna skuli greiðast með 40% álagi miðað við dagvinnu og nætur- og helgidagavinnu með 80% álagi miðað við dagvinnu. Um skiptingu dag-, eftir- og næturvinnu vísast til II. kafla samninganna.“

2. Ekki verður gerð krafa af hálfu starfsfólksins um vangoldin laun aftur í tímann (fyrir 1. júní 1978) ef ákvæði kjarasamningsins verða virt samkvæmt 1. lið hér að framan.“

Yrði ekki fallist á tilboð þetta innan tilskilins frests, var fyrirtækinu boðuð vinnustöðvun. Með yfirlýsingu dags. 6. júlí 1978 féllust fyrirsvarsmenn Höldar s.f. á að farið yrði eftir aðalsamningi um kjör verslunarfólks frá 22. júní 1977, þar sem í II. kafla væri kveðið á um greiðslu fyrir dag-, eftir- og næturvinnu og myndi fyrirtækið leiðrétta laun starfsfólks síns eftir þeim samningi frá og með 1. júní 1978. Var og tekið fram að starfsfólk fyrirtækisins yrði ekki látið gjalda aðgerða stéttarfélags síns gagnvart fyrirtækinu undanfarin misseri.

Með yfirlýsingu sama dag lýstu fyrirsvarsmenn Félags verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni því yfir, að fallið væri frá leiðréttingu launa fyrir 1. júní 1978, en ef fyrirtækið bæri málið undir Félagsdóm félli niður sú eftirgjöf leiðréttingar. Var einnig tekið fram, að ef ekki yrði staðið við áðurgreinda yfirlýsingu, teldi félagið sig óbundið af yfirlýsingu sinni.

Aðalkjarasamningi verslunarfólks og vinnuveitenda þeirra var sagt upp miðað við 1. desember 1978. Hinn 10. apríl 1979 tókust samningar milli þessara aðila þar sem kveðið var á um skipan starfsfólks í launaflokka, en laun skyldu ákveðin af kjaradómi. Að öðru leyti skyldu samningar þessar aðila frá 22. júní 1977 framlengjast óbreyttir. Stefnandi hefur nú höfðað mál þetta til viðurkenningar á því, að áðurgreindur kjarasamningur frá 22. júní 1977 um störf í söluturnum gildi um starfsmenn Höldar s.f., sem eru félagar í Félagi verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni.

Krafa stefnanda er byggð á því, að fulltrúi Félags verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni hafi undirritað samning þann sem gerður var 22. júní 1977 um kjör starfsfólks í söluturnum. Hafi samningur þessi síðan verið samþykktur af félagsmönnum. Hafi svo verið unnið eftir ákvæðum samnings þessa um land allt, m.a. á Akureyri. Rúmu ári eftir undirritun samningsins hafi Félag verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni ætlað að neita að virða ákvæði samningsins og hafi hinn 30. júní 1978 boðað til verkfalls. Verkfall þetta hafi verið ólögmætt af tveimur ástæðum. Um hafi verið að ræða brot á friðarskyldu, sem sé andstætt ákvæðum 14. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur, og ekki hafi verið farið eftir ákvæðum 16. gr. sömu laga um boðun verkfallsins. Á aðilum kjarasamnings hvíli friðarskylda sem sé fólgin í því, að á meðan kjarasamningur er í gildi milli stéttarfélags og samtaka vinnuveitenda skuli ríkja friður um efni samningsins milli aðila. Það sér grundvallarregla í vinnurétti

að óheimilt sé að beita vinnustöðvun til þess að knýja fram breytingar á kjarasamningi, sem gildur er og bindandi fyrir samningsaðila. Ágreiningur um gildi og skilning á kjarasamningi sé réttarágreiningur, en slíkan ágreiningur skuli bera undir Félagsdóm samkvæmt ákvæðum laga nr. 80/1938. Á meðan skuli unnið eðlilega samkvæmt gildandi samningum. Friðarskyldan sem hvílir á aðilum sé því forsenda fyrir því, að samtök vinnuveitenda undirriti samninga og við gerð samnings séu höfð í huga öll atriði, sem að samningnum snúa. Hér beri að hafa í huga, að við gerð söluturnasamningsins 2. júní 1977 hafi verið vitað um samþykkt um afgreiðslutíma verslana á Akureyri frá 2. júlí 1975. Með því að undirrita samninginn hafi Félag verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni því samþykkt gildi hans á Akureyri. Vegna þeirra hagsmuna aðila að vinnufriður haldist, verði að skýra ákvæði samningsins rúmt eða fylla hann að öðru leyti með hliðsjón af tilgangi samningsaðila, framkvæmd og venju. Samkvæmt þessu fái því ekki staðist, að söluturnasamningurinn frá 22. júní 1977 hafi aldrei verið samþykktur af Félagi verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni, svo sem haldið sé fram af hálfu stefnda. Þá fái ekki heldur staðist sú staðhæfing stefnda, að söluturnasamningurinn miðist við vörulista samkvæmt reglugerð Reykjavíkurborgar og geti því ekki átt við verslunarrekstur á Akureyri. Félag verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni hafi undirritað samninginn og hafi hann verið framkvæmdur í rúmt ár eða þar til félagið hafi allt í einu synjað að láta félagsmenn sína starfa eftir honum. Ekki hafi Vinnuveitendasambandi Íslands eða Kaupmannasamtökum Íslands borist nein tilkynning frá Félagi verslunarfólks og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni um það, að hafnað hafi verið á lögmætum fundi félagsins að samþykkja samninginn. Í inngangi samningsins komi fram, að hann gildi um starfsfólk í söluturnum, sem versla með vörur samkvæmt vörulista. Síðan segi orðrétt: „Samanber reglugerð Reykjavíkurborgar og annarra bæjar- og sveitarfélaga, sem sett hafa reglur um takmarkaðan fjölda vörutegunda.“ Orðið „samanber“ beri að skilja þannig í þessu sambandi, að hafa skuli hliðsjón af reglugerð Reykjavíkur og annarra bæjar- og sveitarfélaga, sem sett hafi reglur um takmarkaðan fjölda vörutegunda. Í því sambandi sé hægt að segja að vörulisti sé í gildi hjá söluturnum Höldar s.f. þar sem séu svipaðar vörutegundir og í söluturnum annars staðar á landinu. Hvarvetna

annars staðar á landinu sé unnið í söluturnum samkvæmt þessum vaktavinnusamningi og virðist ekki skipta máli í því sambandi, hvort í gildi sé vörulisti í viðkomandi bæjar- eða sveitarfélagi eða hversu viðtækur hann sé. Vörulista sé ekki að finna í samþykkt um afgreiðslutíma verslana á Akureyri o.fl. frá 2. júlí 1975, en þrátt fyrir það hafi samningurinn um kjör starfsfólks í söluturnum verið undirritaður af hálfu Félags verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni. Ef félagið hafi ekki talið samninginn gilda fyrir Akureyri, hafi fulltrúa félagsins verið í lófa lagið að neita að skrifa undir samninginn. Af því sem hér hefur verið rakið sé ljóst að þegar litid sé til orðalags inngangs samningsins, undirskriftar fulltrúa Félags verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni undir samninginn og eftirfarandi framkvæmd félagsins á samningnum, gildi samningurinn einnig á Akureyri. Frá 6. júlí 1978 hafi starfsfólki í söluturnum Höldar s.f. verði greitt kaup með fyrirvara þar til skorið yrði úr ágreiningi um gildi samningsins fyrir Félagsdómi. Á þeim tíma hafi árangurslaust verið reynt að fá Félag verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni til að láta félagsmenn sína starfa á ný eftir samningnum. Hinn 10. apríl 1979 hafi svo samningurinn verið framlengdur af Félagi verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni til áramóta án nokkurs fyrirvara. Ljóst sé af þessu, að Félag verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni hafi á vítaverðan hátt brotið skyldur þær, sem hvíla á félaginu samkvæmt samningnum um kjör starfsfólks í söluturnum. Af þeim sökum hafi verið nauðsynlegt að leggja gildi samningsins undir dóm Félagsdóms, þar sem Höldur s.f. hafi á ólög-mætan hátt verið knúið til að greiða starfsfólki sínu samkvæmt allt öðrum kjarasamningi en gildi um kjör starfsfólks í söluturnum og því hækkað veruleg launaútgjöld fyrirtækisins.

Sýknukrafa stefnda er byggð á því, að svonefndur sölusamningur sem gerður var 22. júní 1977, sé búinn þeim fyrirvara, að hann taki aðeins til þeirra, sem starfa í söluturnum er eingöngu hafa heimild til að selja vörur samkvæmt vörulista þeim, sem í gildi er í Reykjavík. Á Akureyri sé enginn slíkur vörulisti og því gildi samningurinn ekki á félagssvæði Félags verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri og nágrenni. Sé fráleitt að bera saman söluturna í Reykjavík þar sem heimil sé sala á takmörkuðu vöruúrvali og lúgusölu á Akureyri með ótakmörkuðu vöruúrvali. Það sé því ótvírætt, að Félag verslunar- og skrif-

stofufólks á Akureyri og nágrenni hafi aldrei léð máls á að vinna samkvæmt svokölluðum söluturnasamningi og „engin samþykkt félagsins til á þeim samningi.“

Álit dómsins:

Í upphafsákvæði samningsins um störf í söluturnum frá 22. júní 1977 kemur fram, að honum er ætlað að taka til starfsfólks í söluturnum þar sem vöruframboð er takmarkað við vörulista svo sem er í Reykjavík.

Á þeim tíma er hér skiptir máli var ekki fyrir hendi vörulisti sem takmarkaði vöruúrval er heimilt væri að selja í söluturnum á Akureyri. Þótt fram sé komið, að starfsfólki Höldar s.f., sem starfaði í söluturnum, hafi verið greidd laun eftir greindum samningi, er ósannað að hann hafi átt að gilda um það starfsfólk. Verður stefndi því sýknaður af kröfum stefnanda.

Eftir öllum málsatvikum verður málskostnaður látinn falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Bjarni Kristinn Bjarnason, Þorsteinn Thorarensen, Árni Guðjónsson og Páll S. Pálsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Albýðusamband Íslands fyrir hönd Landssambands íslenskra verslunarmanna vegna Félags verslunar- og skrifstofufólks á Akureyri, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Vinnuveitendasambands Íslands fyrir hönd Höldar s.f.

Málskostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 21. febrúar 1980.

Nr. 8/1979. **Samband veitinga- og gistihúsaeigenda
vegna Hótel Sögu**

(Baldur Guðlaugsson hdl.)

gegn

**Alþýðusambandi Íslands
vegna Félags framreiðslumanna**

(Gunnar Sæmundsson hdl.)

Kjarasamningur. Deilt um þjónustugjald framreiðslumanna.
Sératkvæði.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 7. þ.m., er höfðað með stefnu útgefinni 7. desember 1979.

Stefnandi málsins er Samband veitinga- og gistihúsaeigenda vegna Hótel Sögu.

Stefndi er Alþýðusamband Íslands vegna Félags framreiðslumanna.

Dómkröfur stefnanda eru þær „að viðurkenndur verði með dómi sá skilningur Hótel Sögu á 1. og 2. gr. gildandi kjarasamnings Félags framreiðslumanna og Sambands veitinga- og gistihúsaeigenda frá 4/9 1979, sbr. 27/5 1977, að framreiðslumenn þeir í þjónustu Hótel Sögu sem að kvöldi laugardagsins 15. september 1979 önnuðust framreiðslu á mat fyrir hóp matargesta á vegum hjúkrunarfræðinga í svonefndum Hliðarsal á 2. hæð Hótel Sögu, hafi einungis átt rétt á að fá greitt 15% almennt þjónustugjald af framreiddum mat sbr. 1. mgr. 1. gr. nefnds kjarasamnings, þar sem ekki hafi verið um að ræða lokað samkvæmi í skilningi 1. mgr. 2. gr. nefnds kjarasamnings og skilyrði til 5% viðbótargjalds skv. þeirri grein samningsins hafi því ekki verið fyrir hendi. Einnig að viðurkenndur verði með dómi sá skilningur Hótel Sögu á 1. og 2. gr. téðs kjarasamnings að framreiðslumaður sá í þjónustu Hótel Sögu sem að kvöldi laugardagsins 10. nóvember 1979 annaðist framreiðslu á mat fyrir hóp matargesta frá Alþýðubankanum í svonefndum Bláa sal á 2. hæð Hótel Sögu hafi einungis átt rétt á að fá greitt 15% almennt þjónustugjald af framreiddum mat sbr. 1. mgr. 1. gr.

áður nefnd kjarasamnings, þar sem ekki hafi verið um að ræða lokað samkvæmi í skilningi 1. mgr. 2. gr. nefnds kjarasamnings og skilyrði til 5% viðbótargjalds skv. þeirri grein kjarasamningsins hafi því ekki verið fyrir hendi. Þá er þess krafist að Alþýðusamband Íslands vegna Félags framreiðslumanna verði dæmt til að greiða Sambandi veitinga- og gistihúsa eigenda vegna Hótel Sögu málskostnað að skaðlausu að mati dómsins.“

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans að skaðlausu samkvæmt gjaldskrá Lögmannafélags Íslands.

Málavextir eru þeir, að í 1. mgr. 2. gr. kjarasamnings stefnanda og varnaraðila frá 27. febrúar 1976 var svofellt ákvæði: „Í veislum, lokuðum samkvæmum, þegar dúkað er upp fyrir sameiginlegt borð (veisluborð), skal þjónustugjald framreiðslumanna af mat vera 20% ef fjöldi gesta fer yfir 30“. Við gerð nýs kjarasamnings sem undirritaður var 27. maí 1977 varð ákvæði 1. mgr. 2. gr. samningsins svohljóðandi: „Í veislum, lokuðum samkvæmum, skal þjónustugjald framreiðslumanna af mat vera 20%, ef fjöldi gesta fer yfir 30“. Síðari hluta árs 1977 reis ágreiningur milli sóknaraðila og varnaraðila um skilning á orðunum „lokuðum samkvæmum“ í þessu ákvæði kjarasamningsins. Síðastgreindum kjarasamningi var sagt upp miðað við 1. desember 1978. Við undirbúning nýs kjarasamnings komu fram tillögur frá báðum samningsaðilum um nýtt orðalag umrædds samningsákvæðis. Er ekki náðist samkomulag var ágreiningsmálinu vísað til samstarfsnefndar sóknaraðila og varnaraðila. Nefndarmenn urðu ekki sammála í afstöðu sinni. Álit fulltrúa veitingamanna í nefndinni er svohljóðandi:

„Það er skilningur veitingamanna, að skv. venju og eðli máls og einnig skv. skilningi beggja aðila undanfarin ár á hugtakinu „lokað samkvæmi“, þá sé átt við að samkvæmishaldari, hafi tekið viðkomandi salarkynni á leigu og hafi óskertan ráðstöfunarrétt yfir þeim. Auk þess sjái hann um allan kostnað svo sem hljómsveit, dyravörslu og fleira. Með öðrum orðum að samkvæmið sé haldið í afmörkuðu húsnæði, sé lokað öllum utanaðkomandi og gestir þess blandist ekki öðrum gestum viðkomandi veitingahúss.“

Álit fulltrúa framreiðslumanna var svohljóðandi:

„Það telst lokað samkvæmi í skilningi 1. mgr. 2. gr. kjarasamnings Félags framreiðslumanna og Sambands veitinga- og gistihúsa-

eigenda er hópur matargesta fær að eigin ósk sérstakt húsnæði til afnota meðan matast er. Í þessu sambandi skiptir ekki máli þótt aðrir gestir viðkomandi veitingastaðar fái aðgang að húsnæðinu að borðhaldi loknu, né þótt gestir í samkvæminu eigi aðgang að öðrum salarkynnum hússins.“

Hinn 4. september 1979 undirrituðu fulltrúar Sambands veitinga- og gistihúsaeigenda og Félags framreiðslumanna samning um að framlengja kjarasamninginn frá 27. maí 1977 með nokkrum breytingum, en ákvæði 1. mgr. 2. gr. samningsins stóð óbreytt. Laugardaginn 15. september 1979 var svo framreiddur matur fyrir 116 gesti á vegum hjúkrunarfræðinga í svonefndum Hliðarsal á 2. hæð Hótel Sögu. Laugardaginn 10. nóvember var framreiddur matur fyrir 63 gesti í svonefndum Bláa sal á 2. hæð Hótel Sögu á vegum Alþýðubankans. Í báðum tilvikum töldu framreiðslumenn sér bera 20% þjónustugjald af verði á framreiddum mat, en af hálfu veitingahússins var talið að þeir ættu eingöngu rétt á 15% þjónustugjaldi. Hefur stefnandi höfðað mál þetta til að fá skorið úr þessu ágreiningsefni.

Kröfur stefnanda eru byggðar á því, að samkvæmt kjarasamningi Félags framreiðslumanna og Sambands veitinga- og gistihúsaeigenda fái framreiðslumenn laun sín greidd sem þjónustugjald. Sé almennt þjónustugjald jafngildi 15% af verði veitinga til almennings að frátöldu þjónustugjaldi og söluskatti. Hafi svo verið um langt skeið. Um allnokkra hríð hafi verið í kjarasamningum þessara aðila ákvæði þess efnis að þegar sérstaklega standi á skuli þjónustugjald framreiðslumanna af mat vera 20%. Þar til í kjarasamningi frá árinu 1977 hafi þetta verið skilgreint þannig, að í veislum, lokuðum samkvæmum, þegar dúkað væri fyrir sameiginlegt borð (veisluborð), skyldi þjónustugjald framreiðslumanna af mat vera 20% ef fjöldi gesta færi yfir 30. Ástæðan fyrir því að þetta hafi upphaflega komið inn í kjarasamninginn hafi verið sú, að fallist hafi verið á það sjónarmið framreiðslumanna, sem sjálfir greiði aðstoðarfólki sínu laun, að þegar útbúa hafi þurft langborð, þ.e. háborð og langborð út frá því, sem að loknu borðhaldi væri skipt í smærri borð, þá hefði það í för með sér meiri vinnu fyrir framreiðslumenn og yki þörf þeirra fyrir aðstoðarfólk. Þróunin hafi hinsvegar orðið sú, að einkasamkvæmum af þessu tagi hafi fækkað smám saman, en það hafi færst í vöxt að setið væri við fleiri en smærri borð. Röksemdir um aukna vinnu hafi því smám saman tapað gildi sínu.

Hins vegar hafi framreiðslumenn farið að leggja áherslu á að einkasamkvæmi færðu þeim minni tekjur en venjuleg vinna, þar sem húsakynni væru oft illa nýtt í slíkum samkvæmum og framreiðslumenn og aðstoðarfolk þeirra þyrfti íðuleg að sinna takmörkuðum fjölda gesta fram á nótt. Við gerð kjarasamnings þess, sem undirritaður var 27. maí 1977 hafi náðst samkomulag um að fella niður úr ákvæði 1. mgr. 2. gr. skilyrði um tiltekna tilhögun borða, en eftir hafi staðið ákvæði það, sem er í nýgildandi samningi. Aldrei hafi verið gert ráð fyrir að réttur til 20% þjónustugjalds stofnaðist nema þegar um væri að ræða lokuð samkvæmi eða einkasamkvæmi, þ.e. þegar samkvæmi væru haldin í afmörkuðu húsnæði og þau væru lokuð öllum utanaðkomandi frá því gestir koma og þar til þeir hverfa á brott. Það tíðkist hins vegar töluvert að hópar, sem ekki hafi ráð á að leigja sér sérstakt húsnæði og hljómsveit fyrir samkvæmi eða vildi vera innan um aðra gesti, semji við Hótel Sögu um að fá að vera út af fyrir sig meðan matast er, þótt þeir eftir það blandist öðrum gestum hússins. Þessi tilhögun sé hagkvæm fyrir alla aðila. Gestum sem þarna er um að ræða gefist kostur á að vera út af fyrir sig meðan matast er. Sé hagur veitingahússins og framreiðslumanna sá, að við þetta hafi matargestum fjölgað. Tekjur framreiðslumanna hafi þá ekki verið takmarkaðar við þjónustu við þessa matargesti, því salarkynnin hafi verið opin öðrum gestum að loknu borðhaldi. Hvort sem litið sé til aðdraganda samningsákvæðanna um 20% þjónustugjald eða orðskýringar á orðunum „lokað samkvæmi“ sé ljóst að samkvæmi af því tagi, sem lýst hefur verið geti ekki fallið undir „lokuð samkvæmi“ og skapi framleiðslumönnum því ekki rétt til að taka 20% þjónustugjald, enda verði að líta á kvöldin í heild, en ekki einungis borðhaldið. Borðhöld þau, sem um er deilt í máli þessu hafi verið þess eðlis, að tiltekinn hópur matargesta hafi fengið aðstöðu til að matast út af fyrir sig, en að loknu borðhaldi hafi þeir blandast öðrum gestum Hótel Sögu. hafi viðkomandi framreiðslumenn að loknu borðhaldinu þjónað öðrum gestum hússins sem lögðu leið sína í og settust að í viðkomandi salarkynnum. Tekjur framreiðslumannanna hafi því engan veginn takmarkast við sölu veitinga til umræddra matargesta. Því telji stefnandi einsýnt, að ekki hafi verið um að ræða lokuð samkvæmi í skilningi 1. mgr. 2. gr. fyrrnefnds kjarasamnings aðila. Er því haldið fram, að ákvæðið um 20% þjónustugjald sé undantekningarákvæði sem skýra verði þröngt

samkvæmt eðli máls og lagarökum. Þurfi bæði að vera um að ræða veislu og lokað samkvæmi til þess að framreiðslumönnum sé heimilt að taka 20% þjónustugjald.

Sýknukrafa stefnda er byggð á því að samkvæmi þau, sem greind eru í kröfugerð stefnanda, hafi verið veislur samkvæmt almennum skilningi þess orðs. Hafi samkvæmi það sem var í Bláa sal verið lokað þar til því lauk, en samkvæmi það sem var í Hliðarsal hafi verið lokað á meðan matur var framreiddur og gestir neyttu hans. Því hafi framreiðslumönnum verið heimilt að reikna sér 20% þjónustugjald af matarveitingum í báðum samkvæmum samkvæmt ákvæði 1. mgr. 2. gr. kjarasamnings framreiðslumanna við vinnuveitendur sína. Er því haldið fram að orðalagið „lokað samkvæmi“ í samningsákvæði þessu feli aðeins í sér skýringu á hugtakinu veisla. Það teljist lokað samkvæmi er hópur matargesta fái að eigin ósk sérstakt húsnæði meðan matast er svo sem var í báðum þessum tilvikum, og skipti ekki máli þótt aðrir gestir á veitingastaðnum fái aðgang að húsnæðinu að loknu borðhaldi, né þótt gestir í samkvæminu eigi aðgang að öðrum salarkynnum hússins. Ekki skipti hlóðfærsláttur máli í þessu sambandi, enda sé hann ekki nauðsynlegur til veisluhalds. Í gildistíð eldra ákvæðis um þetta efni hafi fyrirkomulag á borðum í veislum skipt máli, en eftir að ákvæðinu var breytt hafi það ekki þýðingu við skýringu á ákvæðinu.

Hér fyrir dómi hefur Konráð Guðmundsson, hótellstjóri Hótel Sögu, lýst þeirri skoðun sinni að tilvik þau, sem greind eru í kröfugerð stefnanda, falli ekki undir ákvæði 1. mgr. 2. gr. kjarasamnings framreiðslumanna og veitingamanna því þar hafi ekki verið um að ræða lokað samkvæmi eða veislur í þeim skilningi, sem veitingamenn leggi í þetta ákvæði. Veitingamenn telji að til þess að um lokað samkvæmi eða veislur geti verið að ræða þurfi tiltekinn hópur gesta að taka á leigu ákveðinn sal út af fyrir sig þannig að þeir hafi ekkert samneyti við aðra gesti veitingahússins og öðrum sé þar ekki heimill aðgangur. Hópur þessi ráði sína eigin hljómsveit og greiði henni laun. Gestir í sölum þeim sem nefndir eru í kröfugerð stefnanda hljóti alltaf að hafa samneyti við aðra gesti veitingahússins því salir þess séu tengdir öðrum salarkynnum þess. Sé ekki um það að ræða að í Hliðarsal eða Bláa sal verði haldin einkasamkvæmi samkvæmt þeim skilningi sem hann leggur í það orð.

Konráð kveður það hafa farið í vöxt undanfarin 2—3 ár, að hópar fólks vilji vera út af fyrir sig á meðan matast er, en blandast síðan öðrum gestum veitingahússins. Hópar þessir spari sér kostnað við að greiða hljómsveit, dyravörslu og STEF-gjald og annað sem slíku samkvæmi fylgi. Sé þarna um að ræða auknar tekjur fyrir veitingahúsið og framreiðslumenn, þótt vera kunni að þeir þurfi í einstaka tilviki að fjölga aðstoðarfólki.

Árni Eyjólfsson, sem annaðist framreiðslu í Hliðarsal 15. september 1979, kveður gesti í salnum hafa verið 116 og rúmi salurinn varla meira. Þeir framreiðslumennirnir muni ef til vill ekki hafa fengið bein fyrirmæli um það hvort salurinn ætti að vera lokaður eða ekki, en yfirleitt sé hurðum hallað aftur þarna á meðan gestir matast í svona samkvæmum. Stundum komi það fyrir að dyravörður sé við dyrnar og í einu tilviki hafi verið spjald við dyrnar sem gaf til kynna að um einkasamkvæmi væri að ræða. Þótt framreiðslumönnum sé ekki alltaf tjáð að svona samkvæmi þarna séu lokuð þá séu þau það í öllum tilvikum. Matur sé yfirleitt ekki framreiddur í Hliðarsal nema um sé að ræða einkasamkvæmi og muni hann ekki eftir nema einu tilviki á þeim fjórum árum sem hann hefur starfað á Hótel Sögu að matur hafi verið framreiddur í Hliðarsal vegna þess að öll borð hafi verið setin í Súlnasal og Bláa sal.

Bárður Guðlaugsson, sem einnig annaðist framreiðslu í Hliðarsal 15. september 1979, kveður gesti hafa verið komna tiltölulega snemma. Þarna hafi átt að vera sameiginlegt borðhald. Gestir hafi verið 116 og hafi salurinn verið fullskipaður. Yfirþjónn og veitingastjóri meti það hverju sinni hversu margt aðstoðarfólk framreiðslumenn skuli hafa til þess að unnt sé að bera fram matinn fyrir alla gestina á sem stystum tíma. Hafi Halldór Malmberg beðið þá framreiðslumennina um að hafa tvær aðstoðarstúlkur hvor. Ekki hafi verið útbúið sérstakt veisluborð, en reynt hafi verið að koma fyrir eins mörgun sameiginlegum borðum og hægt var. Bárður kveðst telja mikinn mun á að framreiða mat fyrir gesti í svona samkvæmi og sama fjölda gesta við almenna veitingasölu. Í samkvæmi eins og þessu sé maturinn tilbúinn á sama tíma fyrir alla og framreitt sé eftir vissum reglum. Til þess að unnt sé að bera matinn fram á sem skemmstum tíma og veita góða þjónustu sé fengið aðstoðar-

fólk. Við almenna veitingasölu komi gestirnir yfirleitt ekki á sama tíma og gefist þá framreiðslumönnum færi á að sinna gestum við hvert borð fyrir sig. Ef samkvæmi þetta hefði ekki verið í Hliðarsalnum kveður Bárður mat ekki hafa verið framreiddan þar.

Sigurður Ásgeirsson, sem annaðist framreiðslu í Bláa sal laugardaginn 10. nóvember 1979, kveðst hafa fengið þau fyrirmæli frá aðstoðarhótelstjóra að hafa vistlegt hjá gestunum og ættu þeir að hafa svolítið rúmt um sig og ætti salurinn að vera lokaður meðan á borðhaldi stæði. Eitt borð hafi losnað í salnum og hafi það staðið autt. Öðrum gestum hafi ekki verið hleypt inn í salinn eftir að borðhaldi lauk. Hafi hann skilið fyrirmælin þannig að hann ætti ekki að hleypa gestum inn í salinn að loknu borðhaldi. Í samkvæminu hafi verið haldnar ræður. Er hann hafi spurt Halldór Malmberg, veitingastjóra, hafi hann svarað að salurinn ætti að vera lokaður að loknu borðhaldinu. Sigurður kveður það almennt svo þegar hópar matast í Bláa salnum, að þá sé öðrum gestum hleypt inn í salinn að loknu borðhaldi.

Jón Herbert Sigurðsson, sem verið hefur í stjórn Félags framreiðslumanna frá árinu 1972 og formaður eitt ár, hefur starfað á Hótel Sögu frá 1. febrúar og verið trúnaðarmaður í Súlnasal hótelsins í 2—3 ár, kveðst telja að það hafi í för með sér auknar tekjur fyrir framreiðslumenn sem starfa í Hliðarsal og Bláa Sal, þegar hópar matargesta snæða þar eins og í tilvikum þeim, sem fjallað er um í málinu.

Álit dómsins:

Í máli þessu er deilt um upphæð þjónustugjalds vegna samkvæmis, sem haldið var í Hliðarsal Hótel Sögu, þann 15. september 1979, og samkvæmis sem haldið var í Bláa sal Hótel Sögu, þann 10. nóvember 1979.

Það er komið fram í málinu, að meðan á borðhaldi stóð áttu aðrir gestir Hótel Sögu ekki aðgang að þessum salarkynnum.

Verður því að telja að á meðan svo stóð á hafi verið um að ræða lokuð samkvæmi í skilningi 1. mgr. 2. gr. kjarasamningsins frá 4. september 1979, sbr. kjarasamning frá 27. maí 1977, þannig að framreiðslumenn hafi átt rétt á að fá 20% þjónustugjald, enda liggur fyrir að fjöldi gesta í hvort skipti var yfir 30.

Því ber að sýkna stefnda í máli þessu.

Eftir atvikum þykir málskostnaður eiga að falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Ragnar Ólafsson og Þorsteinn Thorarensen.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Alþýðusamband Íslands vegna Félags framreiðslumanna, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Sambands veitinga- og gistihúsaeigenda vegna Hótel Sögu, í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Bjarna Kristins Bjarnasonar og Páls S. Pálssonar.

Framreiðslumenn fá laun sín greidd sem þjónustugjald og er almennt þjónustugjald jafngildi 15 hundraðshlutum af verði veitinga til almennings að frátöldu þjónustugjaldi og söluskatti, sbr. 1. mgr. 1. gr. kjarasamnings Félags framreiðslumanna og Sambands veitinga- og gistihúsaeigenda frá 4. september 1979, en sá samningur var í gildi á þeim tíma, sem hér skiptir máli.

Undantekningarnar frá ofangreindri reglu um 15% þjónustugjald er að finna í 1. og 3. mgr. 2. greinar kjarasamningsins. Í 1. mgr. 2. gr. segir: „Í veislum, lokuðum samkvæmum, skal þjónustugjald framreiðslumanna af mat vera 20% ef fjöldi fer yfir 30.“

Í 3. mgr. kjarasamningsins frá 4. september 1979 segir: „Í lokuðum kaffisamsætum skal þjónustugjald vera 20% af kaffi og kaffibrauði, þó á smáborðum sé, og án tillits til fjölda gesta, svo og af öllum veitingum á jólatrésskemmtunum.“

Þegar undantekningartilvikin frá aðalreglunni um 15% þjónustugjald eru virt og höfð eru í huga önnur þau atriði, sem hér koma til álita, þá verður að telja vafalaust, að samkvæmið, sem haldið var 15. september 1979 í svokölluðum Hliðarsal á 2. hæð Hótel Sögu hafi ekki verið lokað samkvæmi í skilningi 1. mgr. 2. gr. kjarasamnings frá 4. september 1979, og er þá haft sérstaklega í huga, að eftir borðhaldið gátu veislugestirnir, sem í Hliðarsalnum neyttu matar, tekið þátt í almennum dansleik í aðalsal, Súlnasal og almennir gestir í Súlnasal áttu þess kost eftir borðhald að dvelja í Hliðarsalnum. Telja verður að sama niðurstaða verði varðandi

samkvæmið sem haldið var í svokölluðum Bláa sal, 10. nóvember 1979, enda ber að leggja áherslu á, að gestir í Bláa salnum áttu þess kost að taka þátt í hinni almennu dansskemmtun sem fram fór í Súlnasalnum allt kvöldið eftir borðhald.

Þegar meta skal hvort umrædd samkvæmi voru lokuð í skilningi 1. mgr. 2. gr. kjarasamningsins, ber að hafa hliðsjón af húsaskipan allri, þar sem svonefndur Súlnasalur er miðskips og þangað sóttu gestir til dansiðkana að borðhaldi loknu. Fram er komið í málinu að venjulegur kvöldverður er snæddur á tveim klukkutímum og voru þá eftir til loka samkvæmanna allt að 4—5 klukkutímar, þar sem gestir blönduðust í Súlnasal og einnig að einhverju leyti í Hliðarsal.

Tengsl Súlnasals og króksalanna tveggja eru svo náin, svo sem sjá má á meðfylgjandi uppdraetti, að eigi er almennt tíðkað að hafa hópveislu í hinum síðastnefndu nema þegar Súlnasalur er opinn fyrir almenning og þegar þar er mest um að vera með leikandi hljómsveitum um helgar. Ennfremur sýnist sérsamkvæmi í öðrum hvorum innsalanna varla geta átt sér stað, ef Súlnasalur er leigður út sér fyrir lokað samkvæmi. Skipulagið leyfir það tæpast.

Grunnrök fyrir hærra þjónustugjaldi en ella, ef snætt er í Bláa sal eða Hliðarsal, svo sem gert var í umrædd sinn, virðast ekki vera fyrir hendi. Viðurkennt er einmitt að sérþorðhald í sölum þessum færi báðum aðilum, veitingahúsi og framreiðslumönnum, björg í bú, og sé síður en svo til þess fallin að draga úr tekjum hinna síðarnefndu.

Samkvæmt framanskráðu er það álit okkar, að taka beri viðurkenningarkröfur stefnanda til greina, en eftir atvikum eigi málskostnaður að falla niður.

Fimmtudaginn 5. júní 1980.

Nr. 2/1980. **Vinnuveitendasamband Íslands
vegna Flugleiða h.f.**

(Baldur Guðlaugsson hdl.)

gegn

Félagi íslenskra atvinnuflugmanna

(Guðmundur Ingvi Sigurðsson hrl.)

Frávísunarkröfu hrundið.

Úrskurður.

Mál þetta var tekið til dóms eða úrskurðar 4. þ.m.

Stefnandi málsins er Vinnuveitendasamband Íslands vegna Flugleiða h.f.

Stefndi er Félag íslenskra atvinnuflugmanna.

Dómkröfur stefnanda eru þær, „að viðurkennt verði með dómi, að Flugleiðum h.f. sé ekki skylt að greiða 1% af launum félagsmanna Félags íslenskra atvinnuflugmanna í þjónustu Flugleiða h.f. í sérstakan sjúkrasjóð Félags íslenskra atvinnuflugmanna.

Þá er þess krafist að Félag atvinnuflugmanna verði dæmt til að greiða Vinnuveitendasambandi Íslands vegna Flugleiða h.f. málskostnað að skaðlausu að mati dómsins.“

Dómkröfur stefnda eru þessar:

„a) Aðallega að máli þessu verði vísað frá dómi.

b) Til vara, að varnaraðili verði sýknaður af kröfum sóknaraðila.

c) Að sóknaraðili verði dæmdur til að greiða varnaraðila málskostnað að mati dómsins.“

Munnlegur málflutningur um framkomna frávísunarkröfu fór fram 4. þ.m.

Stefnandi gerir þær dómkröfur í þessum þætti málsins að frávísunarkröfu stefnda verði hrundið og stefndi dæmdur til að greiða stefnanda málskostnað.

Í stefnu kemur fram svohljóðandi lýsing málavaxta:

„Málavexti kveður stefnandi vera þá að með lögum nr. 19/1979 um rétt verkafólks til uppsagnarfrests frá störfum og til launa vegna sjúkdóms- og slysaforfalla sem leystu af hólmi lög nr. 16/1958 um

rétt verkafólks til uppsagnarfrests frá störfum og um rétt þess og fastra starfsmanna til launa vegna sjúkdóms- og slysaforfalla, hafi verið lögfest í 7. gr. ný ákvæði um greiðslur atvinnurekenda í sjúkrasjóði, svohljóðandi:

„Vinnuveitendur skulu greiða 1% af útborguðu kaupi verkafólks í sjúkrasjóð viðkomandi stéttarfélags, nema um hærri greiðslur hafi verið samið í kjarasamningum.“

Eftir gildistöku laganna, sem birtust í Stjórnartíðindum 2. maí 1979 og tóku þegar gildi, hafi stefnandi af vangá talið að 7. gr. kvæði á um afdráttarlausu og undantekningarlausu skyldu allra vinnuveitenda til að greiða 1% af útborguðu kaupi allra starfsmanna sinna í sérstakan sjúkrasjóð, svo fremi ekki ættu sér þegar stað svo háar greiðslur í sjóði með því nafni. Flugleiðir h.f. hafi því byrjað að greiða í sjúkrasjóð Félags íslenskra atvinnuflugmanna (FÍA) 1% af launum flugmanna FÍA í þjónustu Flugleiða og enn fremur hafi sambærilegar greiðslur hafist í sjúkrasjóði Félags Loftleiðaflugmanna (FLF) vegna félagsmanna FLF í þjónustu Flugleiða h.f.

Á s.l. hausti eftir að þessar greiðslur hafi verið búnar að eiga sér stað í nokkra mánuði, hafi Flugleiðir h.f. áttað sig á því, að flugmannafélögin áttu ekki rétt á þessum greiðslum. Þar hafi tvennt komið til. Í fyrsta lagi telji Flugleiðir h.f. að lög nr. 19/1979 taki ekki til flugmanna og verði krafa um greiðslur Flugleiða h.f. í sjúkrasjóð FÍA því ekki reist á 7. gr. þeirra laga. Lögin gildi fyrst og fremst um verkafólk og aðra félagsmenn Alþýðusambands Íslands eins og heiti þeirra og forsaga þeirra og undanfari þeirra, þ.e. laga nr. 16/1958 beri glögglega með sér og nánar verði gerð grein fyrir í greinargerð, en FÍA sé ekki í Alþýðusambandi Íslands. Í öðru lagi álíti Flugleiðir h.f., að jafnvel þótt 7. gr. laga nr. 19/1979 þætti taka til félagsmanna FÍA í þjónustu Flugleiða h.f. þá fullnægi Flugleiðir h.f. þegar greiðsluskyldu sinni með samningsbundinni greiðslu 1% af launum félagsmanna FÍA í þjónustu sinni í svonefndan félagssjóð FÍA, en um greiðslur Flugleiða h.f. í hann hafi verið samið í kjarasamningum aðila sem undirritaðir hafi verið 1. júní 1978 og hafi hann verið hugsaður sem sjúkrasjóður, þótt hann fengi annað heiti.

Af þessum ástæðum hafi fyrirsvarsmönnum FÍA verið tilkynnt munnlega haustið 1979 sú niðurstaða Flugleiða h.f., að þeim bæri

ekki að greiða í sjúkrasjóð FÍA og hafi greiðslurnar síðan verið felldar niður frá og með 1. nóvember 1979. Fyrirsvarsmenn FÍA hafi mótmælt þessari ákvörðun Flugleiða h.f. Kjarasamningar Flugleiða h.f. og FÍA hafi runnið út 1. febrúar s.l. samtímis kjarasamningum Flugleiða h.f. og FLF. Hafi samningsumleitanið staðið yfir að undanfögnu. Af hálfu FÍA hafi því nýlega verið lýst yfir á fundum með sáttasemjara í kjaradeilu Flugleiða h.f. og flugmanna, að FÍA muni ekki taka þátt í neinum efnislegum umræðum um nýja kjarasamninga meðan Flugleiðir h.f. brjóta á FÍA lög og samninga með því að greiða ekki 1% af launum flugmanna í sjúkrasjóð FÍA.

Vegna ágreinings um skyldu Flugleiða h.f. til greiðslu í sjúkrasjóð FÍA og vegna þeirra áhrifa sem þessi ágreiningur hafi haft á afstöðu FÍA til kjarasamningagerðar eigi Flugleiðir h.f. ekki annars úrkosta en að skjóta ágreiningi þessum til úrlausnar Félagsdóms.

Dómkröfur stefnanda séu byggðar á sömu málsástæðum og lagarökum og lágu til þess að greiðslum í sérstakan sjúkrasjóð FÍA var hætt 1. nóvember 1979.“

Frávísunarkrafa stefnda er studd þeim rökum, að verkefni Félagsdóms séu skýrt mörkuð í 44. gr. 1. nr. 80/1938, 1. mgr. lið 1-3, og 2. mgr. sömu greinar. Í þessu máli sé því ekki haldið fram, að brotið hafi verið gegn 1. nr. 80/1938 og því eigi 1. tl. ekki við. Ákvæðið um sjúkrasjóðsframlagið eigi ekki rætur að rekja til vinnusamnings aðila, heldur reisir varnaraðili tilkallið til framlagsins alfarið á 1. nr. 19/1979. Það sé þannig ágreiningur um skilning á þeim lögum, en ekki á vinnusamningi aðila, og því komi 2. tl. ekki til greina. Málið verði ekki rekið fyrir Félagsdómi með heimild í 3. tl., þar eð ekki liggi fyrir neinn samningur aðila um að leggja ágreiningsatriði þetta fyrir Félagsdóm. Ekki þurfi að ræða heimildina í 2. mgr. 44. gr. laganna. Það er þannig auðsætt að 1. nr. 80/1938 sé hvergi að finna heimild fyrir Félagsdóm til að leggja efnisdóm á ágreiningsmál þetta. Spurningin sé þá, hvort slík heimild finnist í öðrum lögum. Almenni löggjafinn hafi á stundum falið Félagsdómi að dæma í málum, sem rísa út af ágreiningi á tilteknum lögum, sbr. t.d. ákvæði 16. gr. 1. nr. 87/1971 um orlof, en það ákvæði hafi ekki lengi verið við lýði, löggjafinn hafi breytt því ákvæði með 1. nr. 109/1972. Orlofsmál heyrir því undir almenna dómstóla. Benda megi á ákvæði 26. gr. 1. nr. 46/1973 um kjarasamninga opinberra starfsmanna og 34. gr. 1. nr. 29/1976 um kjarasamninga Bandalags

starfsmanna ríkis og bæja. Allt séu þetta undantekningarákvæði frá þeirri almennu reglu, að borgararnir geti fengið mál sín flutt fyrir almennu dómstólunum. Félagsdómur er eitt dómstig og því sé ekki kostur þess að láta reyna efnislega á mál fyrir Hæstarétti. Það þurfi því að vera skýr heimild, afdráttarlaus, án minnsta vafa, sem feli Félagsdómi meðferð máls. Engin ákvæði í lögum nr. 19/1979 mæla fyrir um, að Félagsdómur skuli dæma í málum, sem kunna að rísa út af ágreiningi um skilning á lögnum. Slíkt ákvæði hafi ekki heldur verið í lögum nr. 16/1958, en þau lög hafi verið forveri laga nr. 19/1979. Málaferli sem sprottið hafi út af þeim lögum, hafi verið rekin fyrir almennum dómstólum. Það sé þannig einsýnt að vísa beri máli þessu frá Félagsdómi, þar eð Félagsdóm bresti vald til að dæma um sakarefnið, sbr. 68. gr. 1. nr. 85/1936, sbr. 69. gr. 1. nr. 80/1938.

Krafa stefnanda um að hrinda beri frávísunarkröfu stefnda er studd þeim rökum, að í máli þessu fléttist saman ágreiningur um skilning á lögum og kjarasamningi. Þegar lög nr. 80/1938 voru sett hafi ekki verið jafn mikið fjallað um kjaramál launþega í lögum og gerist nú á tímum. Lagaákvæði séu því oft ígildi kjarasamninga. Mörk dómssvalds Félagsdóms séu ekki skýr og þegar ágreiningsefni sé eins háttað og í þessu máli sé ekki ástæða til að skýra ákvæði um dómssvald Félagsdóms þröngt. Einnig sé á það að líta að í dómum sínum hafi Félagsdómur beitt skýringum á öðrum en lögum nr. 80/1938. Þá beri og að líta til þess, að ágreiningsefni máls þessa hafi valdið töf á gerð kjarasamnings milli aðila, en Félagsdómi sé ætlað að fjalla um mál sem þurfi skjóta úrlausn og sé ákvæði um málsmeðferð fyrir dóminum ætlað að tryggja það. Félagsdómi sé því rétt og skylt að taka mál betta til efnismeðferðar.

Álit dómsins:

Af hálfu stefnanda er á því byggt, að lög nr. 19/1979 taki ekki til flugmanna, og geti þeir því ekki krafðið Flugleiðir h.f. um 1% gjald af launum þeirra í sjúkrasjóð. Þá er því og haldið fram af hálfu stefnanda, að Flugleiðir h.f. hafi þegar innt af hendi greiðslur í sjúkrasjóð með því að greiða 1% af launum flugmanna í félagssjóð þeirra samkvæmt kjarasamningi.

Að svo vöxnu máli og með vísan til nefndrar 7. gr. laga nr. 19/1979 ber að fallast á með stefnanda að ágreiningsefni máls þessa falli undir úrskurðarvald Félagsdóms.

Rétt þykir að málskostnaður í þessum þætti málsins falli niður. Úrskurð þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Bjarni Kristinn Bjarnason, Þorsteinn Thorarensen, Ragnar Ólafsson og Páll S. Pálsson.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Framkomin frávísunarkrafa er ekki tekin til greina. Málskostnaður í þessum þætti málsins fellur niður.

Dómur Hæstaréttar 24. júní 1980.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Björn Sveinbjörnsson, Ármann Snævarr, Benedikt Sigurjónsson, Logi Einarsson og Sigurgeir Jónsson.

Með kæru 6. júní 1980, sem barst Hæstarétti 13. s. m., hefur sóknaraðili samkvæmt 67. gr. laga nr. 80/1938 kært til Hæstaréttar úrskurð Félagsdóms, uppkveðinn 5. júní 1980, þar sem kröfu sóknaraðilja um frávísun máls frá Félagsdómi var hrundið.

Krefst sóknaraðili þess, að hinn kærði úrskurður verði úr gildi felldur og málinu vísað frá Félagsdómi. Þá krefst sóknaraðili málskostnaðar úr hendi varnaraðilja fyrir Félagsdómi og kærumálskostnaðar.

Varnaraðili krefst staðfestingar hins kærða úrskurðar og kærumálskostnaðar.

Eins og rakið er í hinum kærða úrskurði, eru dómkrötur varnaraðilja fyrir Félagsdómi þær, að viðurkennt verði, að honum beri ekki að greiða gjald í sjúkrasjóð samkvæmt 7. gr. laga nr. 19/1979 vegna starfsmanna sinna, sem séu félagsmenn sóknaraðilja. Byggir hann á þeim málsástæðum, að ákvæði 7. gr. laga nr. 19/1979 taki ekki til flugmanna, og þó að svo yrði litið á, hefði varnaraðili þegar fullnægt framangreindri skyldu sinni með greiðslu þeirri, sem um ræðir í 5. tl. 14. gr. kjarasamnings aðilja frá 1. júní 1978. Málsástæður varnaraðilja fyrir Félagsdómi lúta þannig öðrum þræði að lögskýringu, þ. e. hvort félagar sóknaraðilja, sem eru flugmenn, séu verkafólk í skilningi 7. gr. laga nr. 19/1979, og hins vegar varða þær túlkun á kjarasamningi aðilja. Þegar litið er til eðlis beggja þessara málsástæðna og þess, hvernig þær eru samtengdar, þykir, eins og hér stendur á, rétt, að Félagsdómur taki sakarefni þetta til efnisúrlausnar.

Samkvæmt þessu ber að staðfesta niðurstöðu hins áfrýjaða úrskurðar.

Eftir atvikum þykir rétt, að kærumálskostnaður falli niður.

D ó m s o r ð:

Hinn kærði úrskurður á að vera óraskaður.

Kærumálskostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Sigurgeirs Jónssonar hæstaréttardómara.

Svo sem greinir í dómsatkvæði meiri hluta dómenda Hæstaréttar, byggir varnaraðili kröfugerð sína á þeim málsástæðum, 1) að ákvæði 7. gr. laga nr. 19/1979 um rétt verkafólks til uppsagnarfrests frá störfum og laun vegna sjúkdóms- og slysaforfalla taki ekki til flugmanna og 2) þó að svo yrði litið á, hefði varnaraðili þegar fullnægt skyldu sinni með greiðslu þeirri í félagssjóð, sem um ræðir í 5. tl. 14. gr. kjarasamnings aðilja frá 1. júní 1978.

Fallist verður á það með sóknaraðilja, að skýra beri þröngt ákvæði um valdsvið Félagsdóms í 44. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélag og vinnudeilur. Uppspretta ágreinings aðilja máls þessa er ákvæði laga nr. 19/1979, en ekki kjarasamningur. Túlkun þeirra laga ber undir almenna dómstóla. Verður aðili máls ekki án beins lagaákvæðis sviptur rétti til þess, að mál þess efnis skuli rekið fyrir almennum dómstóli, þó að sóknaraðili í héraði styðjist einnig við málsástæðu, sem 44. gr. laga nr. 80/1938 getur tekið til.

Ber því að taka til greina kröfu sóknaraðilja um, að hinn kærði úrskurður verði úr gildi felldur og málinu vísað frá Félagsdómi. Eftir þessum málalokum ber að dæma varnaraðilja til að greiða sóknaraðilja kærumálskostnað, sem þykir hæfilegar ákveðinn 150.000 krónur.

D ó m s o r ð:

Hinn kærði úrskurður er úr gildi felldur og málinu vísað frá Félagsdómi.

Varnaraðili, Vinnuveitendasamband Íslands f. h. Flugleiða h/f, greiði sóknaraðilja, Félagi íslenskra atvinnuflugmanna, 150.000 krónur í kærumálskostnað að viðlagðri aðför að lögum.

Miðvikudaginn 16. júlí 1980.

Nr. 1/1980.

**Alþýðusamband Íslands
f.h. Sjómannasambands Íslands
vegna Sjómannafélags Reykjavíkur**

(Ásgeir Thoroddsen hdl.)

gegn

**Vinnuveitendasambandi Íslands
vegna Eimskipafélags Íslands h.f.,
Jökla h.f., Hafskips h.f. og
Nesskips h.f.,**

(Gunnar Guðmundsson cand.jur.)

**Vinnumálasambandi samvinnufélaganna,
vegna Sambands ísl. samvinnufélaga,
skipadeildar**

(Sigmundur Hannesson cand.jur.)

**og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs
vegna Skipaútgerðar ríkisins og
Landhelgisgæslu Íslands**

(Gunnar Guðmundsson cand.jur.)

Kjarasamningar. Yfirvinnukaup.

Dómur.

Mál þetta, sem var tekið til dóms 1. þ.m., var höfðað með stefnu útgefinni 21. mars 1980.

Stefnandi er Alþýðusamband Íslands fyrir hönd Sjómannasambands Íslands vegna Sjómannafélags Reykjavíkur.

Stefndu eru Vinnuveitendasamband Íslands vegna Eimskipafélags Íslands h.f., Jökla h.f., Hafskips h.f. og Nesskips h.f., Vinnumálasamband samvinnufélaga vegna Sambands íslenskra samvinnufélaga, skipadeildar og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs vegna Skipaútgerðar ríkisins og Landhelgisgæslu Íslands.

Dómkröfur stefnanda eru nú: „að matar- og kaffitími við upphaf yfirvinnu, í lok yfirvinnu eða á yfirvinnutímabili verði talinn til yfirvinnutímabils í skilningi greinar 5.5. í tilvitnuðum kjarasamningi og skipverji hafi því unnið sér rétt til yfirvinnukaups áfram þegar hann hefur unnið í 6 klst. að meðtöldum matar- og/eða kaffitíma, teljist

skipverji eiga rétt til yfirvinnukaups, þar til hann fái minnst 6 klst. samfellda hvíld og að til yfirvinnutímabils teljist öll vinna utan dagvaktar eða sjóvaktar, einnig sú, sem unnin er á daginn um helgar eða á helgum dögum.

Gerð er krafa um málskostnað úr hendi stefnda.“

Stefndi Vinnuveitendasamband Íslands vegna Eimskipafélags Íslands h.f., Jökla h.f., Hafskips h.f. og Nesskips h.f., krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans að mati dómsins.

Stefndi fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs vegna Skipaútgerðar ríkisins og Landhelgisgæslu Íslands krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans að mati dómsins.

Stefndi Vinnumálasamband samvinnufélaganna vegna Sambands íslenskra samvinnufélaga, skipadeildar, krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans að mati dómsins.

Í stefnu er málavöxtum lýst svo af hálfu stefnanda, að mál þetta sé risið af ágreiningi milli stefnanda og stefndu um skilning á ákvæði gr. 5.5. í kjarasamningi sem aðilar hafi gert og undirritaður var 31. júlí 1977 og gildi til 31. desember 1979 um kjör háseta, starfsmanna í vélarrúmi og vikafólks, sbr. úrskurð kjaradóms skv. lögum nr. 70/1979. Kjarasamningi þessum hafi nú verið sagt upp, en unnið verði eftir ákvæðum hans þar til nýr kjarasamningur hafi verið gerður.

Gr. 5.5 í kjarasamningi aðila er svohljóðandi:

„5.5 *Hvíldarákvæði.*

- a. Nú hefur maður unnið 6 klst. samfelld eða meira í yfirvinnu utan sjóvaktar eða dagvaktar og skal hann þá fá minnst 6 klst. samfellda hvíld ella greiðist áfram yfirvinnukaup þó komið sé fram á dagvinnutímabil eða vakt hlutaðeigandi aðila.
- b. Hafi dagmaður unnið 6 klst. samfelld eða meira í yfirvinnu eftir dagvinnutíma skal veita honum minnst 6 klst. samfellda hvíld, ella greiðist yfirvinnukaup, þó komið sé fram á dagvinnutímabil hlutaðeigandi aðila.
Hafi dagmaður unnið 16 klst. samfelld, fyrir og eftir dagvinnutíma, að honum meðtöldum, skal veita honum 8 klst. samfellda hvíld, ella greiðist áfram yfirvinnukaup, sbr. 1. mgr. þessa liðar.
- c. Vinna telst í framangreindum tilvikum samfelld, þó að skipverji

hafi fengið matar- og kaffihlé og allt að einnar klst. hvíld á ofangreindum tímabilum.

- d. Á tveggja vakt skipum, þar sem hefðbundnar vaktir eru staðnar, þ.e.a.s. 00.00—06.00/12.30—18.30 og 06.00—12.30/18.30 og 06.00—12.00/18.30—24.00 og teljast hásetar vinna sér rétt til hvíldarákvæðis eða eiga 6 tíma hvíld á hvorri heilli frívakt, enda eru vaktir þeirra og frívaktir hvors um sig 12 klst. á sama sólarhring, þótt vaktafyrirkomulag sé eins og að ofan greinir vegna matmálstíma og gamalla hefða.

Aðilar eru sammála um að tilgangur greinar 5.5. sé að koma í veg fyrir óhóflegt vinnuálag.“

Hinn 21. september 1979 ritaði lögmaður sóknaraðila stefnda Vinnuveitendasambandi Íslands svohljóðandi bréf:

„Óskað er afstöðu VSÍ til eftirtalinna dæma. Háseti A vinnur í höfn á laugardegi eða sunnudegi, helgi eða tyllidegi, utan sjóvakta eða dagvakta frá kl. 11.00 til 17.00 eða í 6 klst. samfelldum meðtöldum matartíma (1 klst.) kaffitíma (15 mín.) (kl. 15 til 15.15). Síðan fer háseti A á vakt þegar skipið hefur látið úr höfn kl. 20.00 sama kvöld og er á sinni vakt til kl. 24.00. Háseti A á að vera á yfirvinnukaupi alla þessa vakt. Háseti B vinnur með sama hætti og háseti A frá kl. 13.00—19.00. Hann fer á sína vakt kl. 00.00—04.00. Hann á að vera á yfirvinnukaupi alla þá vakt. Háseti C er dagmaður (þ.e. hefur þann fasta vinnutíma og stendur ekki sjóvaktir) og hefur unnið frá kl. 08.00—17.00 í dagvinnu. Hann er látinn vinna áfram til kl. 08.00 næsta morgun á næturvarðstöðu (sbr. gr. 4.1.) frá kl. 21.30 til kl. 08.00. Hann á að fá yfirvinnukaup sbr. gr. 5.5 frá kl. 23.00 til kl. 08.00. Í dæminu er gert ráð fyrir að um virka daga sé að ræða. Háseti C er á sjóvakt frá kl. 8.30 til kl. 12.30. Í lok vaktar er honum tilkynnt að hann eigi að mæta í yfirvinnu kl. 13.00. Hann er í yfirvinnu til kl. 18.00. Hann á að mæta á sína vakt aftur kl. 20.00. Í þessu dæmi á hásetinn að fá yfirvinnukaup á þeirri vakt þ.e. yfirvinnutímabil að meðtöldum matartíma við upphaf og endir yfirvinnutímabils (30 mín. í hvort skipti) er 6 klst.

Í öllum þessum dæmum skal yfirvinnugreiðsla haldast þar til 6 klst. samfelldri hvíld er náð.“

Þessu bréfi svaraði stefndi Vinnuveitendasamband Íslands með svohljóðandi bréfi dags. 17. október 1979. Þar segir m.a.:

„Aðilar eru sammála um að tilgangur greinar 5.5. sé að koma í veg fyrir óhóflegt vinnuálag.

Grein 4.1 um næturvarðstöðu hljóðar svo:

- a. Að dagvinnutíma loknum, þegar varðmaður er settur á vörð, skal hann vera úr landi, þar sem því má við koma. Á þeim höfnum, sem ekki er unnt að fá varðmenn frá landi, skal einn háseti settur á næturvörð. Varðstöðu og næturvörslu skal skipt á milli hásetanna í rétttri röð. Varðmenn skulu hafa aðgang að eldhúsi til þess að hita te eða kaffi á varðtímanum, einnig skal þeim séð fyrir næturmat. Ef skipsmaður er varðmaður, skal honum veitt frí frá vinnu kl. 12:00 á hádegi fyrir vökunótt hans. Vinni hann eftir þann tíma, reiknast það sem eftirvinna. Næturvarðstaða háseta má lengst vera 10½ klst. og hefst að jafnaði kl. 1:30 og endar kl. 07:30 eða 08:00, eftir því hvenær hásetar koma til vinnu. Næturvarðstaða, sem fer fram úr 8 tímum, greiðist með yfirvinnukaupi. Ef skipið siglir úr höfn og háseti, sem staðið hefur næturvörð, er kallaður til vinnu án þess að hann hafi haft 8 tíma hvíld, greiðist honum yfirvinnukaup fyrir þann tíma, sem á vantar.
- b. Yfirvinna greiðist fyrir aðfaranótt laugardaga, sunnudaga og annarra hátíðis- og tyllidaga.

Hér á eftir mun gerð grein fyrir afstöðu VSÍ til áðurnefndra dæma í bréfi frá 21.9. sl.

1. Háseti A.

Á laugar- og sunnudegi í höfn vinna hásetar einir skipverja einungis gegn greiðslu yfirvinnu og skila engri vinnu þessa daga án slíkrar greiðslu. Þar af leiðandi á hvíldarákvæðagreinin ekki við í þessu tilfelli og yfirvinna greiðist ekki fyrir tímabilið 20:00—24:00, heldur er það vinna upp í fasta mánaðarkaupið. Sunnu- og helgidagar gefa frídaggreiðslu eins og þessi tími sé unnin alla daga þó samningur háseta gefi þeim frí í höfnum og sumum á sjó á þessum dögum eða yfirvinnugreiðslu séu þeir kallaðir til vinnu.

Laugardagurinn er greiddur þannig að vinnutímastyttingin 48—40 klst. á viku er greidd með 20.5%, sem að hluta greiðist með mánaðarkaupi og að hluta með frídögum. Þrátt fyrir þetta þurfa hásetar ekki að skila vinnu í höfn, þegar sjóvöktum er slit-ið, nema gegn yfirvinnugreiðslu. Það er að bera í bakkafullan

lækin að reyna að túlka ákvæðin á þann veg að maður sé kominn á hvíldarákvæði eftir að hafa skilað 6 klst. samtals á deginum ef lítið er til annarra ákvæða 5.5 og landsamninga, sem hliðsjón hefur verið höfð af.

Það kemur ekki ljóst fram hvort matartíminn kl. 12:00—13:00 hefur verið veittur eða hvort jafnframt sé verið að reyna að rangtúlka c. lið 5.5, en hann er til þess að tryggja það að tímatalning slitni ekki þó veitt séu tilgreind hlé. Ákvæði um allt að einnar klst. hvíld í c. lið 5.5 kom inn 1970 af gefnu tilefni frá Skipa-útgerð ríkisins, þar sem yfirvinna hafði verið rofin með því að senda menn inn í stuttan tíma, allt niður í 15 mínútur til þess að koma í veg fyrir að menn komist á hvíldarákvæði.

2. *Háseti B.*

Sama gildir og hjá háseta A, og engin yfirvinna greiðist.

3. *Háseti C.*

Um næturvarðstöðu gilda sérákvæði sbr. grein 4.1 hér að framan, en þar kemur fram að vinni háseti frá 13:00—17:00 daginn sem næturvakt hefst skal það greitt með yfirvinnu en hér er um að ræða aðeins 4 klst. vinnu. Síðan kemur háseti út aftur kl. 21:30 og fær þá greidda yfirvinnu samanber að ofan fyrir tímabilið frá kl. 21:30—24:00 og enn fremur stendur hann næturvakt næsta dag frá 00:00 og fyrir það tímabilið greiðast 12 klst. eða 1.5 dagur en auk þess hefur útgerðin sem fyrr segir samþykkt aðeins 4 klst. vinnutíma daginn sem næturvakt hefst og ætti það að teljast allgóð umbun í þessu sambandi, því ella greiðist yfirvinnukaup eins og áður segir. Ef háseti yrði kallaður út til vinnu á tímabilinu 08:00—17:00 daginn eftir næturvinnuna, þá fengi hann aftur yfirvinnu.

4. *Háseti D.*

Viðkomandi er fyrst kallaður út á frivakt kl. 13:00 og vinnur til kl. 18:00. Samtals vinnur hann því í 5 klst. í yfirvinnu utan vaktar að meðtöldum kaffitíma kl. 15:00—15:15. Hann hefur ekki náð 6 klst. vinnu utan vaktar og því eiga ákvæðin um greiðslu yfirvinnu á tímabilinu 20:00—24:00 ekki við.

Af framansögðu er því ljóst að Vinnuveitendasamband Íslands hafnar þeim skilningi sem fram kemur í bréfi yðar frá 21.9. sl. að greiða eigi yfirvinnu í einhverju af þeim fjórum tilvikum sem tilgreind eru hér að framan. Því miður hefur verið tilhneiging af hálfu

háseta að misskilja, að tilgangur greinar 5.5 er að koma í veg fyrir óhóflegt vinnuálag, en á ekki að vera fépúfa í höndum misnotkunarmanna.“

Krafa stefnanda er byggð á því, að á kaupskipum fullnægi hásetar og starfsmenn í vélarrúmi vinnuskyldu sinni á dagvinnukaupi ýmist með dagvinnu á tímabilinu kl. 08.00—17.00 eða með því að standa sjóvaktir er skipið er á siglingu. Yfirvinna sé sú vinna, sem unnin er utan þess dagvinnutíma og utan sjóvakta og reyni þá á hvíldarákvæðin í gr. 5.5 í kjarasamningi aðila. Einnig sé sú vinna yfirvinna, sem unnin er að deginum til um helgar og á tyllidögum. Er því haldið fram af hálfu stefnanda, að matar- og kaffitíma í upphafi yfirvinnutímabils, við lok þess eða á yfirvinnutímabili skuli telja með yfirvinnu skv. ákvæði 5.5 í kjarasamningi aðila. Þá er því haldið fram, að skipverja verði ekki reiknuð vinna á dagvinnukaupi fyrr en hann hefur fengið sex klukkustunda samfellda hvíld að loknu yfirvinnutímabili. Einnig er því haldið fram, að öll vinna á laugardögum og sunnudögum utan sjóvakta og öll vinna á helgidögum skuli teljast yfirvinna. Er því haldið fram, að orðalag ákvæða gr. 5.5 í kjarasamningi aðilanna staðfesti ótvírætt þennan skilning stefnanda á ákvæðunum. Beri þá einnig að líta til þess, að tilgangur ákvæða gr. 5.5 sé að koma í veg fyrir óhóflegt vinnuálag, svo sem tekið sé fram í sjálfri greininni. Yfirvinna á skipum geti verið nauðsynleg og geti oft verið mikil. Ráði yfirmenn því einhliða hvort og hversu mikil yfirvinna sé unnin. Án ákvæðis um hvíldartíma mætti í vissum tilvikum halda skipverja við vinnu meira og minna allan sólarhringinn, þótt samkvæmt túlkun stefndu verði aðeins greitt yfirvinnukaup á virkum yfirvinnutíma. Við munnlegan flutning málsins var því haldið fram af hálfu stefnanda, að þótt hvíldarákvæði hafi verið efnislega óbreytt í um 15 ár og þótt fyrst nú hafi verið höfðað mál til að fá skorið úr ágreiningi aðila sem staðið hafi um árábil þá verði með engu móti hægt að líta svo á að stefnandi hafi glatað rétti til að fá kröfur sínar viðurkenndar með dómi.

Sýknukrafa stefndu Vinnuveitendasambands Íslands og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs er studd þeim rökum, að ákvæði um hvíldartíma í kjarasamningi þeim sem nú gildi í samskiptum aðila hafi orðið til eftir að ágreiningur varð um hvíldartímaákvæði í fyrri samningi aðilanna. Hafi hin nýju ákvæði átt að koma í veg fyrir

frekari ágreining. Við skýringu á hvíldartímaákvæðunum verði að hafa í huga að störfum skipverja á farskipum verði vart jafnað við störf annarra launþega. Þegar skip er á siglingu sé unnið á sjóvöktum allan sólarhringinn og þegar skip er í höfn sé sjóvöktum slitid, en ferðir skips geti verið með ýmsu móti. Auk þeirra sem ganga reglubundnar sjóvaktir, séu þeir sem nær eingöngu vinna á dagvinnutímabili og almennt eru nefndir dagmenn. Ákvæði a-liðar í gr. 5.5 í kjarasamningnum eigi við þegar sjóvaktir eru staðnar. Ákvæði b-liðar gildi um dagmenn og einnig um háseta þegar skip eru í höfn. Einnig er á það bent af hálfu þessa aðila, að við skýringu á hvíldartímaákvæðunum verði að taka tillit til ýmissa annarra ákvæða í kjarasamningnum. Þannig megi ekki blanda saman hvíldartíma og næturvarðstöðu. Að því er varðar einstaka þætti í kröfugerð stefnanda er því haldið fram, að matar- og kaffitímar teljast ekki til vinnu í skilningi gr. 5.5 þótt viðurkennt sé með skírskotun til c-liðar greinarinnar að tímatalning á unnum tímum slitni ekki þótt matar- og kaffihlé komi inn á milli. Þá er hafnað þeim skilningi stefnanda að þessir skipverjar skuli vera á yfirvinnukaupi þar til 6. klst. samfelldri hvíld sé náð. Í a-lið gr. 5.5 segi skýrum stöfum að miðað sé við að næsta vakt sé greidd á yfirvinnukaupi, ef háseti nær ekki 6 klst. hvíld. Með því að greiða næstu vakt með yfirvinnukaupi rofni skylda vinnuveitanda til áframhaldandi yfirvinnugreiðslu líkt og hjá launþegum í landi. Þá er því mótmælt að öll vinna utan dagvaktar eða sjóvaktar, verði talin til yfirvinnutímabils, einnig sú sem unnin sé á daginn um helgar eða á helgum dögum. Er því haldið fram, að í kjarasamningi aðilanna séu ýmis ákvæði sem taki til þessa atriðis og sé því enginn grundvöllur fyrir kröfugerð þessari. Sýknukrafa þessara aðila er að lokum byggð á því, að hvíldarákvæði hafi fyrst komið í kjarasamning aðila árið 1965 og hafi löng venja skapast um skilning og framkvæmd ákvæðanna í samskiptum aðila. Geti stefnandi ekki nú haft uppi kröfur er gangi þvert á skilning þann sem beitt hafi verið við framkvæmd samningsákvæðanna.

Sýknukrafa stefnda Vinnumálasambands samvinnufélaganna er byggð á því, að við skýringu á ákvæðum hvíldarákvæðanna í gr. 5.5 í kjarasamningi aðila beri að hafa hliðsjón af forsögu ákvæðanna. Fyrirmynd núgildandi hvíldarákvæðis hafi fyrst komið í kjarasamning aðilanna, er undirritaður var 10. ágúst 1965, en það

hafi verið svohljóðandi: „Nú hafa þeir, sem samningar þessir ná til unnið 6 klst. samfelld eða meira, að meðtöldum kaffi- og matartíma í yfirvinnu utan vaktar eða dagvaktar og skal hann þá fá minnst 4 klst. samfellda hvíld, ella greiðist áfram næturvinnukaup, þó komið sé fram á dagvinnutímabil eða vakt hlutaðeigandi aðila.“ Með kjarasamningi aðila, sem undirritaður hafi verið 25. júní 1970 hafi m.a. verið svohljóðandi viðbót við hvíldarákvæðin, sem að öðru leyti hafi staðið óbreytt: „Vinna telst í þessu sambandi samfelld þó skipverji hafi fengið allt að einnar klukkustundar hvíld á framangreindum 6 klst.“ Hvíldarákvæðin hafi svo staðið óhögguð í kjarasamningum aðila, með þeim undantekningum að í kjarasamningi aðila, sem undirritaður var 27. mars 1974 hafi verið samið um lengingu hvíldartímans úr 4 klst. í 5 klst. auk þess sem orðinu „vakt“ hafi verið breytt í „sjóvakt“ og orðinu „næturvinnukaup“ hafi verið breytt í „yfirvinnukaup“. Í kjarasamningi aðila, sem svo hafi verið undirritaður 27. mars 1974 hafi verið samið um lengingu hvíldartímans í 6 klst. Við gerð kjarasamnings 1979, sbr. lög nr. 70/1979, hafi svo verið samið um nógildandi hvíldarákvæði. Þá hafi ákvæði um næturvarðstöðu staðið efnislega óbreytt frá því er kjarasamningur var undirritaður 20. ágúst 1965. Er því haldið fram, að allt frá því er kjarasamningurinn frá 1965 tók gildi hafi skapast venja um túlkun og framkvæmd ákvæðanna, sem aðilar hafi framfylgt síðan. Slík rótgróin venja um túlkun og framkvæmd samningsákvæða hafi svipaða réttarstöðu og kjarasamningurinn sjálfur og verði að virða hana. Sé það ekki á færi stefnanda að hlutast til um breytingar á túlkun og framkvæmd þeirra samningsákvæða sem hér er fjallað um stefnda í óhag. Þá er bent á að a-liður nógildandi hvíldarákvæðis eigi við það vinnufyrirkomulag er sjóvökur eru staðnar og taki þá bæði til sjóvakta og dagvakta. B-liður eigi aftur á móti við þegar sjóvöktum er slitið. Hér sé í raun um tvö ólík vinnukerfi að ræða, sem lúti ólíkum lögmálum og því sé ekki rökrétt að um þau gildi sömu hvíldarákvæði. Þá sé á það að líta að með samkomulagi um breytingu á fyrirkomulagi á greiðslu fyrir styttingu vinnuvikunnar í 48 klst. er aðilar málsins undirrituðu 27. mars 1974 hafi verið samið um að laugardagar skyldu greiddir að hluta með mánaðarkaupi og að hluta með frídögum. Þrátt fyrir þetta fyrirkomulag þurfi hásetar ekki að skila vinnu í höfn, þegar sjóvökum er slitið, nema gegn yfirvinnugreiðslu. Af þessu sé ljóst

að vinna sem hásetar inna af hendi á laugardögum eða sunnudögum í höfn gegn yfirvinnugreiðslu, sé ekki þess eðlis að hægt sé að heimfæra slíka vinnu undir yfirvinnu í skilningi a-liðar gr. 5.5.

Er því haldið fram, að með tilliti til sérstöðu næturvarðstöðunnar og þeirra sérákvæða um greiðslufyrirkomulag fyrir þær, sé óeðlilegt að kljúfa almenna hvíldarákvæðið í sundur og beita því um næturvarðstöðuna, sem um hafi verið gert sérstakt samkomulag.

Þá er því haldið fram að matar- og kaffitími eigi ekki að bætast við unninn yfirvinnutíma, en hann eigi þó ekki að slíta í sundur yfirvinnutímabil.

Álit dómsins:

Aðilar eru sammála um að hvíldarákvæði kjarasamnings þess, er tók gildi 1. ágúst 1965, og tilsvareandi ákvæði í síðari kjarasamningum hafi verið framkvæmd samkvæmt skilningi stefndu.

Ekki verður séð að hvíldarákvæðin í gr. 5.5 í kjarasamningi aðila sem tók gildi 19. júní 1979 breyti þessu.

Að svo vöxnu máli verða kröfur stefnanda ekki teknar til greina og stefndu því sýknaðir af þeim.

Rétt þykir að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Bjarni Kristinn Bjarnason, Þorsteinn Thorarensen, Páll S. Pálsson og Ragnar Ólafsson.

D ó m s o r ð:

Stefndu, Vinnuveitendasamband Íslands vegna Eimskipafélags Íslands h.f., Hafskips h.f., Jökla h.f. og Nesskips h.f., Vinnumálasamband samvinnufélaganna vegna Sambands íslenskra samvinnufélaga, skipadeild og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs vegna Skipaútgerðar ríkisins og Landhelgisgæslu Íslands, skulu vera sýknir af kröfum stefnanda, Alþýðusambands Íslands vegna Sjómannasambands Íslands.

Málskostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 7. ágúst 1980.

Nr. 2/1980. **Vinnuveitendasamband Íslands
vegna Flugleiða h.f.**

(Baldur Guðlaugsson hdl.)

gegn

Félagi íslenskra atvinnuflugmanna

(Guðmundur Ingvi Sigurðsson hrl.)

Deilt um skyldu atvinnurekanda til að greiða í sjúkrasjóð. Lög nr. 19/1979, 7. gr.

Dómur.

Mál þetta, sem var tekið til dóms 30. f.m., er höfðað með stefnu birtri 19. maí s.l.

Málið dæma Guðmundur Jónsson, Bjarni Kristinn Bjarnason, Þorsteinn Thorarensen, Páll S. Pálsson og Ragnar Ólafsson.

Stefnandi málsins er Vinnuveitendasamband Íslands vegna Flugleiða h.f.

Stefndi er Félag íslenskra atvinnuflugmanna.

Dómkröfur stefnanda eru þær, „að viðurkennt verði með dómi, að Flugleiðum h.f. sé ekki skylt að greiða 1% af launum félagsmanna Félags íslenskra atvinnuflugmanna í þjónustu Flugleiða h.f. í sérstakan sjúkrasjóð Félags íslenskra atvinnuflugmanna.

Þá er þess krafist að Félag íslenskra atvinnuflugmanna verði dæmt til að greiða Vinnuveitendasambandi Íslands vegna Flugleiða h.f. málskostnað að skaðlausu að mati dómsins.“

Stefndi gerði í upphafi þær dómkröfur aðallega, að máli þessu yrði vísað frá Félagsdómi. Munnlegur málflutningur fór fram um frávisunarkröfuna 4. júní s.l. Félagsdómur hratt hinni framkomnu frávisunarkröfu með úrskurði uppkveðnum 5. s.m.

Stefndi skaut úrskurðinum til Hæstaréttar, sem staðfesti hann að niðurstöðu til með dómi uppkveðnum 24. júní s.l.

Í þessum þætti málsins krefst stefndi sýknu af kröfum stefnanda og að stefnandi verði dæmdur til að greiða honum málskostnað að mati dómsins.

Í stefnu kemur fram svohljóðandi lýsing málavaxta:

„Málavextir kveður stefnandi vera þá að með lögum nr. 19/1979

um rétt verkafólks til uppsagnarfrests frá störfum og til launa vegna sjúkdóms- og slysaforfalla sem leystu af hólmi lög nr. 16/1958 um rétt verkafólks til uppsagnarfrests frá störfum og um rétt þess og fastra starfsmanna til launa vegna sjúkdóms- og slysaforfalla, hafi verið lögfest í 7. gr. ný ákvæði um greiðslur atvinnurekenda í sjúkrasjóði, svohljóðandi:

„Vinnuveitendur skulu greiða 1% af útborguðu kaupum verkafólks í sjúkrasjóð viðkomandi stéttarfélags, nema um hærri greiðslur hafi verið samið í kjarasamningum.“

Eftir gildistöku laganna, sem birtust í Stjórnartíðindum 2. maí 1979 og tóku þegar gildi, hafi stefnandi af vangá talið að 7. gr. kvæði á um afdráttarlausa og undantekningarlausa skyldu allra vinnuveitenda til að greiða 1% af útborguðu kaupum allra starfsmanna sinna í sérstakan sjúkrasjóð, svo fremi ekki ættu sér þegar stað svo háar greiðslur í sjóð með því nafni. Flugleiðir h.f. hafi því byrjað að greiða í sjúkrasjóð Félags íslenskra atvinnuflugmanna (FÍA) 1% af launum flugmanna FÍA í þjónustu Flugleiða h.f. og ennfremur hafi sambærilegar greiðslur hafist í sjúkrasjóð Félags Loftleiðaflugmanna (FLF) vegna félagsmanna FLF í þjónustu Flugleiða h.f.

Á s.l. hausti eftir að þessar greiðslur hafi verið búnar að eiga sér stað í nokkra mánuði, hafi Flugleiðir h.f. áttað sig á því, að flugmannafélögin áttu ekki rétt á þessum greiðslum. Þar hafi tvennt komið til. Í fyrsta lagi telji Flugleiðir h.f. að lög nr. 19/1979 taki ekki til flugmanna og verði krafa um greiðslur Flugleiða h.f. í sjúkrasjóð FÍA því ekki reist á 7. gr. þeirra laga. Lögin gildi fyrst og fremst um verkafólk og aðra félagsmenn Alpýðusambands Íslands eins og heiti þeirra og forsaga þeirra og undanfari þeirra, þ.e. laga nr. 16/1958 beri glögglega með sér og nánar verði gerð grein fyrir í greinargerð, en FÍA sé ekki í Alpýðusambandi Íslands. Í öðru lagi álíti Flugleiðir h.f., að jafnvel þótt 7. gr. laga nr. 19/1979 þætti taka til félagsmanna FÍA í þjónustu Flugleiða h.f. þá fullnægi Flugleiðir h.f. þegar greiðsluskyldu sinni með samingsbundinni greiðslu 1% af launum félagsmanna FÍA í þjónustu sinni í svonefndan félagssjóð FÍA, en um greiðslur Flugleiða h.f. í hann hafi verið samið í kjarasamningum aðila sem undirritaður hafi verið 1. júní 1978 og hafi hann verið hugsaður sem sjúkrasjóður, þótt hann fengi annað heiti.

Af þessum ástæðum hafi fyrirsvarsmönnum FÍA verið tilkynnt munnlega haustið 1979 sú niðurstaða Flugleiða h.f., að þeim bæri ekki að greiða í sjúkrasjóð FÍA og hafi greiðslurnar síðan verið felldar niður frá og með 1. nóvember 1979. Fyrirsvarsmenn FÍA hafi mótmælt þessari ákvörðun Flugleiða h.f. Kjarasamningar Flugleiða h.f. og FÍA hafi runnið út 1. febrúar s.l. samtímis kjarasamningum Flugleiða h.f. og FLF. Hafi samningsumleitanir staðið yfir að undanfögnu. Af hálfu FÍA hafi því nýlega verið lýst yfir á fundum með sáttasemjara í kjaradeilu Flugleiða h.f. og flugmanna, að FÍA muni ekki taka þátt í neinum efnislegum umræðum um nýja kjarasamninga meðan Flugleiðir h.f. brjóta á FÍA lög samninga með því að greiða ekki 1% af launum flugmanna í sjúkrasjóð FÍA.

Vegna ágreinings um skyldu Flugleiða h.f. til greiðslu í sjúkrasjóð FÍA og vegna þeirra áhrifa sem þessi ágreiningur hafi haft á afstöðu FÍA til kjarasamningagerðar eigi Flugleiðir h.f. ekki annars úrkosta en að skjóta ágreiningi þessum til úrlausnar Félagsdóms.

Dómkröfur stefnanda séu byggðar á sömu málsástæðu og lagarökum og lágu til þess að greiðslum í sérstakan sjúkrasjóð FÍA var hætt 1. nóvember 1979.“

Krafa stefnanda er í fyrsta lagi byggð á því, að ákvæði 7. gr. laga nr. 19/1979 taki ekki til félagsmanna stefnda í þjónustu sóknaraðila. Er málsástæða þessi studd þeim rökum, að við setningu laga nr. 103/1978 um tímabundnar ráðstafanir til viðnáms gegn verðbólgu hafi þáverandi ríkisstjórn gefið launþegasamtökunum fyrirheit um umbætur í félags- og réttindamálum. Af því tilefni hafi svo verið sett lög nr. 19/1979, en þau hafi leyst af hólmi lög nr. 16/1958 um rétt verkafólks til uppsagnarfrests frá störfum og rétt þess og fastra starfsmanna til launa vegna sjúkdóms- og slysaforfalla. Eins og heiti laga nr. 16/1958 og efni beri með sér, hafi þeim verið ætlað að lögfesta ákveðin lágmarksréttindi til handa hinum lægst launuðu, sem hafi yfirleitt jafnframt búið við lökust kjör að öðru leyti. Í þingskjöllum komi fram, að lagafrumvarpið hafi verið flutt að undangengnum viðræðum milli þáverandi ríkisstjórnar og Alþýðusambands Íslands og hafi það jafnframt verið einu launþegasamtökin sem fengið hafi frumvarpið til umsagnar. Ljóst sé af aðdraganda og efni laga nr. 19/1979 að þeim hafi verið ætlað að gilda fyrir sömu starfsstéttir og lögin nr. 16/1958 tóku til. Eigi þau því fyrst og fremst við félagsmenn stéttarfélag innan Alþýðusambands

Íslands. Megi ráða þetta af ýmsu þótt það sé ekki sagt berum orðum í lögunum, í greinargerð með frumvarpinu eða umræðum á Alþingi. Stefndi geti ekki byggt neinn rétt á lögunum þar sem þau nái ekki til félagsmanna hans, en stefndi sé félag hálaunamanna og sé ekki aðili að Alþýðusambandi Íslands. Stefndi geti heldur ekki byggt kröfur á einstökum greinum laganna því skoða verði þau í samhengi og ákvæði þeirra í heild. Því sé ekki hægt að byggja kröfu um 1% framlag í sjúkrasjóð stefnda eingöngu á ákvæðum 7. gr. laga nr. 19/1979 án tillits til kjara stéttarinnar að öðru leyti. Samkvæmt kjarasamningi sóknaraðila og stefnda skuli greiða flugmanni full laun í veikindaforföllum í 9 mánuði á hverjum 12 mánuðum og $\frac{2}{3}$ hluta launa í næstu þrjá mánuði. Sé ljóst að réttur félagsmanna í veikindum sé því mun betur tryggður en réttur almenns verkafólks samkvæmt lögum nr. 19/1979. Verði ekki fallist á þessa málsástæðu er krafa stefnanda byggð á því, að með greiðslum í svonefndan félagssjóð fullnægi sóknaraðili þegar greiðslum skv. 7. gr. laga nr. 19/1979 og beri sóknaraðila því ekki skylda til að greiða jafnframt í sjúkrasjóð stefnda. Málsástæða þessi er studd þeim rökum að ákvæði um greiðslur sóknaraðila í svonefndan félagssjóð hafi komið inn í kjarasamning aðila sem undirritaður var 1. júní 1978. Aðdragandi þess samningsákvæðis hafi verið sá, að bæði stefndi og Félag Loftleiðaflugmanna hafi gert þá kröfu við endurnýjun kjarasamninga, að sóknaraðili greiddi 1% af launum flugmanna í sérstakan sjóð. Í kröfum stefnda hafi sjóður þessi verið nefndur „félagssjóður“ en í kröfum Félags Loftleiðaflugmanna hafi sjóður þessi verið nefndur „skyndihjálparsjóður“. Fyrirsvarsmenn sóknaraðila hafi litið svo á að í raun og veru væri verið að krefjast framlags til sams konar sjóðs í báðum tilvikum. Þar sem sóknaraðili hafi reynt að gæta þess í kjarasamningum við flugmannafélögin tvö, að sem mest samræmi héldist í kjörum félagsmanna beggja félaga, þá hafi sóknaraðili ákveðið að samþykkja framlög til slíks sjóðs í kjarasamningum við bæði félögin. Hins vegar hafi sóknaraðili ekki séð ástæðu til að hafa afskipti af heiti sjóðanna og hafi niðurstaðan orðið sú, að heitið „félagssjóður“ hafi haldist hjá stefnda en heiti hjá Félagi Loftleiðaflugmanna hafi orðið „hjálparsjóður“. Ljóst sé, að hér hafi í raun og veru verið samið um sömu kjaraatriðin og þótt sjóðirnir hafi hlotið hvor sitt heitið hjá félögunum þá verði að hafa í huga að sóknaraðili hafi látið félögin ráða heitum sjóð-

anna. Hafi sú ákvörðun sóknaraðila að samþykkja framlög til þessara sjóða byggst á því, að þarna væri um að ræða sams konar sjóði hjá báðum félögunum, sjúkrasjóði, en með því sé almennt átt við sjóði stéttarfélaga, sem notaðir eru til að styðja félagsmenn þeirra, er illa verða úti í veikindum eða slysum eða aðstandendur þeirra. Því sé litið svo á af hálfu sóknaraðila að með greiðslum í félagssjóð stefnda fullnægi sóknaraðili greiðsluskyldu sinni, ef talið verður að ákvæði 7. gr. laga nr. 19/1979 taki til flugmanna.

Sýknukrafa stefnda er í fyrsta lagi studd þeim rökum, að ljóst sé af athugasemdum með frumvarpi að lögum nr. 19/1979 að lögunum hafi verð ætlað að bæta launþegum launaskerðingu, sem leitt hafi af setningu laga nr. 103/1978, með uppbótum á félags- og réttindamálasviði launþega. Stefndi sé stéttarfélag flugmanna sbr. 1. gr. laga nr. 80/1938 og því félag launþega. Lög nr. 19/1979 eigi því augljóslega við stefnda og félagsmenn hans. Ef það hefði verið vilji löggjafans að undanskilja einstök samtök launþega hefði orðið að taka fram í lögunum hvaða launþegahópa þau taki ekki til, en í lögunum finnst engin slík undantekning. Orðalag í athugasemdum með frumvarpinu ásamt atriðum þeim, sem voru kveikjan að lögunum gefi þannig berlega til kynna að það hafi vakað fyrir löggjafanum að allir launþegar sætu við sama borð í þessum efnum, en launaskerðing sú sem falist hafi í ákvæðum laga nr. 103/1978 með skerðingu vísitölu hafi að sjálfsögðu einnig tekið til félagsmanna stefnda. Ekki sé fyrir hendi nein viðurkennd skilgreining hugtaksins verkafólk, en ljóst sé að það nái m.a. til iðnaðarmanna og verslunarfólks, þar með talið skrifstofufólk. Er því haldið fram af hálfu stefnda, að með orðinu verkafólk í lögum nr. 19/1979 sé átt við alla launþega, svo fremi lög kveði ekki á um annað, svo sem muni vera um ríkisstarfsmenn og starfsmenn sveitarfélaga. Það sé því augljóst, að undir þetta hugtak eins og það er notað af lagasetningarvaldinu í lögum nr. 19/1979 falli flugmenn, sem eru í þjónustu annarra. Í þessu sambandi sé og rétt að benda á, að þótt launþegar njóti réttar til launa í veikindum samkvæmt ákvæðum í kjarasamningi, sérstökum lögum eða venju, þá leysi það vinnuveitanda ekki undan að greiða 1% í sjúkrasjóð viðkomandi stéttarfélags, sbr. ákvæði 9. gr. og 2. mgr. 10. gr. laga nr. 19/1979. Því sé ljóst að nýmæli 7. gr. laganna eigi að koma til viðbótar þeim réttindum, sem launþegar hafa samkvæmt kjarasamningi, lögum eða venju, til

greiðslu launa í veikindum og slysaforföllum. Framlag þetta sé viðbótarréttindi við þegar umsaminnt rétt til launa í veikindum og hafi verið hugsað af löggjafanum sem uppbót vegna skertra launa er ákvæði laga nr. 103/1978 hafi haft í för með sér.

Að því er varðar þá málsástæðu stefnanda, að sóknaraðili fullnægi nú þegar ákvæði 7. gr. laga nr. 19/1979 með því að greiða 1% af launum félagsmanna stefnda í félagssjóð, þá er því haldið fram að sú röksemd fái ekki staðist. Félagssjóður, sem greiðslur þessar hafi runnið í allt frá 15. október 1977, sé allt annars eðlis en sjúkrasjóður, enda sé markmið sjóðanna sitt hvað. Er samið hafi verið um greiðslur 1% af launum í félagssjóð, hafi samningamenn ekki haft sjúkrasjóð í huga, enda sé ekki illa séð fyrir rétti flugmanna til launa í veikindum. Félagssjóður stefnda sé almennur rekstrarsjóður félagsins eins og aðrir slíkir félagssjóðir. Fjárhæðinni hafi þó verið ætlað afmarkað hlutverk, þ.e. að efla tengsl við alþjóðasamtök flugmanna í því skyni að auka þekkingu félagsmanna á sviði tækni og öryggismála flugsins. Sjúkrasjóðsgjaldið hafi komið til mikið seinna og hafi haft allt annan tilgang. Hafi sú réttarbót komið fyrir atbein löggjafans, að vísu sem uppbætur í stað skerðingar launa, sem ákveðin hafi verið með lögum nr. 103/1978.

Fjórir af fyrirsvarsmönnum aðila, sem tóku þátt í samningaviðræðum við gerð kjarasamnings þess, er undirritaður var 1. júní 1978 og enn gildir í samskiptum aðila hafa komið fyrir dóm og gefið skýrslur varðandi málefnið.

Álit dómsins.

Það kemur fram í greinargerð með frumvarpi að lögum nr. 16/1958, umræðum um lagafrumvarpið svo og í lögnum sjálfum, að tilgangur löggjafans hefur fyrst og fremst verið að bæta kjör verkafólks sem fékk greidd laun sín í tíma- eða vikukaupi með því að mæla fyrir um rétt þess til uppsagnarfrests og launa í veikinda- og slysaforföllum, en jafnframt var kveðið á um lágmarksrétt fastra starfsmanna til launa í veikinda- og slysaforföllum. Lög nr. 19/1979 komu í stað laga nr. 16/1958, og bera þau heitið „Lög um rétt verkafólks til uppsagnarfrests frá störfum og til launa vegna sjúkdóms- og slysaforfalla.“

Félagsmenn stefnda í þjónustu sóknaraðila verða ekki taldir verkafólk í skilningi laga nr. 19/1979. Ber því að fallast á með stefnanda, að sóknaraðila sé óskýlt að greiða 1% af launum þessara

félagsmanna stefnda í sérstakan sjúkrasjóð samkvæmt 7. gr. nefndra laga.

Rétt þykir að málskostnaður falli niður.

D ó m s o r ð:

Flugleiðum h.f., er ekki skylt að greiða 1% af launum félagsmanna Félags íslenskra atvinnuflugmanna í þjónustu Flugleiða h.f. í sérstakan sjúkrasjóð Félags íslenskra atvinnuflugmanna. Málskostnaður fellur niður.

Miðvikudaginn 21. janúar 1981.

Nr. 3/1980. **Farmanna- og fiskimannasamband Íslands
vegna Vélstjórafélags Íslands**

(Hjalti Steinþórsson hdl.)

gegn

**Vinnuveitendasambandi Íslands
f.h. Landssambands íslenskra útvegsmanna
vegna**

Útvegsmannafélags Reykjavíkur,
Útvegsmannafélags Hafnarfjarðar,
Útvegsmannafélags Hornafjarðar og Djúpavogs,
Útvegsbændafélags Vestmannaeyja,
Útvegsmannafélags Þorlákshafnar,
Útvegsmannafélags Suðurnesja,
Útvegsmannafélags Akraness,
Útvegsmannafélags Snæfellsness,
Útvegsmannafélags Norðurlands
og Útvegsmannafélags Austfjarða

(Jónas Haraldsson hdl.)

Kjarasamningar. Deilt um skyldu atvinnurekenda til að halda eftir af kaupi félagsgjaldi til verkalýðsfélags.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms þann 13. þ. mán., var höfðað með stefndu 16. desember 1980.

Stefnandi er Farmanna- og fiskimannasamband Íslands vegna Vélstjórafélags Íslands.

Stefndi er Vinnuveitendasamband Íslands f.h. Landssambands íslenskra útvegsmanna vegna Útvegsmannafélags Reykjavíkur, Útvegsmannafélags Hafnarfjarðar, Útvegsmannafélags Hornafjarðar og Djúpavogs, Útvegsbændafélags Vestmannaeyja, Útvegsmannafélags Þorlákshafnar, Útvegsmannafélags Suðurnesja, Útvegsmannafélags Akraness, Útvegsmannafélags Snæfellsness, Útvegsmannafélags Norðurlands og Útvegsmannafélags Austfjarða.

Dómkröfur stefnanda eru þær að útvegsmönnum í þeim aðildarfélögum Landssambands íslenskra útvegsmanna, er í stefnu greinir, verði dæmt skylt að halda eftir félagsgjaldi, 1% af heildarlaunum vélstjóra, frá 6. janúar 1980, og standa skil á því til Vélstjórafélags Íslands eftir kröfu félagsins, og að stefnda verði gert að greiða stefnanda málskostnað.

Dómkröfur stefnda eru þær að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda, og að stefnandi verði dæmdur til að greiða málskostnað.

Í máli þessu hefur komið fram kjarasamningur milli Landssambands íslenskra útvegsmanna annarsvegar og Vélstjórafélags Íslands og Vélstjórafélags Vestmannaeyja hinsvegar, en samningur þessi, sem byggir á stofni frá 1. mars 1976, tók gildi 1. júlí 1977.

Er deilt um túlkun á 35. gr. kjarasamnings þessa, en hún er á þessa leið:

„Félagsgjöld.

Útgerðarmanni er skylt að standa skil á félagsgjöldum og vinnuréttindagjöldum viðkomandi aðila, þegar þess er krafist, enda sé ósk komin fram frá viðkomandi stéttarfélagi um það, áður en skipverji fer úr skiprumi“.

Ákvæði með sama orðalagi hefur verið í mörgum kjarasamningum undanfarin ár.

Samkvæmt þessu hefur sá háttur verið hafður að Vélstjórafélag Íslands hefur árlega sent útgerðarmönnum kvittanir fyrir greiðslu félagsgjalda þeirra, sem þeir hafa innheimt af launum vélstjóra, og

hver útgerðarmaður síðan sent þessi gjöld í einu lagi til skrifstofu félagsins, hér í borg.

Í bréfi, sem dagsett er þann 17. október 1978, og sem Farmanna- og fiskimannasamband Íslands og Sjómannasamband Íslands standa að, er farið fram á að viðræður verði teknar upp milli þessara samtaka og Landssambands íslenskra útvegsmanna um breytt fyrirkomulag á innheimtu félagsgjalda fiskveiðisjómana, o.fl. Er sú hugmynd reifuð í bréfinu að í stað ákveðinnar upphæðar ár hvert verði tekin ákveðin hundraðstala af tilteknum stofni.

Aðilum ber saman um að sest hafi verið að samningaborði en ekki hafi orðið af viðræðum um þetta atriði.

Á aðalfundi Vélstjórafélags Íslands, sem haldinn var þann 6. janúar 1980 var samþykkt að félagsgjald skyldi eftirleiðis vera 1% af heildarlaunum félagsmanna, í stað fastagjalds, svo sem jafnan hafði verið.

Í framhaldi af þessari samþykkt voru útgerðarmönnum send bréf þar sem tilkynnt var um þennan nýja hátt varðandi félagsgjöld, og þess farið á leit að gjöld þessi verði dregin mánaðarlega af launum þeirra vélstjóra, er starfandi séu hjá viðkomandi útgerð, og þau síðan send til skrifstofu félagsins eða lögð inn á tiltekinn ávísana-reikning hjá Sparisjóði vélstjóra hér í borg. Hverju bréfi fylgdi eyðublað fyrir skilagrein lútandi að innheimtunni.

Landssamband íslenskra útvegsmanna hefur lagst gegn því að útvegsmenn innan vébanda þess verði við þessum tilmælum. Kemur þetta fram í umburðarbréfi, sem er dagsett 28. mars 1980, en þar segir m.a. að samtök útvegsmanna hafni nú sem endranær þeirri kröfu sjómannasamtakanna að þeir annist álagningu félagsgjalda er miðist við hundraðshluta af tekjum.

Það er komið fram í máli þessu að flestir útvegsmenn vísuðu tilmælum Vélstjórafélags Íslands á bug, og mun hafa verið mikið um að vísað væri til umburðarbréfsins sem synjunarástæðu.

Í málflutningi sínum leggur stefnandi megináherslu á það að það sér alfarið á valdi Vélstjórafélags Íslands að ákveða félagsgjöld og hvernig reikna skuli, og söm sé skylda útvegsmanna að annast innheimtu þeirra, hvort sem tiltekið sé fast gjald eða hundraðstala af launum. 35. gr. kjarasamningsins bindi félagið ekki á nokkurn hátt í þessu efni. Um sé að ræða heimildarákvæði og geti engum

úrslitum ráðið í máli þessu hvernig félagið hafi kosið að haga hér að lútandi ákvörðunum, og fráleitt sé að tala um að félagið hafi á nokkurn hátt bundið sig til að halda áfram að hafa fast árgjald enda þótt svo hafi lengi verið að undaförnu. Það liggir í augum uppi hve hundraðstölumiðunin sé eðlilegri og sanngjarnari gagnvart félagsmönnum, og sé það fyrirkomulag nú sem óðast að verða almenn regla um félagsgjöld og önnur gjöld er vinnuveitendum beri að greiða, sbr. t.d. um greiðslur til Styrktar- og sjúkrasjóðs og til orlofsheimilasjóðs, skv. 28. gr. Ekki verði staðhæft að hið nýja fyrirkomulag horfi til íþyngingar fyrir útvegsmenn.

Að gefnu tilefni er því haldið fram af hálfu stefnanda að í bréfinu 17. október 1978 felist engan vegin viðurkenning þess að Vélstjórafélag Íslands hafi verið nauðbeygt til þess að fara samningaleiðina til að fá fram breytingar varðandi ákvörðun og innheimtu félagsgjalda. Meginatriðið hafi verið að reyna að koma þeirri skipan á að Landssamband íslenskra útvegsmanna samþykkti að þess yrði óskað við stjórn Aflatryggingarsjóðs að Áhafnadeild héldi framvegis eftir greiðslum vegna félagsgjalda o.fl og að um hundraðstölugjald yrði að ræða. Er hér að lútandi vísað til kröfugerðar Farmanna- og fiksímannasambandsins vegna sambandsfélaga sinna í kjaraviðræðum þeim er nú standa yfir.

Í málsvörn sinni vísar stefndi til þeirrar venju er tekist hafi fyrir um það bil 30 árum um innheimtu félagsgjalda, og að framan er minnst á. Með bréfi Sjómannasambands Íslands og Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, 17. október 1978, hafi fyrst verið minnst á breyttan hátt að þessu leyti og óskað eftir viðræðum m.a. þar að lútandi. Þær viðræður hafi siglt í strand. Landssamband íslenskra útvegsmanna hafi nú tekið þá stefnu að halda sig algerlega að kjarasamningi um þetta atriði, og hafi ítrekað þá afstöðu síðan af gefnum tilefnum.

Enda þótt aðilum sé ugglaut frjálst að koma sér saman um breytingar á gildandi kjarasamningi komi ekki til mála að annar aðili geti að eigin geðþótta og einhliða krafist breytinga á innheimtu og greiðslufyrirkomulagi sem gilt hafi áratugum saman, og breytingin sé auk þess íþyngjandi fyrir gagnaðila. Samkvæmt þeirri nýju skipan, sem Vélstjórafélag Íslands vilji nú koma á, mundu útvegsmenn þurfa að leggja félagsgjöldin á og skila þeim oft á ári í stað árlega

eins og verið hafi. Auk þess sé ætlaðst til að um eins árs afturvirkni verði að ræða.

Það sé líka ljóst að stjórn Vélstjórafélags Íslands hafi talið að fara þyrfti samningaleið til þess að breytt yrði gildandi fyrirkomulagi. Komi þetta fyrst og fremst fram í áður umgetnu bréfi 17. október 1978, og ekki hvað síst í því að í kjaraviðræðum þeim, sem nú standa yfir, hafi sjómannasamtökin gert þá kröfu að eftirleiðis verði félagsgjöld tiltekin sem hundraðstala af launum.

Svo sem að framan er getið hefur framkvæmd málsaðila varðandi félagsgjöld verið sú um langt árabíl að útvegsmenn hafa gert árleg skil til Vélstjórafélags Íslands samkvæmt reikningi félagsins. Ákvæði kjarasamnings um félagsgjöld hafa ekki sætt breytingum undanfarin ár. Með tilliti til þess svo og til þess að sú breyting, sem Vélstjórafélag Íslands vill koma á í þessu efni, mundi verða talsvert íþyngjandi fyrir útvegsmenn, þykir verða að sýkna stefnda af kröfum stefnanda í þessa átt.

Málkostnaður á að falla niður í máli þessu.

Dóm þennan kváðu upp Þorsteinn Thorarensen, Halldór Þorbjörnsson, Björn Helgason, Árni Guðjónsson og Gunnar Guðmundsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Vinnuveitendasamband Íslands f.h. Landssambands íslenskra útvegsmanna vegna Útvegsmannafélags Reykjavíkur, Útvegsmannafélags Hafnarfjarðar, Útvegsmannafélags Hornafjarðar og Djúpavogs, Útvegsbændafélags Vestmannaeyja, Útvegsmannafélags Þorlákshafnar, Útvegsmannafélags Suðurnesja, Útvegsmannafélags Akraness, Útvegsmannafélags Snæfellsness, Útvegsmannafélags Norðurlands og Útvegsmannafélags Austfjarða, á að vera sýkn af kröfum stefnanda Farmanna- og fiskimannasambands Íslands vegna Vélstjórafélags Íslands í máli þessu.

Málkostnaður fellur niður.

Mánudaginn 4. maí 1981.

Nr. 1/1981. **Verkstjórasamband Íslands vegna
Verkstjórafélagsins Þórs
f.h. Einars Þórðarsonar og
Þorvarðar Guðmundssonar**
(Guðmundur Þórðarson hdl.)

gegn

**Vinnuveitendasambandi Íslands vegna
Sambands Málm- og skipamiðja
f.h. Stálvíkur h/f**

(Barði Friðriksson hrl.)

og

**Vinnumálasambandi samvinnufélaganna
til réttargæslu**

(Sigmundur Hannesson cand.jur.)

Kjarasamningar. Deilt um kaup.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms þann 24. apríl s.l., var höfðað með stefnu 3. mars 1981.

Stefnandi er Verkstjórasamband Íslands vegna Verkstjórafélagsins Þórs fyrir hönd Einars Þórðarsonar og Þorvarðar Guðmundssonar.

Stefndi er Vinnuveitendasamband Íslands vegna Sambands Málm- og skipamiðja fyrir hönd Stálvíkur h/f.

Þá er Vinnumálasambandi samvinnufélaganna stefnt til réttargæslu í málinu.

Dómkröfur stefnanda eru þær að dæmt verði að verkstjórnir Einar Þórðarson og Þorvarður Guðmundsson, félagar í Verkstjórafélaginu Þór og báðir starfsmenn Stálvíkur h/f í Garðabær, sem sannanlega voru ráðnir á yfirverkstjóralaunum fyrir gerð kjarasamninga frá 5. desember 1980 milli Vinnuveitendasambands Íslands og Vinnumálasambands samvinnufélaganna annars vegar og Verkstjórasambands Íslands og Verkstjórafélagsins Þórs hins vegar, taki áfram eftir gerð nefndra kjarasamninga kaup samkvæmt launataxta yfirverkstjóra, og að stefnda verði gert að greiða stefnanda málskostnað.

Dómkröfur stefnda eru þær að hann verði sýknaður af dómkröfum stefnanda, og að stefnanda verði gert að greiða stefnda málskostnað.

Dómkröfur réttargæslustefnda eru þær að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda, og að stefnandi verði dæmdur til að greiða málskostnað.

Í máli þessu hefur komið fram kjarasamningur Verkstjórásambands Íslands og Verkstjórafélagsins Þórs annars vegar og Vinnuveitendasambands Íslands og Vinnumálasambands samvinnufélaganna hins vegar. Þessi samningur var undirritaður þann 5. desember 1980 með fyrirvara um samþykki, en síðan samþykktur óbreyttur. 20.2. grein samningsins mælir fyrir um gildistöku þann 27. október 1980.

Í máli þessu er deilt um skilning á grein 1.4.4., sbr. grein 1.5.3. kjarasamnings þessa. Er grein 1.4.4. á þessa leið:

„Verkstjórar iðnaðarmanna skulu aldrei fá lægra kaup en 15% hærra en þeir sveinar, sem þeir stjórna, miðað við tímavinnu í sama aldursflokki. Hámarkskaup samkvæmt þessum málslíð skal þó aldrei vera hærra en 15% ofan á 26. flokk samkv. kjarasamningi ASÍ, VMS og VSÍ frá 27. og 28.10.1980.

Iðnlærðir yfirverkstjórar skulu aldrei fá lægra kaup en 12,5% hærra en þeir verkstjórar sem þeir stjórna miðað við tímavinnu í sama aldursflokki“.

Grein 1.5.3. hljóðar svo:

„Einstakir verkstjórar haldi því kaup, sem þeir þegar hafa, þó hærra sé en samningur þessi gerir ráð fyrir“.

Eftir samningsgerðina 5. desember 1980 kom upp ágreiningur um launaflokkun þeirra Einars Þórðarsonar, Lynghvammi 1 í Hafnarfirði, og Þorvarðar Guðmundssonar, Miðvangi 123 í Hafnarfirði, en þeir eru starfsmenn Stálvíkur h/f, Garðabæ, og báðir félagar í Verkstjórafélaginu Þór. Er því haldið fram af stefnanda hálfu að þessir menn séu vanhaldnir um kaupgreiðslur af varnaraðila Stálvík h/f, sem er meðlimur Vinnuveitendasambands Íslands.

Í samræmi við grein 19.2. í kjarasamningi aðilanna var ágreiningsefni þetta lagt til meðferðar sérstakrar sáttanefndar, sem í sátu þeir Björn Friðfinnsson lögfræðingur, Jón Erlendsson, verkstjóri, og Guðjón Tómasson, framkvæmdastjóri. Nefndin skilaði skriflegri

niðurstöðu þann 23. janúar 1981, og er hún lögð fram í málinu í heild sem dskj. 3. Þar segir meðal annars:

„Það er álit meirihluta nefndarinnar (BF og GT) að grein 1.5.3. í kjarasamningnum beri ekki að túlka svo, að þeir Einar og Þorvarður skuli fylgja kauptaxta iðnlærðra yfirverkstjóra framvegis. Það leiði af eðli þeirra breytinga sem síðast voru gerðar á kjarasamningum járníðnaðarmanna og verkstjóra þeirra að laun verkstjóranna skuli að öllu fara eftir grein 1.4.4. í kjarasamningnum, þ.e. að grunnlaun þeirra skuli vera 15% hærri en laun sveina, sem þeir stjórna og þó ekki hærri en 15% ofan á 26. flokk skv. kjarasamningi járníðnaðarmanna frá 28.10.1980. Ekki liggi fyrir samningur eða samningsígildi um yfirborgun umfram hin almennu launaákvæði kjarasamnings verkstjóra.

Minnihluti nefndarinnar (JE) telur hinsvegar, að grein 1.5.3. í kjarasamningnum beri að túlka þannig, að þeir Einar og Þorvarður skuli fylgja áfram þeim taxta, sem þeim hafi verið greitt eftir síðustu árin, þ.e. taxta iðnlærðra yfirverkstjóra og breyti nýlega gerðir kjarasamningar járníðnaðarmanna þar engu um, þar sem líta beri svo á, að þeir Einar og Þorvarður hafi umsamda yfirborgun.

Milli þessara meginsjónarmiða náðist ekki samkomulag innan nefndarinnar, en líta verður svo á, að sáttanefndarmennirnir JE og GT komi þar fram, sem fulltrúar málsaðila“.

Í málflutningi stefnanda kemur fram að þeir Einar Þórðarson og Þorvarður Guðmundsson, sem réðust til varnaraðila, Stálvíkur h/f, árin 1976 og 1977, sem verkstjórar, hafi aldrei farið þar með mannaforráð sem yfirverkstjórar. Samt sem áður hafi þeir, allt fram að gildistöku núgildandi kjarasamnings, fengið laun sem reiknuð hafi verið út frá taxta Verkstjórafélagsins Þórs og Sambands Málm- og skipasmiðja fyrir iðnlærða verkstjóra eftir 10 ára starf, og það samsvari launum yfirverkstjóra, eins og þau voru þá reiknuð. Með tilliti til greinar 1.5.3. í kjarasamningi eigi þeir að halda kaupi því, er þeir höfðu við gildistöku hans, enda þótt hærri sé en samningurinn stendur til, þ.e. þeir skuli áfram fylgja þeim kauptaxta, sem ráðning segi til og raunverulegar greiðslur gildi sem ráðning skv. tilsvarandi kauptaxta.

Þess vegna sé það brot á kjarasamningi er Stálvík h/f hafi lækkað þessa tvo menn um launaflokk.

Í málsútlistun stefnda er svo frá skýrt að þeir Einar Þórðarson

og Þorvarður Guðmundsson hafi verið ráðnir sem verkstjórar hjá Stálvík h/f, en þeir hafi aldrei gegnt störfum yfirverkstjóra. Samkvæmt einhliða ákvörðun forráðamana Stálvíkur h/f hafi þeim verið borgað þannig að miðað hafi verið við hærri mörk fyrir verkstjóra iðnaðarmanna eftir 10 ára starf, en hvorki ráðning né kjarasamningur hafi staðið til þessa. Hafi þar verið um að ræða mikla yfirborgun til þeirra, og hafi það þótt óhjákvæmilegt til þess að umsamið hundraðstölulaunabil héldist milli þeirra og sveina þeirra er þeir stjórnðu, en yfirborgarnir til hinna síðarnefndu hafi þá tíðkast í verulegum mæli. En þó þeir fengu þannig yfirverkstjórakaup þá hafi þeir ekki fengið rétt til þess að taka kaup eftir hæsta gildandi verkstjórataxta eins og hann yrði hverju sinni, að óbreyttum eiginstörfum og starfssviði hjá hlutafélaginu.

Í þessu sambandi beri að athuga að í kjarasamningum síðla árs 1980 hafi aðilar komið sér saman um grundvallarbreytingar í þá átt að koma á samræmdri launaflokkaröðun á hinum almenna vinnumarkaði. Þetta komi fram í samningi Málm- og skipasmiðasambands Íslands við Vinnuveitendasamband Íslands og Samband Málm- og skipasmiðja, sem gerður var 17. október 1980. Þar sé samið um að gilda skuli launaflokkar nr. 14, 17, 20, 23 og 26 í launaflokkakerfi kjarasamnings Alþýðusambands Íslands og Vinnuveitendasambands Íslands, sem gerður var s.d. Inn í þessa launaflokka hafi verið felld hin ýmsu álagstílefni á umsamið lágmarkskaup, svo og allar yfirborganir, sem tíðkast höfðu. Með þessu móti hafi samningsbundnir kauptaxtar hækkað verulega, um og yfir 20%, en útborgað kaup ekki nærri að sama skapi. Aðilar hafi reynt að láta þessi atriði koma fram í 7. gr. samnings Málm- og skipasmiða við vinnuveitendur sína, sem nefndur var, og hefur verið lagður fram í málinu, en þar segir svo:

„Samningsaðilar, sem í dag hafa gert með sér kaup- og kjarasamning, eru sammála um að hækkanir, sem verða á kauptöxtum við samningsgerðina, m.a. vegna breyttrar flokkaskipunar, gefa ekki tílefni til hækkanar á greiddu kaupi til þeirra, sem fyrir samningsgerðina fengu greitt jafnhátt kaup eða hærra en hinn nýi launataxti tilgreinir fyrir viðkomandi störf. Þó skal enginn hækka um minna en kr. 16.300 á mánuði fyrir fulla dagvinnu“.

Í kjölfar samnings þessa og í nánum tenglum við hann hafi síðan tekist samningur við verkstjóra. Þar hafi verið haldið því fyrir-

komulagi, sem áður var, að mæla kaup verkstjóra við kaup sveina, grein 1.4.4. Verkstjórum hafi þar með verið tryggt ákveðið lágmarkskaup, miðað við kaup þeirra sveina er þeir stjórna, og sama grein takmarki einnig hámark kaups verkstjóra. En grein 1.5.3. verði alls ekki skilin á annan veg en þann að enginn verkstjóri fái lægra útborgað kaup eftir gildistöku kjarasamnings en hann hafði fyrir samningsgerðina.

Málsútlistun réttargæslustefnda er í meginatriðum hin sama og sú sem stefndi hefur haft uppi í máli þessu.

Á það er bent að ekki sé um að ræða eiginlegan kauptaxta verkstjóra. Það sé kaup sveina sem ráði því hvert kaup verkstjóra sé hverju sinni, og við það sé miðað í 1.4.4. gr. kjarasamnings verkstjóra. Þannig sé þeim tryggt lágmarkskaup auk tilskilinna aldurshækkana. Nú fái þeir Einar Þórðarson og Þorvarður Guðmundsson, sóknaraðilar máls þessa, hámarkskaup skv. nefndri samningsgrein, fyrri málsgrein. — Yfirborganir til sveina hafi gert að verkum að sóknaraðilar fengu einnig yfirborgun, svo samningsbundin hundradstölubil í kaupi héldist, og frekar fyrir tilviljun hafi þeir fengið sama kaup og yfirverkstjórar þó þeir hafi ekki gegnt slíkum störfum. En sérstakur taxti yfirverkstjóra sé ekki til. Eftir að málmiðnaðarmenn og vinnuveitendur þeirra gerðu með sér kjarasaming þann 27. október 1980, þar sem yfirborgarnir voru felldar inn í launataxtana, hafi forsendur fyrir því greiðslufyrirkomulagi kaups, eins og það t.d. hafi verið framkvæmt í Stálvík h/f, brostið með öllu. Ákvæði gr. 1.4.4. tiltaki nú ákveðið hámarkskaup verkstjóra. Grein 1.5.3. verði með hliðsjón af þessu ekki skýrð þannig að orðið „kaup“ merki „kauptaxta“, tilgangur hennar sé sá að fyrirbyggja að útborgað kaup verkstjóra lækki, skv. hinum nýja samningi, en ekki sá að verkstjórar skuli halda ákveðnum taxta.

Álit dómsins.

Þeir Einar Þórðarson og Þorvarður Guðmundsson hófu störf verkstjóra hjá Stálvík h/f árin 1976 og 1977, sem verkstjórar. Ekki er fram komið í málinu að þeir hafi verið ráðnir yfirverkstjórar og hafa þeir heldur ekki haft þau mannaforráð, sem þeirri starfsstöðu fylgja. En þrátt fyrir það var þeim greitt kaup, sem svarar til hæsta kauptaxta verkstjóra eftir 10 ára starf, og var þar um að ræða yfirborgun til þeirra, svo héldist samningsbundið hundradstölubil milli

kaups þeirra og kaups þeirra sveina, sem lutu verkstjórn þeirra.

Grein 1.4.4. í kjarasamningi aðila máls þessa frá 5. desember 1980, mælir verkstjórum kaup, þannig að tiltekinn hundraðstala er lögð á kaup það, er sveinum ber samkvæmt kjarasamningi málm-íðnaðarmanna við vinnuveitendur þeirra. Þessi grein tiltekur einnig hámark kaups verkstjóra.

Úrslit máls þessa velta á því hvernig túlka beri margnefnda grein 1.5.3. í kjarasamningi aðilanna frá 5. desember 1980, sem gildi frá 27. október s.á., þ.e. hvort þar sé átt við útborgað kaup eða kauptaxta.

Dómurinn hafnar þeim skilningi stefnanda að orðið „kaup“ í grein þessari beri að túlka sem kauptaxta, en telur að það beri að skilja sem útborgað kaup.

Þessi skilningur fær meginstuðning í 7. gr. kjarasamnings milli Málm- og skipasmiðasambands Íslands annars vegar og Vinnuveitendasambands Íslands og Sambands Málm- og skipasmiðja hins vegar, frá 27. október 1980, þar sem segir að aðilar séu sammála um að hækkanir, sem verða á kauptöxtum við samningsgerðina, m.a. vegna breyttrar flokksskipunar, gefi ekki tilefni til hækkunar á greiddu kaupi til þeirra, sem fyrir samningsgerðina fengu greitt jafnhátt kaup eða hærri, en hinn nýi launataxti tilgreinir fyrir viðkomandi störf.

Ber því að sýkna stefnda og réttargæslustefnda af kröfum stefnanda í máli þessu.

Rétt þykir að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp Þorsteinn Thorarensen, Halldór Þorbjörnsson, Björn Helgason, Árni Guðjónsson og Gunnar Guðmundsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Vinnuveitendasamband Íslands vegna Sambands Málm- og skipasmiðja f.h. Stálvíkur h/f og réttargæslustefndi, Vinnumálasamband samvinnufélaganna, eiga að vera sýknir af kröfu stefnanda Verkstjórasambands Íslands vegna Verkstjórafélagsins Þórs f.h. Einars Þórðarsonar og Þorvarðar Guðmundssonar í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Nr. 2/1981. Miðvikudaginn 15. júlí 1981.
Alþýðusamband Íslands
f.h. Verkalýðsfélags Akraness
vegna Aldísar Sigurjónsdóttur
 (Egill Sigurgeirsson hrl.)
 gegn
Vinnuveitendasambandi Íslands
f.h. Heimaskaga h/f
 (Þórarinn V. Þórarinsson cand.jur.)

Uppsögn á kauptryggingarákvæði. Lög nr. 19/1979, 3. gr., sbr. 10. gr.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms þann 8. þ.m., var höfðað með stefnu 19. maí 1981.

Stefnandi er Alþýðusamband Íslands f.h. Verkalýðsfélags Akraness vegna Aldísar Sigurjónsdóttur.

Stefndi er Vinnuveitendasamband Íslands f.h. Heimaskaga h.f., Akranesi.

Dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. að dæmt verði að uppsögnin til sóknaraðila, Aldísar Sigurjónsdóttur, dags. 4. júlí 1980, sé ógild.
2. að dæmt verði að uppsögnin til sóknaraðila 4. júlí sé brot á lögum nr. 19/1979.
3. að dæmt verði að Aldís Sigurjónsdóttir hafi átt lögvarinn rétt til þriggja mánaða uppsagnarfrests miðað við mánaðamót, er henni var sagt upp þann 4. júlí 1980.
4. að stefndi verði dæmdur til greiðslu málskostnaðar.

Dómkröfur stefnda eru þær að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda og að stefnandi verði dæmdur til að greiða málskostnað.

Þann 27. febrúar 1976 komst á samningur milli Verkamannasambands Íslands annars vegar og Vinnuveitendasambands Íslands og Vinnumálasambands samvinnufélaganna hins vegar um framlegingu síðast gildandi kjarasamninga, með nokkrum breytingum.

Í þessum samningi segir í 6. lið þess kafla er fjallar um kauptryggingu starfsfólks í fiskiðnaði að heimilt sé að segja upp kauptryggingu verkafólks með 7 daga fyrirvara, ef vinnuslustöðvun sé fyrir-

sjáanleg. Uppsagnir skuli jafnan vera skriflegar gagnvart hverjum einstökum. Eftir að vinna hefjist á ný njóti verkafólk áunninna réttinda þannig að ráðningarsamningurinn taki sjálfkrafa gildi á ný frá og með þeim degi er vinna hefst og viðkomandi starfsmaður kemur á launaskrá. Þegar ráðningarsamningur þannig kemur aftur í gildi geti hann síðan fyrst fallið úr gildi á nýjan leik vegna uppsagnar að 7 dögum liðnum.

Þann 16. mars 1976 tókst svo samningur milli kvennadeildar verkafélags Akraness og forráðamanna fiskvinnslustöðva þar í bæ. Í þessum samningi segir m.a. á þessa leið:

„1. Vinna verði hafin eftir því nýja samkomulagi um kauptryggingarsamning, er undirritað var við síðustu kjarasamninga, sem dagsettir voru 27. febrúar 1976.

Atvinnurekendur er þó aðeins heimilt að segja upp á tveim dögum í viku hverri, á föstudögum eða á mánudögum.

Tilgreina skal haldgóða skýringu fyrir uppsögninni, er kynnt verði í uppsagnarbréfi.

.....

3. Sett verði á samstarfsnefnd, sem vinni að lausn þess ágreinings sem upp kann að koma vegna samningsins. Trúnaðarráð verkavenna á vinnustöðum tilnefni einn fastafulltrúa í nefndina og annar taki sæti í henni frá þeim vinnustað, sem ágreiningur hefur komið upp. Á sama hátt velji atvinnurekendur sína fulltrúa, einn fastafulltrúa og annan frá þeim stað sem ágreiningur hefur vaknað.

.....“

Þessi fiskvinnslusamningur hefur verið í gildi síðan. Ofan nefndur samningur Vinnuveitendasambands Íslands og Verkamannasambands Íslands, er fiskvinnslusamningur þessi visar til, var endurnýjaður þann 11. júní, með óbreyttum ákvæðum varðandi uppsögn kauptryggingarsamninga, og hefur gilt síðan.

Sóknaraðili Aldís Sigurjónsdóttir, til heimilis að Kirkjubraut 2 á Akranesi, hefur starfað í frystihúsi varnaraðila, Heimaskaga h/f á Akranesi, u.þ.b. 10 síðastliðin ár. Skriflegur ráðningarsamningur við sóknaraðila var gerður þann 13. apríl 1976, og hefur hann komið fram í málinu.

Þann 4. júlí 1980 barst sóknaraðila svolátandi bréf, dagsett s.d. undirritað af Valdimar Indriðasyni f.h. Heimaskaga h/f:

„Vegna fyrirsjáanlegs fiskiskorts, sem stafar af árlegu eftirliti og viðgerðum á togurum fyrirtækjanna, sjáum við okkur tilneydda að segja upp kauptryggingarákvæði samninganna frá og með 11. júlí n.k.

Ekki er búist við að vinna geti hafist aftur, fyrr en í fyrsta lagi eftir verslunarmannahelgi“.

Vinnsla hófst ekki í frystihúsi varnaraðila á nýjan leik fyrri en 27. október 1980.

Meðan á þessari vinnslustöðvun stóð voru haldnir nokkrir fundir í Atvinnumálanefnd Akraness þar sem rætt var um hráefnisöflun til frystihúsanna, og bar málsefni Heimaskaga h/f m.a. á góma. Á fundi þann 1. október var nefndin sammála um að leggja til við útgerðarráð Krossvíkur h/f, en varnaraðili á aðild að ráðinu sem hluthafi, að varnaraðili fengi aflakvóta sinn stækkaðan. Var Valdimar Indriðason staddur á fundinum og gat þess að ósk um aukið hráefni, sem myndi þá hafa í för með sér að minna yrði handa öðrum frystihúsum, væri ekki undan sínum rifjum runnin, heldur að frumkvæði nefndarinnar. Hann gat þess og að varnaraðili hefði átt von á aðkomuskipi til að landa um hásumarið.

Verkalýðsfélag Akraness skrifaði Vinnumáladeild Félagsmálaráðuneytisins bréf þann 24. september, og segir þar frá lokun frystihúss Heimaskaga h/f að undangengnum uppsögnum fram bornum með einnar viku fyrirvara. Að visu hafi öll frystihús á Akranesi lokað um tíma yfir sumarið, en aðeins Heimaskagi h/f hafi ekki hafið vinnslu á ný í ágústbyrjun, og séu þó allir togararnir farnir til veiða. Í bréfinu eru bornar brigður á það að rekstri verði breytt á þennan hátt án lögmæts uppsagnarfrests.

Heimaskaga h/f var sent samrit þessa bréfs og um leið var því mót-mælt hvernig staðið hafi verið að lokun frystihússins og að starfsfólk hafi verið svipt atvinnu uppsagnarlaust, og ef til vill að ástæðulausu, þar eð nægilegt hráefni virtist vera í bænum og vitað sé að afli hafi verið sendur burt til vinnslu annarsstaðar. Muni hér vera um að ræða breytta rekstrarhætti, sem tilkynna beri vinnumálaskrifstofu Félagsmálaráðuneytisins og hlutaðeigandi verkalýðsfélögum með minnst tveggja mánaða fyrirvara.

Félagsmálaráðuneytið svaraði ofannefndu erindi verkalýðsfélagsins þann 9. október. Þar kemur fram sú skoðun að rekstrarstöðvun þessi, sem staðið hafi í 3 mánuði og muni fyrirsjáanlega vara í a.m.k.

hálfan mánuð til viðbótar, hljóti að teljast „varanleg breyting á rekstri“. Slík rekstrarstöðvun sé að áliti ráðuneytisins „komin út fyrir þær undanþágur frá almennum uppsagnarfresti, sbr. lög nr. 19/1979, og tilkynningarskyldum til ráðuneytisins sbr. lög nr. 13/1979, sem lög heimila í tilefni vinnslustöðvuna sökum hráefnisskorts“.

Eins og getið er hér að framan gerir 3. gr. fiskvinnslusamningsins frá 16. mars 1976 ráð fyrir samstarfsnefnd til lausnar ágreinings, sem upp kynni að koma milli aðilanna. Nefnd þessi hélt fund þann 2. janúar 1981, þar sem til umræðu voru uppsagnir til starfsfólks varnaraðila, og sá ágreiningur, sem verið hafði vegna þeirra. Sættir tókust ekki með aðilum.

Stefnandi vísar fyrst og fremst til þess að fiskvinnslusamningurinn 16. mars 1976 sé alveg sérstaks eðlis, að því leyti að ekki megi segja upp nema á tilteknum vikudögum, og gefa skuli haldgóða skýringu á ástæðum uppsagnar. Þessi ákvæði hafi verið sett til þess að forðast að fólki væri sagt upp að ófyrirsynju. Forráðamenn varnaraðila hafi sagt upp á réttum degi, en misbrestur hafi á því orðið að uppgefnar ástæður fyrir uppsögnum hafi reynst haldgóðar, þó reynt hafi verið í uppsagnarbréfum að finna þeim stað. Í uppsagnarbréfunum, þar á meðal bréfi til sóknaraðila, Aldísar Sigurjónsdóttur, hafi verið sagt að vinnslustöðvun muni standa allt fram yfir verslunarmannahelgi. En reynslan hafi orðið sú að vinnsla hófst ekki fyrr en 27. október. Hafi nú svo verið að varnaraðili hafi vitað að hráefnisskortur stæði yfir svo lengi sem raun varð á, eða ekki hafi verið tilætlunin að afla hráefnis, hafi uppsögn með aðeins viku fyrirvara verið alger blekking. Slíka uppsögn megi ekki hafa nema vinnslustöðvun sé aðeins um skamman tíma. Ætla verði með vissu að varnaraðili hafi átt kost á hráefni engu síður en önnur frystihús þar á staðnum, og er minnt á það að Haförn h/f hafi sagt upp þann 16. júlí og opnað 5. ágúst, en Haraldur Böðvarsson & Co h/f hafi sagt upp 15. júlí og opnað þann 8. ágúst. Það liggi fyrir að varnaraðili hafi fengið hráefni, sem hafi nægt til að halda nokkrum rekstri gangandi, sbr. athuganir atvinnumálanefndar, þar sem fram kemur að í ágúst 1980 hafi varnaraðili haft u.þ.b. 68% af þeim afla sem hann hafði í ágúst 1979, og í september hafi bátur landað afla hjá varnaraðila til viðbótar þeim afla, sem fékkst úr togaranum.

Þannig hafi verið um að ræða breytingu á rekstri og fyrirsjáanlegt

að vinnslustöðvun myndi standa lengur en gefið var í skyn í uppsögn þeirri, er sóknaraðili fékk. 10. gr. laga nr. 19/1979 mæli svo fyrir að ákvæði gildandi kjarasamninga viki fyrir reglum laganna, ef þær séu launþeganum hagstæðari. Af þessum ástæðum hafi ekki verið heimilt að segja upp kauptryggingarsamningi eins og gert var með viku fyrirvara, heldur hafi átt að segja upp með þeim fyrirvörum er getur í 1. gr. laga nr. 19/1979, þannig að sóknaraðila hafi borið þriggja mánaða fyrirvari, vegna starfsaldurs hennar. Uppsögn sú er hún fékk sé því ógild og brot á lögum nr. 19/1979.

Í málsútlistun stefnda er fyrst nefnt að gripið hafi verið til þess að segja upp kauptryggingarsamningum starfsfólks við frystihús varnaraðila, vegna fyrirsjáanlegs hráefnisskorts allt frá 11. júlí og a.m.k. fram yfir 4. ágúst. Skip þau, sem lögðu upp fisk hjá varnaraðila um þetta leyti voru vélbátarnir Gróttu og Reynir, og auk þess átti varnaraðili tilkall til þriðjungs af afla Krossvíkur. En á þessum tíma hafi Gróttu þurft að fara í viðgerð, sem ekki hafi lokið fyrr en í nóvember 1980, og Reynir hafi farið í slipp um 20. júní og ekki hafið veiðar að nýju fyrr en 1. september, og stundað þær út mánuðinn, en þá hefði verið farið að undirbúa bátinn til síldveiða. Afli Reynis hafi numið ríflega 42 smál. á þessum tíma. Togarinn Krossvík hafi hætt veiðum 10. júlí vegna lagfæringa og viðhalds, og síðan farið að landa fiski þann 7. ágúst. Af þeim afla, sem togarinn fékk frá og með þeim degi og til 24. október s.á. hefðu átt að koma í hlut varnaraðila ríflega 349 smálestir. Varnaraðili hafi átt von á að aðkomuskip landaði á þessum tíma, en það hafi brugðist. Atvinnumálanefndin hafi reynt að útvega meiri fisk til vinnslu, en þær tilraunir hafi ekki borið árangur, án þess þó að forráðamönnum varnaraðila hafi verið um að kenna.

Þannig hafi varnaraðili ekkert hráefni fengið frá 11. júlí til 7. ágúst, og sá afli sem til féll síðan allt þar til vinnsla hófst aftur hafi verið svo lítill að mjög óhagkvæmt hefði orðið að vinna hann í frystihúsinu, og sú vinnsla hefði haft í för með sér að mikill hluti af starfsfólkinu hefði verið athafnalaus, en aflinn hafi fallið til nokkuð jafnt allan þennan tíma.

Þegar á allt þetta sé litið hafi verið uppfyllt öll skilyrði til þess að starfsfólk yrði tekið af launaskrá vegna hráefnisskorts, en heimild til þess sé að finna í lögum nr. 19/1979, 3. grein, og það

ákvæði sé að meginefni samhljóða 3. gr. laga nr. 16/1958, er voru undanfari fyrrnefndra laga.

Uppsögn sú, er sóknaraðili og annað starfsfólk varnaraðila fékk þann 4. júlí 1980 hafi farið fram í samræmi við ákvæði kjarasamninga, þ.á.m. fiskvinnslusamningsins frá 16. mars 1976. Hún hafi verið borin fram á réttum vikudegi og ástæður hennar hafi verið haldgóðar, sbr. það er að framan er greint um hráefnis Kort. Því er mótmælt að ákvæði 1. gr. laga nr. 19/1979 um uppsagnarfresti komi til greina um uppsögn þessa, þar eð vinnuréttarsambandi sóknaraðila og varnaraðila hafi ekki verið sagt upp. Heimild atvinnurekanda til þess að taka starfsfólk af launaskrá með þessum hætti sé einmitt höfð til þess að slíta ekki vinnuréttarsambandi. Þetta komi berlega fram í greinargerð með frumvarpi til 2. gr., er varð svo 3. gr. laga nr. 16/1958. 3. gr. laga nr. 19/1979 geymi engin ákvæði er takmarki þann tíma, sem vinnslustöðvun geti staðið þannig að starfsfólk sé án launa, og slíkt tímabil geti eðli málsins samkvæmt ekki takmarkast af öðru en því hve lengi hráefnis Kortur varir.

Álit dómsins.

1. gr. laga nr. 19/1979 segir fyrir um uppsagnarfresti ráðningarsamninga, en í 3. gr. eru sérákvæði um það er starfsemi fellur niður t.d. vegna hráefnis Korts og um þau tilfelli hafa kjarasamningar, þ.á.m. samningur Vinnuveitendasambands Íslands og Verkamannasambands Íslands frá 27. febrúar 1976 ákvæði um viku uppsagnarfrest. Samskonar ákvæði er í ráðningarsamningi sóknaraðila Aldis- ar Sigurjónsdóttur.

Það virðist ljóst að almennt eigi uppsagnarfrestisákvæði 1. gr. nefndra laga við þegar slíta skal ráðningu starfsmanns fyrir fullt og allt, en ekki þegar kauptryggingarákvæðum er sagt upp. Greinargerð með frumvarpi til laga nr. 16/1958 þykir styrkja þessa niðurstöðu.

Nú hefur stefnandi haldið því fram að fyrst svo reyndist að vinnslustöðvun í frystihúsi varnaraðila, Heimaskaga h/f, stóð eins lengi og raun varð á, hefði varnaraðili átt að segja starfsfólki sínu upp, með viðeigandi uppsagnarfrestum skv. 1. gr. laga 19/1979, en ekki með þeim vikufresti sem hafður var. Í þessu sambandi minnir stefnandi á 10. gr. laganna, sem segir að ákvæði gildandi kjara-

samninga þoki fyrir reglum laganna ef þær séu launþeganum hagstæðari.

Fallast verður á að tími sá, sem vinnsla í frystihúsi varnaraðila lá niðri, var í lengsta lagi. Hér er þó þess að geta að hvorki kjarasamningar né lög 19/1979 setja reglur um það hve lengi vinnslustöðvun megi standa, svo viku uppsagnarfrest megi hafa. Skortir því bæði samningslegan og lagalegan grundvöll fyrir því að takmarka heimild til uppsagnar kauptryggingarákvæðis með viku fyrirvara við stutta vinnslustöðvun, enda ekki ljóst hvernig ætti að draga tímamörk í hverju tilfelli.

Skýra verður uppsögn varnaraðila til sóknaraðila þannig að varnaraðili hafi ekki viljað slíta vinnuréttarsambandi aðilanna að fullu og megi því telja uppsögnina, eins og hún var úr garði gerð, lögmæta þótt vinnuhlé hafi orðið verulega lengra en ætla má að varnaraðili hafi mátt búast við er hann sendi uppsögnina.

Þá þykir ekki fært að vísa á bug þeirri skýringu stefnda, að vinnsla þess hráefnis, sem fram er komið að vól var á, hefði orðið óhagkvæm um skör fram, rekstrarlega séð.

Af þessum ástæðum þykir ekki fært að taka dómkröfur stefnanda til greina og á stefndi að vera sýkn af þeim.

Málskostnaður á að falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Þorsteinn Thorarensen, Halldór Þorbjörnsson, Björn Helgason, Árni Guðjónsson og Skarphéðinn Þórisson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Vinnuveitendasamband Íslands f.h. Heimaskaga h/f, á að vera sýkn af kröfum stefnanda, Alþýðusambands Íslands f.h. Verkalýðsfélags Akraness vegna Aldísar Sigurjónsdóttur, í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 24. september 1981.

Nr. 3/1981. **Bandalag háskólamanna fyrir hönd
Hins íslenska kennarafélags vegna
Sigurðar Guðna Sigurðssonar og
Baldurs Ólafssonar**

(Jón Þorsteinsson hrl.)

gegn

**Fjármálaráðherra fyrir hönd
ríkissjóðs**

(Gunnlaugur Claessen hrl.)

Kjarasamningar. Fargjald. Dagpeningar. Sératkvæði.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóm 15. þ.m., er höfðað með stefnu 1. júlí 1981.

Stefnandi er Bandalag háskólamanna fyrir hönd Hins íslenska kennarafélags vegna Sigurðar Guðna Sigurðssonar og Baldurs Ólafssonar.

Stefndi er fjármálaráðherra fyrir hönd ríkissjóðs.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að viðurkennt verði að Sigurður Guðni Sigurðsson og Baldur Ólafsson eigi rétt á greiðslu fargjalda og dagpeninga skv. gr. 2.4. í sérkjarasamningi (kjaradómi) Hins íslenska kennarafélags og fjármálaráðherra sem gildir frá 1. marz 1980 til 28. febrúar 1982, meðan þeir sækja námskeið í uppeldis- og kennslufræðum haldin í Reykjavík á gildistíma samningsins. Auk þess krefst stefnandi málskostnaðar úr hendi stefnda að mati dómsins.

Af hálfu stefnda er krafa gerð um sýknu af kröfum stefnanda og um málskostnað úr hendi hans að mati dómsins, en til vara að málskostnaður verði felldur niður.

Sigurður Guðni Sigurðsson er bóknámskennari við Fjölbrautarskólann á Akranesi og Baldur Ólafsson verknámskennari við sama skóla. Þeir eru félagar í Hinu íslenska kennarafélagi, sem er aðili að Bandalagi háskólamanna. Báðir hafa þeir sótt námskeið í uppeldis- og kennslufræðum, Sigurður Guðni við Háskóla Íslands, en Baldur við Kennaraháskóla Íslands. Námskeiðinu við Háskólann

var svo hagað, að fyrsti þáttur þess, þrjár vikur, fór fram í ágúst 1980, næsti þáttur var vikutíma um páskana s.l. og síðasti þáttur frá 1. júní til 17. júlí s.l. Námskeiðið við Kennaraháskólann var fyrst vikutími í janúar s.l., næsti þáttur stóð yfir frá 25. maí til 17. júlí, næsti þáttur í vikutíma í ágústmánuði og loks er gert ráð fyrir framhaldi á árinu 1982.

Mál þetta er risið af ágreiningi um það, hvort ríkissjóði beri að greiða þeim Sigurði Guðna og Baldri ferðakostnað og dagpeninga meðan á námskeiðum þessum stendur.

Um félagsmenn í Hinu íslenska kennarafélagi er í gildi sérkjara-samningur sem Kjaradómur ákvað hinn 18. apríl 1980 og gildir fyrir tímabilið 1. apríl 1980 til febrúarloka 1982. Í máli þessu reynir á skilning á 2. grein sérkjarasamnings þessa, en hún hljóðar svo:

„2. *Stigamat.*

- 2.1. Stig þau fyrir menntun og kennslustörf, sem um ræðir í gr. 1.2., 1.3. og 1.6. þessa samnings, getur kennari áunnið sér sem hér segir.
- 2.2. Hvert fullt námsár í námi, sem viðurkennt er af Menntamálaráðuneytinu, gefur 10 stig sé það á skólastigi neðan stúdentsprófs eða kennaraprófs frá Kennaraskóla Íslands, en 15 stig tvö fyrstu ár að loknum þeim prófum (þ.e. á háskólastigi) og 20 stig á ári næstu tvö árin þar á eftir, og síðan 25 stig á ári.
- 2.3. Próf í uppeldis- og kennslufræðum er metið til 20 stiga.
- 2.4. Á námskeiðum, sem menntamálaráðuneytið gengst fyrir og/eða staðfestir að meta beri til stiga skv. samningi þessum, skal meta 20 námskeiðsstundir sem 1 stig samkvæmt nánari ákvörðun menntamálaráðuneytisins. Kostnaður við námskeiðin greiðist úr ríkissjóði, svo og fargjöld að og frá námskeiðsstað og að auki $\frac{2}{3}$ hluta dagpeninga ríkisstarfsmanna í ferðalögum innanlands, sé kennurum, sem gista þurfa á námskeiðsstað, ekki séð fyrir gistingu og fæði með öðrum hætti.
- 2.5. Hvert kennsluár með fullum launum í gagnfræða- og framhaldsskólum, svo og skólum þeim sem samningur þessi tekur til, telst 4 stig.“

Stefnandi reisir kröfur sínar á 4. lið í grein þessari, enda séu námskeið þau í uppeldis- og kennslufræðum, sem Sigurður Guðni Sigurðsson og Baldur Ólafsson hafa sótt haldin að tilhlutan menntamálaráðu-

neytisins, og eigi þeir því rétt á ferðakostnaði og dagpeningum samkvæmt ákvæði þessu. Stefnandi bendir á að kennarar hafi átt þennan rétt síðan 1970, sbr. 13. gr. kjarasamnings fjármálaráðherra og Kjararáðs BSRB frá 19. des. 1970, og ákvæði sem er algerlega samhljóða gr. 2.4. hafi verið í gildi síðan 1974. Um síðustu áramót hafi fjármálaráðuneytið tekið upp þá stefnu að neita að greiða utanbæjarmönnum dagpeninga og ferðakostnað vegna námskeiða í uppeldis- og kennslufræðum, en fram til þess tíma hafi slíkur kostnaður verið greiddur, í fyrsta skipti vegna námskeiða í uppeldis- og kennslufræðum, sem fram fór á árinu 1971. Samningabóf hafi ekki borið árangur að öðru leyti en því að ráðuneytið hafi af tillitssemi greitt uppihalds og ferðakostnað vegna þess hluta námskeiðsins, sem fram fór á árinu 1980.

Stefnandi vísar að rökum þeim, sem menntamálaráðuneytið og fjármálaráðuneytið hafa fært fyrir greiðslusynjuninni, en þau rök koma fram í málsútlitun stefnda, sbr. hér á eftir. Stefnandi bendir á að ekkert sé um það sagt í sérkjarasamningnum, að um endurmenntunarnámskeið þurfi að vera að ræða, enda sé hugtakið endurmenntun nokkuð laust í reipunum. Eigi sé heldur neinn stafur fyrir því í samningnum, að gerður skuli greinarmunur á námskeiðum, eftir því hvort hægt sé að tileinka sér námsefnið í reglubundnum kennslustofnunum eða ekki. Þá eigi það ekki að skipta neinu máli um greiðsluskylduna þótt ákveðið stigamat sé í samningum um uppeldis- og kennslufræði. Stefnandi bendir loks á að ákvæðin um greiðslu gisti- og ferðakostnaðar eigi að vera kennurum hvatning til þess að afla sér fullra kennsluréttinda.

Af hálfu stefnda er kröfum stefnanda mótmælt á þeim grundvelli að ákvæði gr. 2.4. um greiðslu ferðakostnaðar og dagpeninga eigi ekki við um námskeið í uppeldis- og kennslufræðum. Náð þetta sé hluti af grunnmenntun kennara, enda sé skv. 2. gr. 1. 51/1978 um embættisgengi kennara og skólastjóra skilyrði að umsækjandi um kennarastöðu við grunnskóla eða framhaldsskóla hafi lokið námi í uppeldis- og kennslufræðum, til þess að hann verði skipaður kennari. Reglan í gr. 2.4. sé miðuð við endurmenntunarnámskeið en ekki við kennslustarfsemi, sem komið er á í því skyni að starfandi kennarar sem ekki uppfylla ákvæði laga um embættisgengi nái að fullnægja þeim. Náð þetta sé einnig í boði í reglubundnu starfi kennslustofnana, og rök séu

ekki til þess að um þátttöku í því gildi sérreglur, þótt það sé skipulagt með tilliti til þess að starfandi kennarar eigi kost á að ljúka því án þess að gera hlé á launuðum kennarastörfum.

Stefndi heldur því fram að í 2. gr. kjarasamningsins sé nám kennara flokkað í tvennt. Annars vegar reglubundið nám, sem að öllu jöfnu fari fram í heilum skólaárum og sé mælt og metið sem slíkt. Um þetta fjalli gr. 2.2., þ.e. um fagmenntunina, og 2.3. um uppeldis- og kennslufræðin. Hins vegar séu námskeiðin, þ.e. stuttir námskaflar, sem ljúki yfirleitt ekki með prófi og veiti ekki réttindi, þótt þau geti gefið þeim, sem þau sækja aukin stig er leitt geti til launahækkunar. Gr. 2.4. eigi við námskeið þessi.

Stefndi bendir á að fjármálaráðuneytið hafi ákveðið að greiða þeim kennurum sem sóttu námskeið í uppeldis- og kennslufræðum á árinu 1980 ferða- og dvalarkostnað, vegna þess að ástæða hafi þótt til að ætla að þeir hafi talið sig eiga rétt á slíkum greiðslum. Ráðstöfun þessi feli ekki í sér neina viðurkenningu ráðuneytisins á því að slíkar greiðslur verði inntar af höndum framvegis. Sama sé að segja um þá ákvörðun að greiða þátttakendum í námskeiði í uppeldis- og kennslufræðum á árunum 1977 og 1978 ferðakostnað og dagpeninga. Sú ráðstöfun hafi tengzt bókun í þágildandi kjarasamningi varðandi fjárveitingu til endurmenntunarnámskeiða á samningstímabilinu, en bókun þessi hafi verið felld niður í síðari samningum, og þar með skylda til greiðslu dag- og ferðapeninga, hafi hún nokkur tíma verið fyrir hendi.

Álit dómsins.

Í gr. 2.4. í umræddum kjarasamningi segir afdráttarlaust að í sambandi við námskeið sem menntamálaráðuneytið gengst fyrir og meta beri til stiga samkvæmt samningum, skuli stefndi greiða þátttakendum fargjöld og dagpeninga. Ekki verður séð að ákvæði þetta né önnur ákvæði samningsins undanskilji í þessu sambandi námskeið, sem þannig er efnt til í uppeldis- og kennslufræðum. Ákvæði gr. 2.4. fjallar að vísu einnig um, hvernig meta skuli námskeið til stiga og tekur það ekki til uppeldis- og kennslufræða, þar sem gr. 2.3. ákveður stig fyrir próf í þeim fræðum. Af því þykir þó ekki verða leidd sú ályktun, að eigi skuli greiða þátttakendum í slíkum námskeiðum ferða- og upphaldskostnað.

Enda þótt fallist verði á þá skoðun stefnda, að menntun í uppeldis- og kennslufræðum sé hluti af grunnmenntun kennara, þ.e. þeirri

menntun sem þeir verða að hafa til þess að eiga rétt á skipun í kennara-
starf, og að óeðlileg mismunun komi fram í því að greiða þeim mönn-
um kostnað, sem afla sér þessarar menntunar á námskeiðum, en ekki
þeim sem það gera í reglulegu skólanámi, þykja ákvæði sérkjara-
samningsins ekki renna stoðum undir þær kröfur stefnda, að nám-
skeið í umræddum fræðum séu undanskilin að því er varðar greiðslu
ferða- og upphaldskostnaðar í þeim. Hefði það þurft að koma skýrt
fram í samningnum, ef sú hefði verið ætlunin.

Samkvæmt þessu þykir eiga að taka til greina kröfur stefnanda um
rétt þeirra Sigurðar Guðna Sigurðssonar og Baldurs Ólafssonar til
ferðakostnaðar og dagpeninga meðan þeir sækja námskeið í uppeldis-
og kennslufræðum, en rétt þykir að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp Halldór Þorbjörnsson, Björn Helgason og
Jónatan Þórmundsson.

D ó m s o r ð:

Sigurður Guðni Sigurðsson og Baldur Ólafsson eiga rétt til
þess að fá greiddan ferðakostnað og dagpeninga samkvæmt gr.
2.4. í sérkjarasamningi Hins íslenska kennarafélags og fjármála-
ráðherra f.h. ríkissjóðs ákveðnum af Kjaradómi 18. apríl 1980,
meðan þeir sækja námskeið í uppeldis- og kennslufræðum á
gildistíma samningsins.

Málskostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Þorsteins Thorarensen og Ragnars H. Hall.

Úrlausn máls þessa veltur á skýringu ákvæða 2. gr. sérkjarasamn-
ings Hins íslenska kennarafélags og fjármálaráðherra, skv. dómi
Kjaradóms, uppkveðnum 18. apríl 1980, sér í lagi greinarliða 2.3. og
2.4.

Í greinarlið 2.4. er gert ráð fyrir að haldin séu námskeið að tilhlutan
menntamálaráðuneytisins. Námskeið þessi geta vitaskuld fjallað um
margvísleg fræði, og eru þau nefnd viðbótarnám í greinarlið 1.3.

Þátttaka í þessum námskeiðum er skv. greinarlið 2.4. metin til stiga,
er mæla laun skv. 1. gr., en ekki verður séð að það skilyrði sé sett að

námskeiði skuli ljúka með prófi svo þátttaka gefi stig skv. fyrrnefndum greinarlið.

Greinarliður 2.4. hefur að því leyti sérstöðu meðal ákvæða 2. gr. að stefndi skal greiða þátttakendum á námskeiðum, er undir þann lið falla, dagpeninga og ferðakostnað, samkvæmt nánari reglum er þar getur.

Um námskeið í uppeldis- og kennslufræðum er þess að geta að skv. 2. gr. laga nr. 51/1978 er próf í þessum fræðum skilyrði til starfsréttinda kennara, engu síður en hið almenna nám, sem metið er til stiga skv. greinarlið 2.2. Verður þátttaka í námskeiði í uppeldis- og kennslufræðum því ekki talin til viðbótarnáms.

Próf í þessum greinum er skv. greinarlið 2.4. metið til 10 stiga við launaákvörðun.

Samkvæmt því, sem nú hefur verið rakið, fer um nám í uppeldis- og kennslufræðum eftir allt öðrum reglum en gilda um námskeið þau er greinarliður 2.4. tekur almennt til. Verður að telja að af því leiði að ákvæðum þessa greinarliðar um greiðslu ferðakostnaðar og dagpeninga verði ekki beitt varðandi nám í uppeldis- og kennslufræðum.

Ber því að sýkna stefnda af kröfum stefnanda í máli þessu, en eftir atvikum þykir rétt að málskostnaður verði látinn falla niður.

D ó m s o r ð:

Stefndi fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs á að vera sýkn af kröfum stefnanda Bandalags Háskólamanna f.h. Hins íslenska kennarafélags vegna Sigurðar Guðna Sigurðssonar og Baldurs Ólafssonar í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Mánudaginn 26. október 1981.

Nr. 5/1981. **Ásgeir Gunnarsson**

(Gunnar Sæmundsson hdl.)

gegn

Alþýðusambandi Íslands

f.h. Landssambands vörubifreiðarstjóra

vegna Vörubílstjórafélagsins Fylkis

(Baldur Guðlaugsson hdl.)

Deilt um félagsréttindi. Lög nr. 36/1970. Sýkna að svo stöddu.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms þann 13. þ. mán., var höfðað með stefnu 21. ágúst s.l.

Stefnandi er Ásgeir Gunnarsson, Dynskálum 7, Hellu, Rangárvallasýslu.

Stefndi er Alþýðusamband Íslands fyrir hönd Landssambands vörubifreiðarstjóra vegna Vörubílstjórafélagsins Fylkis.

Dómkröfur stefnanda eru þær að varnaraðila, Vörubílstjórafélaginu Fylki, verði dæmt skylt að veita honum inngöngu í félagið með fullum félagsréttindum, án frekari tafar, og að því verði dæmt að greiða honum málskostnað.

Stefndi hefur gert þær dómkröfur að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda, og að stefnandi verði dæmdur til að greiða málskostnað.

Vörubílstjórafélagið Fylkir er stéttarfélag sjálfseignarvörubifreiðastjóra í Rangárvallasýslu og er félagssvæði þess allt sýslufélagið.

Lög félagsins, samþykkt á aðalfundi árið 1978, hafa verið lögð fram í málinu. Þar segir svo m.a.:

„1. gr.

Félagið heitir Vörubílstjórafélagið Fylkir.

Starfssvæði þess er Rangárvallasýsla. Félagið er aðili að L.V. og er háð lögum þess og samþykktum.

2. gr.

Tilgangur félagsins er að efla samvinnu og hag sjálfseignarvörubifreiðastjóra innan Rangárvallasýslu með því að setja fasta taxta

fyrir akstur á vörubifreiðum á félagssvæðinu og á annan hátt að vinna að hagsmunamálum félagsmanna á hverjum tíma.

3. gr.

Rétt til þess að ganga í félagið og vera meðlimur þess, hafa allir sjálfseignavörubifreiðastjórar í Rangárvallasýslu, sem eiga ekki nema eina vörubifreið og aka henni sjálfir.

4. gr.

Sá, sem vill verða meðlimur félagsins, verður að senda formanni skriflega inntökubeiðni og veitir stjórnin honum félagsréttindi ef hann uppfyllir að dómi hennar skilyrði félagslaga, en leggja skal allar inntökubeiðnir fyrir næsta félagsfund til endanlegrar afgreiðslu. Vinnuréttindi eru þó á hverjum tíma háð þeim reglum, sem sýslunefnd eða viðkomandi ráðuneyti kunna að setja um atvinnuleyfi og takmörkun á fjölda vörubíla til leiguaksturs.“

Lög um leigubifreiðar, nr. 1/1966, kváðu svo á í 1. gr. 3. mgr. að samgöngumálaráðuneytinu væri heimilt, að fengnum tillögum hlutaðeigandi vörubifreiðarstjórafélags, sem hefðu 2 eða fleiri sveitarfélög að félagssvæði, að takmarka fjölda leigubifreiða til vöruflutninga innan félagssvæðisins, enda kæmu til meðmæli þeirra sýslunefnda eða bæjarstjórna, er félagssvæði félli undir.

Með heimild í lögum þessum var sett reglugerð nr. 163/1966 um hámarkstölu vörubifreiða í Rangárvallasýslu. Í 1. gr. hennar segir að sýslunefnd geti að fengnum tillögum Vörubílstjórafélagsins Fylkis, og með samþykki samgöngumálaráðuneytisins, ákveðið hámarkstölu þeirra vörubifreiða í Rangárvallasýslu, sem nota megi til aksturs fyrir almenning gegn borgun. —3. gr. ákveður að sýslunefnd skuli taka ákvörðun um hámarkstölu vörubifreiða, og gildi sú ákvörðun 1 ár í senn.

Sýslufundur Rangárvallasýslu, sem kom saman þann 23. ágúst 1967, samþykkti að mæla með því að félagatala Fylkis yrði takmörkuð við 27 félagsmenn næsta ár.

Lög nr. 36/1970 leystu lög nr. 1/1966 af hólmi þann 1. júlí s.á. Þar er að finna svipuð ákvæði um heimild samgöngumálaráðuneytisins til þess að takmarka fjölda leigubifreiða til vöruflutninga. Í 6. gr. segir ennfreður að þar sem takmörkun sé heimiluð, skuli hún ákveðin af ráðuneytinu með sérstakri reglugerð fyrir hvert svæði. Í 12. gr. segir að við gildistöku laganna falli úr gildi heimil-

aðar takmarkanir á fjölda leigubifreiða eftir eldri lagareglum, sem ekki séu í samræmi við lög þessi.

Varðandi Rangárvallasýslu hefur ekki verið sett reglugerð um takmarkanir á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga eftir að lög nr. 36/1970 tóku gildi. Þó skal þess getið í því sambandi að samgönguráðuneytið hefur þann 26. júní 1972 ritað Vörubílstjórafélaginu Fylki og sýslunefnd Rangárvallasýslu bréf, þar sem fram kemur að ráðuneytið fellst ekki á rýmkun takmarkana þeirra sem fyrir voru. Þetta bréf var ritað vegna þeirrar sýslufundarsamþykktar að mæla með því að vörubifreiðum yrði fjölgað þar í sýslu.

Ekki verður séð að sýslunefnd Rangárvallasýslu hafi fjallað oftast um þetta málefni en að framan er lýst.

Þann 4. október 1980 skrifaði stefnandi Ásgeir Gunnarsson stjórn Fylkis bréf og beiddist inngöngu í félagið. Þessi málaleitan náði ekki fram að ganga, og var ítrekuð með bréfi lögmanns stefnanda til félagsins, dags. 29. júní s.l. Þar er þess krafist að stefnanda og 3 öðrum nafngreindum mönnum, verði þegar í stað, og í síðasta lagi 10. júlí veitt félagsréttindi. Samrit bréfs þessa var jafnframt sent Landssambandi vörubifreiðarstjóra.

Í svari vörubílstjórafélagsins til lögmannsins dags. 2. júlí kemur fram að öllum umsækjendum um félagsréttindi hefði verið gert uppskátt í bréfi, dags. 16. janúar 1981, að atvinnuhorfur virtust ískyggilegar í stéttinni að mati félagsstjórnar, og síðan hafi sú spá fyllilega gengið eftir. Tekið er fram að samkvæmt reglugerð megi fjöldi starfandi vörubifreiðarstjóra í sýslunni ekki fara fram úr tölunni 27, en sú tala sé nú fyllt og vel það. Að vísu geti félagsstjórn ekki staðið því í vegi að stefnandi og þeir aðrir, er bréf lögmannsins nefnir, fái inngöngu sem félagsmenn, þannig að þeir njóti þeirrar vinnu sem núverandi félagsmenn fái ekki annað, en um full vinnuskipti geti ekki orðið að ræða samt sem áður nema þá með því móti að einhver núverandi félagsmanna hverfi úr félaginu eða atvinnan aukist að marki á félagssvæðinu.

Í málflutningi af hálfu stefnanda er vísað á bug þeim rökum, sem forráðamenn vörubílstjórafélagsins Fylkis hafa borið fram gegn því að stefnanda verði veitt fullkomin félagsréttindi. Enginn vafi sé á því að hann fullnægi þeim skilyrðum að eiga eina vörubifreið, og að hann aki henni sjálfur. Hann eigi því kröfu á að fá inngöngu

í stéttarfélagið. Félagsstjórn hafi og boðið honum inngöngu í félagið en með takmörkuðum félagsréttindum. Þessi afstaða verði að teljast ólögmæt gagnvart stefnanda, og beri margt til þess.

Vel komi til mála að synjun sú, er stefnandi mætti, sé andstæð 69. gr. stjórnarskrár. En þó ekki yrði á það fallist sé ljóst að synjun um félagsréttindi stefnanda til handa styðjist ekki við lög. Reglugerð nr. 163/1966 um hámarkstölu vörubifreiða í Rangárvallasýslu hafi aldrei verið gildandi réttur, og þó svo hafi verið þá sé hún nú úr gildi fallin. Engin gild ákvörðun um takmörkun á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga sé nú varðandi félagssvæði Fylkis.

Minnt er á það að í 12. gr. laga nr. 36/1970 sé svo fyrir mælt að þau taki gildi 1. júlí 1970 og falli þá úr gildi lög nr. 1/1966 og jafnframt þessu falli úr gildi heimilaðar takmarkanir á fjölda leigubifreiða eftir eldri lagareglum, séu þær ekki í samræmi við þessi lög. Skýringar hafi ekki fylgt frumvarpi til þessara laga og umræður ekki orðið um það á Alþingi og sé því rétt að álykta að skýra beri greinar frumvarpsins eftir orðahljóðan. Samkvæmt því fari um gildi fjöldatakmörkunar, byggðar á rg. 163/1966 eftir því hvort reglugerðin sé í samræmi við lög nr. 36/1970.

Það komi nú fram er athugaðar séu reglugerðir þær, þar á meðal reglugerð nr. 163/1966, er settar voru í gildistíð eldri laga, sem giltu um leigubifreiðar, að ákvörðun um fjöldatakmörkanir hafi verið lögð í hendur viðkomandi bæjarstjórnar eða sýslunefndar. Hafi þetta naumast verið lögmætt þar eð lögin hafi kveðið svo á að aðild slíkrar ákvörðunar væri í höndum samgönguráðherra, sem skyldi þó leita tillagna viðkomandi stéttarfélags og meðmæla sveitarstjórnar eða sýslunefndar. Verði að telja að hér hafi verið um að ræða óheimilt framsal ákvörðunarvalds, og þar af leiðandi ógilda stjórnarathöfn.

Í lögum þeim, er nú gilda um leigubifreiðar, nr. 36/1970, sé svo fyrir mælt í 6 gr. að takmörkun á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga skuli ákveðin af samgönguráðherra með sérstakri reglugerð fyrir hvert svæði, og hafi síðan settar reglugerðir verið þannig gerðar, svo og breytingar á gerðum fjöldatakmörkunum.

Samgönguráðuneytið hafi í júní 1972 ákveðið hámarkstölu vöruflutningabifreiða til leiguaksturs í Rangárvallasýslu, sbr. bréf þess er hefur komið fram í málinu. Við þessa ákvörðun sé að athuga að eins og að framan segir hefði átt að láta hana koma fram í formi

reglugerðar, en af því hafi leitt að hana hefði átt að birta í stjórnartíðindum, skv. 2. gr. laga nr. 64/1943. Þar eð svo hafi ekki verið gert, sé nefnd ákvörðun ráðuneytisins þýðingarlaus fyrir úrslit máls þessa.

Af hálfu stefnda er viðurkennt að stefnandi hafi rétt til að ganga í Vörubílstjórafélagið Fylki, en þess sé að gæta að 4. gr. félagslaga mæli svo fyrir að vinnuréttindi séu á hverjum tíma háð þeim reglum er sýslunefnd eða viðkomandi ráðuneyti kunni að setja um atvinnuleyfi og takmörkun á fjölda vörubifreiða til leiguaksturs. Þannig sé ljóst að félagslög geri ráð fyrir að vera kunni að ekki hafi allir félagsmenn vinnuréttindi. Ekkert sé því til fyrirstöðu að stefnandi geti fengið inngöngu í félagið, þar eð hann eigi eina vörubifreið og aki henni sjálfur, en í gildi séu á félagssvæðinu reglur um takmörkun fjölda vörubifreiða, og þar eð talan sé nú full, sé hvorki skylt né heimilt að veita stefnanda inngöngu þannig að hann fái jafnframt full vinnuréttindi þegar í stað.

Rakin er nokkuð forsaga þess að lög nr. 1/1966 um leigubifreiðar voru sett, og minnt á tilgang lagasetningar um þetta efni, að stofna til þess að leiguakstur megi verða þeim, sem hann stunda, lífvænleg atvinnugrein.

Lög nr. 1/1966 hafi mælt svo fyrir í 1. gr. að samgönguráðherra gæti sett með reglugerð nánari ákvæði um þá takmörkun á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga innan félagssvæðis, sem heimiluð hafi verið í lögunum. Fyrir Rangárvallasýslu hafi verið sett reglugerð nr. 163/1966. Í 1. gr. hennar segi að sýslunefnd geti að fengnum tillögum vörubílstjórafélagsins og með samþykki samgönguráðuneytisins ákveðið þessa hámarkstölu, og gildi þessi ákvörðun 1 ár í senn. Á grundvelli þessarar reglugerðar hafi sýslunefnd Rangárvallasýslu ákveðið, í ágúst 1967, að bifreiðar þessar mættu vera 27 alls, og sú tala sé síðan óbreytt.

Þar eð lög nr. 1/1966 hafi ekki ákveðið nánar hvernig staðið skyldi að takmörkunum þessum, verði ekki fallist á að það hafi verið óheimilt framsal valds að reglugerðin mælti svo fyrir að sýslunefnd ákvæði þessa hámarkstölu.

Nú hafi lög nr. 36/1970 leyst lög nr. 1/1966 af hólmi. Í 12. gr. segi að við gildistöku laganna, þ.e. þann 1. júlí 1970, falli úr gildi allar takmarkanir gerðar á grundvelli eldri lagafyrirmæla, ef þær fari í bága við fyrirmæli þessara laga. Það verði nú alls ekki talið

að ákvæði reglugerðar nr. 163/1966 fari í bága við ákvæði laga nr. 36/1970, og haldi reglugerðin því gildi sínu enda þótt sett hafi verið á gildistíma fyrri laga. Það sé að sönnu rétt að sýslunefnd Rangárvallasýslu hafi ekki endurnýjað árlega ákvörðun um hámarkstölu, en fráleitt sé að það eigi að valda því að engar slíkar takmarkanir séu í gildi í sýslunni, enda aðeins um að ræða verklagsreglu en ekki efnisákvæði. Verði að túlka þetta ákvæði með hliðsjón af yngri reglugerðum, sem kveði yfirleitt svo á að hámarkstala, sem tiltekin hafi verið skuli haldast að svo komnu, en endurskoða megi hana á 2ja ára fresti. En þó talið yrði að reglugerð nr. 163/1966 væri ekki í gildi sé þess þó að gæta að samgönguráðherra hafi á löglegan hátt ákveðið á árinu 1972 að hámarkstala vörubifreiða skyldi vera óbreytt frá því er verið hafði, þ.e. 27 bifreiðar.

Álit dómsins:

Ekki verður talið að skýring á 69. gr. stjórnarskrár geti staðið því í vegi að löggjafarvaldið setji reglur um takmarkanir á atvinnuréttindum manna svo sem gert var með lögum nr. 36/1970 og undanfarandi lögum um sama málefni.

Þess var áður getið að 1. gr. laga nr. 1/1966 heimilaði samgönguráðuneytinu, að fengnum tillögum hlutaðeigandi vörubifreiðarstjórafélags, að takmarka fjölda leigubifreiða til vöruflutninga innan félagssvæðis, enda kæmu og til meðmæli þeirra sýslunefnda og bæjarstjórna, er félagssvæði félli undir.

Reglugerð nr. 163/1966, er sett var fyrir Rangárvallasýslu á grundvelli laga þessara, kveður þó svo á í 1. gr. að sýslunefnd geti að fengnum tillögum Vörubílstjórafélagsins Fylkis, og með samþykki samgönguráðuneytisins, ákveðið hámarkstölu vörubifreiða á félagssvæðinu. Samkvæmt þessu hefur sýslunefnd mælt með því að hámarkstala skuli vera 27 vörubifreiðar.

Af hálfu stefnanda hefur því verið haldið fram að hér hafi verið um að ræða óheimilt framsal valds af hálfu ráðuneytisins, og reglugerðin því ógild frá upphafi vega.

Eins og 1. gr. reglugerðarinnar er sett fram þykir mega skýra hana á þann veg að ákvörðunarvald í þessu efni sé í raun hjá ráðuneytinu, þar eð ályktun sýslunefndar sæti samþykki þess. Þykir því ekki fært að kveða svo á að ráðuneytið hafi látið af hendi vald sitt með þeim hætti og í þeim mæli að valda eigi ógildi reglugerðar þessarar.

Samgönguráðuneytið ákvað í júní 1972, þ.e. nokkru eftir gildistöku laga nr. 36/1970, að hámarkstala sú, er ákveðin hafði verið fyrir Rangárvallasýslu, skyldi vara óbreytt. Þar eð hér var ekki um að ræða ákvörðun um takmörkun á fjölda vörubifreiða, skv. 1. mgr. 6. gr. nefndra laga, heldur aðeins yfirlýsingu um að synjað væri um breytingu á áður gerðri takmörkun, þykir ekki hafa borið nauðsyn til að þessi ákvörðun ráðuneytisins væri látin koma fram í formi reglugerðar, sbr. 3. mgr. sömu greinar.

Ekki þykir ástæða til að dæmt verði um þann þátt kröfugerðar stefnanda að Vörubílstjórafélaginu Fylki verði dæmt skylt að veita honum inngöngu í félagið, enda hefur því margsinnis verið lýst yfir af hálfu félagsins, og staðfest í málflutningi stefnda hér fyrir dómi, að stefnanda standi til boða að gerast félagsmaður.

Leggja verður til grundvallar þann málflutning aðilanna að í kröfu stefnanda um full félagsréttindi sér til handa sé átt við öll réttindi er félagsmenn hafi notið, þar á meðal og sérstaklega vinnuréttindi, þ.e. rétti til að halda úti leigubifreið til vöruflutninga fyrir almenning.

Með vísun til þess, er að framan segir, þykir verða að sýkna stefnda að svo stöddu af þessari kröfu stefnanda í máli þessu, en rétt er að málskostnaður verði látinn falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Þorsteinn Thorarensen, Halldór Þorbjörnsson, Björn Helgason, Árni Guðjónsson og Gunnar Guðmundsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi Alþýðusamband Íslands f.h. Landssambands vörubifreiðarstjóra vegna Vörubílstjórafélagsins Fylkis á að vera sýkn að svo stöddu af kröfum stefnanda Ásgeirs Gunnarssonar í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Mánudaginn 26. október 1981.

Nr. 6/1981.

Guðmundur Bjarnason

(Gunnar Sæmundsson hdl.)

gegn

Alþýðusambandi Íslands

f.h. Landssambands vörubifreiðarstjóra

vegna Vörubílstjórafélagsins Fylkis

(Baldur Guðlaugsson hdl.)

Deilt um félagsréttindi. Lög nr. 36/1970. Sýkna að svo stöddu.

Dómur:

Mál þetta, sem tekið var til dóms þann 13. þ.mán., var höfðað með stefnu 21. ágúst s.l.

Stefnandi er Guðmundur Bjarnason, Heiðvangi 13, Hellu.

Stefndi er Alþýðusamband Íslands fyrir hönd Landssambands vörubifreiðarstjóra vegna Vörubílstjórafélagsins Fylkis.

Dómkröfur stefnanda eru þær að varnaraðila, Vörubílstjórafélaginu Fylki, verði dæmt skylt að veita honum inngöngu í félagið með fullum félagsréttindum, án frekari tafar, og að því verði dæmt að greiða honum málskostnað.

Stefndi hefur gert þær dómkröfur að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda, og að stefnandi verði dæmdur til að greiða málskostnað.

Vörubílstjórafélagið Fylkir er stéttarfélag sjálfseignarvörubifreiðarstjóra í Rangárvallasýslu og er félagssvæði þess allt sýslufélagið.

Lög félagsins, samþykkt á aðalfundi árið 1978, hafa verið lögð fram í málinu. Þar segir svo m.a.:

„1. gr.

Félagið heitir vörubílstjórafélagið Fylkir. Starfssvæði þess er Rangárvallasýsla. Félagið er aðili að L.V. og er háð lögum þess og samþykktum.

2. gr.

Tilgangur félagsins er að efla samvinnu og hag sjálfseignarvörubifreiðastjóra innan Rangárvallasýslu með því að setja fasta taxta fyrir akstur á vörubifreiðum á félagssvæðinu og á annan hátt að vinna að hagsmunamálum félagsmanna á hverjum tíma.

3. gr.

Rétt til þess að ganga í félagið og vera meðlimur þess, hafa allir sjálfseignavörubifreiðastjórar í Rangárvallasýslu, sem eiga ekki nema eina vörubifreið og aka henni sjálfir.

4. gr.

Sá, sem vill verða meðlimur félagsins, verður að senda formanni skriflega inntökubeiðni og veitir stjórnin honum félagsréttindi ef hann uppfyllir að dómi hennar skilyrði félagslaga, en leggja skal allar inntökubeiðnir fyrir næsta félagsfund til endanlegrar afgreiðslu. Vinnuréttindi eru þó á hverjum tíma háð þeim reglum, sem sýslunefnd eða viðkomandi ráðuneyti kunna að setja um atvinnuleyfi og takmörkun á fjölda vörubíla til leiguaksturs.“

Lög um leigubifreiðar, nr. 1/1966, kváðu svo á í 1. gr. 2. mgr. að samgöngumálaráðuneytinu væri heimilt, að fengnum tillögum hlutaðeigandi vörubifreiðarstjórafélags, sem hefðu 2 eða fleiri sveitarfélög að félagssvæði, að takmarka fjölda leigubifreiða til vöruflutninga innan félagssvæðisins, enda kæmu til meðmæli þeirra sýslunefnda eða bæjarstjórna, er félagssvæði félli undir.

Með heimild í lögum þessum var sett reglugerð nr. 163/1966 um hámarkstölu vörubifreiða í Rangárvallasýslu. Í 1. gr. hennar segir að sýslunefnd geti að fengnum tillögum Vörubílstjórafélagsins Fylkis, og með samþykki samgöngumálaráðuneytisins, ákveðið hámarkstölu þeirra vörubifreiða í Rangárvallasýslu, sem nota megi til aksturs fyrir almenning gegn borgun. — 3. gr. ákveður að sýslunefnd skuli taka ákvörðun um hámarkstölu vörubifreiða, og gildi sú ákvörðun 1 ár í senn.

Sýslufundur Rangárvallasýslu, sem kom saman þann 23. ágúst 1967, samþykkti að mæla með því að félagatala Fylkis yrði takmörkuð við 27 félagsmenn næsta ár.

Lög nr. 36/1970 leystu lög nr. 1/1966 af hólmi þann 1. júlí s.á. Þar er að finna svipuð ákvæði um heimild samgöngumálaráðuneytisins til þess að takmarka fjölda leigubifreiða til vöruflutninga. Í 6. gr. segir að þar sem takmörkun sé heimiluð, skuli hún ákveðin af ráðuneytinu með sérstakri reglugerð fyrir hvert svæði. Í 12. gr. segir að við gildistöku laganna falli úr gildi heimilaðar takmarkanir á fjölda leigubifreiða eftir eldri lagareglum, sem ekki séu í samræmi við lög þessi.

Varðandi Rangárvallasýslu hefur ekki verið sett reglugerð um tak-

markanir á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga eftir að lög nr. 36/1970 tóku gildi. Þó skal þess getið í því sambandi að samgöngumálaráðuneytið hefur þann 26. júní 1972 ritað vörubílstjórafélaginu Fylki og sýslunefnd Rangárvallasýslu bréf, þar sem fram kemur að ráðuneytið fellst ekki á rýmkun takmarkana þeirra sem fyrir voru. Þetta bréf var ritað vegna þeirrar sýslufundarsamþykktar að mæla með því að vörubifreiðum yrði fjölgað þar í sýslu.

Ekki verður séð að sýslunefnd Rangárvallasýslu hafi fjallað oftara um þetta málefni en að framan er lýst.

Þann 4. júlí 1980 skrifaði stefnandi Guðmundur Bjarnason vörubílstjórafélaginu Fylki bréf, og beiddist inngöngu í félagið. Bréfi hans var svarað þann 16. janúar 1981 og var erindi hans vísað á bug, þar eð hámarkstala ákveðin af samgönguráðherra hefði verið fyllt, og að atvinnuhorfur væru óvissar að svo komnu.

Málaleitan stefnanda var ítrekuð með bréfi lögmanns stefnanda til félagsins, dagsettu 29. júní s.l. Þar er þess krafist að stefnanda og 3 öðrum nafngreindum mönnum verði þegar í stað, og í síðasta lagi 10. júlí, veitt félagsréttindi. Samrit bréfs þessa var jafnframt sent Landssambandi vörubifreiðarstjóra.

Í svari vörubílstjórafélagsins til lögmannsins kemur fram að öllum umsækjendum um félagsréttindi hefði verið gert uppskált í bréfi, dags. 16. janúar 1981, að atvinnuhorfur virtust ískyggilegar í stéttinni að mati félagsstjórnar, og síðan hafi sú spá fyllilega gengið eftir. Tekið er fram að samkvæmt reglugerð megi fjöldi starfandi vörubifreiðarstjóra í sýslunni ekki fara fram úr tölunni 27, en sú tala sé nú fyllt og vel það. Að visu geti félagsstjórn ekki staðið því í vegi að stefnandi og þeir aðrir, er bréf lögmannsins nefnir, fái inngöngu sem félagsmenn, þannig að þeir njóti þeirrar vinnu sem núverandi félagsmenn fái ekki annað, en um full vinnuskipti geti ekki orðið að ræða samt sem áður nema þá með því móti að einhver núverandi félagsmanna hverfi úr félaginu eða atvinna aukist að marki á félagssvæðinu.

Í málflutningi af hálfu stefnanda er vísað á bug þeim rökum, sem forráðamenn vörubílstjórafélagsins Fylkis hafa borið fram gegn því að stefnanda verði veitt fullkomin félagsréttindi. Enginn vafi sé á því að hann fullnægi þeim skilyrðum að eiga eina vörubifreið, og að hann aki henni sjálfur. Hann eigi því kröfu á að fá inngöngu í stéttarfélagið. Félagsstjórn hafi og boðið honum inngöngu í félagið

en með takmörkuðum félagsréttindum. Þessi afstaða verði að teljast ólögmat gagnvart stefnanda, og beri margt til þess.

Vel komi til mála að synjun sú, er stefnandi mætti, sé andstæð 69. gr. stjórnarskrár. En þó ekki yrði á það fallist sé ljóst að synjun um félagsréttindi stefnanda til handa styðjist ekki við lög. Reglugerð nr. 163/1966 um hámarkstölu vörubifreiða í Rangárvallasýslu hafi aldrei verið gildandi réttur, og þó svo hafi verið þá sé hún nú úr gildi fallin. Engin gild ákvörðun um takmörkun á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga sé nú varðandi félagssvæði Fylkis.

Minnt er á það að í 12. gr. laga nr. 36/1970 sé svo fyrir mælt að þau taki gildi 1. júlí 1970 og falli þá úr gildi lög nr. 1/1966 og jafnframt þessu falli úr gildi heimilaðar takmarkanir á fjölda leigubifreiða eftir eldri lagareglum, séu þær ekki í samræmi við þessi lög. Skýringar hafi ekki fylgt frumvarpi til þessara laga og umræður ekki orðið um það á Alþingi og sé því rétt að álykta að skýra beri greinar frumvarpsins eftir orðahljóðan. Samkvæmt því fari um gildi fjöldatakmörkunar, byggðar á rg. 163/1966 eftir því hvort reglugerðin sé í samræmi við lög nr. 36/1970.

Það komi nú fram er athugaðar séu reglugerðir þær, þar á meðal reglugerð nr. 163/1966, er settar voru í gildistíð eldri laga, sem giltu um leigubifreiðar, að ákvörðun um fjöldatakmörkanir hafi verið lögð í hendur viðkomandi bæjarstjórnar eða sýslunefndar. Hafi þetta naumast verið lögmat þar eð lögin hafi kveðið svo á að aðild slíkrar ákvörðunar væri í höndum samgönguráðherra, sem skyldi þó leita tillagna viðkomandi stéttarfélags og meðmæla sveitarstjórnar eða sýslunefndar. Verði að telja að hér hafi verið um að ræða óheimilt framsal ákvörðunarvalds og þar af leiðandi ógilda stjórnarathöfn.

Í lögum þeim, er nú gilda um leigubifreiðar, nr. 36/1970 sé svo fyrir mælt í 6. gr. að takmörkun á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga skuli ákveðin af samgönguráðherra með sérstakri reglugerð fyrir hvert svæði, og hafi síðan settar reglugerðir verið þannig gerðar, svo og breytingar á gerðum fjöldatakmörkunum.

Samgönguráðuneytið hafi í júní 1972 ákveðið hámarkstölu vöruflutningabifreiða til leiguaksturs í Rangárvallasýslu, sbr. bréf þess er hefur komið fram í málinu. Við þessa ákvörðun sé að athuga að eins og að framan segir hefði átt að láta hana koma fram í formi reglugerðar, en af því hafi leitt að hana hefði átt að birta í stjórnar-

tíðindum, skv. 2. gr. laga nr. 64/1943. Þar eð svo hafi ekki verið gert, sé nefnd ákvörðun ráðuneytisins þýðingarlaus fyrir úrslit máls þessa.

Af hálfu stefnda er viðurkennt að stefnandi hafi rétt til að ganga í Vörubílstjórafélagið Fylki, en þess sé að gæta að 4. gr. félagslaga mæli svo fyrir að vinnuréttindi séu á hverjum tíma háð þeim reglum er sýslunefnd eða viðkomandi ráðuneyti kunni að setja um atvinnuleyfi og takmörkun á fjölda vörubifreiða til leiguaksturs. Þannis sé ljóst að félagslög geri ráð fyrir að vera kunni að ekki hafi allir félagsmenn vinnuréttindi. Ekkert sé því til fyrirstöðu að stefnandi geti fengið inngöngu í félagið, þar eð hann eigi eina vörubifreið og aki henni sjálfur, en í gildi séu á félagssvæðinu reglur um takmörkun fjölda vörubifreiða, og þar eð talan sé nú full, sé hvorki skylt né heimilt að veita stefnanda inngöngu þannig að hann fái jafnframt full vinnuréttindi þegar í stað.

Rakin er nokkuð forsaga þessa að lög nr. 1/1966 um leigubifreiðar voru sett, og minnt á tilgang lagasetningar um þetta efni, að stofna til þess að leiguakstur megi verða þeim, sem hann stunda, lífvænleg atvinnugrein.

Lög nr. 1/1966 hafi mælt svo fyrir í 1. gr. að samgönguráðherra gæti sett með reglugerð nánari ákvæði um þá takmörkun á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga innan félagssvæðis, sem heimiluð hafi verið í lögnum. Fyrir Rangárvallasýslu hafi verið sett reglugerð nr. 163/1966. Í 1. gr. hennar segi að sýslunefnd geti að fengnum tillögum vörubílstjórafélagsins og með samþykki samgönguráðuneytisins ákveðið þessa hámarkstölu, og gildi þessi ákvörðun 1 ár í senn. Á grundvelli þessarar reglugerðar hafi sýslunefnd Rangárvallasýslu ákveðið, í ágúst 1967, að bifreiðar þessar mættu vera 27 alls, og sú tala sé síðan óbreytt.

Þar eð lög nr. 1/1966 hafi ekki ákveðið nánar hvernig staðið skyldi að takmörkunum þessum, verði ekki fallist á að það hafi verið óheimilt framsal valds að reglugerðin mælti svo fyrir að sýslunefnd ákvæði þessa hámarkstölu.

Nú hafi lög nr. 36/1970 leyst lög nr. 1/1966 af hólmi. Í 12. gr. segi að við gildistöku laganna, þ.e. þann 1. júlí 1970, falli úr gildi allar takmarkanir gerðar á grundvelli eldri lagafyrirmæla, ef þær fari í bága við fyrirmæli þessara laga. Það verði nú alls ekki talið að ákvæði reglugerðar nr. 163/1966 fari í bága við ákvæði laga nr.

36/1970, og haldi reglugerðin því gildi sínu enda þótt sett hafi verið á gildistíma fyrri laga. Það sé að sönnu rétt að sýslunefnd Rangárvallasýslu hafi ekki endurnýjað árlega ákvörðun um hámarkstölu, en fráleitt sé að það eigi að valda því að engar slíkar takmarkanir séu í gildi í sýslunni, enda aðeins um að ræða verklagsreglu en ekki efnisákvæði. Verði að túlka þetta ákvæði með hliðsjón af yngri reglugerðum, sem kveði yfirleitt svo á að hámarkstala, sem tiltekin hafi verið skuli haldast að svo komnu, en endurskoða megja hana á 2ja ára fresti. En þó talið yrði að reglugerð nr. 163/1966 væri ekki í gildi sé þess þó að gæta að samgönguráðherra hafi á löglegan hátt ákveðið á árinu 1972 að hámarkstala vörubifreiða skyldi vera óbreytt frá því er verið hafði, þ.e. 27 bifreiðar.

Álit dómsins.

Ekki verður talið að skýring á 69. gr. stjórnarskrár geti staðið því í vegi að löggjafarvaldið setji reglur um takmarkanir á atvinnuréttindum manna svo sem gert var með lögum nr. 36/1970 og undanfarandi lögum um sama málefni.

Þess var áður getið að 1. gr. laga nr. 1/1966 heimilaði samgönguráðuneytinu, að fengnum tillögum hlutaðeigandi vörubifreiðarstjórufélags, að takmarka fjölda leigubifreiða til vöruflutninga innan félagssvæðis, enda kæmu og til meðmæli þeirra sýslunefnda og bæjarstjórna, er félagssvæði félli undir.

Reglugerð nr. 163/1966, er sett var fyrir Rangárvallasýslu á grundvelli laga þessara, kveður þó svo á í 1. gr. að sýslunefnd geti, að fengnum tillögum Vörubílstjórufélagsins Fylkis, og með samþykki samgönguráðuneytisins, ákveðið hámarkstölu vörubifreiða á félagssvæðinu. Samkvæmt þessu hefur sýslunefnd mælt með því að hámarkstala skuli vera 27 vörubifreiðar.

Af hálfu stefnanda hefur því verið haldið fram að hér hafi verið um að ræða óheimilt framsal valds af hálfu ráðuneytisins, og reglugerðin því ógild frá upphafi vega.

Eins og 1. gr. reglugerðarinnar er sett fram þykir mega skýra hana á þann veg að ákvörðunarvald í þessu efni sé í raun hjá ráðuneytinu, þar eð ályktun sýslunefndar sæti samþykki þess. Þykir því ekki fært að kveða svo á að ráðuneytið hafi látið af hendi vald sitt með þeim hætti og í þeim mæli að valda eigi ógildi reglugerðar þessarar.

Samgönguráðuneytið ákvað í júní 1972, þ.e. nokkru eftir gildis-

töku laga nr. 36/1970, að hámarkstala sú, er ákveðin hafði verið fyrir Rangárvallasýslu, skyldi vera óbreytt. Þar eð hér var ekki um að ræða ákvörðun um takmörkun á fjölda vörubifreiða, skv. 1. mgr. 6. gr. nefndra laga, heldur aðeins yfirlýsingu um að synjað væri um breytingu á áður gerðri takmörkun, þykir ekki hafa borið nauðsyn til að þessi ákvörðun ráðuneytisins væri látin koma fram í formi reglugerðar, sbr. 3. mgr. sömu greinar.

Ekki þykir ástæða til að dæmt verði um þann þátt kröfugerðar stefnanda að Vörubílstjórafélaginu Fylki verði dæmt skylt að veita honum inngöngu í félagið, enda hefur því margsinnis verið lýst yfir af hálfu félagsins, og staðfest í málflutningi stefnda hér fyrir dómi, að stefnanda standi til boða að gerast félagsmaður.

Leggja verður til grundvallar þann málflutning aðilanna að í kröfu stefnanda um full félagsréttindi sér til handa sé átt við öll réttindi er félagsmenn hafa notið, þar á meðal og sérstaklega vinnuréttindi, þ.e. rétti til að halda úti leigubifreið til vöruflutninga fyrir almenning.

Með vísun til þess, er að framan segir, þykir verða að sýkna stefnda að svo stöddu af þessari kröfu stefnanda í máli þessu, en rétt er að málskostnaður verði látinn falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Þorsteinn Thorarensen, Halldór Þorbjörnsson, Björn Helgason, Árni Guðjónsson og Gunnar Guðmundsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi Alþýðusamband Íslands f.h. Landssambands vörubifreiðarstjóra vegna Vörubílstjórafélagsins Fylkis á að vera sýkn að svo stöddu af kröfum stefnanda Guðmundar Bjarnasonar í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Mánudaginn 26. október 1981.

Nr. 7/1981. **Karl Sigurðsson**

(Gunnar Sæmundsson hdl.)

gegn

Alþýðusambandi Íslands

f.h. Landssambands vörubifreiðarstjóra

vegna Vörubilstjórafélagsins Fylkis

(Baldur Guðlaugsson hdl.)

Deilt um félagsréttindi. Lög. nr. 36/1970. Sýkna að svo stöddu.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms þann 13. þ.mán., var höfðað með stefnu 21. ágúst s.l.

Stefnandi er Karl Sigurðsson, Nestúni 3, Hellu.

Stefndi er Alþýðusamband Íslands fyrir hönd Landssambands vörubifreiðarstjóra vegna Vörubilstjórafélagsins Fylkis.

Dómkröfur stefnanda eru þær að varnaraðila, Vörubilstjórafélaginu Fylki, verði dæmt skylt að veita honum inngöngu í félagið með fullum félagsréttindum, án frekari tafar, og að því verði dæmt að greiða honum málskostnað.

Stefndi hefur gert þær dómkröfur að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda, og að stefnandi verði dæmdur til að greiða málskostnað.

Vörubilstjórafélagið Fylkir er stéttarfélag sjálfseignarvörubifreiðarstjóra í Rangárvallasýslu og er félagssvæði þess allt sýslufélagið.

Lög félagsins, samþykkt á aðalfundi árið 1978, hafa verið lögð fram í málinu. Þar segir svo m.a.:

„1. gr.

Félagið heitir Vörubilstjórafélagið Fylkir. Starfssvæði þess er Rangárvallasýsla. Félagið er aðili að L.V. og er háð lögum þess og samþykktum.

2. gr.

Tilgangur félagsins er að efla samvinnu og hag sjálfseignarvörubifreiðastjóra innan Rangárvallasýslu, með því að setja fasta taxta fyrir akstur á vörubifreiðum á félagssvæðinu og á annan hátt að vinna að hagsmunamálum félagsmanna á hverjum tíma.

3. gr.

Rétt til þess að ganga í félagið og vera meðlimur þess, hafa allir sjálfseignavörubifreiðastjórar í Rangárvallasýslu, sem eiga ekki nema eina vörubifreið og aka henni sjálfir.

4. gr.

Sá, sem vill verða meðlimur félagsins, verður að senda formanni skriflega inntökubeiðni og veitir stjórnin honum félagsréttindi ef hann uppfyllir að dómi hennar skilyrði félagslaga, en leggja skal allar inntökubeiðnir fyrir næsta félagsfund til endanlegrar afgreiðslu. Vinnuréttindi eru þó á hverjum tíma háð þeim reglum, sem sýslunefnd eða viðkomandi ráðuneyti kunna að setja um atvinnuleyfi og takmörkun á fjölda vörubíla til leiguaksturs.“

Lög um leigubifreiðar, nr. 1/1966, kváðu svo á í 1. gr. 2. mgr. að samgöngumálaráðuneytinu væri heimilt, að fengnum tillögum hlutaðeignadi vörubifreiðarstjórafélags, sem hefðu 2 eða fleiri sveitarfélög að félagssvæði, að takmarka fjölda leigubifreiða til vöruflutninga innan félagssvæðisins, enda kæmu til meðmæli þeirra sýslunefnda eða bæjarstjórna, er félagssvæði félli undir.

Með heimild í lögum þessum var sett reglugerð nr. 163/1966 um hámarkstölu vörubifreiða í Rangárvallasýslu. Í 1. gr. hennar segir að sýslunefnd geti að fengnum tillögum Vörubílstjórafélagsins Fylkis, og með samþykki samgöngumálaráðuneytisins, ákveðið hámarkstölu þeirra vörubifreiða í Rangárvallasýslu, sem nota megi til aksturs fyrir almenning gegn borgun. —3. gr. ákveður að sýslunefnd skuli taka ákvörðun um hámarkstölu vörubifreiða, og gildi sú ákvörðun 1 ár í senn.

Sýslufundur Rangárvallasýslu, sem kom saman þann 23. ágúst 1967, samþykkti að mæla með því að félagatala Fylkis yrði takmörkuð við 27 félagsmenn næsta ár.

Lög nr. 36/1970 leystu lög nr. 1/1966 af hólmi þann 1. júlí s.á. Þar er að finna svipuð ákvæði um heimild samgöngumálaráðuneytisins til þess að takmarka fjölda leigubifreiða til vöruflutninga. Í 6. gr. segir að þar sem takmörkun sé heimiluð, skuli hún ákveðin af ráðuneytinu með sérstakri reglugerð fyrir hvert svæði. Í 12. gr. segir að við gildistöku laganna falli úr gildi heimilaðar takmarkanir á fjölda leigubifreiða eftir lagareglum, sem ekki séu í samræmi við lög þessi.

Varðandi Rangárvallasýslu hefur ekki verið sett reglugerð um

takmarkanir á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga eftir að lög nr. 36/1970 tóku gildi. Þó skal þess getið í því sambandi að samgöngumálaráðuneytið hefur þann 26. júní 1972 ritað Vörubílstjórafélaginu Fylki og sýslunefnd Rangárvallasýslu bréf, þar sem fram kemur að ráðuneytið fellst ekki á rýmkun takmarkana þeirra sem fyrir voru. Þetta bréf var ritað vegna þeirrar sýslufundarsamþykktar að mæla með því að vörubifreiðum yrði fjölgað þar í sýslu.

Ekki verður séð að sýslunefnd Rangárvallasýslu hafi fjallað oftast um þetta málefni en að framan er lýst.

Þann 29. október 1980 skrifaði stefnandi Karl Sigurðsson vörubílstjórafélaginu Fylki bréf og beiddist inngöngu í félagið.

Hann skrifaði vörubílstjórafélaginu annað bréf þann 7. janúar 1981, og er það svohljóðandi:

„Ég undirritaður óska eftir starfsleyfi fyrir L-530 Volvo N-10 árg. 1980 fyrir 18. janúar 1981, sem er samkvæmt reglugerð nr. 36. gr. 5 frá 1970 um rekstur vörubíla í Rangárvallasýslu.“

Þessum erindum stefnanda var af félagsins hálfu svarað þann 16. janúar 1981, og þeim vísað á bug, þar eð hámarkstala ákveðin af samgönguráðherra hefði verið fyllt, og atvinnuhorfur væru óvissar að svo komnu.

Málaleitan stefnanda var ítrekuð með bréfi lögmanns hans til félagsins, dagsettu 29. júní s.l. Er þess krafist að stefnanda og 3 öðrum nafngreindum mönnum verði þegar í stað, og í síðasta lagi 10. júlí, veitt félagsréttindi. Samrit bréfs þessa var jafnframt sent Landssambandi vörubifreiðarstjóra.

Í svari vörubílstjórafélagsins til lögmannsins kemur fram að öllum umsækjendum um félagsréttindi hefði verið gert uppskált í bréfi, dags. 16. janúar 1981, að atvinnuhorfur virtust ískyggilegar í stéttinni að mati félagsstjórnar, og síðan hafi sú spá fyllilega gengið eftir. Tekið er fram að samkvæmt reglugerð megi fjöldi starfandi vörubifreiðarstjóra í sýslunni ekki fara fram úr tölunni 27, en sú tala sé nú fyllt og vel það. Að vísu geti félagsstjórn ekki staðið því í vegi að stefnandi og þeir aðrir, er bréf lögmannsins nefnir, fái inngöngu sem félagsmenn, þannig að þeir njóti þeirrar vinnu sem núverandi félagsmenn fái ekki annað, en um full vinnuskipti geti ekki orðið að ræða samt sem áður nema þá með því móti að einhver núverandi félagsmanna hverfi úr félaginu eða atvinna aukist að marki á félagssvæðinu.

Í málflutningi af hálfu stefnanda er vísað á bug þeim rökum, sem forráðamenn vörubílstjórafélagsins Fylkis hafa borið fram gegn því að stefnanda verði veitt fullkomin félagsréttindi. Enginn vafi sé á því að hann fullnægi þeim skilyrðum að eiga eina vörubifreið, og að hann aki henni sjálfur. Hann eigi því kröfu á að fá inngöngu í stéttarfélagið. Félagsstjórn hafi og boðið honum inngöngu í félagið en með takmörkuðum félagsréttindum. Þessi afstaða verði að teljast ólögmaet gagnvart stefnanda, og beri margt til þess.

Vel komi til mála að synjun sú, er stefnandi mætti, sé andstæð 69. gr. stjórnarskrár. En þó ekki yrði á það fallist sé ljóst að synjun um félagsréttindi stefnanda til handa styðjist ekki við lög. Reglugerð nr. 163/1966 um hámarkstölu vörubifreiða í Rangárvallasýslu hafi aldrei verið gildandi réttur, og þó svo hafi verið þá sé hún nú úr gildi fallin. Engin gild ákvörðun um takmörkun á fjölda leigubifreiða til vöruflytninga sé nú varðandi félagssvæði Fylkis.

Minnt er á það að í 12. gr. laga nr. 36/1970 sé svo fyrir mælt að þau taki gildi 1. júlí 1970 og falli þá úr gildi lög nr. 1/1966 og jafnframt þessu falli úr gildi heimilaðar takmarkanir á fjölda leigubifreiða eftir eldri lagareglum, séu þær ekki í samræmi við þessi lög. Skýringar hafi ekki fylgt frumvarpi til þessara laga og umræður ekki orðið um það á Alþingi og sé því rétt að álykta að skýra beri greinar frumvarpsins eftir orðahljóðan. Samkvæmt því fari um gildi fjöldatakmörkunar, byggðrar á rg. 163/1966 eftir því hvort reglugerðin sé í samræmi við lög nr. 36/1970.

Það komi nú fram er athugaðar séu reglugerðir þær, þar á meðal reglugerð nr. 163/1966, er settar voru í gildistíð eldri laga, sem giltu um leigubifreiðar, að ákvörðun um fjöldatakmarkanir hafi verið lögð í hendur viðkomandi bæjarstjórnar eða sýslunefndar. Hafi þetta naumast verið lögmaett þar eð lögin hafi kveðið svo á að aðild slíkrar ákvörðunar væri í höndum samgönguráðherra, sem skyldi þó leita tillagna viðkomandi stéttarfélags og meðmæla sveitarstjórnar eða sýslunefndar. Verði að telja að hér hafi verið um að ræða óheimilt framsal ákvörðunarvalds, og þar af leiðandi ógilda stjórnarathöfn.

Í lögum þeim, er nú gilda um leigubifreiðar, nr. 36/1970, sé svo fyrir mælt í 6. gr. að takmörkun á fjölda leigubifreiða til vöruflytninga skuli ákveðin af samgönguráðherra með sérstakri reglugerð

fyrir hvert svæði, og hafi síðan settar reglugerðir verið þannig gerðar, svo og breytingar á gerðum fjöldatakmörkunum.

Samgönguráðuneytið hafi í júní 1972 ákveðið hámarkstölu vöru-flutningabifreiða til leiguaksturs í Rangárvallasýslu, sbr. bréf þess er hefur komið fram í málinu. Við þessa ákvörðun sé að athuga að eins og að framan segir hefði átt að láta hana koma fram í formi reglugerðar, en af því hafi leitt að hana hefði átt að birta í stjórnartíðindum, skv. 2. gr. laga nr. 64/1943. Þar eð svo hafi ekki verið gert, sé nefnd ákvörðun ráðuneytisins þýðingarlaus fyrir úrslit máls þessa.

Af hálfu stefnda er viðurkennt að stefnandi hafi rétt til að ganga í Vörubílstjórafélagið Fylki, en þess sé að gæta að 4. gr. félagslaga mæli svo fyrir að vinnuréttindi séu á hverjum tíma háð þeim reglum er sýslunefnd eða viðkomandi ráðuneyti kunni að setja um atvinnuleyfi og takmörkun á fjölda vörubifreiða til leiguaksturs. Þannig sé ljóst að félagslög geri ráð fyrir að vera kunni að ekki hafi allir félagsmenn vinnuréttindi. Ekkert sé því til fyrirstöðu að stefnandi geti fengið inngöngu í félagið, þar eð hann eigi eina vörubifreið og aki henni sjálfur, en í gildi séu á félagssvæðinu reglur um takmörkun fjölda vörubifreiða, og þar eð talan sé nú full, sé hvorki skylt né heimilt að veita stefnanda inngöngu þannig að hann fái jafnframt full vinnuréttindi þegar í stað.

Rakin er nokkuð forsaga þess að lög nr. 1/1966 um leigubifreiðar voru sett, og minnt á tilgang lagasetningar um þetta efni, að stofna til þess að leiguakstur megi verða þeim, sem hann stunda, lífvænleg atvinnugrein.

Lög nr. 1/1966 hafi mælt svo fyrir í 1. gr. að samgönguráðherra gæti sett með reglugerð nánari ákvæði um þá takmörkun á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga innan félagssvæðis, sem heimiluð hafi verið í lögnum. Fyrir Rangárvallasýslu hafi verið sett reglugerð nr. 163/1966. Í 1. gr. hennar segi að sýslunefnd geti að fengnum tillögum vörubílstjórafélagsins og með samþykki samgönguráðuneytisins ákveðið þessa hámarkstölu, og gildi þessi ákvörðun í 1 ár í senn. Á grundvelli þessarar reglugerðar hafi sýslunefnd Rangárvallasýslu ákveðið, í ágúst 1967, að bifreiðar þessar mættu vera 27 alls, og sú tala sé síðan óbreytt.

Þar eð lög nr. 1/1966 hafi ekki ákveðið nánar hvernig staðið skyldi að takmörkunum þessum, verði ekki fallist á að það hafi

verið óheimilt framsal valds að reglugerðin mælti svo fyrir að sýslunefnd ákvæði þessa hámarkstölu.

Nú hafi lög nr. 36/1970 leyst lög nr. 1/1966 af hólmi. Í 12. gr. segi að við gildistöku laganna, þ.e. þann 1. júlí 1970, falli úr gildi allar takmarkanir gerðar á grundvelli eldri lagafyrirmæla, ef þær fari í bága við fyrirmæli þessara laga. Það verði nú alls ekki talið að ákvæði reglugerðar nr. 163/1966 fari í bága við ákvæði laga nr. 36/1970, og haldi reglugerðin því gildi sínu enda þótt sett hafi verið á gildistíma fyrri laga. Það sé að sönnu rétt að sýslunefnd Rangárvallasýslu hafi ekki endurnýjað árlega ákvörðun um hámarkstölu, en fráleitt sé að það eigi að valda því að engar slíkar takmarkanir séu í gildi í sýslunni, enda aðeins um að ræða verklagsreglu en ekki efnisákvæði. Verði að túlka þetta ákvæði með hliðsjón af yngri reglugerðum, sem kveði yfirleitt svo á að hámarkstala, sem tiltekin hafi verið skuli haldast að svo komnu, en endurskoða meggi hana á 2ja ára fresti. En þó talið yrði að reglugerð nr. 163/1966 væri ekki í gildi sé þess þó að gæta að samgönguráðherra hafi á löglegan hátt ákveðið á árinu 1972 að hámarkstala vörubifreiða skyldi vera óbreytt frá því er verið hafði, þ.e. 27 bifreiðar.

Álit dómsins.

Ekki verður talið að skýring á 69. gr. stjórnarskrár geti staðið því í vegi að löggjafarvaldið setji reglur um takmarkanir á atvinnuréttindum manna svo sem gert var með lögum nr. 36/1970 og undanfarandi lögum um sama málefni.

Þess var áður getið að 1. gr. laga nr. 1/1966 heimilaði samgönguráðuneytinu, að fengnum tillögum hlutadeigandi vörubifreiðarstjórufélags, að takmarka fjölda leigubifreiða til vöruflytninga innan félagssvæðis, enda kæmu og til meðmæli þeirra sýslunefnda og bæjarstjórna, er félagssvæði félli undir.

Reglugerð nr. 163/1966, er sett var fyrir Rangárvallasýslu á grundvelli laga þessara, kveður þó svo á í 1. gr. að sýslunefnd geti, að fengnum tillögum Vörubílstjórufélagsins Fylkis, og með samþykki samgönguráðuneytisins, ákveðið hámarkstölu vörubifreiða á félagssvæðinu. Samkvæmt þessu hefur sýslunefnd mælt með því að hámarkstala skuli vera 27 vörubifreiðar.

Af hálfu stefnanda hefur því verið haldið fram að hér hafi verið um að ræða óheimilt framsal valds af hálfu ráðuneytisins, og reglugerðin því ógild frá upphafi vega.

Eins og 1. gr. reglugerðarinnar er sett fram þykir mega skýra hana á þann veg að ákvörðunarvald í þessu efni sé í raun hjá ráðuneytinu, þar eð ályktun sýslunefndar sæti samþykki þess. Þykir því ekki fært að kveða svo á að ráðuneytið hafi látið af hendi vald sitt með þeim hætti og í þeim mæli að valda eigi ógildi reglugerðar þessarar.

Samgönguráðuneytið ákvað í júní 1972, þ.e. nokkru eftir gildistöku laga nr. 36/1970, að hámarkstala sú, er ákveðin hafði verið fyrir Rangárvallasýslu, skyldi vera óbreytt. Þar eð hér var ekki um að ræða ákvörðun um takmörkun á fjölda vörubifreiða skv. 1. mgr. 6. gr. nefndra laga, heldur aðeins yfirlýsingu um að synjað væri um breytingu á áður gerðri takmörkun, þykir ekki hafa borið nauðsyn til að þessi ákvörðun ráðuneytisins væri látin koma fram í formi reglugerðar, sbr. 3. mgr. sömu greinar.

Ekki þykir ástæða til að dæmt verði um þann þátt kröfugerðar stefnanda að Vörubílstjórafélaginu Fylki verði dæmt skylt að veita honum inngöngu í félagið, enda hefur því margsinnis verið lýst yfir af hálfu félagsins, og staðfest í málflutningi stefnda hér fyrir dómi, að stefnanda standi til boða að gerast félagsmaður.

Leggja verður til grundvallar þann málflutning aðilanna að í kröfu stefnanda um full félagsréttindi sér til handa sé átt við öll réttindi er félagsmenn hafa notið, þar á meðal og sérstaklega vinnuréttindi, þ.e. rétti til að halda úti leigubifreið til vöruflutninga fyrir almenning.

Með vísun til þess, er að framan segir, þykir verða að sýkna stefnda að svo stöddu af þessari kröfu stefnanda í máli þessu, en rétt er að málskostnaður verði látinn falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Þorsteinn Thorarensen, Halldór Þorbjörnsson, Björn Helgason, Árni Guðjónsson og Gunnar Guðmundsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi Alþýðusamband Íslands f.h. Landssambands vörubifreiðarstjóra vegna Vörubílstjórafélagsins Fylkis á að vera sýkn að svo stöddu af kröfum stefnanda Karls Sigurðssonar í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Mánudaginn 26. október 1981.

Nr. 8/1981. **Sæmundur Jónsson**

(Gunnar Sæmundsson hdl.)

gegn

Alþýðusambandi Íslands

f.h. Landssambands vörubifreiðarstjóra

vegna Vörubílstjórafélagsins Fylkis

(Baldur Guðlaugsson hdl.)

Deilt um félagsréttindi. Lög nr. 36/1970. Sýkna að svo stöddu.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms þann 13. þ.mán., var höfðað með stefnu 21. ágúst s.l.

Stefnandi er Sæmundur Jónsson, Lækjarbraut 14, Rauðalæk, Rangárvallasýslu.

Stefndi er Alþýðusamband Íslands fyrir hönd Landssambands vörubifreiðarstjóra vegna Vörubílstjórafélagsins Fylkis.

Dómkröfur stefnanda eru þær að varnaraðila, Vörubílstjórafélaginu Fylki, verði dæmt skylt að veita honum inngöngu í félagið með fullum félagsréttindum, án frekari tafar, og að því verði dæmt að greiða honum málskostnað.

Stefndi hefur gert þær dómkröfur að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda, og að stefnandi verði dæmdur til að greiða málskostnað.

Vörubílstjórafélagið Fylkir er stéttarfélag sjálfseignarvörubifreiðarstjóra í Rangárvallasýslu og er félagssvæði þess allt sýslufélagið.

Lög félagsins, samþykkt á aðalfundi árið 1978, hafa verið lögð fram í málinu. Þar segir svo m.a.:

„1. gr.

Félagið heitir Vörubílstjórafélagið Fylkir. Starfssvæði þess er Rangárvallasýsla. Félagið er aðili að L.V. og er háð lögum þess og samþykktum.

2. gr.

Tilgangur félagsins er að efla samvinnu og hag sjálfseignarvörubifreiðastjóra innan Rangárvallasýslu með því að setja fasta taxa fyrir akstur á vörubifreiðum á félagssvæðinu og á annan hátt að vinna að hagsmunamálum félagsmanna á hverjum tíma.

3. gr.

Rétt til þess að ganga í félagið og vera meðlimur þess, hafa allir sjálfseignavörubifreiðastjórar í Rangárvallasýslu, sem eiga ekki nema eina vörubifreið og aka henni sjálfir.

4. gr.

Sá, sem vill verða meðlimur félagsins, verður að senda formanni skriflega inntökubeiðni og veitir stjórnin honum félagsréttindi ef hann uppfyllir að dómi hennar skilyrði félagslaga, en leggja skal allar inntökubeiðnir fyrir næsta félagsfund til endanlegrar afgreiðslu. Vinnuréttindi eru þó á hverjum tíma háð þeim reglum, sem sýslunefnd eða viðkomandi ráðuneyti kunna að setja um atvinnuleyfi og takmörkun á fjölda vörubíla til leiguaksturs.“

Lög um leigubifreiðar, nr. 1/1966, kváðu svo á í 1. gr. 2. mgr. að samgöngumálaráðuneytinu væri heimilt, að fengnum tillögum hlutaðeigandi vörubifreiðarstjórafélags, sem hefðu 2 eða fleiri sveitarfélög að félagssvæði, að takmarka fjölda leigubifreiða til vöruflutninga innan félagssvæðisins, enda kæmu til meðmæli þeirra sýslunefnda eða bæjarstjórna, er félagssvæði félli undir.

Með heimild í lögum þessum var sett reglugerð nr. 163/1966 um hámarkstölu vörubifreiða í Rangárvallasýslu. Í 1. gr. hennar segir að sýslunefnd geti að fengnum tillögum Vörubílstjórafélagsins Fylkis, og með samþykki samgöngumálaráðuneytisins, ákveðið hámarkstölu þeirra vörubifreiða í Rangárvallasýslu, sem nota megi til aksturs fyrir almenning gegn borgun. -3. gr. ákveður að sýslunefnd skuli taka ákvörðun um hámarkstölu vörubifreiða, og gildi sú ákvörðun 1 ár í senn.

Sýslufundur Rangárvallasýslu, sem kom saman þann 23. ágúst 1967, samþykkti að mæla með því að félagatala Fylkis yrði takmörkuð við 27 félagsmenn næsta ár.

Lög nr. 36/1970 leystu lög nr. 1/1966 af hólmi þann 1. júlí s.á. Þar er að finna svipuð ákvæði um heimild samgöngumálaráðuneytisins til þess að takmarka fjölda leigubifreiða til vöruflutninga. Í 6. gr. segir að þar sem takmörkun sé heimiluð, skuli hún ákveðin af ráðuneytinu með sérstakri reglugerð fyrir hvert svæði. Í 12. gr. segir að við gildistöku laganna falli úr gildi heimilaðar takmarkanir á fjölda leigubifreiða eftir eldri lagareglum, sem ekki séu í samræmi við lög þessi.

Varðandi Rangárvallasýslu hefur ekki verið sett reglugerð um tak-

markanir á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga eftir að lög nr. 36/1970 tóku gildi. Þó skal þess getið í því sambandi að samgöngu-málaráðuneytið hefur þann 26. júní 1972 ritað Vörubílstjórafélaginu Fylki og sýslunefnd Rangárvallasýslu bréf, þar sem fram kemur að ráðuneytið fellst ekki á rýmkun takmarkana þeirra sem fyrir voru. Þetta bréf var ritað vegna þeirrar sýslufundarsamþykktar að mæla með því að vörubifreiðum yrði fjölgað þar í sýslu.

Ekki verður séð að sýslunefnd Rangárvallasýslu hafi fjallað oft um þetta málefni en að framan er lýst.

Stefnandi Sæmundur Jónsson skrifaði Vörubílstjórafélaginu Fylki svolátandi bréf þann 18. ágúst 1980:

„Ég undirritaður óska hér með eftir inngöngu í vörubílstjór-félagið Fylki með öllum skyldum og kvöðum sem fullgildur meðlimur“

Þessu erindi stefnanda var af félagsins hálfu vísað á bug með bréfi 16. janúar 1981, þar eð hámarkstala ákveðin af samgönguráð-herra hefði verið fyllt og atvinnuhorfur væru óvissar að svo komnu.

Málaleitan stefnanda var ítrekuð með bréfi lögmanns hans til félagsins, dagsettu 29. júní s.l. Er þess krafist að stefnanda og 3 öðrum nafngreindum mönnum verði þegar í stað, og ekki síðar en 10. júlí, veitt félagsréttindi. Samrit bréfs þessa var jafnframt sent Landssambandi vörubifreiðarstjóra.

Í svari vörubílstjórafélagsins til lögmannsins kemur fram að öllum umsækjendum um félagsréttindi hefði verið gert uppskált í bréfi, dags. 16. janúar 1981, að atvinnuhorfur virtust ískyggilegar í stéttinni að mati félagsstjórnar, og síðan hafi sú spá fyllilega gengið eftir. Tekið er fram að samkvæmt reglugerð megi fjöldi starfandi vörubifreiðarstjóra í sýslunni ekki fara fram úr tölunni 27, en sú tala sé nú fyllt og vel það. Að vísu geti félagsstjórn ekki staðið því í vegi að stefnandi og þeir aðrir, er bréf lögmannsins nefnir, fái inngöngu sem félagsmenn, þannig að þeir njóti þeirrar vinnu sem núverandi félagsmenn fái ekki annað, en um full vinnu-skipti geti ekki orðið að ræða samt sem áður nema þá með því móti að einhver núverandi félagsmanna hverfi úr félaginu eða atvinna aukist að marki á félagssvæðinu.

Í málflutningi af hálfu stefnanda er vísað á bug þeim rökum, sem forráðamenn vörubílstjórafélagsins Fylkis hafa borið fram gegn því að stefnanda verði veitt fullkomin félagsréttindi. Enginn vafi sé á

því að hann fullnægi þeim skilyrðum að eiga eina vörubifreið, og að hann aki henni sjálfur. Hann eigi því kröfu á að fá inngöngu í stéttarfélagið. Félagsstjórn hafi og boðið honum inngöngu í félagið en með takmörkuðum félagsréttindum. Þessi afstaða verði að teljast ólögmaet gagnvart stefnanda, og beri margt til þess.

Vel komi til mála að synjun sú, er stefnandi mætti, sé andstæð 69. gr. stjórnarskrár. En þó ekki yrði á það fallist sé ljóst að synjun um félagsréttindi stefnanda til handa styðjist ekki við lög. Reglugerð nr. 163/1966 um hámarkstölu vörubifreiða í Rangárvallasýslu hafi aldrei verið gildandi réttur, og þó svo hafi verið þá sé hún nú úr gildi fallin. Engin gild ákvörðun um takmörkun á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga sé nú varðandi félagssvæði Fylkis.

Minnt er á það að í 12. gr. laga nr. 36/1970 sé svo fyrir mælt að þau taki gildi 1. júlí 1970 og falli þá úr gildi lög nr. 1/1966 og jafnframt þessu falli úr gildi heimilaðar takmarkanir á fjölda leigubifreiða eftir eldri lagareglum, séu þær ekki í samræmi við þessi lög. Skýringar hafi ekki fylgt frumvarpi til þessara laga og umræður ekki orðið um það á Alþingi og sé því rétt að álykta að skýra beri greinar frumvarpsins eftir orðahljóðan. Samkvæmt því fari um gildi fjöldatakmörkunar, byggðar á rg. 163/1966 eftir því hvort reglugerðin sé í samræmi við lög nr. 36/1970.

Það komi nú fram er athugaðar séu reglugerðir þær, þar á meðal reglugerð nr. 163/1966, er settar voru í gildistíð eldri laga, sem giltu um leigubifreiðar, að ákvörðun um fjöldatakmörkanir hafi verið lögð í hendur viðkomandi bæjarstjórnar eða sýslunefndar. Hafi þetta naumast verið lögmaett þar eð lögin hafi kveðið svo á að aðild slíkrar ákvörðunar væri í höndum samgönguráðherra, sem skyldi þó leita tillagna viðkomandi stéttarfélags og meðmæla sveitarstjórnar eða sýslunefndar. Verði að telja að hér hafi verið um að ræða óheimilt framsal ákvörðunarvalds, og þar af leiðandi ógilda stjórnarathöfn.

Í lögum þeim, er nú gilda um leigubifreiðar, nr. 36/1970, sé svo fyrir mælt í 6. gr. að takmörkun á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga skuli ákveðin af samgönguráðherra með sérstakri reglugerð fyrir hvert svæði, og hafi síðan settar reglugerðir verið þannig gerðar, svo og breytingar á gerðum fjöldatakmörkunum.

Samgönguráðuneytið hafi í júní 1972 ákveðið hámarkstölu vöruflutningabifreiða til leiguaksturs í Rangárvallasýslu, sbr. bréf þess

er hefur komið fram í málinu. Við þessa ákvörðun sé að athuga að eins og að framan segir hefði átt að láta hana koma fram í formi reglugerðar, en af því hafi leitt að hana hefði átt að birta í stjórnartíðindum, skv. 2. gr. laga nr. 64/1943. Þar eð svo hafi ekki verið gert, sé nefnd ákvörðun ráðuneytisins þýðingarlaus fyrir úrslit máls þessa.

Af hálfu stefnda er viðurkennt að stefnandi hafi rétt til að ganga í Vörubílstjórafélagið Fylki, en þess sé að gæta að 4. gr. félagslaga mæli svo fyrir að vinnuréttindi séu á hverjum tíma háð þeim reglum er sýslunefnd eða viðkomandi ráðneyti kunni að setja um atvinnuleyfi og takmörkun á fjölda vörubifreiða til leiguaksturs. Þannig sé ljóst að félagslög geri ráð fyrir að vera kunni að ekki hafi allir félagsmenn vinnuréttindi. Ekkert sé því til fyrirstöðu að stefnandi geti fengið inngöngu í félagið, þar eð hann eigi eina vörubifreið og aki henni sjálfur, en í gildi séu á félagssvæðinu reglur um takmörkun fjölda vörubifreiða, og þar eð talan sé nú full, sé hvorki skylt né heimilt að veita stefnanda inngöngu þannig að hann fái jafnframt full vinnuréttindi þegar í stað.

Rakin er nokkuð forsaga þess að lög nr. 1/1966 um leigubifreiðar voru sett, og minnt á tilgang lagasetningar um þetta efni, að stofna til þess að leiguakstur megi verða þeim, sem hann stunda, lífvænleg atvinnugrein.

Lög nr. 1/1966 hafi mælt svo fyrir í 1 gr. að samgönguráðherra gæti sett með reglugerð nánari ákvæði um þá takmörkun á fjölda leigubifreiða til vöruflutninga innan félagssvæðis, sem heimiluð hafi verið í lögnum. Fyrir Rangárvallasýslu hafi verið sett reglugerð nr. 163/1966. Í 1. gr. hennar segi að sýslunefnd geti að fengnum til-lögum vörubílstjórafélagsins og með samþykki samgönguráðuneytisins ákveðið þessa hámarkstölu, og gildi þessi ákvörðun 1 ár í senn. Á grundvelli þessarar reglugerðar hafi sýslunefnd Rangárvallasýslu ákveðið, í ágúst 1967, að bifreiðar þessar mættu vera 27 alls, og sú tala sé síðan óbreytt.

Þar eð lög nr. 1/1966 hafi ekki ákveðið nánar hvernig staðið skyldi að takmörkunum þessum, verði ekki fallist á að það hafi verið óheimilt framsal valds að reglugerðin mælti svo fyrir að sýslunefnd ákvæði þessa hámarkstölu.

Nú hafi lög nr. 36/1970 leyst lög nr. 1/1966 af hólmi. Í 12. gr. segi að við gildistöku laganna, þ.e. þann 1. júlí 1970, falli úr gildi

allar takmarkanir gerðar á grundvelli eldri lagafyrirmæla, ef þær fari í bága við fyrirmæli þessara laga. Það verði nú alls ekki talið að ákvæði reglugerðar nr. 163/1966 fari í bága við ákvæði laga nr. 36/1970 og haldi reglugerðin því gildi sínu enda þótt sett hafi verið á gildistíma fyrri laga. Það sé að sönnu rétt að sýslunefnd Rangárvallasýslu hafi ekki endurnýjað árlega ákvörðun um hámarkstölu, en fráleitt sé að það eigi að valda því að engar slíkar takmarkanir séu í gildi í sýslunni, enda aðeins um að ræða verklagsreglu en ekki efnisákvæði. Verði að túlka þetta ákvæði með hliðsjón af yngri reglugerðum, sem kveði yfirleitt svo á að hámarkstala, sem tiltekin hafi verið skuli haldast að svo komnu, en endurskoða megi hana á 2ja ára fresti. En þó talið yrði að reglugerð nr. 163/1966 væri ekki í gildi sé þess þó að gæta að samgönguráðherra hafi á löglegan hátt ákveðið á árinu 1972 að hámarkstala vörubifreiða skyldi vera óbreytt frá því er verið hafði, þ.e. 27 bifreiðar.

Álit dómsins.

Ekki verður talið að skýring á 69. gr. stjórnarskrár geti staðið því í vegi að löggjafarvaldið setji reglur um takmarkanir á atvinnuréttindum manna svo sem gert var með lögum nr. 36/1970 og undanfarandi lögum um sama málefni.

Þess var áður getið að 1. gr. laga nr. 1/1966 heimilaði samgönguráðuneytinu, að fengnum tillögum hlutaðeigandi vörubifreiðarstjórafélags, að takmarka fjölda leigubifreiða til vöruflutninga innan félagssvæðis, enda kæmu og til meðmæli þeirra sýslunefnda og bæjarstjórna, er félagssvæði félli undir.

Reglugerð nr. 163/1966, er sett var fyrir Rangárvallasýslu á grundvelli laga þessara, kveður þó svo á í 1. gr. að sýslunefnd geti, að fengnum tillögum Vörubílstjórafélagsins Fylkis, og með samþykki samgönguráðuneytisins, ákveðið hámarkstölu vörubifreiða á félagssvæðinu. Samkvæmt þessu hefur sýslunefnd mælt með því að hámarkstala skuli vera 27 vörubifreiðar.

Af hálfu stefnanda hefur því verið haldið fram að hér hafi verið um að ræða óheimilt framsal valds af hálfu ráðuneytisins, og reglugerðin því ógild frá upphafi vega.

Eins og 1. gr. reglugerðarinnar er sett fram þykir mega skýra hana á þann veg að ákvörðunarvald í þessu efni sé í raun hjá ráðuneytinu, þar eð ályktun sýslunefndar sæti samþykki þess. Þykir því ekki fært að kveða svo á að ráðuneytið hafi látið af hendi vald

sitt með þeim hætti og í þeim mæli að valda eigi ógildi reglugerðar þessarar.

Samgönguráðuneytið ákvað í júní 1972, þ.e. nokkru eftir gildistöku laga nr. 36/1970, að hámarkstala sú, er ákveðin hafði verið fyrir Rangárvallasýslu, skyldi vera óbreytt. Þar eð hér var ekki um að ræða ákvörðun um takmörkun á fjölda vörubifreiða, skv. 1. mgr. 6. gr. nefndra laga, heldur aðeins yfirlýsingu um að synjað væri um breytingu á áður gerðri takmörkun, þykir ekki hafa borið nauðsyn til að þessi ákvörðun ráðuneytisins væri látin koma fram í formi reglugerðar, sbr. 3. mgr. sömu greinar.

Ekki þykir ástæða til að dæmt verið um þann þátt kröfugerðar stefnanda að Vörubílstjórafélaginu Fylki verði dæmt skylt að veita honum inngöngu í félagið, enda hefur því margsinnis verið lýst yfir af hálfu félagsins, og staðfest í málflutningi stefnda hér fyrir dómi, að stefnanda standi til boða að gerast félagsmaður.

Leggja verður til grundvallar þann málflutning aðilanna að í kröfu stefnanda um full félagsréttindi sér til handa sé átt við öll réttindi er félagsmenn hafa notið, þar á meðal og sérstaklega vinnuréttindi, þ.e. rétti til að halda úti leigubifreið til vöruflutninga fyrir almenning.

Með vísun til þess, er að framan segir, þykir verða að sýkna stefnda að svo stöddu af þessari kröfu stefnanda í máli þessu, en rétt er að málskostnaður verði látinn falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Þorsteinn Thorarensen, Halldór Þorbjörnsson, Björn Helgason, Árni Guðjónsson og Gunnar Guðmundsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi Alþýðusamband Íslands f.h. Landssambands vörubifreiðarstjóra vegna Vörubílstjórafélagsins Fylkis á að vera sýkn að svo stöddu af kröfum stefnanda Sæmundar Jónssonar í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Þriðjudaginn 10. nóvember 1981.

Nr. 4/1981.

Vinnuveitendasamband Íslands f.h.
H/F Eimskipafélags Íslands,
Hraðfrystihússins h/f, Hnífsdal,
Rækjuverksmiðjunnar h/f, Hnífsdal,
Íshússfélags Ísfirðinga, Ísafirði,
Skipasmíðastöðvar M. Bernharðssonar, Ísafirði,
Niðursuðuverksmiðjunnar h/f, Ísafirði,
Norðurtanga h/f, Ísafirði,
O.N. Olsen h/f, Ísafirði,
Rækjustöðvarinnar h/f, Ísafirði,
Vélsmiðjunnar Þórs h/f, Ísafirði

og

Hraðfrystihúss Þórðar Júlíussonar, Ísafirði

(Þórarinn V. Þórarinnsson, cand. jur.)

gegn

Alþýðusambandi Íslands f.h.

Alþýðusambands Vestfjarða vegna

Verkalýðsfélagsins Baldurs

(Egill Sigurgeirsson hrl.)

Vinnustöðvun. Helgarvinnubann. II. kafli laga nr. 80/1938.

Sératkvæði.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 26. október s.l., var höfðað með stefnu birtri fyrir stefnda 24. júlí s.l.

Stefnandi er Vinnuveitendasamband Íslands f.h. H/f Eimskipafélags Íslands, Hraðfrystihússins h/f, Hnífsdal, Rækjuverksmiðjunnar h/f, Hnífsdal, Íshússfélags Ísfirðinga, Ísafirði, Skipasmíðastöðvar M. Bernharðssonar, Ísafirði, Niðursuðuverksmiðjunnar h/f, Ísafirði, Norðurtanga h/f, Ísafirði, O.N. Olsen h/f, Ísafirði, Rækjustöðvarinnar h/f, Ísafirði, Vélsmiðjunnar Þórs h/f, Ísafirði og Hraðfrystihúss Þórðar Júlíussonar, Ísafirði.

Stefndi er Alþýðusamband Íslands f.h. Alþýðusambands Vestfjarða vegna Verkalýðsfélagsins Baldurs, Ísafirði.

Dómkröfur stefnanda eru þær að viðurkennt verði með dómi að helgarvinnubann það, er varnaraðili Verkalýðsfélagið Baldur tilkynnti sóknaraðilum þann 30. júní 1981, sé ólögmat vinnustöðvun

í skilningi II. kafla laga nr. 80/1938, og að stefnda verði gert að greiða stefnanda málskostnað.

Dómkröfur stefnda eru þær að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda í málinu og að stefnandi verði dæmdur til að greiða stefnda málskostnað.

Fram er komið í máli þessu að þann 29. maí 1980 skrifaði Verkalýðsfélagið Baldur Vinnuveitendafélagi Vestfjarða bréf þar sem kynnt var sú fundarsamþykkt í verkalýðsfélaginu að ekki verði heimil vinna á laugardögum og sunnudögum frá 1. júní til 31. ágúst hjá öllum fiskverkunarstöðvum á félagssvæðinu og nái þessi ákvörðun einnig til allrar út- og uppskipunarvinnu á fiski. Eigi því allri vinnu samkvæmt framansögðu að vera lokið á föstudögum kl. 24:00 og ekki hefjast á ný fyrr en á hefðbundnum vinnutíma á mánudagsmorgnum.

Í bréfi sínu dags. 6. júní mótmælti vinnuveitendafélagið þessari ákvörðun og véfengdi kjarasamningslegan rétt verkalýðsfélagsins til þess að setja einhliða slíkt bann, hvort sem væri á virkum eða helgum degi, nema eftir kl. 20:00 daglega. Ekki voru gerðar neinar ráðstafanir af hálfu vinnuveitendafélagsins til þess að fá skorið úr um lögmæti þessarar ráðstöfunar verkalýðsfélagsins.

Þann 30. júní 1981 tilkynnti verkalýðsfélagið sóknaraðilum máls þessa hverjum um sig, með samhljóða bréfum, að almennur félagsfundur hafi samþykkt að heimila ekki vinnu á laugardögum og sunnudögum í júlí og ágúst s.l. Skyldi því öll vinna verkafólks á yfirvinnu- og helgarvinnutímabilinu frá kl. 24:00 á föstudögum til hefðbundins vinnutíma á mánudagsmorgnum því óheimil ofangreinda mánuði. En þó skyldi heimilt að ljúka við löndun úr fiskiskipum á umræddu yfirvinnu- og helgarvinnutímabili, enda hafi þá vinna hafist við hana fyrir hádegi á föstudegi.

Vinnuveitendasamband Íslands mótmælti þessari ákvörðun með símskeyti þann 10. júlí á sama hátt og svipuðum ráðstöfunum var mótmælt sumarið 1980, og skoraði jafnframt á verkalýðsfélagið að afturkalla þessa ákvörðun, áskildi ella rétt til málshöfðunar og skaðabóta.

Félagsdómsmál þetta er risið vegna þessarar síðari takmörkunar á yfirvinnu og helgidagavinnu af hendi Verkalýðsfélagsins Baldurs.

Stefnandi heldur því fram í málinu að með takmörkun sinni á yfirvinnu og helgarvinnu, sem gerð var sumarið 1981, hafi verka-

lýðsfélagið Baldur gerst sekt um ólöglega vinnustöðvun í skilningi II. kafla laga nr. 80/1938, og rofið kjarasamning á ólögmætan hátt.

Í kjarasamningi aðilanna hafi aðeins verið eitt ákvæði, sem heimilaði verkalýðsfélögum þeim, sem aðild eiga að Alþýðusambandi Vestfjarða, að setja félagsmönnum vinnutímamörk, þ.e. gr. 2.5.2. Í þeirri grein segi að ekki skuli unnið lengur en til kl. 20:00 nema brýna nauðsyn beri til og þá því aðeins að stjórn viðkomandi verkalýðsfélags samþykki í hvert sinn, enda séu verkamennirnir fúsir til að halda áfram vinnu.

Þetta ákvæði verði að teljast tæmandi í þessu efni. Þess sé þó getið í gr. 2.5.3. að frá sé skilin sú vinna, sem þegar hafi verið undanþegin samþykki í hvert sinn og í því sambandi sé sérgreind vinna til að verjast skemmdum á vöru, vinna við nýjan fisk, o.s.frv.

Ákvæði gr. 2.5.2. verði ekki skilið á annan veg en þann að það nái aðeins til vinnu, sem leyst sé af hendi eftir kl. 20:00 daglega alla daga vikunnar, en engin rök liggi til þess að álykta megi að verkalýðsfélag geti í skjóli þess bannað alla eftirvinnu, yfirvinnu og helgidagavinnu.

Hafi svo verið að kjarasamningur áskildi verkalýðsfélögum almennan rétt til að takmarka vinnu félagsmanna, hefði engin ástæða verið til að beita gr. 2.5.2 neina sérstöðu.

Hér sé ljóslega um að ræða vinnustöðvun, sem meta beri samkvæmt ákvæðum II. kafla laga nr. 80/1938. Engin vinnudeila hafi verið með aðilum og því ekki um það að ræða að knýja á um kaup og kjör. Því hafi vinnustöðvun verið ólögmæt, og verði jafnframt að telja að brotin hafi verið ákvæði 69. gr. stjórnarskrár. Þessari vinnustöðvun hafi og verið mótmælt þegar í upphafi, bæði sumarið 1980 og á s.l. sumri, en sú leið þó verið farin að sækja um undanþágur til vinnu eftir atvikum, og aðeins geðþótti verkalýðsfélagsins hafi ráðið því hvort orðið var við þeim umsóknum. Því fari fjarri að í undanþágubeiðnum þessum hafi legið viðurkenn- ing á réttmæti vinnustöðvunar.

Vinnuverndarsjónarmiðum sé séð borgið með ákvæðum laga nr. 46/1980, einkum IX. kafla, og verði hin ólögmæta aðgerð verkalýðsfélagsins ekki studd með vísan til þess að nauðsyn hafi borið til að tryggja þyrfti verkamönnum lágmarkshvöld.

Í máli þessu sé síður en svo verið að leita dóms um það að á félagsmönnum í verkalýðsfélaginu hvíli almenn yfirvinnuskýlda.

Það sé, og eigi að vera, á valdi verkamanna á vinnustað hvort þeir vilji sinna boði vinnuveitanda um að leysa af hendi yfirvinnu, en stéttarfélag hans megi með engu móti banna þeim slíka vinnu.

Stefndi leggur áherslu á það hvert hagsmunamál það sé verkafólki að skorður séu settar við yfirvinnu og helgarvinnu svo spornað verði við óhæfilegu vinnuálagi.

Það sé mjög eðlilegt að takmörkun yfirvinnu og helgarvinnu sé félagsleg aðgerð, svo sem hér hafi verið gert, frekar en einstaklingsaðgerð. Megi á það líta að lög nr. 80/1938 segi í 1. gr. að menn eigi rétt á að stofna stéttarfélög í þeim tilgangi að vinna sameiginlega að hagsmunamálum verkalyðsstéttarinnar og launþega yfirleitt.

Verkalyðsfélagið Baldur hafi ákveðið á félagsfundi að heimila ekki yfirvinnu og helgidagavinnu á laugardögum og sunnudögum um tveggja mánaða tíma á s.l. sumri, og verði ekki staðhæft að þar hafi verið staðið freklega að verki eða af ósanngirni.

Það sé heldur ekki svo að lög eða kjarasamningur ógildi þessa takmörkun. Kjarasamningur geymi ekki tæmandi upptalningu heimilda verkalyðsfélagsins til þess að setja takmörk á vinnutíma félagsmanna sinna. Það sé ljóst að ekki gildi í vinnurétti almenn regla í þá átt að starfsmanni sé skylt að leysa yfirvinnu af hendi að boði vinnuveitanda síns og sé helgarvinnuskylda því enn síður fyrir hendi. Verkamenn hafi ekki undirgengist ótakmarkaða yfirvinnuskyldu við gerð kjarasamnings, svo sem nú sé krafist að þeim verði dæmd. Slík skylda yrði með engu móti lesin út úr samningsákvæðum um kaup fyrir tilteknar stundir sólarhrings, ef unnar séu.

Viðbrögð vinnuveitenda við yfirlýsingu Verkalyðsfélagsins Baldurs hafi verið þau að fram hafi verið borin mótmæli, en síðan hafi þeir farið þá leið að sækja um undanþágur, sem þá hafi verið veittar að jafnaði. Með þessu hafi vinnuveitendur í raun viðurkennt bannið.

Að öðru leyti bendir stefndi á að svipaðar takmarkanir á yfirvinnu hafi verið gerðar víða um land og verið árum saman í gildi án þess í odda skærast að því heitið geti. Vinnuveitendur hafi sótt um undanþágur og yfirleitt með árangri. Í stuttu máli sé komin föst venja og hefð á þetta málefni og þyrfti skýlaust lagaákvæði eða samningsákvæði til að breyta því.

Álit dómsins:

Takmörkun sú á yfirvinnu og helgarvinnu, sem Verkalyðsfélagið

Baldur samþykkti á almennum félagsfundi í júní 1981 og gilda skyldi í júlí og ágúst s.á., verður ekki talið jafngilda vinnustöðvun í merkingu II. kafla laga nr. 80/1938, og er ekki brot á þar greindum lagareglum.

Ber því að sýkna stefnda af kröfum stefnanda í máli þessu, en rétt þykir að málskostnaður verði látinn falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Þorsteinn Thorarensen, Halldór Þorbjörnsson, Björn Helgason og Árni Guðjónsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Alþýðusamband Íslands f.h. Alþýðusambands Vestfjarða vegna Verkalýðsfélagsins Baldurs á að vera sýkn af kröfum stefnanda Vinnuveitendasambands Íslands f.h. H/f Eimskipafélags Íslands, Hraðfrystihússins h/f, Hnífsdal, Rækjuverksmiðjunnar h/f, Hnífsdal, Íshússfélags Ísfirðinga, Ísafirði, Skipasmiðastöðvar M. Bernharðssonar h/f, Ísafirði, Niðursuðuverksmiðjunnar h/f, Ísafirði, Norðurtanga h/f, Ísafirði, O.N. Olsen h/f, Ísafirði, Rækjustöðvarinnar h/f, Ísafirði, Vélsmiðjunnar Þórs h/f, Ísafirði og Hraðfrystihúss Þórðar Júlíussonar, Ísafirði, í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Gunnars Guðmundssonar:

Hið einhliða bann, sem Verkalýðsfélagið Baldur samþykkti að leggja skyldi á yfirvinnu á laugar- og sunnudögum í júlí og ágúst s.l., er félagsleg aðgerð, sem felur í sér takmörkun á rétti vinnuveitenda.

Voru aðgerðir þessar framkvæmdar gegn mótmælum vinnuveitenda eins og árið áður, er Verkalýðsfélagið Baldur setti í fyrsta sinn slíkt helgarvinnubann.

Ekki verður séð að ákvæði II. kafla laga nr. 80/1938 veiti Verkalýðsfélaginu Baldri svo víðtækan rétt til að leggja slíkt einhliða bann við vinnu félagsmanna sinna í þjónustu sóknaraðila gegn mótmælum þeirra. Verður því að telja að framangreint helgarvinnu-

bann sé ólögmæt vinnustöðvun og brot á II. kafla laga nr. 80/1938. Ég tel rétt að málskostnaður verði látinn falla niður.

D ó m s o r ð:

Framangreint helgarvinnubann er brot á II. kafla laga nr. 80/1938.

Málskostnaður fellur niður.

Þriðjudaginn 16. febrúar 1982.

Nr. 9/1981. **Vinnuveitendasamband Íslands f.h.**
Landssambands íslenskra útvegsmanna
 (Jónas Haraldsson hdl.)
 gegn
Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands
 (Hjalti Steinþórsson hdl.)

Deilt um ákvæði kjarasamnings. Sératkvæði.

Dómur:

Mál þetta, sem tekið var til dóms 2. febrúar 1982, var höfðað með stefnu 6. nóvember 1981.

Stefnandi er Vinnuveitendasamband Íslands f.h. Landssambands íslenskra útvegsmanna.

Stefndi er Farmanna- og fiskimannasamband Íslands.

Dómkröfur stefnanda eru nú þessar:

1. að dæmt verði að eftirfarandi samningsákvæði í kjarasamningi stefnanda og stefnda, dags. 1. mars 1976, sbr. viðauka 9. júlí 1977 og 20. ágúst 1979, séu enn í gildi milli aðila:

19. gr. 5. mgr.: Fari skipverji fyrirvaralaust úr skiprúmi hefur útgerðin rétt á að krefja hann sömu fjárhæðar og henni bæri að borga vegna fyrirvaralausrar brottvikningar skipverjans úr skiprúmi.

12. gr. 5. mgr. (síldveiðisamnings):

Skipstjórum og stýrimönnum skal þó skylt að annast gæslu skipsins í fríum þessum, útgerðinni að kostnaðarlausu.

2. að stefndi verði dæmdur til greiðslu sektar.

3. að stefnda verði gert að greiða stefnanda málskostnað. Dómkröfur stefnda eru nú þessar:

1. að stefndi verði sýknaður af dómkröfum stefnanda.

2. að stefnandi verði dæmdur til að greiða stefnda málskostnað.

Í stefnu hafði stefnandi auk þessa uppi dómkröfu er varðaði 1. mgr. 23. gr. kjarasamnings 1. mars 1976. Stefndi lýsti því yfir undir rekstri málsins að kröfulið þessum væri ekki mótmælt, og stefnandi lét hans ekki getið er hann gerði dómkröfur við munnlegan flutning.

Í greinargerð sinni hafði stefndi uppi gagnkröfur varðandi viss atriði er hann taldi vera gild kjarasamningsákvæði aðilanna á milli. Hann krafðist og sektar á hendur stefnanda. Þegar er gagnkröfur þessar komu fram var því lýst yfir af stefnanda hálfu að þær væru viðurkenndar, og bar þær ekki á góma í málinu eftir það, né heldur þá dómkröfu að stefnanda yrði dæmd sek.

Þannig eru nú aðeins tvö atriði, sem aðilum ber á milli, þ.e. 19. gr. 5. mgr. svo og 12. gr. 5. mgr. síldveiðisamnings.

Í máli þessu hefur komið fram kjarasamningur sem gerður var 1. mars 1976 milli Landssambands íslenskra útvegsmanna fyrir hönd tíu útvegsmannafélaga annars vegar og Farmanna- og fiskimannasambands Íslands og sjö félaga skipstjórnarmanna hins vegar. Í 19. gr. 5. mgr. þess samnings segir svo: „Fari skipverji fyrirvaralaust úr skiprúmi, hefur útgerðin rétt á að krefja hann sömu fjárhæðar og henni bæri að borga vegna fyrirvaralausrar brottvikningar skipverjans úr skiprúmi.“

Einnig liggur fyrir samningur sem sömu aðilar gerðu sama dag um kjör á skipum sem gerð eru út til loðnu- og síldveiða. 12. gr. 5. mgr. þess samnings hljóðar svo: „Skipstjórum og stýrimönnum skal þó skylt að annast gæslu skipsins í fríum þessum, útgerðinni að kostnaðarlausu.“

Við kjarasamninga sem sömu aðilar gerðu hinn 9. júlí 1977 og 20. ágúst 1979 urðu ekki breytingar á þessum ákvæðum.

Hinn 25. febrúar 1981 gerðu LÍÚ vegna 10 útvegsmannafélaga og FFSÍ og sex félög vélstjóra og skipstjórnarmanna nýjan samning. Samningur þessi hefst á þá leið, að bátakjarasamningur dags. 9.

júlí 1977, sbr. prentaðan kjarasamning aðila, framlengist með þeim breytingum sem í samningnum greini. Samningur þessi er í 13. greinum, sem reyndar eru ekki tölusettar í áframhaldandi röð, heldur sem hér segir: 1, 2, 3, 4, 21, 22, 23, 24, 24 (þ.e. tvær greinar númeraðar eins), 26, 30, 35, og 40 gr. Auk þess fylgir samningnum sérstakt samkomulag um iðgjaldagreiðslur.

Pegar samningur þessi er athugaður kemur í ljós að hann snertir atriði sem um er fjallað í báðum eldri samningunum, en er tengdur þeim með óljósum hætti að því leyti að ekki er sagt berum orðum hvaða ákvæðum fyrri samninga sé breytt né hver felld séu úr gildi. Einungis ein grein nýja samningsins byrjar með skírskotun til greinar í eldri samningi, þannig: „6. mgr. 23. gr. hljóðar svo:“ Að öðru leyti verður að ráða það af efni greinanna, hvaða ákvæði fyrri samninga eigi að taka breytingum, og rísa við það mörg vafaatriði. Í máli þessu hafa verið lagðar fram tvær útgáfur af heildarsamningum, eins og þeir eru taldir vera að loknum samningnum 25. febr. 1981. Er önnur gerð að tilhlutan stefnanda en hin að tilhlutan stefnda. Útgáfur þessar eru mjög ólíkar að uppsetningu.

Í útgáfu stefnanda eru tekin upp þau ákvæði, sem málið er risið af. Ákvæðið, sem var 19. gr. 5. mgr., er þar 22. gr. 8. mgr. Hitt ákvæðið 12. gr. 5. mgr. sildveiðisamningsins 1976, er lokaákvæði 25. gr. í útgáfu þessari.

Í útgáfu stefnda er ákvæðið úr 19. gr. 5. mgr. ekki að finna. Hins vegar er ákvæðið í 12. gr. 5. mgr. sildveiðisamnings í útgáfu stefnda í sérsamningsákvæðum um sildar- loðnu- og kolmunnaveiðar, 3.5 gr., en hljóðar þar svo: „Skipstjórum og stýrimönnum skal skylt að annast gæslu í fríum skv. S.L.3.3. og S.L.3.4.“.

Stefnandi skýrir svo frá að við umræður þær, er voru undanfari þess að kjarasamningur tókst þann 25. febrúar 1981, milli stefnanda annars vegar og hins vegar stefnda og Sjómannasambands Íslands, hafi síðastnefnd samtök sett fram þá kröfu að fjárhæð hýrudráttar miðaðist við kauptryggingu. En af hálfu stefnda hafi ekki komið fram kröfur varðandi ákvæðið en því hins vegar hreyft að ákvæðið stæðist ekki að lögum, og ætti það því að falla út úr samningum af sjálfu sér.

Strax að viðræðum loknum hafi verið gengið í það að setja samning stefnanda og Sjómannasambandsins upp til undirritunar og hafi

tiltekinn starfsmaður stefnanda og samningamaður af hans hálfu annast það verk í fullri samvinnu við fulltrúa Sjómannasambandsins. Hann hafi því ekki geta komið því við að fylgjast með uppsetningu kjarasamnings stefnanda og stefnda, en þessi uppsetning hafi verið unnin af stefnda, og hafi áður verið búið að samþykkja þá tilhögun að tekin yrðu út þau samningsatriði er aðeins vörðuðu undirmenn.

Samningamenn stefnanda hafi síðan umsvifalaust undirritað kjarasamninginn, eins og stefndi hafði gengið frá honum, án samlestrar eða sérstakrar athugunar. Síðan hafi komið í ljós að margnefndum tveim ákvæðum hafi verið sleppt af sínum stöðum í samningnum. Þó hafi stefndi sett í sérútgáfu sína 12. gr. 5. mgr. sildveiðisamnings, en fellt niður orðin „útgerðinni að kostnaðarlausu“.

Þessum ágöllum hafi verið mótmælt við stefnda, sem hafi þó reynt ófáanlegur til að færa ákvæðin til réttis vegar.

Embætti ríkissáttasemjara hefur gefið yfirlýsingu til afnota í máli þessu, með samþykki málsaðila. Varðandi hýrudráttarákvæðið getur yfirlýsing þessi um bókun, sem gerð hafi verið af embættinu, og er á þessa leið: „Yfirmenn féllu frá kröfu í 8. gr. um greiðslu fyrir fyrirvaralausa brottför úr skipsrúmi, en undirmenn óskuðu eftir orðalagsbreytingu á málsgreinni“. (sic) — Heldur stefnandi því fram að bókun þessi sýni að hýrudráttarákvæði það, er verið hafði í kjarasamningum málsaðilja allt frá 1976, eigi að standa áfram sem gildandi ákvæði kjarasamnings. En hitt sé annað mál að stefndi hafi löngum viljað fá ákvæðið út úr samningum, en hafi ekki fengið því framgengt.

Varðandi sildveiðisamningaákvæðið sem um er deilt í málinu tekur stefnandi fram að það hafi ekki borið á góma í samningaviðræðum í a.m.k. heilan tug ára. Eigi það því að standa óbreytt í kjarasamningi, svo sem verið hafi, og sé í því sambandi að líta á nefnda yfirlýsingu ríkissáttasemjara, þar sem segi að ekki hafi verið settar fram tillögur eða lögð fram skjöl varðandi efni þessarar málsgreinar, né bókun gerð um viðræður lútandi að henni.

Í málsutlitun sinni segir stefndi að eftir undirritun kjarasamnings í febrúar 1981 hafi risið ágreiningur um uppsetningu og hafi hvor aðilja látið prenta samninginn með þeirri uppsetningu er honum þótti henta. Þessar sérútgáfur hafi ekki tekist sem best, og stefnandi

sem hafi haldið því fram að hans útgáfa sé í hefðbundnu formi, hafi raunar vikið frá því. Viðræður aðilanna um samræmingu hafi ekki leitt til árangurs.

Því er algerlega mótmælt að stefndi hafi í útgáfu sinni einhliða fellt niður kjarasamningsákvæði, sem þar hafi átt að vera, en þetta hafi hent stefnanda að því er hans útgáfu viðkomi.

Stefndi heldur því fram að hýrudráttarákvæðið í 19. gr. 5. mgr. kjarasamnings 1. mars 1976 með síðari viðaukum hafi fallið niður við samninginn 25. febrúar 1981. Ákvæði þetta hafi komist inn í samninga 1976 nánast fyrir vangá, og jafnan verið illa séð af félagsmönnum stefnda. Einnig heldur hann því fram að 12. gr. 5. mgr. síldveiðisamnings hafi tekið breytingum, sem greinir í hinum undirritaða samningi. Samninganefnd stefnanda hafi undirritað kjarasamninginn, svo búinn. Því er mótmælt að þeir er undirrituðu samninginn af stefnanda hálfu hafi verið beittir nokkrum svikum eða öðru misferli, enda hafi nægur tími verið til að gengið yrði úr skugga um efni þess, er undirrita skyldi. Bókanir, er ríkissáttasemjari hafi gert, breyti engu um afstöðu til þessara atriða.

Álit dómsins:

Áður hefur verið lýst tengslum samningsins 25. febr. 1981 við eldri samninga og að vafamál er hvaða ákvæði eldri samninga voru felld niður með þeim nýja.

22. gr. samningsins 25. febr. 1981 ber fyrirsögnina: „Um tryggingartímabil og uppsagnarfrest“, og er í átta töluliðum, sem fjalla um efni, sem 19. gr. eldri samninga laut að, en sú grein bar fyrirsögnina: „Um tryggingartímabil o.fl.“ Eins og áður segir kemur 5. mgr. 19. gr. eldri samninga ekki fram í 22. gr. samningsins 1981, og þar er ekkert að því vikið hvernig fara skuli, ef skipverji hverfur fyrirvaralaust úr skiprúmi.

Dómurinn telur að eigi beri að líta svo á að 22. gr. nýja samningsins hafi fellt að öllu leyti úr gildi 19. gr. fyrri samnings, heldur breyti hún einungis þeim efnisatriðum greinarinnar sem hún fjallar um berum orðum. Verður að telja að átt hefði að taka það ótvírætt fram ef fella átti áðurnefnt ákvæði úr gildi. Bókun sú í yfirlýsingu ríkissáttasemjara, sem áður er vikið að þykir styrkja þessa niðurstöðu.

Önnur af greinum þeim sem tölusettar eru 24. gr. í samningnum 25. febrúar 1981 ber fyrirsögnina: „Um hafnarfrí á síldar- kol-

munna- og loðnuveiðum“. Grein þessi fjallar um efni sem voru í 12. gr. fyrri sildveiðisamnings, en hún hafði fyrirsögnina: „Hafnarfrí“. Eins og áður segir er í nefndri 24. gr. ekki að finna ákvæði um skyldu skipstjórnarmanna til þess að annast gæslu skips í fríum. Telja verður að ákvæði fyrri samninga um það hafi haldist, þar sem hvorki er í nýja samningnum kveðið á um breytingu á því né sagt að það skuli niður falla. Það bendir til þess að ekki hafi verið samið um niðurfellingu á ákvæðinu, að stefndi skuli hafa tekið það upp í gerð sína af heildarsamningnum eins og áður getur, en kjarasamningurinn 25. febr. 1981 ber það hvergi með sér að samið hafi verið um að breyta þeirri reglu að gæsla skips skyldi vera útgerðinni að kostnaðarlausu.

Samkvæmt því, sem nú hefur verið rakið, ber að taka til greina kröfu stefnanda um samningsákvæði þau, sem greind eru í dómkröfum, haldi gildi með samningunum 25. febrúar 1981.

Engin efni eru til þess að taka til greina kröfu stefnanda um sekt á hendur stefnda, en krafa þessi hefur ekki verið rökstudd.

Rétt þykir að hvor aðili beri sinn kostnað af málinu.

Dóm þennan kváðu upp Halldór Þorbjörnsson, Björn Helgason og Gunnar Guðmundsson.

D ó m s o r ð :

Ákvæði 19. gr. 5. mgr. verðtíðarsamnings málsaðila og 12. gr. 5. mgr. sildar- og loðnuveiðisamnings þeirra, dagsettra 1. mars 1976, sbr. viðauka 9. júlí 1977 og 20. ágúst 1979, halda gildi sínu.

Sektakrafa stefnanda er ekki tekin til greina.

Málkostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Þorsteins Thorarensen og Árna Guðjónssonar.

Þrátt fyrir það að samningur aðilanna, er þeir undirrituðu þann 25. febrúar 1981, hefjist á því að segja að samningur framlengist með eftirfarandi breytingum, verður að telja að 22. grein hans sé aðeins endursamning ákvæða 19. gr. kjarasamnings 1. mars 1976

með viðaukum með vissum takmörkuðum breytingum, þó þannig að margnefnt hýrudráttarákvæði er felld niður. Efnisatriði þau, er 19. gr. fjallaði um, er hvergi að finna annarsstaðar en í 22. gr. samningsins frá 25. febrúar 1981. Þegar litið er á þessa samninga báða verður ekki betur séð en 22. gr. samningsins 25. febrúar 1981 hafi komið í stað 19. gr. samnings 1. mars 1976 með viðaukum 1977 og 1979 sem endanlega frágengið kjarasamningsákvæði.

Svipað verður uppi er 12. gr. sildveiðisamnings er aðgætt. Þau atriði er þar greindi eru nú endursamin í þeirri mynd er fram kemur í 24. gr. samnings 25. febrúar 1981, og koma hvergi annarsstaðar fram í þeim samningi, en sleppt er 5. mgr. 12. gr. um skyldu skipstjóra og stýrimanna til að annast gæslu skips í hafnarfríum, útgerðinni að kostnaðarlausu. Hér er þess þó að gæta að sérútgáfa stefnda hefur að geyma ákvæði um skyldu þessara skipstjórnarmanna til að annast gæslu skips, en getur þess ekki að rækt þeirrar skyldu skuli vera útgerðinni að kostnaðarlausu. En þetta atriði þykir ekki eiga að breyta þeirri niðurstöðu, að þau ákvæði 24. gr. samnings frá 25. febrúar 1981, sem fjalla um hafnarfrí, verði talin hafa komið í stað 12. gr. sildveiðisamnings 1. mars 1976 sem endanlegt kjarasamningsákvæði.

Með tilliti til þessa og annarra gagna málsins þykir stefnandi ekki hafa fært fram rök þess að dæma beri hin umdeildu tvö atriði í gildi, sem kjarasamningsákvæði milli aðila málsins.

Ber því að sýkna stefnda af kröfum stefnanda í máli þessu, en málskostnaður þykir þó eiga að falla niður.

D ó m s o r ð:

Stefndi Farmanna- og fiskimannasamband Íslands á að vera sýkn af dómkröfum stefnanda Vinnuveitendasambands Íslands f.h. Landssambands íslenskra útvegsmanna í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Miðvikudaginn 2. júní 1982.

Nr. 1/1982. **Vinnuveitendasamband Íslands**
f.h. Félags vinnuvélaeigenda
vegna Feró s.f. og
Hafsteins Alfreðssonar
 (Páll S. Pálsson hrl.)
 gegn
Alþýðusambandi Íslands
f.h. Landssambands vörubifreiðastjóra vegna
Vörubílstjórafélagsins Þróttar
 (Örn Clausen hrl.)

Frávísun. Sératkvæði.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms þann 19. f.m., var höfðað með stefnu 6. maí 1982.

Stefnandi er Vinnuveitendasamband Íslands f.h. Félags vinnuvélaeigenda vegna Feró s.f. og Hafsteins Alfreðssonar.

Stefndi er Alþýðusamband Íslands f.h. Landssambands vörubifreiðastjóra vegna Vörubílstjórafélagsins Þróttar.

Dómkröfur stefnanda eru þær að viðurkennt verði með dómi Félagsdóms:

1. Að vinnustöðvunaraðgerðir forráðamanna og félagsmanna Vörubílstjórafélagsins Þróttar 29. og 30. apríl 1982 við uppskipun á salti úr M.S. Ísnes í Sundahöfn hafi verið ólögmætar og heimildarlausar.

2. Að stefnt sé bótaskyld gagnvart stefnendum vegna þessara aðgerða.

3. Að skilja beri ákvæði samnings milli Landssambands vörubifreiðastjóra og Vinnuveitendasambands Íslands frá 27. október 1980 á þann veg að hann nái til vörubifreiða með hæst 15 tonna hlaspunga og forgangsréttarákvæði til leiguaksturs á vörubifreiðum samkvæmt 5. gr. nefnds samnings sé við þetta takmarkað, en nái ekki til dráttarbíla með tengivagni og þá ekki til dráttarbíls með tengivagni sem ber yfir 20 tonna hlaspunga svo sem vagninn R-16625 og vagninn R-57968.

Þá er þess og krafist að stefnda verði gert að greiða stefnanda málskostnað eftir mati réttarins.

Dómkröfur stefnda eru þær að hann verði sýknaður af öllum dómkröfum stefnanda, og að stefnanda verði gert að greiða stefnda málskostnað. Þá gerir stefndi einnig þá kröfu, með vísan til 53. gr. laga nr. 80/1938, að viðurkenndur verði með dómi Félagsdóms, ef fært þykir í máli þessara aðila, einkaréttur vörubílstjóra í Vörubílstjóraráfélaginu Þrótti til að annast þá flutninga, sem um er deilt í máli þessu.

Málavexti segir stefnandi vera þessa:

Fyrirtækið Saltsalan h.f. samdi við stefnendur, Feró s.f. og Hafstein Alfredsson, um flutning á saltfarmi með tilstyrk dráttarbíla og flutningavagna þessara aðila frá borðstokki skipsins Ísness í Sundahöfn til birgðageymslu í landi. Ámokstur á tengivagna hófst laust fyrir kl. 18:30 fimmtudaginn 29. apríl 1982.

Eigi hafði ámokstur staðið nema stutta stund er nokkrir bifreiðastjórar úr Vörubílstjóraráfélaginu Þrótti komu á vettvang og lögðu bifreiðum sínum þvert fyrir aðkeyrsluleið flutningatækja stefnanda og hindruðu þannig að hægt væri að halda starfinu áfram og réttlættu þeir aðgerðir sínar með því að þeir væru með þessu að gæta hagsmuna félagsmanna Þróttar samkvæmt ákvörðun forráðamanna þar.

Lögmaður stefnanda hitti að máli formann Þróttar á vettvangi um kl. 19:00 og lýsti lögmaðurinn því yfir við formanninn í áheyrn sóknaraðilanna að hann gerði Þrótt skaðabótaábyrgan vegna ólöglegrar valdbeitingar og vinnutruflunar. Formaðurinn kvað aðgerðirnar byggðar á því að félagsmenn Þróttar ættu forgangsrétt til þessara flutninga.

Um það bil 2-3 klukkustundum síðar voru Þróttarbílarirnir farnir af vettvangi og var þá að nýju hafin vinna við uppskipun á salti á tengivagnana. Eigi leið þó á löngu uns komnir voru allmargir Þróttarbílar sem umkringdu vinnustaðinn.

Að beiðni lögmanns sóknaraðila komu lögreglumenn á vettvang bæði hið fyrra sinn og einnig síðara og liggur frammi skýrsla lögreglunnar um atburðinn. Í skýrslunni segir meðal annars:

„Er við komum á staðinn hafði vörubifreiðum frá Þrótti verið lagt þannig að vörubifreiðarnar frá Feró gátu ekki ekið saltinu burtu frá skipinu. Á staðnum var eigandi fyrirtækisins Feró,

Marinó Sigurpálsson, Steinaseli 6, sími 72005. Einnig voru þarna forráðamenn frá Þrótti, formaður og framkvæmdastjóri. Lýstu þeir allri ábyrgð á sig vegna aðgerða Þróttar við hindrun á uppskipun úr Ísnesi. Þróttarmenn töldu sig eiga allan rétt á uppskipun saltsins úr skipinu, þar sem það væri „bíltækt“ eins og þeir orðuðu það“.

Klukkan að ganga tvö um nóttina fjarlægðu sóknaraðilar flutningatæki sín.

Nokkru síðar um nóttina réðu forráðamenn Saltsölunnar h.f. nokkra Þróttarbílstjóra til þess að flytja saltið.

Á deiluvettvangi urðu aðilar sammála um að leggja ágreininginn fyrir Félagsdóm.

Í máli þessu hefur komið fram kjarasamningur milli Landssambands vörubílfreiðastjóra og Vinnuveitendasambands Íslands frá 27. október 1980, en 5. gr. samningsins er svohljóðandi:

„Vinnuveitendasambandið skuldbindur sig til að láta fullgilda félagsmenn vörubílstjórafélaga innan Landssambands vörubílfreiðastjóra, hafa forgangsrétt til leiguaksturs á vörubílfreiðum, hvern á sínu vinnu- og félagssvæði, og til leiguaksturs inn og út af því svæði fyrir þá félaga Vinnuveitendabandsins, sem staðsettir eru á svæðinu.

Vinnuveitendur hafa frjálst val um það hvaða félagsmenn viðkomandi vörubílstjórafélags þeir taka til vinnu, þar sem sú regla hefur gilt.

Skipafélögum og skipaafgreiðslum er heimilt að flytja milli staða á eigin bifreiðum eða öðrum eigin flutningatækjum allan þann farm, er þau hafa tekið að sér flutning á með eigin skipum eða leiguskipum.“

Einnig hefur verið lögð fram í málinu reglugerð Samgönguráðuneytisins um hámarksfjölda leigubílfreiða til vöruflutninga á félagssvæði Vörubílstjórafélagsins Þróttar, frá 3. nóvember 1970.

3. gr. reglugerðarinnar hljóðar svo:

„Vörubílfreiðastöð sú, er Vörubílstjórafélagið Þróttur rekur í Reykjavík, hefur hlotið viðurkenningu borgarstjórnar Reykjavíkur, bæjarstjórnar Kópavogs og sýslunefndar Kjósarsýslu. Er því öllum óheimilt að stunda leiguakstur á vörubílfreiðum á félagssvæði Þróttar utan þeirrar stöðvar.

Leiguakstur telst það þegar vörubílfreið er seld á leigu ásamt ökumanni til flutninga á vörum fyrir tiltekið gjald þar sem öku-

maður eða eigandi bifreiðarinnar er hvorki eigandi, seljandi né kaupandi vörunnar, sem flutt er.

Vörubifreiðar, sem aka frá stöðinni, skulu auðkenndar árlega með sérstöku merki.“

Stefnandi rökstyður mál sitt á þessa leið:

Um kröfuliði 1 og 2. Stefnandi heldur því fram að áður nefndar aðgerðir forráðamanna og félagsmanna Vörubílstjórafélagsins Þróttar séu andstæðar IV. kafla umferðarlaga nr. 40/1968 og XXIV. kafla almennra hegningarlaga nr. 19/1940. Hér sé um að ræða valdbeitingu, sem gangi þvert á anda og tilgang laga um stéttarfélög og vinnudeilur nr. 80/1938. Vegna valdbeitingar þessarar hafi stefnandi orðið fyrir tjóni, sem stefndi beri bótaábyrgð á.

Fyrrgreind valdbeiting sé ekki verkfallsaðgerð heldur mun alvarlegra mál. Hins vegar megi lögjafna aðgerðunum við vinnustöðvun og eigi því Félagsdómur dómsvald um kröfur þessar sbr. 1. tl. 1. mgr. 44. gr. laga nr. 80/1938.

Um kröfulið 3. Stefnandi byggir kröfur sínar samkvæmt þessum lið á því að gera verði greinarmun á vörubifreiðum annars vegar og dráttarbílum með tengivagni hins vegar. Lög um leigubifreiðar nr. 36/1970, 6. gr. og reglugerðir settar samkvæmt þeim lögum sýni greinilega að með orðunum vörubifreiðir sé ekki átt við dráttarbíla með tengivagni, og fullyrða megi að tilvitnanir laga og reglugerða í vöruflutningabifreiðar nái engan veginn til dráttarbíla með tengivögnum.

Þá sé þess að geta að samningurinn milli Landssambands vörubifreiðastjóra og Vinnuveitendasambands Íslands taki aðeins til vörubifreiða með allt að 15 tonna hámarkshlassþunga. Sjái þessa víða stað í samningnum. Af þessu leiði að forgangsréttur til leiguaksturs vöruflutninga samkvæmt 5. gr. nefnds samnings sé takmarkaður við slíkar bifreiðar. Vörubifreiðar stærri en svo að 15 tonna hlassþungi sé þeirra mesta burðarmagn séu fyrir utan samninginn og óháðar forgangsréttinum. Sama máli gegni um dráttarbíla með tengivagni. Þeir dráttarbílar sem um ræðir í þessu máli bera yfir 20 tonna hlassþunga.

Sýknukröfur sína byggir stefndi í fyrsta lagi á aðildarskorti, sbr. 45. gr. og þó einkum 46. gr. laga um meðferð einkamála í héraði nr. 85/1936, sbr. og 69. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur, sem fjallar um meðferð mála fyrir Félagsdómi.

Eigendur umræddra dráttarbíla með tengivögnum Feró s.f. og Hafsteinn Alfreðsson, eigi ekki aðild að máli þessu. Deilan standi milli

Saltsölunnar h.f., sem er vinnuveitandinn og eigandi farmsins og Vörubílstjórafélagsins Þróttar. Það sé því Saltsalan h.f., sem hefði átt að koma fram sem stefnandi í máli þessu. Beri því að sýkna stefnda af kröfum stefnanda.

Verði ekki fallist á þessa málsástæðu, telur stefndi að sýkna beri hann allt að einu af efnisástæðum. Aðgerðir félagsmanna Þróttar umrædda nótt hafi byggst á neyðarrétti, þar sem eins og á stóð hafi ekki verið tök á að leggja lögbann á gegn skýlausu broti á einkarétti félagsins til flutningsins.

Ef beðið hefði verið með aðgerðir, hefði skaðinn verið skeður, og losun skipsins lokið með ólögætum hætti. Aðgerðir þessar hafi því verið eðlilegar og nauðsynlegar til að afstýra lögbroti, eins og á stóð.

Varðandi lið 3 í dómkröfum stefnanda byggir stefndi sýknukröfu sína á ákvæðum laga nr. 36/1970, reglugerð frá 3. nóvember 1970 og einkum á forgangsréttarákvæðinu í 5. gr. margnefnds samnings frá 27. október 1980. Stefndi telur að forgangsréttur félagsmanna innan Landssambands vörubifreiðastjóra sé fortakslaus að því er varðar flutning á varningi, sem er „bíltækur“, þ.e. varningi sem vörubifreiðar félagsmanna Landssambandsins geta flutt. Stefndi hafnar alfarið þeirri skoðun stefnanda að forgangsrétturinn taki ekki til vörubifreiða með meira en 15 tonna hámarkshlasspunga. Slík niðurstaða mundi gera forgangsréttinn lítils eða einskis virði. Þó að í samningnum sé ekki getið akstursgjalds fyrir vörubifreiðar með meira en 15 tonna hámarkshlasspunga megi ekki gagnálykta frá því að forgangsrétturinn taki ekki til stærri vörubifreiða. Stefndi telur að orðið vörubifreið nái til allra bifreiða sem annast vöruflutninga, hvort sem þær eru með tengivagni eða ekki.

Álit dómsins.

Sóknaraðilar máls þessa, Feró s/f og Hafsteinn Alfreðsson, eru að sönnu meðlimir í Félagi vinnuvélaeigenda sem aftur er meðlimur í Vinnuveitendasambandi Íslands, en í deilu þeirri, sem mál þetta er risið af, komu sóknaraðilar þessir ekki á nokkurn hátt fram sem vinnuveitendur. Var því stefnandi, Vinnuveitendasambandi Íslands ekki rétt að leggja þetta málsefni til úrlausnar Félagsdóms fyrir hönd Félags vinnuvélaeigenda vegna Feró s/f og Hafsteins Alfreðssonar.

Þykir því verða að vísa kröfum stefnanda frá Félagsdómi.

Þar eð málssókn er haldin þessum ágöllum, sem að framan er lýst, verður einnig að vísa gagnkröfum stefnda frá Félagsdómi.

Málskostnaður á að falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Þorsteinn Thorarensen, Björn Helgason og Árni Guðjónsson.

D ó m s o r ð:

Máli þessu er vísað frá Félagsdómi.

Málskostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Gunnars Guðmundssonar og Halldórs Þorbjörnssonar.

Tílefni máls þessa er ágreiningur um skilning á samningi Landsambands vörubifreiðastjóra og Vinnuveitendasambands Íslands frá 27. okt. 1980. Sóknaraðilar Feró s/f og Hafsteinn Alfreðsson, sem eru í Vinnuveitendasambandinu, hafa af því lögvarða hagsmuni að fá skorið úr ágreiningi þessum, og teljum við því að leggja beri efnisdóm á kröfur aðila í málinu.

Þar sem meirihluti dómenda hefur komist að þeirri niðurstöðu að málinu verði vísað frá dómi, tókum við að svo stöddu ekki afstöðu til dómkrafna í málinu.

Dómur Hæstaréttar 23. júní 1982.

Mál þetta dæma hæstaréttaraðmararnir Logi Einarsson, Ármann Snævarr, Björn Sveinbjörnsson, Magnús Thoroddsen og Magnús Þ. Torfason.

Sóknaraðiljar hafa samkvæmt heimild í 1. tl. 67. gr. laga nr. 80/1938 skotið málinu til Hæstaréttar með kæru 8. júní 1982, sem barst Hæstarétti 15. s. m. Krefjast þeir, að hinn kærði frávísunardómur verði úr gildi felldur og lagt verði fyrir Félagsdóm að kveða upp efnisdóm í málinu. Þeir krefjast og kærúmálskostnaðar.

Varnaraðili krefst þess, að hinn kærði frávísunardómur verði staðfestur og sóknaraðiljar dæmdir til greiðslu kærúmálskostnaðar.

Þær aðgerðir, sem um var að tefla af hendi varnaraðilja gagnvart sóknaraðiljum, Feró s/f og Hafsteini Alfreðssyni, í atvinnustarfsemi þeirra, voru ekki vinnustöðvun í skilningi 1. tl. 44. gr. laga nr. 80/1938. Það ber eigi undir Félagsdóm, heldur almenna dómstóla að dæma um ólögmæti þeirra aðgerða og fébótaskyldu af því tílefni.

Samkvæmt því verður hinn kærði frávisunardómur staðfestur að því er tekur til 1. og 2. tl. stefnukrafnanna.

Með 2. tl. 44. gr. nefndra laga er það lagt til Félagsdóms að skera úr því með viðurkenningardómi, ef því er að skipta, hvernig skilja beri ákvæði kjarasamnings, er ágreiningi valda. Samkvæmt undirstöðu-rökum lagaákvæðis þessa og með hliðsjón af ákvæðum 3. tl. sömu greinar verður að líta svo á, að mál til að fá viðurkenningardóm um skýringu á 5. gr. kjarasamnings Vinnuveitendasambands Íslands og Landssambands vörubifreiðastjóra frá 27. október 1980 hafi Vinnuveitendasambandið átt að reka í eigin nafni eða fyrir hönd einhvers meðlima sinna, sem þiggur þjónustu, slíka sem látin er í té af félagsmönnum í aðildarfélögum Landssambands vörubifreiðastjóra, sbr. 45. gr. laga nr. 80/1938. Ber samkvæmt því einnig að staðfesta hinn kærða frávisunardóm að því er tekur til 3. töluliðar í dómkröfum sóknaraðilja.

Rétt er, að kærumálskostnaður falli niður.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði frávisunardómur á að vera óraskaður.

Kærumálskostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Magnúsar Thoroddsen hæstaréttardómara.

Ég er sammála meiri hluta Hæstaréttar um afgreiðslu á 1. og 2. tölulið stefnukrafnanna.

Hins vegar er ég þeirrar skoðunar, að fella eigi frávisunardóminn úr gildi að því er varðar 3. tölulið stefnukröfunnar. Ber að leggja fyrir Félagsdóm að kveða upp efnisdóm um þann þátt málsins með skírskotun til þeirra forsendna, er fram koma í sérákvæði minni hluta dómenda í Félagsdómi, enda verður að telja vinnuvélaeigendur, svo sem sóknaraðilja, atvinnurekendur í skilningi laga nr. 80/1938.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Miðvikudaginn 27. október 1982.
 Nr. 3/1982. **Vinnuveitendasamband Íslands**
f.h. Félags íslenska prentiðnaðarins
 (Þórarinn V. Þórarinsson cand.jur.)
 gegn
Félagi bókagerðarmanna
 (Arnmundur Backman hdl.)

Kjarasamningar. Deilt um gildi uppsagnar á kaupliðum kjarasamnings. Sératkvæði.

Dómur.

Mál þetta, sem dómtekið var 21. þ.m., er höfðað fyrir Félagsdómi með stefnu útgefinni 27. f.m. og þingfest daginn eftir.

Stefnandi er Vinnuveitendasamband Íslands f.h. Félags íslenska prentiðnaðarins, en stefndi Félag bókagerðarmanna.

Dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. Að dæmt verði, að uppsögn Félags bókagerðarmanna á kaupliðum kjarasamnings þess við Félag íslenska prentiðnaðarins sé andstæð samningum aðila og því ólögmæt og marklaus.
2. Að stefndi verði dæmur til að greiða stefnanda málskostnað að mati dómsins.

Stefndi krefst sýknu af öllum kröfum stefnanda og málskostnaðar að skaðlausu.

Samkvæmt fyrirbyggjandi skjölum eru málsatvik þau, að hinn 16. júlí s.l. tókust samningar í kjaradeilu Félags bókagerðarmanna og Félags íslenska prentiðnaðarins. Voru þessir samningar gerðir í kjölfar hina almennu kjarasamninga milli Alþýðusambands Íslands og Vinnuveitendasambands Íslands og var um greiðslu verðbóta á laun vísað til ákvæða síðarnefndu samninganna. Í 11. grein kjarasamningsins frá 16. júlí segir svo um gildistíma og uppsagnarfrest: „Samningur þessi gildir frá 1. júlí 1982 til 31. ágúst 1983 og er uppsegjanlegur af hálfu beggja aðila með eins mánaðar fyrirvara. Sé honum ekki sagt upp framlengist hann um þrjá mánuði í senn með sama uppsagnarfresti.

Kaupgjaldsákvæðum þessa samnings er heimilt að segja upp á samningstímabilinu með eins mánaðar fyrirvara ef:

a) Sett verða lög, sem breyta ákvæðum um greiðslu verðbóta á laun.

b) Launahækkarnir í aðal- og sérkjarasamningum opinberra starfsmanna verði meiri en í samningi þessum felast.“

Hinn 21. ágúst s.l. voru gefin út bráðabirgðalög nr. 79/1982, um efnahagsaðgerðir, en í 1. mgr. 1. greinar þeirra segir á þessa leið:

„Vegna samdráttar þjóðartekna og í þeim tilgangi að draga úr vixlgangi kaupgjalds og verðlags skal frá 1. desember 1982 fella niður helming af þeirri verðbótahækkun launa er ella hefði orðið vegna ákvæða í 48.—52. gr. laga nr. 13/1979, sbr. 5. gr. laga nr. 10/1981.“

Í 2. mgr. 11. gr. bráðabirgðalaganna var áréttuð sú 2,9 prósentustigaskerðing verðbóta á laun hinn 1. september 1982, sem kveðið var á um í verðbótaákvæðum í heildarsamkomulagi aðila vinnumarkaðarins.

Á fundi stjórnar og trúnaðarmannaráðs stefnda hinn 25. ágúst s.l. var tekin ákvörðun um að segja upp kaupgjaldsliðum kjarasamningsins frá 16. júlí á grundvelli a-liðar 11. gr. hans og var Félagi íslenska prentiðnaðarins send tilkynning um það daginn eftir. Samkvæmt henni skyldi uppsögnin miðast við 1. september með mánaðarfyrirvara þannig, að samningar yrðu lausir frá og með 1. október 1982.

Stefnandi svaraði með bréfi dags. 1. september s.l. og benti stefnda á, að hann teldi hann bundinn friðarskyldu allt fram til 1. desember n.k., þar sem skerðingin samkvæmt 1. mgr. 1. gr. bráðabirgðalaganna gæti þá fyrst haft áhrif á samninga FBM og FÍP. Í bréfaskiptum síðan hafa báðir aðiljar áréttað afstöðu sína. Stefnandi telur samningsbundin skilyrði til uppsagnar kaupgjaldsákvæðanna fyrst geta uppfyllst hinn 1. desember n.k., en stefndi telur skilyrðið fram komið með setningu bráðabirgðalaganna. Á sáttafundum með ríkissáttasemjara hinn 22. september s.l. sátu báðir fast við sinn keip. Hóf stefnandi þá málssókn þessa svo sem í upphafi greinir.

Stefnandi vísar til 2. töluliðar 44. gr. laga nr. 80/1938, um stéttarfélag og vinnudeilur, og til ákvæða 11. gr. kjarasamningsins frá 16. júlí s.l., til stuðnings dómkröfum sínum.

Hann kveður ákvæði það sem hér um ræði, og stefndi byggi uppsögn sína á, a-liður 11. gr., vera gamalt í samningum aðila vinnumarkaðarins. Hafi reynt á það 1978, er velflest verkalýðsfélag

landsins hafi neytt heimildar þessarar til uppsagnar á kaupliðum þágildandi kjarasamninga með vísan til setningar laga um ráðstafanir í efnahagsmálum, nr. 3 frá 17. febrúar 1978, en þau hafi m.a. mælt fyrir um skerðingu verðbóta á laun frá og með 1. mars s.á.

Næstu daga eftir útgáfu nefndra laga hafi VSÍ borist fjölmargar tilkynningar um uppsagnir kaupliða kjarasamninga og hafi þær allar átt það sammerkt, að upphaf hins samningsbundna uppsagnarfrests hafi verið miðað við það, að ákvæði laganna um skerðingu verðbóta væru í raun komin til framkvæmda. Meðal félaganna, er neytt hafi heimildar til uppsagnar kaupliða með þessum hætti, hafi verið tvö af þeim félögum, sem frá ársbyrjun 1981 mynduðu Félag bókagerðarmanna, Bókbindarafélag Íslands og Hið íslenska prentarafélag.

Telur stefnandi, að af framanskráðu sé ljóst, að það hafi verið sameiginlegur skilningur aðila vinnumarkaðarins, að umrædd heimild til uppsagnar kaupliða kjarasamninga á grundvelli íhlutunar löggjafarvaldsins um verðbótagreiðslur á laun, miðist við það, að heimildin verði fyrst virk, er ákvæði laga séu komin til framkvæmda og í raun farin að hafa áhrif á launagreiðslur samkvæmt kjarasamningum. Hafi vinnuveitendur talið sig mega treysta því, að skilningur aðila á nefndu samningsákvæði, svo sem hann hafi birst í verki væri óbreyttur. Hafi og ekkert það komið fram við samningsgerð á undanförunum árum, er gefi tilefni til annars. Margnefnt ákvæði sé komið inn í kjarasamninga að kröfu ASÍ til að leysa af hólmi eldri uppsagnarheimildir, er vörðuðu gengisbreytingar krónunnar eða hækkun framfærsluvísitölu. Hafi aldrei verið ætlun aðila að löghelga uppsögn kaupliða, fyrr en breyting á verðbótum samkvæmt lögum settum á samningstímanum væri orðin staðreynd. Þessi skilningur sé sá eini sem samrýmist eðli máls og ætlun aðila, er heimildin hafi fyrst komið inn í samninga, fordæmunum frá 1978 og hinu sögulega samhengi margnefnds ákvæðis og þeirra sem það hafi komið í staðinn fyrir.

Stefnandi bendir á, að væri skilningur stefnda sá rétti blasi það við, að tilefni uppsagnar gæti augljóslega orðið að engu á svo löngum tíma, sem hér um ræðir, þar sem löggjafinn gæti auðveldlega endurskoðað afstöðu sína til þeirra breytinga, er áður voru lögfestar. Gildi þetta enn frekar um efni bráðabirgðalaga, sem beri að leggja fyrir

Alþingi samkvæmt stjórnskipunarlögum og það síðan að taka afstöðu til.

Stefndi kveður málsókn stefnanda grundvallaða á því að reyna að sýna fram á, að uppsagnarákvæðið sem hér um ræði, a-liður 11. gr. kjarasamningsins frá 16. júlí, þýði eitthvað annað, en orðin berlega hljóði um og að fastmótuð venja í samskiptum aðila vinnumarkaðarins í þessu efni styðji þennan skilning. Þá byggji hann ennfremur á því, að bráðabirgðalög séu ótraust lagasetning, þótt að vísu sé dregið í land með þetta í málflutningi og því lýst yfir af hans hálfu, að ekki séu bornar neinar brögður á stjórnskipulegt gildi bráðabirgðalaganna frá 21. ágúst s.l.

Um þetta sé það að segja, að sönnunarbyrðin hvíli alfarið á stefnanda samkvæmt almennum lagareglum um sönnun. Staðhæfing í þessa átt fái stuðning í fjölmörgum dómum Félagsdóms og í ýmsum norrænum fræðiritum um vinnurétt, þar sem fjallað sé um túlkun samninga. Sönnun þess, að umrætt ákvæði þýði annað en í því standi skrifað, hafi stefnanda eigi tekist, enda sé það bæði skýrt og skilmerkilega orðað.

Því sé mótmælt, að ákvæði þetta sé gamalt í samningum aðila vinnumarkaðarins og að síðast hafi reynt á það 1978. Það sé mála sannast, að þetta hafi komið nýtt inn í kjarasamninga sumarið 1977 og á það hafi aðeins reynt einu sinni þ.e. 1978. Það eitt sér hljóti að hrekja staðhæfingu stefnanda um fastmótaða venju. Framkvæmd einhvers í eitt skipti geti með engu móti skapað venju.

Lög nr. 3/1978, um ráðstafanir í efnahagsmálum, sem hafi orðið tilefni uppsagna kaupgjaldsliða í samningum flestra verkalýðsfélaga árið 1978, hafi verið útgefin föstudaginn 17. febrúar 1978. Hin ýmsu verkalýðsfélög hafi strax boðað til félagsfunda og svo fljótt sem verða mátti samkvæmt reglum um fundarboðun. Uppsagnarbréfin hafi verið send án tafar að loknum fundum og komið í hendur viðsemjenda. Það hafi þurft að hafa hraðar hendur á svo unnt yrði að koma uppsagnarbréfunum til skila fyrir mánaðamótin. Megi að vísu færa að því vissar líkur, að með almesta hugsanlega hraða hefði verið mögulegt að koma sumum í hendur réttis viðtakanda tveimur eða þremur dögum fyrir mánaðamót. Það að uppsagnarfrestur í bréfum þessum hafi verið miðaður við 1. mars 1978 hafi alls ekki staðið í sambandi við það, að skerðing eftir lögunum byrjaði þá, heldur hafi hér verið

um það að ræða að fylgja hinni gömlu reglu að miða uppsögn við mánaðamót. Það liggi því fyrir, stutt fram lögðum gögnum, að staðhæfingar stefnanda um ákveðinn og sameiginlegan skilning aðila vinnumarkaðarins á margnefndu ákvæði og myndun venju um hann, séu alrangar.

Þeim málsrökum stefnanda, að bráðabirgðalögin frá 21. ágúst séu ótryggari en önnur lög vísar stefndi á bug sem röngum. Bollaleggingar um það séu þessu máli óviðkomandi og til þess eins að tefja málið. Það sé óhrekjanleg staðreynd, að með setningu þeirra hafi skilyrðið til að beita uppsagnarákvæðinu í a-lið 11. gr. kjarasamningsins frá 16. júlí í sumar komið fram og því sé uppsögn Félags bókagerðarmanna í bréfi 26. ágúst s.l. lögmæt og gild og samningar lausir frá 1. október s.l. Því beri að taka sýknukröfuna til greina.

Álit dómsins og niðurstaða.

Aðilar eru á einu máli um það, að bráðabirgðalögin frá 21. ágúst s.l. séu í einu og öllu stjórnskipulega gild og að efni 1. mgr. 1. gr. þeirra geri uppsagnarákvæðið í a-lið 11. gr. kjarasamnings frá 16. júlí virkt, en greinir á um frá hvaða tíma.

Við skýringu þessa samningsákvæðis verður að leggja til grundvallar orðalag þess, samhengi eða samband við eldri samningsákvæði, sem ágreiningslaust er, að það hefur leyst af hólmi svo og annað það sem upplýst er um tilefni, tilurð og hugmyndir aðilanna, er það var tekið upp.

Eigi verður fallist á það með stefnanda, að uppsagnir fjölmargra verkalýðsfélaga í febrúar 1978 staðfesti það, sem hann heldur fram, að sé sameiginlegur skilningur aðila vinnumarkaðarins á þýðingu uppsagnarákvæðisins, sem hér um ræðir, og að hann sé venjuhelgaður.

Með þetta í huga og annað það, sem hér telst skipta máli, þykir rétt að skýra umrætt uppsagnarákvæði svo, að þungamiðja þess og áhersla sé, að breyting sé orðin á verðbótageiðslum á laun til hækkunar eða lækkunar fyrir tilverknað löggjafarvaldsins frá því sem kjarasamningar kváðu á um.

Samkvæmt því, sem nú er sagt verður merking hins umrædda samningsákvæðis túlkuð á þá leið, að hvor samningsaðila um sig hafi mátt segja upp kaupliðum kjarasamningsins hvenær sem var frá setningu bráðabirgðalaganna með minnst mánaðarfyrirvara þannig,

að samningar yrðu lausir að þessu leyti í fyrsta lagi frá og með 1. desember 1982.

Leiðir þessi skýring til þeirrar niðurstöðu að dæma ber uppsögn kaupliða framangreinds kjarasamnings frá 16. júlí í bréfi dags. 26. ágúst s.l. ólögmæta og því ógilda.

Eftir atvikum þykir rétt að hvor aðili beri sinn kostnað af málinu.

Dómur þessi er uppkveðinn af Ólafi Stefáni Sigurðssyni, Halldóri Þorbjörnssyni, Birni Helgasyni og Árna Guðjónssyni.

D ó m s o r ð :

Uppsögn stefnda, Félags bókagerðarmanna, á kaupgjalds-ákvæðum kjarasamninga félagsins og Félags íslenska prent-íðnaðarins frá 16. júlí 1982, er ógild.

Málskostnaður falli niður.

S é r a t k v æ ð i Skarphéðins Þórissonar.

Ég er sammála niðurstöðu meirihluta dómenda, en á breyttum forsendum.

Einungis er gerð krafa um að uppsögn stefnda frá 26. ágúst s.l., með gildistöku frá 1. október s.l. verði dæmd ólögmæt. Af hálfu stefnda er krafist sýknu af þessu.

Ég tel að Félagsdómi beri aðeins að taka afstöðu til þessara dagsetninga í máli þessu. Hugleiðingar meirihluta dómenda um að kaupliðir aðila geti orðið lausir frá og með 1. des. n.k., tel ég að séu fyrir utan sakarefni þetta, enda er úrlausnar á því atriði ekki krafist í dómkröfum aðila.

Ég tel uppsögn stefnda frá 26. ágúst s.l. með gildistöku frá 1. október s.l. ólögmæta. Engin skerðing hefur þá komið fram á verðbótaákvæðum kjarasamninga aðila og tveir mánuðir voru þá í upphafsdagsetningu skerðingarákvæða bráðabirgðalaganna nr. 79/1982 frá 21. ágúst s.l. Á þessum forsendum tel ég að dæma beri uppsögn stefnda ólögmæta.

Fimmtudaginn 4. nóvember 1982.

Nr. 2/1982. **Bandalag háskólamanna f.h.**
Hins íslenska kennarafélags vegna
Agnethe Kristjánsson
 (Jón Þorsteinsson hrl.)
 gegn
fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs
 (Gunnlaugur Claessen hrl.)

Deilt um kennsluskyldu kennara.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms þann 26. október s.l., var höfðað með stefnu 9. september s.l.

Stefnandi er Bandalag háskólamanna f.h. Hins íslenska kennarafélags vegna Agnethe Kristjánsson.

Stefndi er fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Dómkröfur stefnanda eru þær að viðurkennt verði með dómi að vikuleg kennsluskylda Agnethe Kristjánsson við framhaldsdeild grunnskóla Garðabæjar, skólaárið 1981—1982, miðist við 26 einingar fram til 1. janúar 1982, en frá þeim tíma við 25 einingar, og stefndi verði dæmdur til að greiða málskostnað.

Stefndi krefst þess að hann verði dæmdur sýkn af kröfum stefnanda, og að stefnandi verði dæmdur til að greiða málskostnað.

Í sérkjarasamningi Félags menntaskólakennara við stefnda, sem gerður var 15. maí 1974, var það ákvæði í 5. gr. 10. mgr. að vikuleg kennsluskylda kennara skyldi lækka úr 27 einingum, þ.e. kennslustundum, í 26 einingar eftir 5 ára starf, í 25 einingar eftir 10 ára starf og 24 einingar eftir 15 ára starf.

Er sérkjarasamningur tókst með þessum aðilum þann 1. júní 1976 voru þessi ákvæði um afslátt af kennsluskyldu afnumin. Var jafnframt gerð sérstök bókun lútandi að þessu atriði, svonefnd Bókun X, og er hún á þessa leið:

„Aðilar eru sammála um, að þeir kennarar, sem settir voru eða skipaðir í starf 1975—1976 eða fyrr og enn eru í starfi í skólum þar sem lækka átti kennsluskyldu skv. samningum eftir 5, 10 og 15 ára starf, njóti áfram ákvæða 10. mgr. 5. gr. samnings aðila frá

15. maí 1974, sem hljóðar svo: „Vikuleg kennsluskylda kennara sbr. 2. mgr. 5. gr. lækkar í 26 einingar eftir 5 ára starf, í 25 einingar eftir 10 ára starf og í 24 einingar eftir 15 ára starf. Listi yfir þá kennara, sem undir þessi ákvæði falla, fylgja samningi þessum.“

Samskonar ákvæði hefur verið endurtekið í sérkjarasamningum (kjaradómum) síðan, og kemur fram sem gr. 5.11 í samningi 1. nóvember 1977, og samningi Hins íslenska kennarafélags og stefnda, sem tók gildi 1. mars 1980 og loks sem gr. 5.12 í samningi þeirra, sem tók gildi 1. mars 1982.

Agnethe Kristjánsson, sóknaraðili máls þessa, hefur lokið B.S. prófi í stærðfræði. Hún réðst til starfa sem stærðfræðikennari við Menntaskólann við Hamrahlíð á árinu 1970 og gegndi þeirri stöðu til byrjunar skólaárs 1981—1982, er hún fékk launalaust leyfi frá kennslu. Hafði hún þá notið ákvæðis 5. gr. 10. mgr. kjarasamnings 15. maí 1974, sbr. Bókun X með kjarasamningi 1. júní 1976, þannig að kennsluskylda hennar lækkaði úr 27 vikulegum einingum í 26 frá og með 1. janúar 1977.

Jafnframt því sem sóknaraðili fékk leyfi frá kennslu við Menntaskólann við Hamrahlíð var hún sett kennari við grunnskóla Garðabæjar og hefur síðan gegnt kennslu við framhaldsdeild skólans.

Í máli þessu er deilt um rétt sóknaraðila til að njóta réttar til afsláttar kennsluskyldu í starfi hennar við grunnskóla Garðabæjar. Kennsluskylda hefur verið 27 einingar á viku og hún hefur ekki fengið kennsluafslátt síðan hún tók þar við kennslu. Telur stefnandi hana beitta órétti að þessu leyti.

Málefnið var lagt undir Kjaradóm. Var dæmt í því þann 26. maí 1982, og var málinu vísað frá dómi.

Í málflutningi sínum heldur stefnandi því fram að ákvæði 5. gr. 10. mgr. sérkjarasamnings frá 1974 geti tekið til fleiri kennara en menntaskólakennara, ef segja megja að skólar er þeir kenna við séu sambærilegir menntaskólum að námsefni.

Í nefndum sérkjarasamningi sé alls ekki minnst á tiltekna skóla þar sem afsláttur frá vikulegri kennsluskyldu skuli gilda, heldur aðeins sagt að kennarar skuli njóta þar greinds afsláttar eftir tiltekin árábil. Verði að telja að þessi réttur sé veittur öllum þeim kennurum er ráðnir séu samkvæmt þeim samningi. Sá listi er skv. niðurlagi Bókunar X hafi átt að semja, hafi enn ekki verið saminn til hlítar.

Sú afstaða stefnda að neita öðrum en menntaskólakennurum um

afslátt frá vikulegri kennsluskyldu sé allsendis óréttmæt einnig er haft sé í huga hve aðstæður hafi breyst frá því ákvæði þessi urðu til. Skipting milli framhaldsskóla sé nú allt önnur en þegar samningar tókust 1974 og 1976, t.d. séu gagnfræðaskólar nú horfnir og húsmæðraskólar að mestu, en til séu komnir fjölbrautarskólar og framhaldsdeildir grunnskóla, allir framhaldsskólar hafi nú 27 eininga vikulega hámarks kennsluskyldu kennara og njóti kennarar nú sömu launakjara við alla framhaldsskóla, miðað við sömu menntun. Þess vegna sé ekki nema eðlilegt að félagsmaður Hins íslenska kennarafélags, settur eða skipaður til kennslu á skólaárinu 1975—1976, eða fyrr, njóti nú afsláttar frá vikulegri kennsluskyldu við framhaldsskóla þann er hann starfi við.

Stefnandi bendir á það að sóknaraðili Agnethe Kristjánsson annist nú samskonar kennslu við framhaldsdeild grunnskóla Garðabæjar og hún gegndi við Menntaskólann við Hamrahlíð. Framhaldsdeildin sé í raun fjölbrautarskóli og svari næstum nákvæmlega til fjölbrautardeildar Flensborgarskólans í Hafnarfirði. Báðir skólar hafi rétt til að útskrifa stúdenta. Í þessu sambandi sé þess að geta að þó ekki kæmi annað til hafi Flensborgarskólinn og Fjölbrautarskólinn í Beiðholti svo að segja verið dregnir undir kennsluafsláttarkerfi sérkjarasamningsins frá 1974, við samning sem hafi leitt til lykta deilu stefnda og Félags menntaskólakennara vegna kennara í þessum skólum á árinu 1975, en í 5. gr. þess samnings segi að almennt skuli um önnur atriði, en þá var samið, fara eftir sérkjarasamningum um kjör kennara.

Öll atvik þessa máls leiði til þess að sóknaraðili Agnethe Kristjánsson hafi með því að stunda kennslu við Menntaskólann við Hamrahlíð á þeim tíma sem greint var, unnið sér persónubundinn rétt til þess að halda afslætti af kennsluskyldu meðan hún starfar á kjörum þeim er sérkjarasamningur Hins íslenska kennarafélags mælir fyrir um.

Stefndi vísar til orða margnefndrar Bókunar X með sérkjarasamningi Félags menntaskólakennara 1976, þar sem skýrt komi fram að réttur til lækkunar kennsluskyldu sé ekki einungis persónubundinn heldur einnig bundinn við vissa skóla, þ.e. menntaskólana. Við gerð samnings þessa hafi viðsemjendur stefnda fallið frá ákvæði samnings 1974 um kennsluskyldulækkun, þó þannig að þeir sem þegar höfðu unnið sér þann rétt héldu honum. Beri að skýra orðin

„... . eru í starfi í skólum þar sem lækka átti kennsluskyldu“ mjög þröngt, þannig að það nái ekki til annarra skóla en menntaskólanna. Aðrir skólar þó sambærilegir kunni að þykja komi þar með engu móti undir. Þegar afnumið var ákvæðið um lækkun kennsluskyldu með þessum hætti, hafi ekki verið starfandi framhaldsdeild sú við grunnskóla Garðabæjar þar sem sóknaraðili starfar nú. Hún hafi notið þessa réttar vegna kennslu sinnar í Menntaskólanum við Hamrahlíð, en misst hans er hún lagði þar niður störf til að taka upp kennslu í Garðabæ. — Varðandi samning stefnda við Félag menntaskólakennara vegna kennara við Fjölbrautarskólann í Breiðholti og Flensborgarskólann, sé sérstaklega tekið fram að samningsaðilar séu ósammála um það hvort ákvæði 5. gr. 10. mgr. sérkjarasamnings 1974 gildi um kennara við fjölbrautarskóla, og hafi kennarar við þessa tvo skóla í raun aldrei notið kennsluafsláttar skv. framangreindri reglu.

Álit dómsins.

Hér að framan hefur því verið lýst að sérkjarasamningur Félags menntaskólakennara og stefnda 15. maí 1974 mælti fyrir um lækkun vikulegrar kennsluskyldu kennara eftir kennslualdri. Ekki er um það ágreiningur að við gerð sérkjarasamnings 1. júní 1976 átti að afnema þessa tilhögun, sem hafði gilt í tilteknum framhaldsskólum. Þó var afnám reglunnar með þeirri undantekningu er fram kemur í Bókun X, er fylgdi þessum samningi.

Þessi undantekning er bundin takmörkunum á tvennan hátt. Annars vegar er persónubundin takmörkun, þ.e. undantekningin gildir einungis um þá kennara, sem voru að starfi skólaárið 1975—1976, og hins vegar er hún bundin við þá skóla „þar sem lækka átti kennsluskyldu“ skv. 5. gr. 10. mgr. í sérkjarasamningi Félags menntaskólakennara og stefnda frá 1974.

Ekki verður séð að ákvæði sérkjarasamnings 1974 um lækkun kennsluskyldu eftir 5, 10 og 15 ára starf hafi nokkru sinni gilt í framhaldsdeildum gagnfræðaskóla, og raunar ekki heldur í fjölbrautarskólum.

Þá bendir ekkert til þess að margnefndu ákvæði Bókunar X hafi verið ætlað að taka breytingum með breyttum kennsluháttum þannig að það skyldi ná til annarra framhaldsskóla en það náði til árið 1976.

Þegar á þetta er litið þykir ekki verða fallist á kröfur stefnanda í máli þessu. Ber að sýkna stefnda af þeim.

Ekki þykir alveg næg ástæða til þess að dæma stefnanda til greiðslu málskostnaðar í máli þessu. Fellur málskostnaður niður.

Dóm þennan kváðu upp Þorsteinn Thorarensen, Halldór Þorbjörnsson, Björn Helgason, Jónatan Þórmundsson og Þorsteinn Geirsson.

D ó m s o r ð:

Stefndi, fjármálaráðherra f.h. rikissjóðs, á að vera sýkn af dómkröfum stefnanda, Bandalags háskólamanna f.h. Hins íslenska kennarafélags vegna Agnethe Kristjánsson í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Miðvikudaginn 28. desember 1983.

Nr. 2/1983. **Alþýðusamband Íslands f.h.**

**Málm- og skipasmiðasambands Íslands
f.h. Félags járníðnaðarmanna, Reykjavík,
vegna Ingólfs Hansen**

(Jón Þorsteinsson hrl.)

gegn

Íslenska álfélaginu h/f

(Einar Árnason hdl.)

Kjarasamningur. Orlof.

Dómur.

Mál þetta, sem var dómtekið þann 13. þ.m., var höfðað með stefnu útgefinni 30. júní s.l. og þingfest þann 5. júlí s.l.

Stefnandi er Alþýðusamband Íslands f.h. Málm- og skipasmiðasambands Íslands, f.h. Félags járníðnaðarmanna, Reykjavík, vegna Ingólfs Hansen.

Stefndi er Íslenska álfélagið h/f.

Dómkröfur stefnanda eru þessar:

Að viðurkennt verði með dómi að Ingólfur Hansen, rennismiður, hafi með starfi sínu á orlofsárinu frá 1. maí 1982 til 30. apríl 1983 öðlast rétt til heimildarorlofs í 30 vinnudaga, sem skiptist í sumarorlof í 24 vinnudaga, er taka skal út á tímabilinu frá 2. maí til 15. september 1983 og vetrarorlof í 6 vinnudaga, er taka skal út á öðrum árstíma.

Að stefndi verði dæmdur til að greiða málskostnað.

Stefndi gerir þessar dómkröfur:

Að hann verði sýknaður af dómkröfum stefnanda.

Að stefnandi verði dæmdur til að greiða málskostnað.

Þann 30. nóvember 1982 tókst samningur um kaup og kjör starfsmanna við áliðjuverið í Straumsvík. Er hann gildandi kjarasamningur í dag. Megin deiluefni máls þessa varðar túlkun á gr. 4.1. í samningi þessum, en þessi grein er svohljóðandi:

„4.1. Orlof

Orlof fastráðinna starfsmanna skal vera sem hér segir.

	<i>Að sumri</i>	<i>Að vetri</i>
Vaktamenn í þrískiptum		eftir 1 ár
vöktum alla daga 2.5.1.	21 vakt	3 vaktir
Vaktamenn á tvískiptum		eftir 3 ár
vöktum alla daga 2.5.2.	18 vaktir	3 vaktir
Allir aðrir starfsmenn	4 vikur	1 vika

Þeir sem skemur hafa unnið skulu fá orlof í sama hlutfalli.

Um nánari skilgreiningu á vetrarorlofi sjá fskj. (5). Starfsmenn skulu auk þess fá 8,33% orlofsfé af yfirvinnu á fyrsta starfsári, 9,5% næstu 2 ár og síðan 10,5%. Um orlof fer að öðru leyti eftir ákvæðum laga um orlof nr. 87/1971. Með samkomulag starfsmanna og viðkomandi yfirmanns er heimilt að skipta orlofi og taka það hvenær sem er ársins

...“

Nokkur fylgiskjöl eru með kjarasamningi þessum og kemur einkum til athugunar fylgiskjal 5, sem er samkomulag um túlkun á ákvæðum greinar 4.1. aðalsamnings.

1. liður skjals þessa er svo sem hér segir:

Starfsmaður sem unnið hefur í 1 ár hjá ISAL öðlast rétt til ½ viku (3 vakta) vetrarorlofs, sem skal veitt á næsta

starfsári hans, utan sumarleyfistíma. Tilsvarandi regla gildir um starfsmann, sem unnið hefur í 3 ár, hann á rétt á 1 viku (5 vaktum) vetrarorlofi. Starfsmenn, sem unnið hafa minna en 1 ár (3 ár) hafa ekki rétt á hlutfallslegum greiðslum.

Eftir að kjarasamningur þessi tókst komu lög nr. 90/1982 í gildi, og breyta þau nokkrum ákvæðum orlofslaga nr. 87/1971.

Mestu máli skiptir hér 1. grein laga nr. 90/1982, sem breytir 3. grein orlofslaga að því leyti að nú skulu fyrstu 5 laugardagar í orlofi ekki teljast til orlofsdaga. Að öðru leyti hefur þessi grein orlofslaga ekki tekið breytingum. Orlof er enn 2 dagar fyrir hvern unnin mánuð á síðasta orlofsári, sömu ákvæði eru varðandi veikindi og slys og um að sunnudagar og aðrir helgidagar teljist ekki orlofsdagar.

Ingólfur Hansen, rennismiður, sóknaraðili máls þessa, hefur verið starfsmaður stefnda nú um 10 ára skeið. Hann er félagsmaður í Félagi járníðnaðarmanna, Reykjavík, sem var eitt þeirra verkálýðsfélaga er stóðu að gildandi kjarasamningi við stefnda.

Það er ekki umdeilt í máli þessu að Ingólfur Hansen hefur fengið rétt til 4 vikna sumarorlofs og 1 viku vetrarorlofs í samræmi við gr. 4.1. í kjarasamningi. En stefnandi heldur því fram að honum beri fleiri orlofdagar eftir að lögfest var að laugardagar teljist ekki lengur til orlofsdaga. Stefnandi útlistar mál sitt á þessa leið:

Fyrst og fremst sé ljóst af undirbúningi og aðdraganda að setningu laga nr. 90/1982 að stefnt hafi verið að almennri lengingu orlofs launþega um 4—5 daga, en ekki aðeins að fjölgun orlofsdaga hjá þeim, er áður höfðu lágmarksorlof. Komi þetta vel fram í frumvarpi og við meðferð þess í þingnefnd. Þessi hafi verið skoðun meirihluta nefndarinnar, sbr. framsöguræðu, og minnihlutinn hafi engan ágreining gert, hvorki í nefndinni né við umræður á þingfundi.

Minnt er á það að er 3. gr. laga nr. 87/1971 var óbreytt í gildi hafi verið sami orlofsréttur þeirra, er áttu að hafa 3 vikna orlof skv. samningi og hinna er höfðu samið um 24 virkra daga orlof, og í hvorugu tilfelli hafi helgidagar og almennir fridagar, sem á hafi fallið í miðri viku, verið taldir til orlofsdaga. En eftir gildistöku laga nr. 90/1982 hafi 4 vinnudagar bætst við orlof hvors hópsins um sig. — Sama útkoma verði varðandi þá er annarsvegar höfðu umsamið 30 virkra daga orlof og hinsvegar þeirra, er höfðu 5 vikna orlof, nema þar verði fjölgun orlofsdaga, 5 dagar hjá báðum.

Aðeins þeir, sem búið hafi við þau samningsákvæði að laugardagar teldust ekki til orlofsdaga, hafi ekki eignast vísa lengingu orlofs skv. lögum nr. 90/1982.

Mótmælt er þeirri staðhæfingu stefnda að lög nr. 90/1982 hafi aðeins átt að lengja lágmarksorlof, þannig að þeir sem haft hafi betri orlofskjör en lágmark segir til, eða jafn góð, eigi engan rétt til fjölgunar orlofsdaga. Lögin séu skilyrðislaust í þá átt sem haldið sé fram af stefnanda, og hefði þurft að geta þess sérstaklega ef aðeins hefði verið tilgangurinn að hækka lágmarkstölu orlofsdaga.

Af hálfu stefnanda er staðhæft að heimildarlaust hafi verið að flytja vetrarorlof yfir á sumarorlofstíma. Hvorki kjarasamningur né ákvæði laga nr. 90/1982 heimili slíka meðferð.

Stefndi heldur því fast fram í málflutningi sínum að lög nr. 90/1982 breyti ekki sjálfkrafa lengd orlofs þeirra er þegar höfðu samið um lengra orlof en núverandi lágmarksorlof, þ.e. 24 vinnudaga á ári. Sóknaraðili máls þessa, sem og flestir starfsmenn stefnda, hafi lengi notið lengra orlofs en lög hafi tiltekið sem lágmark, þ.e. 4 vikna að sumri og 1 viku að vetri, og laugardagar hafi ekki verið taldir til orlofsdaga allt frá árinu 1970. Þannig hafi laugardagar ekki skipt sóknaraðila neinu máli fyrir gildistöku laga nr. 90/1982, og skipti þeir hann heldur engu máli síðan. — Látið hafi verið í veðri vaka að frumvarp til laga þessara hafi átt að verka til almennrar fjölgunar orlofsdaga hjá launþegum, en þessi tilgangur komi aðeins fram í lagatextanum á þann hátt að laugardagar séu teknir úr tölu orlofsdaga. Enda þótt þetta ákvæði verði í raun til þess að fjölga orlofsdögum hjá allflestum launþegum, verði því ekki haldið fram að það mæli fyrir um almenna orlofslengingu hvernig svo sem samningum sé háttað um orlof tiltekins fjölda launþega. Frumvarpið geti þess að einn aðaltilgangur þess sé sá að samræma orlof allra launamanna, en ekki verði sagt að í slíkri samræmingu þurfi að felast lenging á orlofi allra. — Stefndi heldur því fram að flutningur vetrarorlofs yfir á sumarorlofstíma hafi aðeins verið tilflutningur á hluta heildarorlofs, og hafi sumarorlof verið lengt á þann hátt. Sé það í fullu samræmi við núgildandi orlofsákvæði. Ágreiningur hér að lútandi hafi verið jafnaður að svo komnu og ákveðist lengd væntanlegs vetrarorlofs af úrslitum þessa máls.

Álit dómsins:

Réttur sóknaraðila Ingólfs Hansen til orlofs byggist á ákvæðum kjarasamnings stéttarfélags hans við stefnda frá 30 nóvember 1982, 4. kafla. Í landslögum eru sett ákvæði um lágmarksorlofsrétt og voru lög um þetta, nr. 87/1971, í gildi er kjarasamningurinn var gerður.

Samkvæmt gr. 4.1. í nefndum kjarasamningi á sóknaraðili rétt á 4 vikna sumarorlofi og vegna starfsaldurs hefur hann áunnið sér rétt samkvæmt samningnum til 1 viku vetrarorlofs, sbr. forskj. 5 með kjarasamningnum.

Orlof talið í vikum bar að túlka svo við gerð kjarasamningsins samkvæmt þágildandi orlofslögum og venju, að laugardagar voru taldir til orlofsdaga, enda ekki sérstaklega um annað samið.

Eftir setningu laga nr. 90/1982 um breytingu á lögum nr. 87/1971, þar sem kveðið er á um að laugardagar skuli ekki teljast orlofsdagar, verður orlof talið í vikum í kjarasamningi sóknaraðila túlkað svo að hann eigi rétt á sumar- og vetrarorlofi eins og krafist er í stefnu.

Verða dómkröfur hans teknar til greina. Ekki þykir eftir atvikum rétt að leggja málskostnað á stefnda, og fellur málskostnaður niður.

Dóminn kváðu upp Þorsteinn Thorarensen, Halldór Þorbjórns-son, Björn Helgason, Árni Guðjónsson og Skarphéðinn Þórisson.

D ó m s o r ð:

Sóknaraðili Ingólfur Hansen hefur með starfi sínu á orlofs-árinu frá 1. maí 1982 til 30. apríl 1983 öðlast rétt til heildar-orlofs í 30 vinnudaga, sem skiptist í sumarorlof í 24 vinnudaga er taka skal út á tímabilinu frá 2. maí til 15. september 1983, og vetrarorlof í 6 vinnudaga, er taka skal út á öðrum árstíma.

Málskostnaður fellur niður.
